

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

نووسێری کورد

ژمارد ٢ خولی سێهه ١٩٨٨

مندی

www.ablamontada.com

بۆدابه‌زاندنی جۆرمها کتیب: سردانی: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پدای دانلود کتابهای مختلف مراجعه: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (کوردی . عربی . فارسی)

نووسه راس کورده

گوڤاس به کیتس نه حیب و نووسه راس عیراق
نووسینگه ی روشنییراس کوردیه

له م ژماره يه دا

ووتی ژماره	دهستی نویسه ران
وینه یه ک وپینج شاعر	احمد تاقانه
له یل و مه جنونی ده باغیان	محمد امین هه ورامانی
برتولد بریشت کی بور	صلاح حسن پاله وان
هوره یه ک له که رمیانه وه	عبدالوهاب تاله بانی
نه و شتانه ی له بیر ناچی	صلاح شوان
بروسکه یه ک	محمد به دری
جوار مرواری و که ردانه یه ک	قوبادی جه لی زاده
شاری نهینی	سه لام محه مه د
که رتونه بی	نومید ناشنا
خه م خواردن	حه مه سه عید حه مه کریم
له چاوهریوانی نالی دا	دلشاد مه ریوانی
نافریت هه میشه جوانه	عوسمان هه ورامی
چه ند ناگاداریه ک له پیشوازی هانتقا	به رزان هه سستیار
».....«	فه رید زامدار
به یکه رو پیارو	غفور صالح عبدالله
که فالای بی په رواز	محمد سلیم سواری
ژیرزه مینیکی نه فسووناوی	جسام حم کریم
زه رینه	عید المحسن بنی دیس علی
چه ند گلت وگویه ک له که ل	ناسیا برلین
پیشکوئن	عبدالکریم دوسکی
جکه رخواین وزمانی شیعی	ثیلی امین
جکه رخواین و که له پوری کوردی	عبدالکریم دوسکی
جکه رخواین ل عراقی	سه بری بوتانی
عه شقا مه یابنی تو خبیبه	بهجت محمد هروری

نووسه راس کورد

چځگس سر نووسه راس: محمد به دراس

سر نووسه راس: سعيد يحيى

سکرتيږس نووسين: صلاح شول

دهسته ى نووسه راس

عبدالکريم فنډى - دلشاد مەريوانى - سگقان عبدالکريم
تيلي امين - کهريم زهه - عبدالخالق سه رسام.

- ئه و نووسينه ى ده گاته گوڤار نادرته وه خاونه که ى جا که ر
بلاو بو وه و نه بو وه.
- نووسينه کان زاده ى بيرکردنه و دى خاونه کان يانن.
- دانانى نووسنيه کان به پي پيوستى هونه رييه.

ناونيشان: به غدا گوڤره پانى نه نه د لوس يه کي ى کشتي نه ديب و نووسه راس
عيراق گوڤارى « نووسه راس کورد »

ده رهنش هونه راس: هيا محمد علي

خوينەرى ئازىز

• ھىچ بېيويست بەۋە ئاكت مەسەلەى داۋاكتەتتى - نووسەر - بە ھەندى
ئەسە ھۆۋ بەلگە پېنەۋپەرۋ بگەين، ئېمەش لە گەلتانين كە ئەمەۋو بەم جۆرە
داۋاكتەۋى، داۋاى لېيۋرىن ئەكەين و بەلېئى ئەۋەتەن ئەدەينى تۆلەى ئەم
ماۋەيە بگەينەۋو بە كەمترين كات ژمارەى ئايندەتەن پېشكەش بگەين، بىۋە
تكامان واىە لېمان بېورن.

• نووسەرى كورد - كۆلارى ھەموۋانە، كۆلارى ئەۋ ئەدېپ نووسەرانەيە
كە ھەمىشە خزمەتى وشەى كوردى رەسەن ئەكەن و ھەۋى ئەۋە ئەدەن كە
ئەدەب و روشنبىرى كوردى پاىە بەرز بېت و لەم عېراقە خوشەۋىستەمان دا
بېش بگەۋى و بەرەبستېتى.

• نووسەرى كورد باۋەشى بۇ ھەموۋ بەرەمىكى باش و بەتەرخ ئەكەتەۋە
ھەركىز او ھەركىز دۇ بە ھىچ رېئازىكى ئەدەبىي ئەۋەستەۋە ئاۋەستى و بە
ھەمىشەبىي لەكەل سەرەستى بېرورادابوۋە لايەنى كۆمە لېكى ئەگەتەۋە دۇ
بە كۆمەلېكى ئۇ، بەلام ئەۋەى، بېيويستە لېزە بوترى ئەۋەيە كە ئەم كۆلارە بە
ھىچ شېۋەيەك رېگە بەۋە تادات كە ئەدەبىي كوردى بېرور بېشۋىنرېت لە

راپورۋدە دېرىن و بەتەرخ و پاىە بەرەمەى بېچرېت، بەلگە بېرۋاى واپوۋە كە
مانەۋەى ئەدەبىي راست و راستەقېتە بە كەلەپوۋرو سەمەنە
ئەتەۋايتى يەكەتى.

• یه کینی نه دیب و نووسه رانی کوردیش هه چهنده له بهر مه سه له ی دارایی نه یه توانیوه وه جار ان بجوایته وه به لام توانیویه تی هه ندی کورو میهره جانی نه وتو ساز بکلت و له میهره جانی مه ریبه دی هه شتتم به شداری بکلت، ئه واته خوازی نه وه شین که بقوانین لهم سلقدا سی یهم دیداری چیروکی کوردی ساز بکه ین له که له هه ندی جموجولی تر.

چهند چالاکییه کی که وره ی نه ده می ساز بکه ین که له راده ی لیچر منیه وه ی یه کیتییه که ماندا بیت و. بیکو سانشین که ئهم شه رکانه به بی پشتگیری گشت نه دییان نه بیت به دی نیسه و. به تاییه تیش له بهر نه وه ی نه مسالمان سالی روشنبیری کوردییه و، گشت هه ولنیکیشمان بو نه وه یه نه مسالمان له سالانی پیشوو به بیت و، به به ره می پیشکو و تووتر بیت.

دهسته ی نووسه ران

له یلن و مه جنوون

«ده بافیان»

له رووانگه ی نه ده بی به راورد ده وه

لا پهره بیک
له نه ده بی به راورد (۱)

محمد ته مین هه ورامانی

پیشه کی وای به باش ده زانم ، که نه خشی (۲) چوارچیوهی باسه کم . بجه مه
به رچاوی خویندیری به ریز ، تهویش بهم جوریه : یه کم . هه والی
له یلی وهه جنوون ، له ناو نه ده بی کوئی (۳) عه رب داو هوی گوێزانه وهی !
دووه م : هه والی له یلی و مه جنوون ، له ناو نه ده بی فارس داو هوی
گوێزانه وهی (۴)

سیه م : هه والی له یلی وهه جنوون ، له ناو نه ده بی تورک داو هوی
گوێزانه وهی (۵) !

چوارهم : هه والی له یلی و مه جنوون ، له ناو نه ده بی نوی (۶) عه رب داو هوی
ره نگدانه وهی روواله قی نوی عاره بی متوربه کراو به روواله قی بیگانه .

پنجهم : هه والی له یلی و مه جنوون ، له ناو نه ده بی کوردی داو ده ستینشان کردنی
روواله قی عاره بی و فارسی و تورکی ، له گه ل کفه سه ربوونی به روواله قی تاییه قی
کورد ه واری (۷) ، بو وینه ، ده ست بو له یلی و مه جنوونی سهیدی هه ورامی و
وهی وشه می (۸) وهی دیوانه ش راده کیشریت .

لهیلی و مهجنوون ، لهناو ئهدهبی کۆنی عه ره ب دا :

رازی ده ماوده می و جوراوجوری گوێزراوه ی ناو هه ندیک سهرچاوه ی جور به جور ی ، بۆ وینه ، وهك ؛ «الغانی - لابی فرج الاصهبانی» و به ره می «حافظ» و «ابن الكلبي» - ته گهر باوه پنه کردنی - الاصمعی - لی دهر بکهین ؟ - واما ن بۆ ده گێر نه وه ، که لهزه مانی کۆن دا کورپیک هه بوه ، ناوی (قهیس) ی کوری مه لوحی کوری موزاحیمی عامیری بووه و ناوبانگی به (مهجنوون) ی (لهیلی) دهر کردووه .

له داخی ئه وه دا ، که له یلی نه دراوه تی ، چۆلی بیانی نه جدو و حیحازی ، کردووه به لانه ی خوێ و وه ختیکیش به مردووی له وی دهبۆزنه وه . هه ندیک له وانه ی ، که ئهم رووداوه به راست له قه له م^(۹) ده دن ، ده بیه نه وه بۆ سه له کانی (۶۸) ی کۆچی . هی وه هاش هه یه ، که وهك (الاصمعی) بی - دان به بوونی مهجنوون دا ، هه رگیز ، ناییت !

روواله ته بنچینه بی به کانی ئهم رازی له یلی و مهجنوونه

به لای منه وه ، ئهم رازی له یلی و مهجنوونه ی کۆنی ناو ئه ده بی کۆنی عه ره بی ، ئهم روواله تانه ی پێوه دیاره :

یه کهم : هه ر له بهر ئه وه ی ، که خوشه ویستی له یلی و مهجنوون بلا و بووه ته وه و قهیس شیعی به له یلی دا هه ل داوه ، باوکی له یلی ، له یلی به قهیس نه داوه - ئهمه به بی ی ره ویه و ره وشت و نه ری تی ناو عاره بی کۆچهر .

دووهم : قهیس و له یلی ، هه ر له مندالی یه وه ، پێکه وه به رخ و کاریان له وه پاندووه و بۆیه له مندالی یه وه ، چه زیان له یه کتری کردووه .

سییه م : قهیس له بهر ئه وه ی که له یلی یان نه داوه تی بۆیه ، چۆل و بیابانی نه جدی گرتووه ته به رو کردوویه تی به ئارامگای هه تا هه تای خوی !

چوارهم : له یلی ده دری به شوو ، نه و جا قه یس شیت و لیوه ده بیت و سه ری خو ی
هه لده گری .

پینجهم : خوشه ویستی عوزری ^(۱۰) له سه رانسه ری دلداریه که یان دا به رپایه .
شایانی باسه ، پاش به رپا بوونی نه و رازه ده ماوده میه ، شاعیریکی عه رب ،
شعیریکی غه زلی نه وتوه ، نه گهر به وینه یی ، له وینه ی رووداوه کانی
له یلی و هه جنون ، نه ی رازاند بیتوه !

هی وه هایان هه یه ، به پی ی بیرواری تی گه یشتنی خو ی به دیره شعریک
رووداوی ، یان سه رگوزه شته ی ، له یلی و مه جنونی به سه ر کردووه ته وه . هی
وه هاشیان هه یه ^(۱۱) به چهند دیره شعریک رازی نه بووه و بو قه سیده یه که ده می
کوتاوه .

به هه رحال ، تومار کردنی رازی له یلی و مه جنون ، به زمانی عاره بی ، به وینه ی
گفت و گوی هونراوه ، ته نها له لایه ن (نه حمه دشه وق) ، وه که ده ست پیشخه ریک ،
کراوه و ئم باسه ش ده خه یه ناو خالی (هه والی له یلی و مه جنون له نه ده بی
عاره بی دا) .

هه والی له یلی و مه جنون له نه ده بی پارسی دا ^(۱۲)

له نه ده بی پارسی دا ، به زور شیوه ، هه والی جوړ به جوړه کانی خوشه ویستی نیوان
له یلی و مه جنون . له چواچیوه ی ئاوازیکی به سوژی ریک و پیک دا دارپژاونه ته وه و
له زورشت دا ، نه و هه والی تومارکراوانه ، یه که ده گرنه وه و له هه ندی شتیش دا
جیاواری له گهل یه کتری دا ده نویتن .

بو گوژانپوی له یلی و مه جنون ، بو نه ده بی پارسی و تومار کردنی له چوارچیوه ی
ئاوازی هونراوه ی به سوژ دا . ده ست پیشخه ری بو «نظامی گه نجه وی» ده گه رپته وه .
شوینکه و توه کانی ، یان بابلین ، چاولیگه ری که ره کانی «سه عدی شیرازی» و
«خه سه ری» و «ده هله وی» و «جامی» و «هاتی» بوون .

گه نجه وی ، له یلی ومه جنونی له ناو هونراوه یه کی فراوان و به سوزدا پیشکesh کردوه .

سهره تاکه ی ، که نزیکه ی چوارسه د دیره شیعه ، به تاریف دانی پیغه مبهرو شهوی میعراج و سهرگوزه شته و بیره وه ری ی خوشه ویستان و دوستانیه وه هه لی داو .

ئه وجا دینه سهر رازی له یلی ومه جنوون ، که بهم جوړه یه : -

شایه کی گه وره و به دهسه لات و ئوجاغ کویری عهره ب ، باش پارانه وه یه کی زور له خوا ، کوړپکی ده بیته و ناوی (قهیس) ی لی ده نیته و به ته مایه که بهیته به جیگه داری

له ته مهنی (۵) سالانی دا ، له گهل کورانی پیاوماقوولانی هوزه که یان دا . بو قوتابخانه ده نیتریت ، که کوروکچ تیای دا ، پیکه وه ده خوین .

قهیس ، له قوتابخانه له گهل له یلی دا . که کچی کی زورجوان ده بیته هه ز له یه کتری ده که ن . نه م هه زلی کردنه یان ده بیته جیگای وات ویتی خه لک و بهم بونه یه وه . واز له خویندن ده هیتن !

قهیس ، سهری خو ی هه ل ده گری و نه جد ده کات ، به ماوای خو ی ، بو ئه وه ی دوور بکه ویتنه وه له بیستنی هه موو ده نگ و باسیک ، جگه له بیستنی هه والی له یلی !

خزم و کهس و کاری قهیس . قهیس . بو که عبه ده بن . بو ئه وه ی له خوا بپارینه وه . تاوه کو چاک بیته وه . قهیس له بری ئه وه ی به گوی ئه وان بکات . له خوا پارایه وه . که عشق زیاتر بکات .

له یلی ، ده چیت بو ناو باخیکی دیمه ن جوان و رازاوه (دیمه نیکی باخه کانی کوستانه کانی ئیران) ، به ریکه وت «ئین سه لام» ده بیینی و هه زی لی ده کات و بو خوازیینی ده نیری و ده یدریتی :

به هو ی په نابردن بو شاه نؤفل ، شاه نؤفل له گهل هوزو کهس و کاری له یلی دا ده جهنگی و دیلیان ده کات و مه جنوونیش (قهیس) بهم زه لیل کردنه ی کهس و کاری له یلی له لایه ن «نؤفل» - وه . نارازی ده بیته .

مەجنون ، بۇ دەشت و بیانان ، سەرلەنوی دەگەریتەووه به ریکهوت ، به دەست راوچی یه کهوه ، ئاسکیک دەیینیت و داوای بهردانی ئاسکه که ی لی دهکات و ئه ویش بهرهلای دهکات .

عاره ییک ، بهلای مەجنون دا تی ده پەرت و ههوالی شووکردنی له یلی ی پی ده گه یه نیت و ئه ویش زیاتر شهیداو لیوه و سەرگەردان ده ییت .

باوکی قهیس ، ده مریت ، قهیس - یش ده چیت بهر گۆره که ی زاری به کی زوری بۆده کات و دیسان بۆ چۆله وانی خوی ده گه ریتەوه .

چیروکی شای «مهرو - و» پیاوه که ی و سه گه کافی به خه و دیتە خه ویه وه . روژ ده ییتەوه ، ههوال بۆ له یلی هیژا ، نامه ی له یلی - ش بۆ قهیس - به هو ی خدری زینده وه - بردرا .

رووه و (پاز) ، له یلی نه خوش ده که ویت و ده مریت ، قهیس ، که به م ههواله ده زانیت ده چیت بهر گۆره که ی و له داخان دا ئه میش ده مریت .

سه بارهت به رازی له یلی و مەجنونی ئه وانی دیکه وه .

سه بارهت ، به رازی له یلی و مەجنونی «سه عدی» و «ده هله و ی» و «جامی» و «هاتی» یه وه ، ئیمه ، لیژده ، له بهر دووباره نه بوونه وه ی رووداو ، یان سه رگۆزه شته ، هه و ته نها لایه نی جیاوازی یه کان ده خه یه روو .
ئه وه ی ، که وه ک جیاوازی خوی ده نوینی ، له له یلی و مەجنونی ده هله و ی دا ، ئه مه یه :

(۱) - قهیس ژنی بۆ ده هیژیت - به لام له کاتی دیتن دا ، ته لاقی ده داته وه .
(۲) - مەجنون له هه وارگه یه کی کۆن دا ، سه گیک ی بریندارو به ئازار ده یینیت و دلی بۆی دیته وه یه ک .

(۳) - له گه ل ده سته خوشکانی دا ، له یلی ، بۆ ناوباخ و باخات و گولزاریک ده چیت (له هی نه جد ناکات) و له و ی گه نجیک بهر ییکه که وت له یلی ده یینیت و ئه و گه نه ش باسی مردنی قهیس : بۆ له یلی ده کات و ده ست به جی ، له یلی - ش بی هوش ده که ویت و بۆ ماله وه یان ده ییه نه وه .

قهيس بهم نهخوشيهی لهیلې ټاگدار دهیټ ، وهختی ، که دېټ ،
به تهرمه که ی دا دهگات .

(۴) - قهيس شوکرانه ی خوا دهکات .

جامی (۱۴۱۴ - ۱۴۹۲)

جامی له گفټ وگړی دا شوینکه وتووی (نظامی) یو له سوفیگه ریه تی نوی
رازه که ی دا ، شوینکه وتووی دههله وی یه .
ټهوه ی که جیاوازی بنوینی ټهوه یه :-

(۱) - قهيس ، به گه وره یی و لاوی حهزی له لهیلې کردووه و ههوالی قهيس -
یش ، وهک : کوره دهوله مندیکي دهست رویشوو ، به ټیمه دهگه یه نیټ .

(۲) - قهيس ، پیش ټهوه ی حهز له لهیلې بکات ، حهزی له (که ریمه) کردووه و بو
ماوه یه کیش به قسه ی خوش پیکه وه ده به نه سهر . ټهم (که ریمه) یه قهيس به جی
ده هیلت .

لهم گزړانه دا ، قهيس ، چاوی به لهیلې ده که ویټ و حهزی لی دهکات .
کوښی ، زور دټه بهر ریگای ټهو خوشه ویستی یه یان و گه وره ترینی ټهو کوښانه ش
هاوشانیه ق یه !

له پیناوی گه شه کردنی ټهو عیشه ده ، قهيس ، بو حهج ده چټ و ټهو (په پره وه)
له بهر چاوی خو ی دا دانه نیټ ، که ده آیت : (دوور که و تنه وه له حهزی خوشه ویستی
باشتره له یه ک گرتی) . لیره دا ، پیره زن ههوال بهره . باوکی لهیلې لای خه لیفه
شکات له قهيس دهکات . لهیلې بو حهج ده چټ . کوره دهوله مند ی داوای
دهکات و دیده نیټ .

قهيس ، به هو ی ټهم روو داوه وه ټیک ده چټ و که ده دوز ټه وه ، به
دهسته ملان له گه ل ټاسکیک دا ، ههر دووکیان مردوون .

لهیلې ، که ههوالی مردنی قهيس پی دهگات دهست به جی ، ده مریت .

هاتى ، وا له قەيس دەگات ، كە ھەر لە مندا لى يەو ە گرىنۆك يىت و كاتىكىش كە دەم وچاوى نزيك دەم وچاوى كچىكى جوان دەيتەو ە لە گريانەكەى ، دەست بەجى ، ژىروناشت دەيتەو ە .

بە ھۆى ئەو ەو ە ، كە قەيس لە مەجلىسى خوازىنى كەران دا سەگى لەيلى بە باو ە شىو ە دەگرىت ، باوكى لەيلى ، قەيس بە شىت و لىو ەى دەزانىت و لەيلى ناداتى !

ئەمىر نەوفل ، پاش جەنگك لەگەل خزم و كەس و كارى لەيلى دا ، لەيلى بە دىلى دەكەو یتە دەستى و بەزەنى پىادا دیتەو ەو مارەى دەكات و پىلانىش دادەنى ، كە قەيس بە ژەر بكوژرىت ! بەلام ئەمىر نەوفل خۆى بە نەزانى ژەرەكە دەخواتەو ەو دەمرىت .

ھۆى گۆزانەو ەى رازى لەيلى و مەجنون

بە لای مەو ە ، چەند ھۆيەكى سەرەكى ، بۆ گۆزانەو ەى رازى لەيلى و مەجنون ، بەدى دەكرىن :

(۱) - دلدارى و خوشەويستى ؛ بە ھەموو جوړەكانىو ەو ئەنجامە جوړ بە جوړەكانى ، لە ھەموو دەم و وەختىك داو لە ھەموو چەرخىك دا ھەيەو لەناو ھەموو نەتەو ەيەك دا ، ناتوانرى دەستى لى ھەلبگىرى !

(۲) - روشنبىزى عارەبى ئىسلامى ، لەگەل بلاو بوونەو ەى ئىسلامەتى دا بە ناو سەرپاكى ، ئەو نەتەوانە دا ، كە چووبوونە ژىر ئالائى ئىسلامەتى يەو ە بلاو بوو ەو ەو روشنبىرانى ھەر نەتەو ەيەكيش بەر بەرەكانى ھىتەنە ناو ەو ەى ئەو روشنبىرى يەى دەكرد ، بەو پىيە ، كە شتىكى نوئىيە .

(۳) - بوونى رازى جوړاوجورى لەيلى و مەجنون ، بوونە ھۆى قۆزىنەو ەيانو دارشتىنان ، سەرلەنوئى ، لە ناو ئاوازى ھۆنراو ە دا .

(٤) - گونجانی رازه که ، بو هاویشتنی لقو پوی سؤفیکه ریه تی به تاییه تی ، نه گهر زانیان ، نه وانه ی ، که خهریکی نه رازه بوون سهرپاکیان ، لایه نی سؤفیکه ریه تی یان گرتووه .

دیمه نی عاره بی رازه کان

سهرپاکی ناوه کانی ناو رازه که ، ناوی عاره بین . ریگاوبان و چون و بیابانه که ، به ناو هی نه جدو حیجازه . له زوربه ی زوری رازه کان دا ، ههر له بهر نه وه ی که هه والی حه زلی کردنی له یلی و قه یس ، گه یشتوو ته ، ناوهوز ، باوکی له یلی ، نه یوانیوه له یلی به قه یس بدات ، له بهر رهویه ونه پیتی هوزگه ریه تی و کوچه ری ناو عاره ب .

دیمه نی ناعاره بی رازه کان

یه که م ، قه یس ده چیته قوتانجانه که وه ، که کوروکچ پیکه وه ده خوینن . دووه م ، له شاخه کانی نه جددا ، به فرده بارینن ، به جوریک ، به هو ی به فره وه بو چه ند مانگیك ساف و سول ده بن ، سه هو لبه ندان و یه خبه ندان به رپا ده بی . سیهم دیمه ن و ناوه وه ی نه و باخانه ی ، که له یلی یان بو ده چیته ، له باخ و باخاتی (واحه) کانی عه ره بستان ناکه ن ! چواره م ، هه ندی خوراک و خواره ده منی و سه نگ و کیشانه و پاره و جو ره قوماشیک به کار ده هیترین ، که له شارستانه گه وره و پیشکه و تووه کان دا ، نه بیته ده ست ناکه ویت .

له یلی و مه جنوون ، له نه ده بی عاره بی نوی - دا

نه حمه د شهوق و له یلی و مه جنوون :

نه وه ی ، که له شانۆگه ری له یلی و مه جنوونی نه حمه د شهوق دا ، به دی ده کریت ، به م جو ره یه :

جیگا که ی ، له بیانی نه جدو حیجاز دایه و له چه رخی (به نی ئومه بی یه کان) دایه . جه وه ره ی باسه که ی ، له کتبی «الاغانی» یه وه وه رگرتووه .

کورته‌ی رازه‌که‌ی :

قه‌یس ، حه‌زی له کچی مامی ، که (له‌یلی) یه ، کردووه . شیعری پیادا هه‌لداوه‌و ئهم شیعری پیاوه‌ل‌دانه‌ش بلا‌و بووه‌ته‌وه . قه‌یس داوای (له‌یلی)‌ی کردووه ، به‌لام له‌به‌ر ئه‌و (چاوونامه) باوکی له‌یلی ، له‌یلی - ی نه‌داوه‌تی .
باوکی له‌یلی ، له‌یلی ، بو (ورد الثقفی) ماره‌ ده‌بریت و له‌به‌ر ئه‌وه ، قه‌یس نه‌خۆش ده‌که‌ویت و شیت و لیوه‌و سه‌رگه‌ردان ده‌بیت و له‌یلی - ش به‌ هو‌ی ئه‌وکاره‌وه ، نه‌خۆش ده‌که‌ویت و زۆری پی ناچیت هه‌ردووکیان ده‌مرن .

لیزه‌دا ، بۆنی که‌سیکی سییه‌می زۆردار ، به‌دپی کراوه ، ئه‌ویش (ئین عه‌وف) که‌ ده‌بیت به‌ واسیطه‌یه‌ک بۆ ئه‌وه‌ی داوای له‌یلی بۆ قه‌یس بکات . به‌لام نه‌دانی ، ده‌بیته‌ هو‌ی به‌رپا بوونی شه‌ری نیوان هه‌ردوو «لا» و له‌ ئه‌نجامدا ، جگه‌ له‌ باوکی (له‌یلی) و (ئین عه‌وف) که‌سی دیکه‌ نامیینه‌وه .

باوکی له‌یلی ، له‌یلی ده‌کات ، به‌ سه‌رپشک ، بۆ ئه‌وه‌ی به‌ ئاره‌زووی خۆی شوو به‌ هه‌رکه‌سی ده‌کات ، بیکات . به‌لام له‌یلی خۆی شوو به‌ قه‌یس ناکات - هه‌ر له‌به‌ر لۆمه‌ی هۆزو هۆزگه‌ریه‌تی ، شوو به‌ (ورد الثقفی) ده‌کات ، ئه‌گه‌رچی له‌ دل‌دا ، له‌و کرده‌وه‌یه‌ی خۆی په‌شپانه‌ !

مه‌جنوون سه‌ری خۆی ، به‌ره‌و چۆله‌وانی هه‌ل‌ده‌گری و له‌ پاشدا ، به‌ هو‌ی شه‌یتانه‌ی ئومه‌وی یه‌وه ، بۆ ناو ئاواپی یه‌که‌ی هۆزی سه‌قه‌فی دیته‌وه‌و ئا له‌وی ، به‌ پی‌ی وتنی (وه‌رد) خۆی قه‌یس و له‌یلی ، له‌ مالی (وه‌رد) دا ، وه‌ک (ه‌راوخوشک) پیکه‌وه‌ ده‌ژن .

قه‌یس ، ده‌یه‌وی ، له‌یلی فربو بدات ، به‌لام پی‌ی فربو نادریت و بۆیه ، له‌گه‌لی ناروات و دۆی ناکه‌وی . پاشان قه‌یس ده‌مری و له‌یلی - ش له‌ داخی مردنی قه‌یسدا ، ده‌مری .

جه‌وه‌ه‌ری رازه‌که‌ :

له‌بلی کچیکی عاره‌بی کۆچه‌ره‌ دلسۆزه‌ بۆ پارێزگاری کردنی کچینی خۆی و به‌

تهنگه وهی گهشه سەندنی خوشه و بستی یه که یه وه به تی و دهستی به هه لئس و کهوت و
نهریتی هۆزگهریه تی عاره بی ی کۆچه ری یه وه گرتووه .

ئه وهی که تیای دا به دی ده کرىت :

یه کهم ، له یلی وهك ههر مروڤيک ، زیاتر بیر له سومعهی خوی ده کاته وه ،
تاوه کو شوینکه وتی ههست و له زه تی هه وه سی خوی ، بۆیه هه میشه ، نارازی یه ،
بهو شووهی ، که کردوو یه تی ، به لām کردوو یه تی !
دووهم ، باوکی له یلی ، له یلی ده کات به سه رپشك ، بۆ ئه وهی خوی یه کيک
هه ل بژیری ، تاوه کو شوی پی بکات .

سییه م ، (وهرد) ، گوێ به وه نادات ، که له یلی ، له گه ل قه یس دا ، له ماله وه
پیکه وه دانیشتن ، یاخود ، به گفت وگۆ وه به سه ری به رن . یا ئه گهر (وهرد) له ماله وه
نه بیست ، قه یس و له یلی ، بۆیان هه یه له ماله وه پیکه وه بن ! چونکه وهك براو خوشك
بن وایه !

چواره م ، قه یس ، هه وڵی ئه وه ده دات ، که له یلی ره دوی خوی بخت ، به لām
له یلی له گه لی دا ناروات !

هه ندیک تی یینی له م رازه دا :

رازه که ، جگه له روواله تی عاره بی ، به هه ندی بیرو رای پیگانه شه وه . به تاییه تی
به هه لئس و کهوتی کۆمه لایه تی فهره نسای یه وه متور به کراوه . ئه وانه یش ، به لای
منه وه ئه مانه ن :

یه کهم ، هه رگیز ، هه یج عاره بیك ، رازی نایست به وهی ، که دل داری ژنه که ی ،
له گه ل ژنه که ی دا دوو به دوو دابنیشن ! .

دووهم ، ئافره ت ، یان (کچ) له کۆمه لگای عاره بی کۆچه ردای ری ئی نه دراوه
که سه رپشك بی بۆ هه ل بژاردنی شوی !

سیهم ، ههولدان بۆ فریودانی لهیلێ و بۆ ره دووکهوتنی و نهرویشتنی لهیلێ ، بهو نیازهی ، زانایه ، له باشی و خراپی داو ئوستایه و کامله له ههلبژاردنی بهشداری ژبانی دا ، زۆر دووره له نهڕپتی کۆچهریهتی عاره بهوه .

ئا ، ئهمانهی سه رهوه ، بی گومان لایهنی نوی کارین ، که باوو برهوی بیگانه کاریان سه ر نو سه ر کردووه و ئه و باوو بره وانهش ، و له به ره هه می نو سه ردا رهنگیان داوه ته وه .

لهیلێ و مهجنوون له ئه ده بی تورکی دا .

به هۆی به رپا بوونی ئاینی ئیسلامه وه و بلا و بونه وهی رۆشنیری ی عاره بی ئیسلامی یه وه ، خه لکانی ناعه ره بی ئیسلام به ره ره کانی ئه وه یان ده کرد ، به تایبه تی له لایه ن رۆشنیرانه وه ، که به زووترین کات و به قه واره یه کی فراوان ، ئه ده ب و رۆشنیری ی ئیسلامی ، که نویترین رۆشنیری بووه ، له و کاته دا ، بگۆیزه وه بۆ ناو رۆشنیری خویان . به مه به ستی نوی خوازی و گه شه پی دان و به ره و پێش خستن . تورکه کانی ش ، یه کی بون ، له و گه لانه ی ، که تینو به گۆیزانه وهی رۆشنیری ی ئیسلامی عاره بی بووه و هه ولێ گۆیزانه وهی زۆرشتی داوه و وینه یه کیش له وانه ش ، یان له و شتانه ش ؛ رازی «لهیلێ و مهجنوون» بووه .

شایانی باسه ، هه ر له به ر ئه وه ی ، که تورکی نازانم ، به دوا ی سه رچا وه ی عاره بی ، که له و رو وه زانیاری تیدا بی ت زۆر گه پرام ، به لām به داخه وه ، ریم تی ئی نه که وت ، جگه له ته نیا ژماره (ده = ۱۰) ی گۆقاری کۆلیجی ئه ده بیاتی زانکوی «المستصریه» نه بی ، که تیای دا ، و تارێک به ناو و نیشانی «لهیلێ و مهجنوون له ئه ده بی تورکی دا» ، که له لایه ن (د . جوبان خضر حه یده ر) ه وه بلا و کرا بو یه وه .

باسه که ، زۆر کورته ، شتیکی ئه وتۆی به ده سه ته وه نه داوه جگه له وه ی ، که ناوی چه ند که سیکی ریز کردووه ، که رازی لهیلێ و مهجنوون یان بۆ ناو ئه ده بی تورکی گۆیزا وه ته وه و واشی له قه لām داوه ، که یه که م گۆیزانه وهی رازی لهیلێ و مهجنوون بۆ ناو ئه ده بی تورکی ، بۆ (اورفلی شاهدی - ؟ - ۱۴۸۲) ی شاعیر ده گه ر پته وه .

ئەوجا ، نووسەر ناوی چەند كەسى ، كە رازی لەیلی و مەجنوونیان بە شیعەر
دارشتوو ، ریز دەكات و تا دێتە سەر شاعیری بەناوبانگ «فضولی» ، كە ناوی
بەگەورەترین شاعیری ئەو سەردەمە دەبات .

نووسەر ، بە داخووە ، باسی ناوەرۆکی رازەكەى لەیلی و مەجنووی نەكردوو .
ئەوێ ، كە وتوویەتی ، ئەوێ ، كە رووالەتێكى نوێی تورکی و بنەرەتێكى
عارەبی ، تێكەڵ بەیەكتری كراون و بە ھۆی (٣٤٠٠) دێرە شیعەرەو ، رازی
لەیلی و مەجنوونی رازاندوو ئەو .

لەیلی و مەجنوون لە ئەدەبی كوردیی دا :

پێش ئەو بڕۆینە سەر ئەدەبی نووسراومان ، دەبێ دان بەوێدا بنێن ، كە لەو
رۆژەو ، دینی ئیسلامی لە كوردستان دا ، بلاو بوو ئەو ، عاشقانی دین و
خوێندەواری و روشنبیری ھەولێ ئەوێدان داو ، كە زۆر نەبێ كەم ، لە روشنبیری
ئیسلامی بھێنە ناو كوردەواری یەو . ھەر لەم رێگەو ، بە دەیان رازو
سەرگۆزەشتەى عارەبی ئیسلامی لەناو كوردەواری دا بلاو بوو ئەو ، پاش ئەوێ
متوربەكراون بە بیروھۆش و ھەلس و كەوتێك ، كە شایانی بلاو كردنەوێ ناو
كوردەواری بن ، یان لەگەڵ نەریت و باووبرەوی نیوانیان دا بگۆنجن .

لەم بابەتەى ئێرە ، لە ناو كۆمەلگای جۆراوجۆری ناوچەكانی كوردستان دا ،
زیاتر لە جۆرێك ، رازی دەمی لەیلی و مەجنوون ، لە ناو خەلكی نەخوێندەواری
كوردستان دا ھەبەو بلاو . تەنانەت ، لە ناو دایكەكان دا ، بۆ وێنە ھەندێكیان
ھەن ، كاتی لاواندنێ منداڵەكانیان ، بە تایبەتی لە كاتی شەوی ھاوینان داو دەمی
نووستن ، روو دەكەنە ئاسمان و دەست نیشانی دوو ئەستێرە دەكەن ، كە یەكێکیان
زۆر گەش و روشنەو ئەوێ دیکەشیان زۆر كزە ، گوا یا گەشەكەیان لەیلی - یەو
كزەكەشیان مەجنوون . ئەوجا باسی خوشەوێستی و بەیەك نەگەشتنی ھەتا ھەتایان
دەكەن .

ئەوێ ، كە دەبێ ، لێرە دا ، باس بكریت ئەوێ ، كە ئەم جۆرە رازە
دەماودەمیانە ، سەرپاکیان لەوێدا یەك دەگرنەو ، كە لەیلی و مەجنوون لەم
دنیا بە دا ، نەیان توانیو یەك بگرن ، بەلام لەو دنیا دا یەك دەگرنەو .

رازی له یلی ومه جنوون و شاعیرانمان :

به ووهوه ، زور خوومان خه ریک کرد ، که هونراوه به کی غه زلی شاعیری
بدوزینه وه ، که بو وینه ، ناوی له یلی ومه جنوونی نه هینایی و تیا یا سر نه که وتییت .
تهوجا ، تهو وینه به ، به قهواره ی وشه ئی دریژ بووه ، یان کورت ، به هو به وه
توانراوه شتی دهر باره ی له یلی ومه جنوون - هوه به دهسته وه بدات .

هر له بهر تهوه ی ، که لیره دا ، ماوه ی وینه هینانه وه ی زورمان نی به ، بویه ،
رازی ده بین به رازی «وهلی وشه م» و هی «دللی شهیدای هست» ی
سهیدی هه ورامی و تهوه ی «ده باغیان» .

به ره می «وهلی وشه م» به چند جور ی بلا و بووه ته وه هه مرویان له وه دا به کانگیر
ده بن ، که وهلی هه ژاره و شاعیر شه و هزی له کچی سه ره ک خیل ی کردو وه تهو
کچه ش ناوی «شه م» بووه تهویش هزی له «وهلی» کردو وه له کوتایی دا ، شه م به
وهلی نه دراوه تهویش بهو هو به وه شیت و لیوه سه رگه ردانی ههرداو ههردی
ناوچه ی گه رمیان بووه به ناو میدی سه ری ناوه ته وه .

شایانی باسه ، واریک ده که ویت ، که شه م بولای وهلی پرواو پیکه وه شاعر به
یه کتریدا هه ل ده ن و ماوه شیان هه به ، که بتوانن لهو ماوه به دا دوور بکه ونه وه بهو
جوړه بو یه کتری بین ، که چچی ری به خو یان ناده ن ، که شتی وه هایان لی
بووه شیته وه .

روواله تی ته م رازه :

سه رپاکی روواله ته کانی هی ناو هوژگه ری کورده وارین ؛ دیمه نی ریگاوبان ،
گه رمیان و کویتانی ناو جافه تی ، گفت و گو و نه ریت و هه ل و که وتی خیلگه ری .
تهوه ی ، که له رازی له یلی ومه جنوون ده کات ، ته نیا ، تهوه به که شه م به وهلی
نلوری ، ههردو وکیان ، بهو داخه وه ، سه رده یتنه وه .

روواله‌تی سوفیگه‌ری به‌تی ناو رازی وه‌لی و شه‌م :

ئه‌وه‌ی که تیای دا ، به دپی بکریت و له روواله‌تی سوفیگه‌ری به‌تی به‌وه نزیك بیٚت ، ئه‌وه‌یه ، که بۆ زۆرجار ریك ده‌که‌وٚیت ، که به‌یه‌کتری بگن ، به‌لام له‌م به‌یه‌ک‌گه‌یشتنه‌دا هه‌لس و که‌تیان وایان لی‌ده‌کان که تینوو به‌تی خوشه‌و یستی به‌که‌یان به‌ هی‌زتر ده‌بیٚت .

رازی له‌یلی و مه‌جنوونی سه‌یدی هه‌ورامی :

سه‌یده‌ی هه‌ورامی ، له‌قه‌سیده‌یه‌کی په‌نجایه‌ک دیری دا ، به ناوونیشانی «دله‌ی شه‌یدای مه‌ست» هه‌وه سه‌ره‌زنشتی «دلی» خوی ده‌کا ؛ که مه‌جنوون چۆنه له‌گه‌ل له‌یلی‌دا ، ئه‌میش ده‌بی و هه‌ا بی و ئه‌وجا ، به‌سه‌ره‌اتیکی بچکۆله‌ی «مه‌جنوون» له‌گه‌ل سه‌گی له‌یلی‌دا کردوو به‌تی ، بۆ دلی‌خوی ده‌گیرته‌وه‌و ده‌لیٚت :

روژنیک له‌روژان ، مه‌جنوون حالێ زۆر په‌شیوه‌و ئاره‌زووی دیدنه‌ی کردنی له‌یلی‌به‌تی و له‌تاودا که‌وته گه‌رانی چۆل و هه‌رداو هه‌رد ، تا گه‌یشته کۆنه هه‌وارگه‌یه‌کی له‌یلی . ته‌ماشای کرد له‌هه‌وارگه‌که‌ی دا جگه‌ له‌ له‌ته دیواره‌به‌ردیک ، چی‌تری به‌سه‌ریه‌که‌وه نه‌ماوه . له‌بنی دیواره‌که‌دا سه‌گیکی ریش و برینداری دپی ، که به‌ ئازارو ئیشه‌وه ده‌نالینی !

مه‌جنوون لی‌ی ورد بوویه‌وه‌و سه‌گه‌ی ناسیه‌وه . مه‌جنوون له‌داخی ئیش و ئازارو ناله‌ نالی سه‌گی له‌یلی‌دا ، ئیش و ئازاری خوی له‌بیر چویه‌وه‌و ده‌سته‌جی چوه‌ه سه‌ر جیگایه‌کی به‌رزایی له‌و ده‌ور و پشته‌دا و یستاو چاوه‌چاوی دیتی خه‌لکی ده‌کرد . راوچی‌یه‌کی له‌ دووره‌وه به‌دپی کرد . وه‌ختی که راوچی نزیك بوویه‌وه ، که‌له‌کیویه‌کی کوژراوی به‌سه‌ر شانه‌وه بوو . مه‌جنوون داوای که‌له‌کیوی له‌ راوچی‌کرد بۆ ئه‌وه‌ی بیداتی ، تاوه‌کو ده‌رخوادی سه‌گی له‌یلی‌ی بدات و بۆ ئه‌وه‌ی سه‌گه‌ چاک بیٚته‌وه .

راوچی‌یه‌که ، که‌له‌کیوی دای . مه‌جنوون ، که‌له‌کیوی کرد به‌ که‌باب و ده‌رخواردی سه‌گی بریندارو نه‌خۆش له‌یلی‌ی دا . سه‌گه‌ چاک بوویه‌وه .

لهوکاتهوه ، که ی مهجنون بیویستایه بۆ لای لهیلێ برۆیشتابایه ، سهگ پێش مهجنون دهکهوت و پاسی دهکردو به ئی دهنگی بۆ لای لهیلێ - ی دهبرد . ئی ئهوهی ئاشووبان بیسن .

سهیدی کووتای رازه که ی بهوه دینیت و دهلیت :
سهگ ، به ئیسقانی ، وهفادار دهییت و ههرگیز نهو باشیهی لهبر ناچیهوه ، کهچی سیخور ئهگهرچی چاکترین باشی لهگهڵ دا بکهیت ، جگه لهسیخوری هیچ وهفایهکی بوکهس نییه !

رووالهتی عاره بی ئهم رازه :

ناوهکان . عاره بین - (قهیس . مهجنون . لهیلێ) . ههروهها به یهکتری ناگهن و ئهمهش رووالهتی مۆقیگه ریهتی یه که یه ، که تیادا رهنگی داوه تهوه .

رووالهتی کوردهواری / ناو رازه که :

دیمه نهکان . به پامانی وزامانی دیمه نی ههوارگهکانی کوردستانه و به تایبهتی ههرده و سه رملهکان و شه مال و دیواری به ردین و راوچی و که له کیوی .

لهیلێ و مهجنونی دهباغیان :

کورته ی رازه که : جهوت دپری یه که می بۆ ستایشی گهره بی خودا تهرخان کراوه . خهو دهینی و له خه ودا تۆماری لهیلێ و مهجنون دهخوینیهوه . به یانی ، که لهخه وه له دهستی . سه رپاکی رازه که ی له بهر دهییت . دهست به خویندنه وه ی رازه که و تۆمارکردنی دهکات و کورته ی ئه ویش به م جوړه ی خواره وه یه :

پادشایه کی عهره بی ئوجاخ کویر دهی : له تافی پیری دا ، بۆ کویر ، لهخوا ده پارێته وه . خوا کویریکی ده داتی و به بی ی واتهی نجوومگه ران و فالچیان ناوی قه یسی لی ده یکن .

به مندالی ، له ته مه نی پێچ سالانی دا ، بۆ قوتابخانه ی لای مه لای ده نیرن ، که

کورو کچ پیکه وه ده خوینن . قهیس وله یلیّ حز له یه کتری ده کهن . ثم چاو و نامه
 بلاو ده بیته وه . بهم هو یه وه له یلیّ ومه جنوون له قوتا بخانه ده هیترینه دهر وه .
 مه جنوون لیوه و سرگه ردان ده بیّت کهس و کاری قهیس ده چنه خوازیبنی له یلیّ .
 هر له بهر نه وهی که قهیس تلی له یلیّ ده لاوینی باوکی له یلیّ ، قهیس به لیوه و شیت
 ده زانیّت و له یلیّ ناداتی .

دایکی له یلیّ به کهین و بهینی له یلیّ ومه جنوون ده زانیّت . له یلیّ به ئین سه لام
 به شوو ده دریت . له یلیّ خوی به ده ستیه وه نادات و ئویش ، ئه و شه وه له داخان دا
 ده مریت . پیره ژیتک هه والی شوو کردنی له یلیّ ده نیریت . له یلیّ وهرامی نامه ی
 مه جنوون ده نیرته وه و پاش پیچانه وهی نامه به زولفی خوی قاسید نامه بو مه جنوون
 ده باته وه راوچی تووقی ده گریّت و مه جنوون به بازی بهندی بالی خوی لیّ
 ده کریّت . تووقی دیته وه گفت و گوو . ده بیّت به پیخامبه ری مه جنون . له یلیّ نه خوش
 که ویت مه جنوون له نه جد ، ده پارته وه ، له خوا بو نه وهی نه خوشیه که ی له یلیّ بو
 ئه و بیت . دوغا گرا ده بیّت . تووقی به ره لّلا ده کریّت . مه جنوون به لالی سه روو نه
 باخه وان ، له برینه وه قوتار ده کات . مه جنوون بو که عبه ده بریت . له یلیّ ومه جنوون
 له نه جد دا به یه که ده گه نه وه به لّام تینویه تیان به هو ی فریشته وه له یه کتری ناشکیّت .
 مه جنوون ریّ ده که ویته ئه و باخ و باخات و ئاوه ی که له یلیّ خوی تیا دا شتو وه و
 جامی زیوی له ویّ به جیّ هیشتو وه . له سه ره تای یایز ، تاوه کو سه ره تای به هار
 مه جنوونی له ناوگیادا نووستو هه لّده سیّیته وه . له یلیّ ده مریت و شیوه نی
 که ره به لاره نگی بو ده کریّت . مه جنوون به مه ده زانیّ دیته سه ر گوره که ی له ویّ
 ده مریّ و درونده ئه سپه رده ی ده کهن .

روواله نی عاره بی رازه که :

ناوه کان ، سه رپاکیان عاره بین : له یلیّ ، مه جنوون ، قهیس . ئین سه لام بیابانی
 نه جد . جگه له وهش نه بوونیان بو یه کتری و مردنیان له پیئاوی یه کتری دا .

هه ندیک روواله نی کورده واری رازه که :

(۱) - ههروه که سه رپاکی رازه شیعریه کانی دیکه ی کوردی ، ئه میش له سه ره تادا
 هه لّدانه به خواو پیغه مهری خوا دا .

(۲) - سه رپاکی دیمه نه کانی ناو رازه که ، هی ناوچه کانی کوردستانه ،

- قەلبەزەى ئاۋ وتافىگەو سەروو ، نەرگىزۈ دۈەختى بەرزبەرزى ھەمە جۆرى مېۋەو جۆرى بالىدەكانى كوستانانۈ بەفبارىنۈ يەخۈ سەھۆلبەندان .
- (۳) - بەكار ھىنانى (شەمال)ۈ (تۈۋى) ، بۇ نامەو پەيام بردن .
- (۴) - جۆرە بەزموشاى ناۋنانۈ خەتەنە سوورانۈ شاپى كردن .
- (۵) - ناۋھىنانى جۆرە قوماشى ئالۋ والا باۋى نىۋ ئەوساى كوردەۋارى .
- (۶) - جۆرى خواردنۈ خوراك . ئەوانەى كە لەناۋ كوردەۋارى دا باۋ بوون .
- (۷) - درىنەۋەى دەمى كىتېب ، بۇ ناۋنان ، بۇ فال گىرتەۋە ، لای شېخ چوون ، دۇعا كردن .
- (۸) - جۆرى ئارايشت كردنى بوۈك پېش گوزانەۋەى ، كل ودىمە شۆرەو سپاۋ سورمە ، كە لای ئافرەتى كورد بە زۆرى بەكار ھىزاۋە .
- (۹) - سەنگى كېشانەۋ ئامېرى پېۋانەى باۋى ناۋ كوردەۋارى .
- (۱۰) - ناۋ ھىنانى غونسورى پىرەژن ، ۋەك مەۋىەكى شەپپەرست .
- (۱۱) - بەكار ھىنانى (لال)يان (بازى بەند) ، لە بال ۋوقۇل دا .

ھەندىك لەۋ خالانەى كە ھاۋبەشيان كىردۈۋە :

يەكەم ، دەباغىيان ۋا لەمەجنون دەكات ، كە ھەر لەمندالى يەۋە ھەز لەكچى جوان بىكات ۋە بەمەش ھاۋكارى لەگەل بىرەكەى ھاتنى دا دەكات ، بەۋەى كە لای ئەۋىش قەيس مىندالىكى گرىنۈكەۋە كەى دەمۋچاۋى نىزىك دەمۋچاۋى كچىكى جوان بوۋىۋە دەست بەجى ژىرو ئاشت دەيىتەۋە دەيداتەۋە قاقاي پىكەنن .

دوۋەم ، لای سەرباكيان جگەلەجامى لەيلى ، لەپېش مەجنونەۋە دەمرىت ، ئەۋجا قەيس - ىش بە دۋاپى دا .

سىيەم ، دەباغىيان ۋا لەباۋكى لەيلى دەكات ، كە بەھۋى شىت ۋلپەۋە مەجنونەۋە ، لەيلى بە مەجنون نەدات ، لەمەش دا ، لەگەل مىرخەسرەۋى دەھلەۋى دا ، يەك دەگرەنەۋە .

چوۋارەم ، سەرباكيان ، لەۋەدا يەك دەگرەنەۋە ، كە لەيلى لەپېشەۋە شوۋ دەكات ، نەك قەيس ژن دەھىنى ، كەچى دەھلەۋى ۋا لەقەيس دەكات ، كە ژن بېنى ۋى ئەۋەى بىشى بىنى بەرەللى بىكاتەۋە

پېنجهم، چهوههرو بنهړهت بېره که عاره بی به .

ههندی لایه نی جیاوازی ناو له یلی ومه جنوونی ده باغیان .

لایه نی جیاوازی، زور به دبی ده کرین، به تایه تی ته گهر ویستان له رووی ناوه روکی شیعره کانه وه به راوردیان بکهین، به لام شهوی که زور شایانی باس بیت، به لای منه وه، لهم خالانه دا خوئی پیشان ده دات :

(۱) - باسی میرنه وفل، لهم رازه ی ده باغیان دا نه هاتووه .

(۲) - بوونی هه ندیک بالنده وزینده وه ری وهك (تووی) و ئاسك، که توانای شهویه یان پهیدا ده بیت، که بتوانن گفت و گو بکهن و نامه ی نیوان له یلی ومه جنوون به پامان وزامانی بهرن و بیته وه .

(۳) - پیره ژن، لهم رازه دا، هه به وه ده ورپکی خراپ ده بینی، ههروهك ده وری پیره ژن، له رازی شیرین وخوسره وی خانای قویادی دا .

(۴) هاتنی، یان حازر بوونی فریشته و کیشانی بالی به نیوان له یلی ومه جنوون دا، نه وهك کارپکی ناره وا بکهن .

(۵) - خه و پیدا که وتی مه جنوون، بو ماوه ی جهوت مانگیك، (له سهره تای پایزه وه تاوه کو ناوه راستی به هار) .

(۶) - ماموستای مه لا، قیتنه یی ده کات و هه والی هزی له یلی ومه جنوون به دایك و باوکی له یلی ده گه یه نیټ .

(۷) بوونی گو شه یه کی شیعری زور گریك. که له هیچ کامیکی دیکه یان دا نی به، شه ویش به کاره یینانی پیته کانی نووسین و هه ریبه که یان بو سهره تای ئاوازی شیعری، بو پیا هه لدان به شان و بالای له یلی دا .

(۸) - له یلی وهك کچیکی وریاو تی گه یشتوو، شه وه ده داته وه به رووی دایکی داو بی ی راده گه یه نیټ، که شه ویش روژنك له روژانه وهك شهم هزی له یه کیك هه ر کردوو وه له بهر شه وه هقی شه وه ی نی به . که له سهر شه وه سهرزه نیشتی بکات !

هه ندیک خال، که به ره وسو فیگه ری تی ده مانه بن :

(۱) - نووسه ر وا له قه یس ده کات، که هه ر له مندالی یه وه، وهك هزیکی خواپی هه ز له له یلی بکات و له یلی -ش هه ز له مه جنوون بکات .

(۲) - وهختىك كه له يلى ومه جنون له ناو باخو گولزايك دا يهك ده گرن، له وى فرشته (جبريل) ئاماده ده ييت و بالى ده كىشتى نيوان قهيس وله يلى دا. تاوه كو هه وه سيان بو يه كترى كار نه كات .

(۳) - بو دوا جار، كه به يهك ته گه نه وه، پريارى يهك ته نو يهك روچ ده ده ن و په يمانى به هيز كردنى خوشه ويستى يه كه يان ده ده ن .

(۴) - كه هه والى نه خوشى له يلى بو ديت، قهيس دو عاى ته وه ده كات، كه خوا نه خوشى يه كه ي بو ئهم بنيريت و خواش دو عا كه ي لى قبول ده كات .

(۵) - به مردنى له يلى، مه جنون شوكرانه ي خوا دكات و خو يشى به دوايدا ده مریت .

ته نجام

(۱) - به پى ئى ته وه ي، كه ده باغيان زفانى توركى و فارس و عاره ي زانيوه و شيوه زاره كوردى يه كاينشى به باش زانيوه و دو وابه دو وای ته مانه ش دا ئهم رازه يه ي دارشتووه رازه كه خو يشى پالېشتى ئهم لايه نه په، كه ئهم بيره ي ناو ئهم رازه - به لاي كه ميه وه، هيج نه ي له روودا ويك دا، له گهك سه رپاكي رازه توركيه كان ويارسيه كان و عاره يه كان ته وانه ي كوردى به شداري ده كات . كه و ابو بو مان هه يه، بليين، كه ده باغيان سه رپاكي (بير) ه كانى له نه خشه ي بيرى سه رپه رده ي ميشكى خو ي دا، كو ي كردو و نه ته وه و ته و جا، سه ر له نو ي و له هه رجو ري شتيك، كه به لايه وه ره و او باش بو وه وه ري گرتو وه و جه مي كردو و ن سه ر له نو ي له بو ته ي بيرو هو شى خو ي و هه لس و كو مه لايه تي كورده واري دا دا پرشتو و نه ته وه .

(۲) - داهيناني له دوو خال دا به لاي منه وه كردو وه، ته و انيش :

(ئا) - جوانترين تاريبي ديمه ني له يلى دا وه، به جوړيك كه ويته گرېش هه رگيز ناتواني به و جوړه ويته ي زيندو و بگريت، ته و يش به هو ي سوخره گرتن سه رپاكي پيته كانى ته لف و پي و به بو ته وه ي كرنو وش بو جوانى ديمه ني له يلى به رن .

(پى) - توانيو به ته بچيته ناخى ده رو ونى پاله وانه كانه وه، توانيو به تي وا له له يلى بكات، كه به دا يكي بليت، هه ر له بهر ته وه ي ته و يش، روژى له روژان چه زى

لهیه کیک کردووه ، لهبر ئهوه مافی دژ وهستانی ، له نیوان جهزی ئه‌مو مه‌جنوون‌دا ، نی‌یه .

هه‌روه‌ها به‌ریاکردنی دله‌چرکی‌ی قه‌یس ، که له‌لایه‌که‌وه ، یان بو ده‌می‌ک کرده‌وه‌ی خو‌ی له‌گه‌ل له‌یلی‌دا رازی بی‌تو ، بو ده‌می‌کی دیکه‌ش په‌شمان بی‌ له‌وه‌ی که له‌گه‌لی‌دا نه‌یکردووه ! ئه‌مه‌ش جو‌ره خوویه‌کی مرؤ‌فایه‌تی‌یه ، که به جوانی ده‌باغیان وینه‌ی گرتووه .

پارانه‌وه‌ی ، قه‌یس له‌خوا – له‌کاتی چوونه‌که‌عبه‌ی ، بو‌ئه‌وه‌ی عه‌شقی له‌گه‌ل له‌یلی‌دا زیاد بکات ، به‌په‌چه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ی که باوکی لی‌ی ده‌ویستو داوای لی‌ کردبوو .

هاتنه‌وه‌ده‌نگی که‌عبه ، بو‌ده‌رخستنی مه‌به‌سی راسته‌قینه‌ی زوربه‌ی زو‌ری هه‌ج‌که‌رانو له‌رووی روواله‌تی دنیا‌ی وه‌ستی دینی‌یه‌وه ، ناسین ئه‌و کومه‌لگایه‌و پیشاندانی مه‌به‌ستی شارراوه‌و ئاشکرای هه‌ج‌که‌رانه‌وه .

پتر ، له‌مه‌ش ، تا‌راده‌یه‌ک ، ده‌باغیان ، چووه‌ته‌ناخی کومه‌لگای په‌له‌وه‌رانو زینده‌وه‌رانه‌وه‌و له‌رازی (تووتی) و (ئاسک) ئاگادارمان ده‌کات .

هه‌ندی‌ک لایه‌نی لاوازی ئه‌م رازه :

من وا هه‌ست ده‌که‌م ، که هه‌ندی لاوازی له‌م رازه‌ی ده‌باغیان‌دا به‌دی ده‌کرین و ئه‌وانیش ، به‌لای‌منه‌وه ، ئه‌مانه‌ن :

(۱) – وه‌ختیک که دپته‌سه‌ر باسی پاره‌و پوول و سه‌رفیات له‌سنوور به‌ده‌ر باسیان ده‌کات .

(۲) – فره‌زی دووباره‌و سی‌باره بووه‌وه‌ی زو‌ر زو‌رن .

(۳) – مه‌جنوون وا لی‌ ده‌کات ، که سه‌گی له‌یلی به‌باوشه‌وه‌ بگری‌ت ، که ئه‌مه زو‌ر دووره له‌نه‌ری‌ت و هه‌ل‌سی‌وکه‌وتی ناو کورده‌واری‌یه‌وه به‌تایبه‌تی ئه‌گه‌ر زاینان سه‌گ به‌سه‌له‌وت (گلاو) داده‌نری‌ت .

(۴) – شاعیر وا له‌درونده‌ ده‌کات ، که مه‌جنوونی مردوو بنه‌نه ناو گۆ‌ره‌وه‌و ئه‌سه‌رده‌ی بکه‌ن .

(۱) - عه بدولقادی ده باغیان ، کوری موته لیبی کوری حاجی مه عرونی سه قزی به .
ناوبراو خاوه نی نووسینه وه ی ئهم له یلی و مه جنونه یه ، به لام روشنی نه کردوه ته وه ،
که تایا دارشته که ی زاده ی بیری خۆیه تی ، یاخود وه ری گپراوه و له هی کی وه ؟!
به هه رحال ، عه بدولقادر ، سالی (۱۳۱۵) ی کۆچی ، له نووسینه وه ی رازی
له یلی و مه جنون بووه ته وه .

ئهم له یلی و مه جنونه ش ، له لایه ن ، مامۆستای پایه به رزی خوا لی خشبوو
کار دوخی - یه وه خراوه ته سه ر رینوسی نوی ی کوردی و منیش لیکم داوه ته وه و
پیشه کیشم بو نووسیوه له سالی (۱۹۸۵) له لایه ن ئه مانه تی روشییری و لاوان ،
له چاپ درا .

له یلی و مه جنونی ناوبراو نزیکه ی (۱۵۲۶) دپره شیعره و به شیوه زاری کوردی ی
هه ورامانی هۆنراوه ته وه .

عه بدولقادر ده باغیان ، به رهه می دیکه ی له چاپ نه دراوی هه ن و زمانی تورکی و
فارسی و عاره بی زۆر باش زانیوه هه ره ها به باشی شیوه زاره کافی زمانی کوردی
زانیوه .

یه کێک ، له و به رهه مانه ی ، که هیشتا له چاپ نه دراوان به رهه می
(خاوه رزه مین) ه - هه روه ک خۆی وای وتوه - له تورکی یه وه بو شیوه ی کوردی
هه ورامانی گۆریوه تی .

(۲) - ئیمه سوودمان ، له به رهه مه کافی دوکتور محمه د غنیمی هیلال وه رگرتوه ،
به تاییه تی ئهم به رهه مانه ی : (الأدب المقارن) ، والحياة العاطفیه بین العذریه
والصوفیه) ، بو چۆنه تی دانانی نه خشه و پیلانی لیکۆلینه وه ی ئه ده بی به راورد .

(۳) - بو زانیی هه والی له یلی و مه جنون ، له ئه ده بی کۆنی عه ره بدا ، سوودمان
له چه نه سه رچاوه یه ک وه رگرتوه ، به تاییه تی (الاغانی - ج/ ۲ - ۱۰۰) ی (أبی
فرج) و هه ندیک به رهه می دیکه و گوی گرتن بو ئه وه ی که (الاصمعی) و (ابن الکلبی)
جیان ده رباره ی له یلی و مه جنونه وه وتوه .

جگه له وهش سوودمان له کتیی (تاریخ الادب العربي) و (الروایه الشعریه - د. مارف خزندار) وه رگرتوه .

(٤) - بۆ ئهم مه بهسته ، سوودمان ، له بهرهمه کانی (له یلی و مه جنون) ی (گه نجهوی) و هی (سه عدی) و هاتی و (ده هلهوی) وه رگرتوه .

ئهم سوود وه رگرتنهش به پی ی راده ی تیگه یشتن خو مان شکاندنی توانامان به سه زمانه که یان دا ئهمه له لایه که وه . له لایه کی دیکه وه سوودمان له سه رچاوه و تاره عاره بیانه وه رگرتوه ، که به زمانی عاره بی ، سه رباره ت به له یلی و مه جنون ره وه بلاء بووه ته وه .

(٥) - لهم رووه و بۆ ئهم مه بهسته سوود وه رگرتنه زور که م بوو ، چونکه ، یه که م تورکی نازانین و دووه میش سه رچاوه یه کی دیکه و به زمانی کی عهره بی ده رباره ی له یلی و مه جنونی تورکی یه وه ده ستم نه که وت . جگه له وهی که له ژماره ی ده ی گو فاری «المستصریه» دا نه بی . که ئه ویش بریتی به له زانیاری یه کی زور که م و کوپ . له و کو فاره دا . «المستصریه» . ژماره (٥٥-١٠) ، له لایه ره (٣٠٣) وه تا (٣١٥) به ناو و نیشانی «لیلی و المجنون فی الادب التركي» له لایه ن «د. جوان خضر» وه بلاء کراوه ته وه .

وتاری ناوبراو ، وامان به دهسته وه ده دات . که شاعیرانی تورک : (کلشهری) و (عاشق پاشا) هه ردووکیان چیروکی له یلی و مه جنونیان به ده ستیانه وه گرتوه . بۆ ئه وه ی چیروکی خوشه ویستی خودایی به هو یه وه دا بریزن ، که ئه مهش خو ی له خو ی دا بیریکی سوفیگه ریه تی به .

پاشان ، نووسهر ، پاش ئه وه ی رازی له یلی و مه جنونی ناو کتیی «الاغانی» ده گیریته وه ، دیت ، به سه رده می ریزکردنی ئه و شاعیرانه وه ، که رازی له یلی و مه جنونیان به هو نراوه هو نیوه ته وه و ئه وانیش ئه مانه ن :

(ادرلی شاهی ؟ - ١٤٨٢) ، (احمد پاشاهم - ١٤٩٧) ، (علی شیر نوایی ، ١٤٤١ - ١٥٠١) ، (بهشتی احمد سنان) (حمیدی حمدالله - ١٤٤٩ - ١٥٠٣) ، (خلیل بدر الدین ، ؟ - ١٥٣٠) ، (احمد رضوان) ، (فالح جلبي) ، (نجار ، ؟ - ١٥٠٨) ، (قدیمی) ، (خلیل حامدی زاده) ، (سیدانی) ، (خیالی عبد

الوهاب) . (حقیری) ، (فضولی . ۲- ۱۵۵۶) و هه‌ندیکى دیکه‌ش .
 (فضولی) ، به‌گه‌وره‌ترین شاعیری ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی تورک له‌قه‌له‌م ده‌دری‌ت ئه‌م
 شاعیره‌ ناوی «محمد» کوری «سلیمان» ه‌میژوونوس «عالی» ، واده‌ری خستووه ، که
 «فضولی» خه‌لکی به‌غدا یووه ، به‌لام «قنالی زاده» وای ده‌رخستووه ، که (فضولی)
 خه‌لکی (حله) بووه‌و (ریاضی) یس ده‌یکات به‌خه‌لکی (که‌ربلا) .
 ده‌رباره‌ی میژووی ژبانی (فضولی) یه‌وه ، زور که‌م ده‌زانری‌ت ، به‌لام (عه‌دی)
 به‌غدادی . واما ن‌پی‌ ده‌لێن ، که (فضولی) له‌سالی (۱۵۵۶) به‌نه‌خۆشی تا‌عوون
 ده‌مری‌ت و به‌ته‌نیشت مه‌شه‌ه‌دی (حسین) ه‌وه ، له‌که‌ربه‌لا نی‌ژاوه .
 (فضولی) بو‌ ماوه‌یه‌ک . له‌عیراق دا ژباوه . که مه‌له‌بندی رو‌شنیری‌ی عه‌ره‌بی‌و
 تورکی بووه . له‌ئاخروئو‌خ‌ری ته‌مه‌نی‌دا . رازی (له‌یلی‌و مه‌جنوونی) ه‌و‌نیوه‌ته‌وه‌و به
 ه‌ویه‌وه‌ توانیویه‌تی وپ‌ته‌ سوفیه‌تی و سوفیگه‌ریه‌تی خو‌ی وپ‌ته‌ بگ‌ری‌ت .
 رازی له‌یلی‌و مه‌جنوونی «فضولی» نزیکه‌ی (۳۴۰۰) د‌پ‌ره‌ شی‌ع‌ری جووته‌ن .

(۶) - وپ‌ته‌ی شانوگه‌ریه‌ شی‌ع‌ریه‌که‌ی (له‌یلی‌و مه‌جنوون) ی ئه‌حمه‌د شه‌وقی ، به
 جوانترین و با‌ش‌ترین وپ‌ته‌ی رازی (له‌یلی‌و مه‌جنوون) سه‌ر ژمیر ده‌کر‌یت ، به
 تاییه‌تی له‌ئه‌ده‌بی نوی‌ی عاره‌بی‌دا . به‌ وپ‌ته‌و بو‌ مه‌به‌ستی به‌راوردو ده‌رخستنی
 لایه‌نی عاره‌بی ره‌سه‌ن و ده‌ست نی‌شان کردنی لایه‌نی نا‌عاره‌بی ، کورته‌ی
 ه‌ی‌ن‌زاوه‌ته‌وه .

ئه‌حمه‌د شه‌وقی . سالی (۱۸۶۸) . له‌زه‌مانی خدیوی ئی‌سماعیل دا له‌خیزانیکی
 دووره‌گ (باوک کوردو دایک تورک) له‌دایک بووه (ته‌ماشای - تاریخ الادب
 العربی - بکه) .

جگه‌ له‌وه‌ش نه‌نکی باوکی شه‌رکه‌سی و نه‌نکی دایکیش یونانی بووه . خویندنی
 سه‌ره‌تایی و ه‌ی ناوه‌ندی ، تا ته‌مه‌نی پانزه‌سالی ته‌واو کردووه . ئه‌وجا چووه‌ته
 حقووقه‌وه . له‌قوتابخانه‌ی ته‌رجومه‌ ئی‌جازه‌ی وه‌رگرتووه ، سالی (۱۸۸۷) بو‌
 خویندن بو‌فه‌ره‌نسا چووه‌ ئه‌م ئارده‌نش ، له‌سه‌ر ئه‌رکی خدیوی بووه‌ بو‌ماوه‌ی دوو
 سالی‌ک له‌وی‌ ماوه‌ته‌وه ، له‌و ماوه‌یه‌دا ، سه‌ری ئینگلته‌ره‌ی داوه . له‌پاش
 دووسالی ، ئه‌حه‌به‌دشه‌وقی بو‌ئه‌وه‌ی له‌نه‌خۆشی چاک بی‌ته‌وه ، بو‌جه‌زائیر چووه‌و بو‌

ماوهی مانگ و نیوی لهوی ماوه ته وه ئه بجا بو فهره نسا گه راوه ته وه و سالی سییه می له حقوقدا به سهر بو فهره نسا گه راوه ته وه و سالی سییه می له حقوقدا به سهر بر دووه . پاش دهر چوونی ، بو ماوهی شهش مانگیکی دیکهش له فهره نسا ماوه ته وه و چی کون و ههژین و مه له بندی روشنبیری هه بووه ، هه مووی دپوه له سالی ۱۸۹۱ ، نه حمه د شهوقی بو میسر گه راوه ته وه .

به هووی سهروهت و سامانی ئه و ژنه یه وه ، که هینابووی زور دهوله مه ند بووه . جگه له مهش شهوقی شاعیری (کوشک) بووه و ناوبانگی به (امیر الشعراء) دهر کردووه .

شه خسیه یتیکی ئورستو قرانی هه بووه ، به رهه میکی ئه ده بی زوری به جی ماوه . سالی ۱۹۳۲ کوچی دواپی ده کات .

(۷) - شاعیرانی کورد ، له هۆنینه وهی شیعری دلدار یان دا ، با له یلی و مه جنوونان کردووه و وینه ی پاکی دلدار یی له یلی و مه جنوون) یان خستووه ته ناو گۆرانی یه کانه وه . هی وه هاشیان هیه ، که به وه وازی نه هیناوه و قه سیده یه کی سه ربه خو ی بو (له یلی و مه جنوون) هۆنیوه ته وه و به لام له و قه سیده یه ی دا دیمه نی وه های پیشان داوه ، که خو ی دیویه تی و به دلیه وه چووه .

سه یدی هه ورامی ، که له به راور ده که دا ، ده ستان بو راکیشاوه ، به و بۆنه یه وه ، قه سیده یه کی په نجاویه ک دپری هۆنیوه ته وه . ئه و قه سیده یه ش ، به ناوونیشانی (دله ی شه یدای مه ست) هوه یه - (ته ماشای ل ، ۸۷ - ی دیوانی سه یدی هه ورامی . کار دۆخی - بکه) .

(۸) - خوینهر ئه گهر ویستی ، بو راستی راسته قینه ی (وه لی و شه م) بگه ریته وه ، بۆی هیه ، بو دوو سه ر چاوه ی ، که له و رووه وه بلا و کراونه ته وه ، بگه ریته وه ، ئه وانیش : (وه لی دیوانه) ی عوسمان هه ورامی و (روشنبیری وه لی دیوانه) ی محمه ئه مین هه ورامانی

(۹) - هه والی مه جنوون ، له سه رچاوه ی هه مه جوړه وه هاتووه ، هه ندی له و سه رچاوانه ، به سه رچاوه ی سه ره کی بو هه والی مه جنوون سه ر ژمیر ده کرین . هه ندیکی دیکه شیان ، له جوړه ئامازه یه ک زیاتر ، چی دیکه نی یه !

سەرچاوه‌ی هه‌ره سه‌ره‌کی . که له کۆنه‌وه بدهن . کتیی (الشعر والشعراء) ی (ابن الفتیبه) و کتیی (الاغانی) ی (ابی الفرج) ن .

سەرچاوه‌ی یه‌که‌میان ، هه‌ر ته‌نها شیوه‌یه‌کی هه‌والگۆنه‌ی یه ، ی ئه‌وه‌ی په‌نای به‌ر سه‌رچاوه‌ی بردیّت . به‌لام ئه‌وه‌ی (ابی الفرج) په‌نای بۆ سه‌رچاوه‌ی بردووه‌و لیشی ورد بووه‌ته‌وه‌و له سه‌نگی مه‌حه‌کی راستی و چه‌وتی داوه‌ له‌به‌ر ئه‌وه‌ به‌ سه‌رچاوه‌یه‌کی کۆنی ده‌وله‌مه‌ند ده‌زانریّت .

جگه‌ له‌مانه‌ش . پشکینه‌ر . توانای ئه‌وه‌ی هه‌یه ، که هه‌والی مه‌جنوون ، له‌ چه‌ند سه‌رچاوه‌یه‌کی دیکه‌دا بزانیّت بۆ وینه . وه‌ک به‌ره‌می (الزهره) ، شیعی مه‌جنوونی تیا‌دا ده‌ست ده‌که‌ون و پێشی ئه‌وانه‌ی کتیی ئه‌غانی و به‌ ماوه‌یه‌کی زۆریش . کۆ کراونه‌ته‌وه .

به‌لام (الاصمعی) یش . سه‌باره‌ت . به‌ مه‌جنوونه‌وه ، وای له‌ قه‌لهم ده‌دات ، که دنیا هه‌رگیز پیاوی وه‌های به‌ ناوی مه‌جنوونه‌وه هه‌بوویّت . به‌ خۆیه‌وه‌ نه‌دیوه . لێره‌دا مه‌به‌ستان له‌وه‌نی‌یه . که مه‌جنوون بووه . یاخود نه‌بووه ، به‌لکو مه‌به‌ستان بیرورای جو‌ر به‌جو‌ری سه‌رچاوه‌کانه ، ده‌رباره‌ی مه‌جنوونه‌وه . به‌ هه‌رحال . پشکینه‌ر بۆی هه‌یه . ئه‌م سه‌رچاوانه‌ی ده‌ست بکه‌ویّت :

(١) دیوانیک شیعر . به‌ ناوی مه‌جنوونه‌وه ، نوسخه‌یه‌کی له «بولاف» له‌ قاهره له‌چاپ دراوه . نوسخه‌ی ده‌ست نووسیش له‌ مه‌کته‌به‌کانی (ئه‌سته‌مبول) و (که‌مب‌رج) دا ده‌ست ده‌که‌ون .

(ب) - هه‌والی هه‌مه‌جو‌را ده‌رباره‌ی مه‌جنوونه‌وه له‌ کتیی و و دراست فی تاریخ الادب العربي - منتخبات) دا . ده‌ست ده‌که‌ویت .

(ج) - هه‌روه‌ها . رازی مه‌جنوون (قیس بن الملوّح العامری) سالی ١٨٦٨ له‌ بیرووت ب‌لاو کراوه‌ته‌وه‌و سالی ١٢٨٢ ه له (تاران) و له سالی (١٢٩٧) ه بش له بۆمبای ب‌لاو کراونه‌ته‌وه .

(د) - (جاحض) یش . سه‌باره‌ت به‌ مه‌جنوونه‌وه . وتوویه‌تی هه‌ر پارچه‌ی شیعیکی یی خواهن . ده‌ست‌که‌وت ، یه‌که‌سه‌ر ناوی (قه‌یس) ی پۆه ده‌نوسیتری .

له به‌ره‌می (تاریخ الادب العربي) دا ، باسی (لیلی

الاخیلیه - (؟ - ۷۵/۶۹۵ ی کۆچی) هاتوووه کورتهی بهم جوړه یه له یلی، کچی عه بده وللا کوری ره حال له هوزی به نی ئه خیلی عامره. ئافره ټیکي زور جوان بووه. له گفتمو گودا، زور ره وان و دیلوماسی بووه، شیعری هونیوه ته وه و ئاگاداری سرگوزرشتهی باو باپیراتی عارب هه بووه.

(تهوبه)، کوری حیمیه رهزی لی کردوووه ئه میس له هوزی عه قل - ی عامر بووه وهزی له له یلی ئه خیلی کردوووه شیعری پادا هه لداوه. تهوبه داوای ده کات، به لām باوکی نایداتی. پاش بهریا بوونی چاوونامی هه زلی کردنی نیوانیان، باوکی له یلی له یلی به پیاوکی دیکه به شوو ده دات. ئهم میرده ی له یلی له له یلی زور خانه گومان بوو، بویه نهیده هیئت بیییت، به لām (تهوبه) کۆلی نه داوه و هه میسه سه ری لی داوه.

به هه رحال، (تهوبه) یه کیک بوو له وانیه که به هوی هیرش بردنه سه ره هوزی دیکه تالانی ده کردو به وه ده ژبا. له هیرشیک دا تهوبه ده کوژت. له یلی له گه ل میرده کهیدا به لای گوژه که ی (تهوبه) دا ده چن. له یلی ده چینه سه ره گوژه که ی (تهوبه) و به سواری خوشتره که به وه سلاوی لی ده کات. پاشان له یلی روو ده کات میرده که ی ئه وانیه، که له گه لیاندا ده بن و بی ده که نی و ده لیت: (تا ئیسته دروی وه هام نه بیستوو؟) ئه وانیش وتیان چون؟ له یلی - ش وقی، ئایا ئه مه وته ی تهوبه نییه، ده لیت:

«ولو ان لیلی الاخیلیه سلمت علی ودونی تریه وصفائح

لسلمت تسلیم البشاشه او زقا الیها صدی من جانب القیر صائح»

ئه وجا، له گه رانه وه دا کونه به بو یه که له کونیک دا له نزیک گوژی (تهوبه) وه ده رچوو، خوشتری له یلی هه لی وه شان دو له یلی که وته خواره وه و مردو له وی به نزیک ی تهوه و ناشیان.

(۱۲) - ئه وه ی که ده رباره ی ژبانی نظامی به و یلزانریت ئه وه یه، که سالی (۱۱۴۱ - ۱۲۰۳) ژباوه و مردوووه. ناوی (ئه لیا س) و کونیه ی (ابو محمد) ه به لām نازناوی به (نظامی) به وه ده رکردوووه ناوی باوکی (یوسف) کوری (زه کی) به له شاری «گه نجه» که حالی حازر که وتوووه نه ناوچه ی قوقاز (ئه لیزایت پۆل) وه (نظامی) له سالی (۵۳۵) ی کۆچی، له دایک بووه له سالی (۵۹۹) ی کۆچی کۆچی دوا یی

کردووو به مندالی باوکی مردووو ئەوەندەش ئی نه چووو دایکیش مردووو ئەوجا خالەکانی دەیگر نه لای خۆی و پێی دەگەیهنن خۆی و دانی پیدای ناو ، که دایکی کچی میریکی کورد بوو .

دەرسی سوفیگەر یەتی و ئەدەبیش کاریگەر بوو لی و ئەمەش لەبەر هەکانی دا به تەواوی رەنگی داو تەو .

بەر هەکانی به (پێخ گەنجە) (واتە : پێخ خەزینە) . ناوبانگیان دەر کردوو . دەست پێشخەری کردن . بۆ گۆژانەوێ رازی لەیلی و مەجنون بۆ ناو ئەدەبی فارس . بۆ گەنجەوێ دەگەر پێتەو . زور بەی زۆری شاعیرەکانی دیکە ی فارس ئەو سەردەمە شوێنکەوتووی ئەون .
سەرچاوەکان :

– الرواية الشعرية ليلي ومجنون في الادب الكردي – الدكتور معروف خزاندار – مجلة كلية الاداب . العدد (٢٠) ، ١٩٧٦ .

– مجنون ليلي محمد علي الجمعة مكتبة الشروق بغداد ١٩٨٣ .

– تاريخ الادب العربي حنا خوري الطبعة السادسة لبنان .

– الحياة العاطفية بين العذرية والصوفية الدكتور محمد غنيمي هلال ، القاهرة ، ١٩٦١ .

– الادب المقارن – الدكتور محمد غنيمي هلال – دار العودة – بيروت .

– نظامی گنجوی لیلی ومجنون – ادارة انتشارات دانس موسکۆ سنة ١٩٦٥ .

– مجلة كلية الاداب «المستنصرية» ج – ١٠ .

سەرچاوەی کوردی

– لەیلی و مەجنون . لێکۆڵنەوێ و پشکنینی م . هەورامانی .

– (عبد الجبار) ئاغا کانی لەیلی و مەجنون ، ئەرێیل – ١٩٦٩

– عەلی کەمال باپیر – لەیلی و مەجنون ، بەغدا – ١٩٥٠

– مەلا فەرەجی صالح شەکیب – لەیلی و مەجنون ، بەغدا – ١٩٦٩

– دیوانی سەیری هەورامی – کۆکردنەوێ کاردۆخی

– هەندی بەر هەمی دیکە ی کوردی و عەرەبی که لە پەرەوێزەکان دا ناویان هاتوو .

برتۆلك برېشت گىبوو ؟ چى گورد ؟

صلاح حسن پافەوان

ئويچن برتولت فریدریش برشت لە « ۱۰ » ی شوباتى سالى ۱۸۹۸ لە دايك بوو ، ھەر لە سەرھەتاي دەست پېکردنى ژيانى ھونەرى يەو ، نازناوى « برت برشت » ی بو خۆى ھەلبژارد ، بەلام لە دواییدا بو بەكجاری نازناوى برتولت برشتى ھەلگرت .

باوكى بەرپۆھەرى كارگەى دروست كردنى كاغەز بوو ، دايكىشى لە خێزانىكى وورده بوژوا بوو ... سالى ۱۹۰۴ چووھ قوتابخانەى ميللى سەرھەتايى ، لە سالى ۱۹۰۸ گويژايەوھ قوتابخانەى مەلىكىەت ھەتا سالى ۱۹۱۷ پروانامەى ئامادەيى وەرگرت .

سالىك پېش وەرگرتنى پروانامەى لە شارى دايكى يەو « واتە ئكسبورگ » گواستى يەوھ بو مونيخ ، چەنە سالىكى بە ھات و چۆلە نيوان ئەم شارە بە سەربرد .

لە سالى ۱۹۱۸ دا ھۆنراوھ مەژنەكەى بە ناوى « داستانى سەرپازى مردوو » نوسيوھ ... ھەر لە ھەمان سالىدا بەشى يەكەمى شانۆگەرى « مېرد » ی نوسيوھ ، لەو سالىوھ بەردەوام بووھ لە خویندنى پزىشكى ...

هەر له و ماوهیه دا ئاشنایه تی له گه ل زۆربه ی نوسه ر و نه دیبه کانی
هاوچه رخی خو ی په یدا کردووه ، هەر له و سالدا شانۆنامه ی
« سپار تاکۆس » ی نویسیوه .

له « ۱ » ی ئایاری سالی ۱۹۲۰ باوکی کوچی دوایی کردوه ... له
سالی ۱۹۲۲ « ماریانه تشوف » که نه کته ریکی شانویی بوو ، ماره نه کا و
نه بیته هاوسه ری ژیا نی .

برشت چه ند مانگیك له به ره ی جهنگی نازی یه کان بووه ، بی گومان
جهنگ و کاریگه ری جهنگ له به ره مه کانی برشت پهنگی داوه ته وه و وای لی
کردووه به نیو قولایی کیشه کانی کو مه لدا شو پ بیته وه .

« له سالانی جهنگی نازی یه کان دژی ولاتانی دراوسی » هه لویستی
برشت له قوناغیکه وه بو قوناغیکی تر گوړا ... واته له قوناغی لایه نگیری
کردنی جهنگ بو قوناغی هه لویستی دژ به جهنگ ، چونکه بارو دوخی نه و
کاته ی که برشتی تیا ده ژیا بارو دوخیکی ئالوزاو بوو . به چاوی خو ی
ده بیینی واخه ریکه کو مه لگا به ره و شیوان و داته پینن نه چی بویه وهک

٤ شاعیری هه سستی ده کرد نه رکی میژوویی به رامبه ر نه و پووداو و
گوړانکاری یانه له سه ره .

له و ماوه یه ی که له به ره ی جهنگی نازی یه کان بوو ... جهنگ کاریکی
که وه ره ی له ژیا نی برشت کرد ، نه م کاریگه ری یه ش له کاره هونه ری و
نه ده بی یه کانیدا به پوونی ده رکه وت . جهنگ له به ره مه کانی برشت دا
وهک میرده زمه یه کی ترسناک خو ی نه بینی ، جهنگی وهک هیما یه ک بو
تاریکی و دژواری به کار هیناو ... کاریگه ری جهنگ زیاتر هانی ده دا له
کیشه جوړ به جوړه کانی کو مه ل بکو ئیته وه .

برشت له شانۆگه‌ری « براییانی هوراس و براییانی کوریاس » به
 پوونی و به شیوه‌یه‌کی دیالکتیکیانه کیشه‌ی نیوان پاستی و نارپاستی ،
 چاک و خراپ ده‌رئه‌خا ... له‌م شانۆنامه‌یه‌دا په‌نای بو‌خه‌زینه‌ی کلاسیکی
 بردووه ، هه‌لبێژاردنی ته‌وابه‌ته‌ ناو و ناووازه و هیزیکی له‌ پاده‌ به‌ ده‌ری پێ
 به‌خشی به‌لام له‌م شانۆگه‌ری‌یه‌دا برشت هه‌موو بیروو بیروکه‌ پابردوووه‌کانی
 سه‌ره‌وخوار کردوته‌وه‌ و چیرۆکه‌که‌ی به‌و شیوه‌یه‌ رافه‌ کردووه‌ که‌وا
 کوریاسه‌کان له‌ پیناوی دزی و قولبیرین جه‌رده‌یی ده‌که‌ن و ده‌نا له‌ پیناوی
 مه‌سه‌له‌یه‌کی نیشتمان خه‌بات ناکه‌ن .

له‌ سه‌ره‌تادا هه‌ندیك به‌ راسته‌وخوویی کوریاسه‌ دزه‌کان په‌یام بو‌
 یه‌ کتر ده‌نیرن و داوا له‌ یه‌کتری نه‌که‌ن که‌وا کیشه‌ ناو خوویی یه‌کانی خویان
 نه‌هیل و یه‌ک بگرن . بێگومان له‌ پیناوی کیشه‌ی چینه‌یه‌تی ته‌م په‌یامه‌شیان
 بو‌ئه‌وه‌یه‌ که‌ هیزش بو‌سه‌ر دراوسی‌کانیان بکه‌ن بو‌رووت کردنه‌وه‌یان . به‌و
 جو‌ره « هاوار ده‌که‌ن و داوا له‌ هورياسه‌کان ده‌که‌ن » .

« سه‌ر دانه‌وینن »

واز له‌ شمه‌ک و کیلکه‌ و کارکه‌ی ئاسنڤنتان بڤین !

گه‌روا نه‌که‌ن

به‌ هیزی سه‌ربازی

به‌ جو‌ری نو‌قومتان نه‌که‌ین

که‌ستان له‌ ده‌ستمان پرزگارتان نه‌بی .

که‌واته‌ ته‌وه‌یه‌ هوی جه‌نگ ، دوا‌ی چه‌ند سالیکی تر نازی یه‌کان به‌ ۳
 کاره‌ هه‌لده‌ستن « برشت وای پیشان ته‌دا » به‌لام کاردانه‌وه‌ و به‌ر په‌چ
 دانه‌وه‌ی گه‌لان ، پێگه‌ی ته‌م ده‌ست دریزی یه‌ نه‌گری .

برشت بو ئەم پوو بە پوو بونە وە یە بە لگە ی هەستیاری ئەدا بە
 دەستە وە . بەرگری کردن لە نیشتمان بیریکی خە یالی و عاتیفی نی یە وەك
 زەوی و نە مری و كە لە پوو بە لكو بەرگری بە پلە ی یە كە م لە
 « پاگیریه كان » ی « قوام » ژیان هۆداسی یە كان بە گالته پیکردنە وە
 وە لامیان دانە وە .

« وا چەند چەتە یەك
 ئە یانە و ئی بە هیژیکی قە بە
 ولاتمان گە مارۆدەن ،
 بە راستی ئە یانە و ئی ژیانمان تال كەن
 گەر هەرچی گرنگی ژیانە پیمان دان
 بوچی لە مردن بترسین ؟ »

ئە مەش دیاردە یە کی سەیر ئەدا بە دەستە وە لایە نێك خاوەنی هیزه
 بە لام دەستدریژكەرە ، لایە نە كە ی تر كە م هیزه بە لام خاوەن بپروایە وە
 بەرگری كەرە . برشت ئەم مە سە لە میژوویی یە ی زۆر بە وردی و
 هوشیارانە بە ستو بە ژیا نی هاوچەرخە وە ، ئە ببینن لە ئە نجامدا كێشە و
 ئاژاوە وەك نە خوشی یە کی كوشندە هیزه چە وسینەرە كە دائە پلۆسینی .
 بەر هە مە هونەری و ئە دە بی یە كانی برشت وەك مە سە لە یە کی زیندوو
 گیر و گرفته كان ئە خاتە پوو لە مە سە لە ی تاكە كە سایە تی دەر ئە چی و پوو
 ئە كاتە كۆمەل .

بەر هە می هونەری برشت شانۆ كانی یە تی كە هەر یە كە یان
 هە لێنجرای و واقعی ژیا ن چو نكە برشت شاعیر و هونەر مە ندی کی خاوەن
 هە لۆیست و چاوە ترس و تیکۆشەر بوو ، پڕوای بە گۆرانی و گە شه کردن

هه‌بوو ، بپوای به‌و‌راستی‌یه هه‌بوو که‌وا مروف به‌گشتی به‌شیوه‌یه‌کی پاک و‌پاراوله دایک‌ئه‌بن .

به‌لام له‌گه‌ل‌گه‌شه‌کردن و‌په‌گه‌یشتن‌یان په‌وشتی خراپ و‌چاکیان لا دروست ده‌بی ، ئه‌وه‌شیان له‌کوومه‌له‌وه‌فیرده‌بن . هه‌روه‌ها له‌گه‌ل‌گه‌شه‌کردن‌یان په‌نگدانه‌وه‌ی کاره‌کانیان به‌سه‌ر‌کوومه‌ل‌گادا ده‌ر‌ئه‌که‌وی .

بو‌نمونه شاعیر که‌ئه‌یه‌وی خراپ کاره‌کانی کوومه‌ل‌پیسوا بکا‌پوو ئه‌کاته کاره‌کانیان و‌نه‌فره‌تیاں لی‌ئه‌کا . تاقه‌هیوای برشت له‌ژیا‌ندا سه‌ر‌که‌وتنی مروف‌بووه ، هه‌میشه‌هه‌ولی ئه‌وه‌ی داوه‌حه‌قیقه‌تی مروف‌بزانی ، به‌لام مروفه‌کانی ئه‌وله‌و‌قوناغه‌دا مروفه‌کیکی یاخین ، پوچ و‌خوشگوزهران و‌سیفه‌ت‌ناژه‌لن .

برشت بپوای به‌په‌یامی میژوویی هونه‌رمه‌ند و‌شاعیر و‌نوسه‌ر هه‌بوو ... له‌وتاری « پینچ‌گیروگرفتی‌نوسه‌ر » نوسه‌ر و‌شاعیره‌کان ئاگادار‌ئه‌کاته‌وه‌که‌ئه‌بی‌ئاگیان له‌کاره‌ترسناکه‌کانیان بی ، هه‌ره‌مان ئاگاداریش له‌پارچه‌شیعری « قوناغی‌تاریکی »‌دا دوباره‌ده‌کاته‌وه . هه‌روه‌ها ئاگاداریان ئه‌کاته‌وه‌که‌په‌یاه‌لدانی دره‌خت و‌گول و‌گیا ، له‌م‌قوناغه‌په‌شه‌دا تاوانه ، پرویان‌تی‌ئه‌کا‌وده‌لی : « ئایا‌ئه‌بی‌به‌رامبه‌ر ئه‌م‌هه‌موو‌کوشتن و‌برین و‌خوین‌پشتنه‌بیده‌نگ‌بن و‌پوو‌بکه‌نه‌پیا-هه‌لدانی‌جوانی و‌سروش‌ت‌ودیمه‌ن ؟

ئایا‌مه‌سه‌له‌یه‌کی‌تر‌نی‌یه‌هونه‌رمه‌ند له‌سه‌ری‌بدوی ؟ ئایا هونه‌رمه‌مه‌ند و‌شاعیر و‌نوسه‌ر‌ئه‌ر‌کی‌وریا‌کردنه‌وه‌ی‌کومه‌لیان له‌سه‌ر‌نی‌یه ؟ ئایا‌نابی‌له‌به‌رامبه‌ر‌ئه‌وه‌هه‌موو‌فرو‌فیل و‌قول‌بپین و‌هه‌ل‌خه‌له‌تان‌دانه‌ی‌که‌به‌رامبه‌ر‌به‌خه‌ل‌کی‌ئه‌کر‌ی‌شتیک‌بلین و‌پووی‌راستی‌یان‌ناشکرا‌بکری ؟ » .

برشت به م پرسیارانه پووی ده می له شاعیر ونوسه رو هونه رمه ندان
ده کا و داوای وه لām دانه وه یان لی ده کات .

برشت می شکي به دیدیه کی شوپشگیرانه و پروونکردنه وه یه کی
ساده و دلگیر می شکي خه لکی کرده وه و په رده ی له پووی تاوانه کانی نازیم
هه لدا یه وه ... خه باتیکی توند و تیژ دژ به هیتله رو هاوه له کانی به رپا کرد ،
له نه نجام دا ناچار بوژ ولاتی دایکی به جی بهیل .
له پارچه شیعر ی « ئەلمانی ۱۹۳۳ » دا نیشتمان ه که ی وه ک دایکی کی
« رهنگ گوڤاو » وه سف نه کا .

* * *

شوینی برشت له میژووی هونه ر و نه دهب دا شوینی کی دیار و
مه زنه ، له ریزی هه ره پیشه وه ی هونه رمه ند و نه ذیبه مه زنه کانه ... برشت
نه ک ته نیا راستی خوش ویستوه به لکو خه باتیشی له پیناودا کردوه ، نه م
راستی یه ش له کاره شانویی یه کانی دا دهر نه که وی ، وه نه بی برشت له
یه ک مه ی دانا نه سبی خوی تاو دابی به لکو له مه ی دانه کانی تریشدا شوږه
سوار بووه ، نه کته ری شانویی و سینه مایی بوو ، شاره زای ته واویشی له
فه لسه فه هه بووه .

* * *

- ئه مه ش هه ندیکه له کاره هونه ری یه کانی و نه دهبی یه کانی :
- نویسنی شانۆگه ری « میڤد » له سالی ۱۹۱۸ .
 - نویسنی شانۆگه ری « سپار تا کوڤس » له سالی ۱۹۱۹ .
 - شانۆگه ری « ژیا نی ئه دواری دووهم » له ۱۹۲۴ له چاپ داوه .
 - له سالی « ۱۹۲۷ » شانۆگه ری « کلکوتا » ی نویسوه .
 - « کومه له شیعر ی گیرفان » .

— کۆمه له شيعرى « ماله وه » ى له سالى ١٩٢٧ به چاپ گه ياندووه .
— هه ر له هه مان سالد ا واته له ١٩٢٧ دا شانوگه رى « ستران » ى
به ناوى « مهاجوني » له زنجيره په رتووكى « يونيفرسال » بلاو كر دوته وه .
— له به رلين دا دوو شانۆ نامه ى برشت به ناوى « له جه نكه لى
شاردا » و « پياو به پياو » له چاپ نه درى .

— له سالى ١٩٣٠ تا سالى ١٩٥٥ ، چوارده به شى په رتووكى
« هه ولدانه كانى » گه يانده چاپ ، ئه م په رتوكه له هه موو بابه تيكي تيدايه ،
هه روه ها گرنگى به لايه نى تيورى كارى شانويى داوه ، كاريكى مه زنى
هونه رمه ندانه يه .

— له سالى ١٩٣٠ دوو شانوگه رى يه كه ميان به ناوى « ئوپراى سى
قروش » و دووه ميان به ناوى « گه شه كردن و تيكچونى شارى مه هاكونى »
به چاپ گه ياند .

— له ١٩٣١/١٢/٢١ له شانوى « ام شيفباوردام » پيشاندانىكى
كه ورة بووله ده رهيتانى برشت خوى و نبيير .

— له سالى ١٩٣٤ « برايانى هوړاس و برايانى كورياس » ى به چاپ
گه ياند .

ئهمانه و چه نده ها كارى مه زنترو هك « ژيانى گاليلى » و « بونتيللا و
ماتى » و « مروفى دلپاك » و چه نده ها ناميلكه ى له سه ر كارى شانويى
نوسيوه .

* * *

پارچه ی (۱) له سه ر دیوار نووسرا بوو

به ته باشیر
له پووی دیواریک نووسراوه
« نه وان شه پر خوازن »
نه و که سا هی نویوه ..
وا نیستا
له مه یدان هه لهاتووه .

پارچه ی (۲) ژنیکی میهره بانم هه بوو

ژنیکی میهره بانم هه بوو
چاکترین ژنی دنیا بوو ،
پوژی فه رمانده یه کی سه ربازی
هات و فه رمانی پی کردم !

* * *

له ویدا من بهر گریم له مه به ست نه کرد
ژنه که شم ...
له گه ل که سانیکه تر نه پویشته

ئەم كارەش بىي شەرمى بوو بۆ من
ئەو پەرى بىي شەرمى

* * *

زەبرو زەنگى پيشان ئەدەم
ئەكئىشم بە ناو دەميا

ناشتوانى ھىچ بكا
بە لام كاتى كە فەرماندە كەم بىينم
لە ترسانا
ھىچم نايە تەو ھانا
ھەردوورنى يە خوشم پيس كەم

* * *

بىي مېشك نە بووم
بە لام بۆ تەنيا جاريك
بىرم ئى كردهو ھ
رەنگە ھەندى شتى بۆ من ئالوز بىي
لە تواناي مندا نە بىي
يا رەنگە جەنگى بەرپا كەم

* * *

بە فەرماندەى سوپا كەم ووت
تۆ چەكىكت بە من داو ھ
بۆيە ئىستا نىشانە كەم لە خۆت ئەگرم

پارچه‌ی (۳) هیوا خوازده‌کان

هیواتان به چی‌یه ؟
هیواتان به‌وه‌یه ته‌ماشاکه‌ران
گوی له وته‌کانی ئیوه بگرن ؟
چاو چنۆکه‌کان ..
شتیکتان پی ببه‌خشن ؟
یان گورگه‌کان له جی لهت و پهت کردنان
خواردنتان ده‌رخوارددن ؟
یا پلنگه‌درنده‌کان
به میهره‌بانی‌یه‌وه ، ریگاتان بدن
ددانه‌کانیان بکیشنه‌وه
هیواتان به‌مانه‌یه ؟

پارچه‌ی (۴) پرسیاری کریکاریک له‌گه‌ل خویندنه‌وه

شاری هه‌وت ده‌رگای « ته‌ب » کی بنیاتی نا ؟
له‌په‌رتووکه‌کان ، ناوی فارمانده‌کان هاتوو
ئایا فه‌رمانده‌کان ،
هیچ پارچه‌به‌ردیکیان به‌کوڵ کیشا ؟
بابل که‌چه‌ند بار و چه‌ند جار ویران بوو ،

ھەر جاره كى دروستى ئەكردهوہ ؟
 دروست كەرانى شارى زىپىنى « لىما »
 لە كام خانوودا ، خوڧان ژيان بە سەرئەبەن ؟
 ئەو شەوہى كە دىوارى گەورەى چىن
 تەواو كرا ،
 وەستايانى ئەو كارە بو كوى رويشتن
 روماي گەورە
 پر لە تاقي سەر كەوتنە
 كى ئەو ھەموو تاقانەى ناىە پاوہ ؟
 قەيسەرەكان بە سەر چ كەسىكا سەر كەوتن ؟
 ئايا بىزەنتى سەر زارى خەلكى
 تەنھا كوشت نەبوو ، بو دانىشتوانى ؟
 لە ئەتلانتى ئەفسانەىيى
 ئەو شەوہى كە دەريا لووشى دا
 ئايا تقوم بوەكان ، لە سەر بەردەكانى خوڧان
 ھاواريان ئەكرد ؟
 كويلەكان ..
 ديللەكان ... بىنە ھانامان
 ئايا ئەسكەندەرى لاو ،
 بە تەنھا خوڧى توانى
 ھىندستان بگرى ؟
 « قەيسەر » كە ھەموو « گالىيەكان » سەرتاپا شكان
 تەنانەت چىشتكەرىكىش لە دووى نەبوو ؟
 « فيلىپى » ئىسپانىيەكان ..

له کاتیکدا که شتی یه جه نگی یه که ی
 نوقمی ئاو بوو ، له خو ی زیاتر
 ئایا که سی تر گریا ؟
 « فردریکی دووهم » له جه نگه کانی
 چهوت ساله دا سهر کهوت ،
 ئایا له م سهر کهوتنه دا ،
 کهس دهوری نه بوو ؟
 له پرووی ههر په ریه ، سهر کهوتنی هه یه
 کی ئاهه نگی ئهم مه زنی یه ، ئه نوینی ؟
 هه ر ده سال جاری
 مروقیکی مه زن دینه گوپی
 کی یه ئهم مروقه ده خولقینی ؟
 ئه مه هه مووی حیکایه ته
 ئه مه هه مووی پرسیاره
 ته نانه ت ئاسمان !
 دیسان ئاسمان ئه یه وی
 بته قیته وه ..
 ئه و کاته ئه ستیره کان ئه پزینه
 سهر زه مین
 ئیمه و هه موو زه وی
 بهرد باران ئه کا
 په نگه ئهم ته قینه وه یه
 مژده ی سبه یینی بی .

وینە یەكەو

پێنج شاعر

● احمد تاقانه ●

پێشهکییه کی کورت:

له داهینانی ئه ده بی و هونه ریدا ، باسی له یه کچوون و له یه که وەرگرتن و کارلی کردن ، کێشه یه کی نه براره ی هه یه ... باسیکی وه ها پێویستی به لیکۆلینه وه ی وورد و فراوان و به ریلوو نمونه هینانه وه هه یه .. که من لێرده دا نامه ویت بچه ناو ته م باسه ئالۆزه وه نه که ر نه وه به به رچاوه وه بگرین که له به ره مه ی ئه ده بی جیهانیدا له یه که وەرگرتن و له یه کچوون و شتی دی زۆره .. بی گومان نمونه ش زۆره و خوینده وه ره به ریزه کان ناگیان ، هه ر هیه نه بێت ، له چه ند بابه تیکی ته م جوړه هه یه .. ته مه ته نانه ت له لای ئه دییه به رزه کانیشدا به رچاوه ده که ویت .. نه که ر ته مه به به رچاوه وه بگرین ، باری باسه که به لایه کی دیدا ده شکێته وه .

ته مه ش نابیت ببیت به بیانوو هه موو که سیك پێ به خۆی بدات و به کال و کرچی و نه زانانه له م لاوله ولا شت بقوژیت وه و بیکات به مالی خۆی و ، که یه خه ی گیرا .. بلێت : ئه دی بو فلان بافیسار ، که که له ئه دیی جیهانین و شتیان له خه لک وه رگرتوه .

نامه ویت درێژه به م پێشهکییه بده م به لām به بره وای من ده بێت له لیکۆلینه وه ی ته م جوړه بابه ته دا (به پێی توانا) ، دوو خال ده ستنیشان بکریت .

یه که م : ده بێت ته وه تۆمار بکریت که کام به ره مه مه ییان به ر له وانی دی په یی به و بابه ته برده وه و بناغه که ی دارپشتوه .

دووه م : باسی ته وه بکریت که هه ریه که و ته و بابه ته ی چۆن وه گرتوه به چ جوړیک هه لس و که وتی ئه دیانای له که لدا کردوه .

من لێرده دا ده مه ویت هه وێی ته وه بده م که به راوردیکی به ره مه ی شیعیری چه ند شاعیریک بکه م که به سی زمان شیعریان گوتوه وه هه مووشیان - له و شیعرا نه یاندا که هه لمبژاردوون -

وینه‌یه‌کیان به کارمیناوه ، به لام هر شاعیره و به جوریکی جودا له وانی دی وینه‌که ی سوود
ل‌وه‌رگرتووه .

وینه‌که ، ترازویه‌که تایه‌کی له به‌سه‌نگینی هاتووه ته‌خواره‌وه و نزم‌بووه ته‌وه و نیشته‌وه ته
سه‌رزه‌وی و ، تایه‌کی ی دیی له به‌ر سووکی سه‌ری کردووه و به‌رز یووه ته‌وه و به‌ئاسماندا
چوووه و ئه‌م شاعیرانه ، هه‌ریه‌که یان شتیکی .. یان راستر دووشتی به‌دووتای ئه‌م ترازوووه
چوواندوووه .

یه‌که‌م شاعیر و کۆنترینی ئه‌م شاعیرانه (مه‌نووچه‌ری) یه (ابو النجم احمد بن قوص بن
احمد المنوچه‌ری) .. که‌تا ، یان تا‌پاش سالی ۱۰۴۱ ی ز - ۴۳۳ ی هـ - ژیاوه^(۱) له‌دێپری
سینه‌م و چواره‌م و پینجه‌می سه‌ره‌تای ئه‌و چامه‌یه‌یدا که به‌یاره‌که‌یدا هه‌لیداوه ده‌لێت :

نماز شام نزدیک است و امشب	مه‌و خورشیدرا ببنم مقابل
ولیکن ماه داره قصد بالا	فروشد آفتاب ازکوه بابل
چنان دو کفه سیمین ترازو	که این کفه شود زان کفه مایل ^(۲)

واته : نوژی شیوان نزیکه و ئه‌م شه‌و ، ده‌بینم وا مانگ و خۆر به‌رامبه‌ریه‌کیان گرتووه ، به‌لام
مانگ نیازی به‌رزبوونه‌وه و سه‌رکه‌وتنی هه‌یه و خۆریش له‌کیوی بابله‌وه به‌ره‌و ئاوابوون و
دابه‌زین ده‌چیت ، وه‌کوو دووتای ترازویه‌کی زیوین که ئه‌م تایه‌یان له‌و تایه‌یان لاسه‌نگ
بیته‌وه وایه .

لێره‌دا ده‌بینن (مه‌نووچه‌ری) وه‌کوو سه‌ره‌تایه‌کی پۆمانسی ئامیو باسی سروشت ده‌کات و
وورده وورده خۆی ئاماده‌ ده‌کات بو به‌یاردای هه‌لگوتن و باسی خۆراوابوون و هه‌لهاتنی مانگ
ده‌کات و به‌دووتای ترازوویان ده‌شو به‌پینیت .

شاعیری دووم ئه‌و شاعیره‌یه‌ که (براون) تاکه‌ دێپریکی له‌کتیبه‌ به‌ناوبانگه‌که‌یدا
لۆکردووه‌ته‌^(۳) ، بی‌ئه‌وه‌ی باسی شاعیر و ناوو به‌سه‌ره‌تای به‌سه‌ره‌تای بکات . تاکه
دێره‌که‌ش ئه‌مه‌یه‌که ده‌لێت :

حسن ماہرا باتو سنجیدم بمیزان قیاس
بله‌مه‌ بر فلک شد ، وتو ماندی بر زمین

واته : شاعیر لێره‌دا به‌یاره‌که‌ی ده‌لێت .. جوانیی مانگ له‌که‌ل تۆدا له‌ ترازووی پێوانه‌دا
کێشانه‌کرد ، پله‌ی مانگ به‌ئاسماندا چوو ، تۆ له‌زه‌ویدا مایه‌ته‌وه .

وینە یەکو

پێنج شاعر

● احمد تاقانه ●

پێشهکییهکی کورت:

له داهینانی ئه ده بی و هونه ریدا ، باسی له یه کهچوون و له یه که وه رگرتن و کارلی کردن ، کیشه یه کی نه براوه ی هه یه ... باسیکی وه ها پێویستی به لیکۆلینه وه ی وورد و فراوان و به ربلاوو نمونه هینانه وه هه یه .. که من لێره دا نامه ویت بچه ناو ئه م باسه ئالۆزه وه ئه که ر ئه وه به به رچاوه وه بگرین که له به ره می ئه ده بی جیهانیدا له یه که وه رگرتن و له یه کهچوون و شتی دی زۆره .. بی گومان نمونه ش زۆره و خوینده واره به ریزه کان ئاگایان ، هه ر هیچ نه بێت ، له چه ند بابه تیکی ئه م جوژه هه یه و .. ئه مه ته نانه ت له لای ئه دبیه به رزه کانیشدا به رچاو ده که ویت .. ئه که ر ئه مه به به رچاوه وه بگرین ، باری باسه که به لایه کی دیدا ده شکێته وه .

ئه مه ش نابیت بێت به بیانوو هه موو که سیک ری به خو ی بدات و به کال و کرچی و نه زانانه له م لاوله ولا شت بقوزینه وه و بیکات به مالی خو ی و ، که یه خه ی گیرا .. بلێت : ئه دی بو فلان بافیسار ، که که له ئه دبیه جیهانین و شتیان له خه لک وه رگرتوه .

نامه ویت دریزه به م پێشهکییه بده م به لām به پروای من ده بێت له لیکۆلینه وه ی ئه م جوژه بابه ته دا (به پێی توانا) ، دوو خال ده ستنیشان بکریت .

یه که م : ده بێت ئه وه تۆمار بکریت که کام به ره مه هینیان به ر له وانی دی به یی به و بابه ته بردوه و بناغه که ی دا پشتوه .

دووم : باسی ئه وه بکریت که هه ریه که و ئه و بابه ته ی چۆن وه گرتوه به چ جزیرک هه لس و که وتی ئه دبیه یی له که لدا کردوه .

من لێره دا ده مه ویت هه وێ ئه وه بده م که به راوردیکی به ره می شیعریهی چه ند شاعیریک بکم که به سی زمان شیعیان کو تو وه هه مووشیان - له و شیعرانه یاندا که هه لیبژاردوون -

ویننه په کیان به کارهیناوه ، به لām هر شاعیره و به جوړیکي جودا له وانی دی ویننه که ی سوود
لڼ وه رگرتووه .

ویننه که ، ته رازوویه که تایه کی له به رسه نګینی هاتووه ته خواره وه و نزم بووه ته وه و نیشته و ته
سه رزه وی و ، تایه کی ی دیی له بهر سووکی سهری کردووه و بهر زیووه ته وه و به ناسماندا
چوووه ئه شاعیرانه ، هه ریه که یان شتیکی .. یان راستر دووشتی به دووتای ئه ته رازووه
چوواندووه .

په کهم شاعیر و کونترینی ئه شاعیرانه (مه نوچیهری) په (ابو النجم أحمد بن قوص بن
أحمد المنوچهری) .. که تا ، یان تا پاش سالی ۱۰۴۱ ی ز - ۴۳۳ ی هـ - ژیاوه.^(۱) له دپړی
سینه م و چواره م و پینجه می سهره تای ئه و چامه په پدا که به یاره که پدا هه لید او ده لیت :

نعلز شام نزدیک است و امشب	مه و خورشید را بینم مقابل
ولیکن ماه داره قصد بالا	فروشد آفتاب از کوه بابل
چنان دو کفه سیمین ترانو	که این کفه شود زان کفه مایل ^(۲)

واته : نویزی شیوان نزیکه و ئه م شه و ، ده بینم وا مانگ و خوړ به رامبه ریه کیان گرتووه ، به لām
مانگ نیازی به رزبوونه وه و سهرکه و تنی هه یه و خوړیش له کیوی بابل وه بهر و ئاو ابون و
دابه زین ده چیت ، وه کوو دووتای ته رازوویه کی زیوین که ئه م تایه یان له و تایه یان لاسه نګ
بیته وه وایه .

لیره دا ده بینن (مه نوچیهری) وه کوو سهره تایه کی پومانسی ئامیو باسی سروشت ده کات و
ورده ورده خوئی ئاماده ده کات بو به یاردا هه لگو تن و باسی خوړ او ابون و هه لاهاتی مانگ
ده کات و به دووتای ته راز اوویان ده شو بهینیت .

شاعیری دوهم ئه شاعیره په که (براون) تاکه دپړیکي له کتیه به ناوبانگه که پدا
کوو کردووه ته و^(۳) ، بی ئه وهی باسی شاعیر و ناو به سهرهاتی به سهرهاتی بکات . تاکه
دپړه کاش ئه مه یه که ده لیت :

حسن ماہرا باتو سنجیدم بمیزان قیاس
بله مه بر فلک شد ، وتو ماندی بر زمین

واته : شاعیر لیره دا به یاره که ی ده لیت .. جوانی مانگم له که ل تودا له ته رازووی پپوانه دا
کیشانه کرد ، پله ی مانگ به ناسماندا چو ، توله زه ویدا مایته وه .

وینە یەکو

پینچ شاعر

● احمد تاقانە ●

پێشهکییهکی کورت:

له داهینانی ئەدەبی و ھونەریدا ، باسی لە یەكچوون و لە یەك وەرگرتن و کارلی کردن ، کێشه یەکی نە براوەی ھەبە ... باسیکی وەھا پێویستی بە لیکۆلینە وە ی وورد و فراوان و بەربلأوو نمونە ھێنانە وە ھەبە .. کە من لێرەدا نامە ویت بچمە ناو ئەم باسە ئالۆزە وە ئەگەر ئەو بە بەرچاوە بگرین کە لە بەرھەمی ئەدەبی جیھانیدا لە یەك وەرگرتن و لە یەكچوون و شتی دی زۆرە .. بێ گومان نمونە ش زۆرە و خویندە وارە بە پێزەکان ناگایان ، ھەر ھیچ نە بیت ، لە چەند بابەتیکی ئەم جۆرە ھەبە .. ئەمە تەنانت لە لای ئەدیبە بەرزەکانیشدا بەرچاوە دەکە ویت .. ئەگەر ئەمە بە بەرچاوە بگرین ، باری باسە کە بە لایەکی دیدا دەشکێت وە .

ئەمەش نابێت ببێت بە بیانو و ھەموو کەسێک پێی بە خۆی بدات و بە کال و کرچی و نە زانانە لەم لاولە و لا شت بقوزیت وەو بیکات بە مالی خۆی و ، کە یەخە ی گیرا .. بلیت : ئەدی بو فلان بافیسار ، کە کە ئەدیبی جیھانین و شتیان لە خەلک وەرگرتووە .

نامە ویت درێژە بەم پێشهکییە بدەم بە لām بە پڕوای من دەبێت لە لیکۆلینە وە ی ئەم جۆرە بابەتەدا (بە پێی توانا) ، دوو خال دەستنیشان بکریت .

یەکم : دەبێت ئەو تۆمار بکریت کە کام بەرھەمەتیان بەر لە وانی دی پەیی بەو بابەتە بردو وەو بناغەکی دارشتووە .

دووم : باسی ئەو بکریت کە ھەریەکو ئەو بابەتە ی چۆن وەرگرتووە بە چ جۆرێک ھەئس و کە وتی ئەدیبانە ی لە کە ئا کردووە .

من لێرەدا دەمە ویت ھەولێ ئەو بەدەم کە بەراوردیکی بەرھەمی شیعیری چەند شاعیرێک بکەم کە بەسی زمان شیعریان گوتو وە ھەمووشیان - لەو شیعرانە یاندا کە ھەڵبژاردوون -

ویننه کیان به کارهیناوه ، به لام هر شاعیره و به جوړیکې جودا له وانی دی ویننه که ی سوود
لن وهرگرتووه .

ویننه که ، ته رازوویه که تایه کی له بهر سه نګینی هاتووه ته خوارووه و نزم بووه ته وه و نیشته و ته
سه رزه وی و ، تایه کی ی دی له بهر سووکی سه ری کردووه و بهر زیووه ته وه و به ناسماندا
چوووه و نه شاعیرانه ، هه ریه که یان شتیکی .. یان راستر دووشتی به دووتای نه م ته رازووه
چوواندووه .

یه که م شاعیر و ګونترینی نه م شاعیرانه (مه نوچیهری) یه (ابو النجم احمد بن قوص بن
احمد المنوچهری) .. که تا ، یان تا هاش سالی ۱۰۴۱ ی ز - ۴۳۳ ی ه - ژیاوه.^(۱) له دپړی
سییه م و چواره م و پینجه می سه ره تای نه و چامه یه یدا که به یاره که یدا هه لید اووه ده لیت :

نماز شام نزدیک است و امشب	مه و خورشید را بینم مقابل
ولیکن ماه داره قصد بالا	فروشد آفتاب از کوه بابل
چنان دو کفه سیمین ترازو	که این کفه شود زان کفه مایل ^(۲)

واته : نویژی شیوان نزیکه و نه م شه و ، ده بینم وا مانگو و خور به رامبه ریه کیان گرتووه ، به لام
مانگ نیازی به رزبوونه وه و سه رکه و تنی هه یه و خورش له کیوی بابل و به ره و ناو ابون و
دابه زین ده چیت ، وه کوو دووتای ته رازوویه کی زیوین که نه م تایه یان له و تایه یان لاسه نگ
بینته وه وایه .

لیرده ده بینین (مه نوچیهری) وه کوو سه ره تایه کی پومانسی نامیو باسی سروشت ده کات و
ورده ورده خوئی ناماده ده کات بو به یاردا هه لگو تن و باسی خور او ابون و هه لهاتنی مانگ
ده کات و به دووتای ته راز اوویان ده شو به پینیت .

شاعیری دووم نه و شاعیره یه که (براون) تاکه دپړیکې له کتیه به ناوبانگه که یدا
دو کردووه ته وه^(۳) ، بی نه وه ی باسی شاعیر و ناوو به سه رهاتنی به سه رهاتنی بکات . تاکه
دپړه که شه مه یه که ده لیت :

حسن ماہ را باتو سنجیدم بمیزان قیاس
بله مه بر فلک شد ، وتو ماندی بر زمین

واته : شاعیر لیرده ده یاره که ی ده لیت .. جوانی مانگم له گه ل تودا له ته رازووی پیوانده ده
کیشانه کرد ، پله ی مانگ به ناسماندا چوو ، توله زه ویدا مایته وه .

نالی (مه لا خدری شاره زووری) ی شاعیری بلیمه تی کوردیش له شیعریکیدا بهرام بهر به و توانجه ی که له (حەبیبه) ی خوشه ویستی دهگیریت و پئی دهلین که (مه حبوبه خیل و قییچه) ، وه لām دهداته وهو بهرگری لی دهکات و دهلīt :

پیم دهلین مه حبوبه خیل و قییچه مه یل شه پر دهکا
خیل و قییچه یا تهرازوی نازی نه ختی سهر دهکا

نالی دهلīt : ناحه زانه پیم نهلین خوشه ویسته که ت خیل چاو لاره خیسه له خه لکی نهکات وهک بلیی شه پریان پئی بفروشی - نه خه یه نه خیل و نه خیسه ش له کهس نهکا . ته نهها نه وهنده یه (تهرازوی) نازی ، که چاویه تی ، که میک سهر نه کاو به سهر لایه کا ناز زووتر نهکا تا به سهر لایه کی ترا ..⁽⁴⁾ سهر کردنی تهرازو نه وهیه که هه لی نه پری ههردو سهره کری هاوسه نگ نه پئی شیخ رهزای تاله بانیش ، بهرام بهر بهو پرسیاره ی که کراوه کوتراوه : نه کهر (مه مه د) ی پیغه مبهری موسلمانان پایه دارتر بوو بیت ، نه دی بوچی خودا عیسای پیغه مبهری کیشایه ئاسمان و مه مه دی له سهر زه ویدا به جی هیلا ؟ . شیخ رهزا وه لāmی پرسیاره که دهداته وهو بهرگری له مه مه د دهکات و له پارچه شیعریکیدا دهلīt :

مسیح بر فلك و شاه انبیا بتراب
دلم ز آتش این غصه بسی که بود کباب
سوال کردم ازین ملجرا زپیر فرد
چو غنچه لب بسخن بر گشود داد جواب
که قدر هردو بمیزان قدر سنجید
که چون گرانتر ازو بود درهمه ابواب
نشست کفه میزان مصطفی بزمین
بر آسمان چهارم مسیح شد بشتاب ...⁽⁵⁾

واته : له کاتییدا که مسیح (عیسا) به ئاسماندا بهرزبووه ته وهو .. شای پیغه مبهران که (مه مه د) له سهر زه ویدا ماوه ته وه . دلم به ئاگری نه م خه مه وه بو به که باب . نه م پروودا وه له پیری دانا پرسی ، که لیوی ئاخافتنی وه کوو خونچه هه شکووت وه لāmی دایه وه ، که پایه و به های

ههردووکیان به ترازووی پایه به رزی کیشانه کردو ، که نه میان له مه مور پوویه که وه له ویان گرانتر بوو ، تای ته رازووی مسته فا (محه مه د) نیشته سه رزه وی و تای مه سیح به په له به روه و ئاسمانی چواره م به رزیووه وه .

به م جوړه ده بینن شیخ په زان وینه شیعرییه بو مه به ستنکی دی به کار ده هینیت ، که به رگری کردنه له بیرو باوه ری ئایینی و .. پایه ی گرابنه های محه مه دی پیغه مبه ری خستووه ته تای نه و ته رازووه وه که ده نیشته سه رزه وی و پایه ی عیسا - له ئاستی محه مه ددا - ده خاته نه و تاپه وه که له بهر سووکی به رزه ده بیته وه بو ئاسمانی چواره م .

ماموستا (ته رزی باشی) که پاسی نه م پارچه یی سه ره وه ی شیخ په زان ده کات .. ده ست بو شاعیریکی دی دریز ده کات که هر نه م وینه به ی په کاره میناوه ، شاعیره که (نامیق که مال) ی تورکی هاوده می شیخ په زایه (۱۸۸۴ - ۱۸۸۶) .

ماموستا ته رزی باشی له باسه که پیدا ده ئیت :

نه م تاکه دپیره ی خواره وه که نزدیکی نه م مه به سته یه (واتا مه به سته که ی شیخ په زان) ، هینی (نامیق که مال) ه .

جهان ارباب استعدادده بر میزان عبرتدر

تغزلدر آغیر جوهرلرک شانی ترازووده^(۱)

واته : جیهان بو به هر داران ته رازوویکی په ند به خشه و ، نه وه ی که وه ره ی گران بیت ، پایه و به های له م ته رازووه دا دپته خواره وه .

نه م که نه وه ش بزاین که نامیق که مال شاعیریکی شو پشگری نیشتمان په روه رپووه ، تی ده گین که مه به ستنی شاعیر له وه بووه که په خنه له و کو مه له ی بگریته که نرځ و پایه ی پیاو چاک و به هر دارانی له لانه بووه . واته مه به ستنکی کو مه لایه تی هه بووه

نه انجام :

که به م نمونه نانه دا ده چینه وه ته ماشا ده گین ، هر په کیک له م شاعیره به هر مه ندانه ، توانویه تی .. وینه کی ، به شیوه یکی جودا له وانی دی و بو مه به ستنکی خو ی به کار بهینیت و

.. ههروههها نمونه شمیرهکانی ته شاهیرانهی که لێرمدا بهبێی کۆنی و نوێیی سهردهمیانده
 پێینکراوه ، جۆره بهروهپێشهوه چوونیکێ پایهتی تهدهبیشمان پۆدرمهخه ن .

(مهتوچهیری) شاهیری بلیهت که پۆیهکم جار تهرازاووی بۆی چوواندن بهکارهیناوه ..
 بۆی چوواندن دووشتی ناوسروشت بهکارهیناوه مانگوخۆره .. کهچی شاهیری دووهم
 بۆبهراود کردنی مانگی (سروشت) وپووی یارهکارهیناوه .. کهوا لهباسی سروشتی پووتی
 مهتوچهیرییهوه ههنگاوی بهروهپهراودکردنی مانگومرۆفانهوه ناوه .. لهکاتیکدا نالی بۆباس
 کردنی تهنیا یارهکی و ووردتریش بلێن بۆباس کردنی دووجاوی یارهکی بهکاری هیناوه .. که
 دیننه سهرباسی شیخ پهزای تالهبانی ... دهپهین که وینهکی له خزمهتی بهرگری کردن له
 بیروباوهری ئایینی بهکارهیناوه .. بێگومان تههمهش فراوانتره له بهیری ناوئه وشیعراهی تهو
 شاهیرانهی پێش خۆیهوه .. چونکه بیروباوهر که نهک بۆ تاکه که سێک .. بهلکووبهپوهندیی به
 کۆمهڵێک خهڵکوه ههیه که (موسلمانهکانن) . کهچی نامیق کهمالی تورک بۆمه بهستیکێ
 کۆمهڵایهتی گشتبێتر بهکارهیناوه وههولێک بۆ بهروهپێشهوهبردنی کۆمهڵ .. نهک تهنها
 کۆمهڵهکی خۆشی .. بهلکووهکووبهپامی تهدهب ، دهپیت تهوهی ئێتی بگهین که داوای تهوه
 دهکات له ههموو کۆمهڵیکێ مرۆفانهدا زاناس بههرهداران پێزیان ئێ بگهریت .. تههمهش
 داواکارییهکی مرۆفانهی مه بهست فراوانه .

پهراویزهکان:

(۱) ادوارد گرانفیل هراون - تاریخ الادب فی ایران - نقله الى العربیة ، الدكتور ابراهیم الشواربی
 - مطبعة السعادة بمصر - ۱۳۷۳ هـ - ۱۹۵۴ م - المجلد الثاني - ص ۱۸۸ .

(۲) سهرحاوهی پێشوو - پهراویزی لاپه په ۴۲ - ۴۳ .

(۳) سهرحاوهی پێشوو / ۸۸ .

(۴) دیوانی نالی - چاپخانهی کۆپی زانیاری کورد - بهخدا بتهمالهی مودهاریسی - ۱۹۷۶ ل / ۱۰۸

(۵) دیوانی شیخ پهزا - چاپی ۱۹۴۶ - ل / ۱۰۵

(۶) عطا ترزی باشی - کرکوک شاعراری - بهرگی دووهم - کهرکوک - چاپخانهی - جمهوریت . ل / ۱۴۲ . ۱۴۳ .

له وستانه ی له بیر ئاچن *

شیعری: صلاح شوان

زۆر جار بوود
دلم له لای کچی دانلود بو ساتی
به لام پاشان
بیرم چووه لینی و در بگر مه و دو
نیستایش
له لای ماوه

* * *

جاریش بووه
خۆم و دلم
میوانی شه وی ژنیک بین
که سبه ینی چاوم هه لهیناوه
دیومه:

هه رچیم هه یه
دلم شه وی له گه ل خویا بردوویه تی و
به روتی له وی جیی هیشتووم

چه ند جاریکیش
له باخچه یه کی لاجهیدا

له چاوه پروانی ژوانی ئافره تیکا
خۆم له بیر چوو ئیستا کهیش
له ویدا هه چاوه پروانم

* * *

هه ندی جاریش
له په ریزیکا .. له چوئی
هیلکه قه تینی زۆرم دیوه
ویستوومه خیرا کهم بچم
کلاوه کهم بهینم و
پری هیلکه قه تی بکه م
له خوشیا پیم هه لنگوتوو و که وتووم
له ترسانا راپه پیوم
فریای پاروویه گی هیلکه ی
به یانیانیش نه که وتوم
بگره له وانه ی یه که میش دوا که وتوم

* * *

جاریکیش له دوکانه که ی نزیك مالم
شتیکی زۆر جوانم بینی
دام نابوو؛ باوکم ئیواره له کریکاری هاته وه
پارم بداتی، بیکرم
به لام که دیم به ده ست به تالی هاته وه
لینی بیده نگه بوم
ئیستا - که رچی که ره که که یشمان نه ماوه -
به لام زۆر جار - که پاره م ده بی - ده مه وی
برۆم نه و شته بیکرم
به لام - داخه کهم - نازانم

منداله کان چی پی دهلین

* * *

که منل بووم

دیواره کانی جه وشه مان

هیند بلند بوو

نه دیده هینشت سهره تاتکینه ک

له گهل کچه بچکوله که ی دراوسیکه ماندا بکه م

به لام نیستا هینده نزمه

به ردهم هیج گهرده لوولیکی

پایزانه م لیناگریت و

له چلوی به دو به دکاران

نام پاریزی

* * *

که منل بووم وام نه زانی

نهم ژيانه لاهه ره یه کی سپیه

هه رچییه کی تیا بنووسم

وام دیتهری

که فیربووم وشه بناسم

زانیم ژیلن :

ده فته ریکی شری پر له

شهره پشیلای زه مانه

جینگای نه نیا وشه یه کی خوشه یستی تیانه ماوه

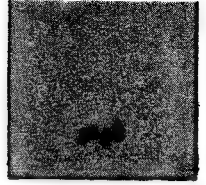
بویه منیش هه رچی خوشه ویستیم هه بوو

خسته ناو شیریکی بیده نگو

نهم نووسی

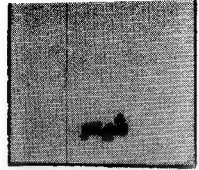
* ناچی: نه چی.. ناچی

برهسكه په كټ

محمد ن به درى

هوځاکه مه م
له وروژه وه که بارت کرد
روژ باری کرد
گواره و ملوانکې خاتو زین
له گیزاری بوون و نه بوون و ماته ما
کرانه تم، کرانه پرد
قزوړه نگو و نه ناسه پا
له وده شته بې پایانه دا
ناوړه کرد ...
هوځاکه مه م
بابا تاهیر حهزی له گورانی نه بوو
له ریڼکې حهق و راستی دا
خوارپ رستیځی سوځی بوو
هر وهک عیسا گیر و وده ی داوی ناچاری و
حهواری بوو
ناسمان ده نگی لی بېری بوو
روژې پاکیان لی کردنه تم
هوځاکه مه م .. زین نه بهزی
له قوولایی د پروونی دا هاواری کرد
هر چه ندد گیر و وده ی خه مم
خوم هر خومم
هر وهک جاران
دلداره کي کاکه مه مم ..

چوار مرواری گەردانە پەك

«قوبادی جەلی زاده»

۱ - بو غازى فاتح وەيس

- دەترسێم بمرم ...

دەترسێم بمرمو

مەرگم نەبێ بە ھۆنراو ە !!!..

- ناوامە ئی ...

کە توولە ژانی ھەوالت،

«کفری، لەخەو راجلەکان ...

لە «کۆیە، وە، ھۆنراو ەیی

وەك پلینگىكى بریندار،

چریکانی و

لە لیڤی شاعیری تۆرا ...

کەس نەیزانی، لە سینیەری

کام جەنگە ئی چروپرا

بە لادادی ؟!

تاریک و روون ..

ئەستێرە یەکی شەکەت و چاو بە گریان

کشایە نێو، بیابانی چاو ە پروانی و

ئەو دەنگو باسە ی راگەیان :

ئەم بەيانە ...
لە نێو گۆمی خەمو خوینلو
لە ژوو سەری قەلەمییکی جوانە مەرگا،
دئی شیعری ..
دوا دلوپی دائە چواران !!...

٢ - کۆچ ...

سەیری خۆت کرد ...
تارمایی خەمییکی رەش بووی !
ئالوینە کەت،
لە نێو پەنجە زبەرە کانتا
ووردو خاش کرد.
بە یار تادا، خۆت لە شەتالوئی هەلکێشی.
کۆچت کردو
زەویش بە تریە ی نە زانیت ...؟!
- بو کۆی دەرووی !-
ئەم کەشورە، تاتە شورێکی بەرینە.
گۆرە هەلکەنی،
لە بناری ئەو کردەدا چاوە پێتە !
کەتو دەستیکت هابیلەو بە کێ قابیل،
بو کۆی دەرووی ؟
شەوت ئی ئالوا نابیت و
بە دەستی خۆت شەهید دەبیت !!!

٣ - داستان

لە دایکم فێرە گریان بووم ...
لە بلوکیشم، سەفەری دوور.

که فرمیسکو چلوم پروانی،
ئولونته بوون،
بوون به شیعر.
ئینتا سیمرخیکی شیعر،
هه ئی گرتووم ...
به دوای زامیکا دهگه پیم،
داستانیک هئ بنووسی؟!

٤ - ژانه شیعر

له ژووره که ی ته نیشتموه ...
ژنی دهزی و
لیرهش سرووشی شاعیری.
چریکه مان،
له دوندو قوپی ئاسمانا
تیکه لاوی یه کدی دهبن.
مه گهر ههر شاعیر بزانی،
زامی کاممان قورس تره ؟
له کوشی ئارامی ئه و دیو
گریه ی کۆریهینی ده بیستم،
شه ویش پیر بوو ...
ئای لهم ژانه توولانی یه ...
سینکم تادی تهنگتر دهبن.
زۆر دهترسم،
به سهر ئه م شیعر موه بچم !!!

شارش نهینس

شیعری / سه لام محمه د

کورس:

کی گولی کوشت ؟ کی ژیاڼی کرده گوږی زهرده خه نه
کی خه ونی پیروزی سووتان ؟
کی به هاری خوځگه ی دزی ؟
کی ..
کی ؟؟

بو گولی کوشت ؟ بو ژیاڼی کرده گوږی زهرده خه نه
بو خه ونی پیروزی سووتان ؟
بو به هاری خوځگه ی دزی ؟
بو ...
بو ؟؟

که ی گولی کوشت ؟
که ی ژیاڼی کرده گوږی زهرده خه نه ؟
که ی خه ونی پیروزی سووتان ؟
که ی به هاری خوځگه ی دزی ؟؟
که ی ..
که ی ؟؟

دهنگه:

شه ویکی تاریک و ته زیو
به کلیل برووسکه ی (بیر)
ده روازه ی هه ورم کرده وه
ویستم له جیاتی خه و بینین
لاده مه شاری نهینس
له م دیو ده روازه ی هه وروه
کوومه لی فریشته ی ئافرهت (بی مه مک بوون)
وه کو به نده کانی فان کووخ

دهوره ی ناگریکیان دابوو
 نه خولانه وه، سه مایان نه کردو جارچار
 هاواریکی دلته زینیان لیوه نه هات
 له سه ر نوکه تیژه کانی نه و ناگره
 (له پی ده سستیک) .. دهرنه که وت و بزر نه بوو
 له ناوه ندی له په که دا، ده میک نه یووت :
 ریگای ژیانی هه میشه یی لیړه وه یه
 چوومه ژووری.

تیبینی:

«شاری نهینی ، حه وت هه زارو حه وسه دو حه فتاوحه وت دهرگای هه یه ،
 هر دهرگایه ک ، حه وت هه زارو حه وسه دو حه فتاوحه وت سالی هه تاوی
 له وه که ی تره وه دووره».

کورس:

بوت دهرنه که وت کی گولی کوشت ؟
 کی ژیانی کرده گوپی زهرده خه نه ؟
 بو به هاری خوژگه ی دزی ؟
 که ی خه ونی پیروزی سووتان ؟

دهنگ:

که پیم نایه نه و دیوه وه
 حه وت هه زارو
 حه وسه دو حه فتاوحه وت سه ده له هوش چووم و
 کاتی بیداریش بوومه وه
 نه چاوم مابوو
 نه دلم .. نه میشکم
 به ریواری ، هر له ویداو له یه که م دهرگادا مردم.

کورس:

که س نازانی کی گولی کوشت ؟ کی ژیانی کرده گوپی زهرده خه نه
 بو خه ونی پیروزی سووتان ؟
 که ی به هاری خوژگه ی دزی ؟
 که س نازانی ... که س نازانی

گەر تو له بی

ئومیدناشنا

گەرتۆنەبی، تەواو دەمرم
گەرتۆنەبی، پوژ دەبیته، شەوی سامناک ،
ئێخە ی دنیا ی نازار ئەگرم !
کێ وەك وتۆ ، بۆم دەسووتۆ و
عەتری گەشکە

لەپرومەتی ، پوژەکانی تەمەنم ، دەپوژینی ؟!
کێ وەك وتۆ دەستی میهری درێژ دەکاو
«پۆمی کلۆم» لەزەلکاوی خەم دەردینی ؟!
گەرتۆنەبی، تەواو دەمرم ،
کەس ناتوانی ، تۆزی خەندە

بۆسەرلیوم بیینی ؟!
دەبەمە شەوی بی تروسکە !
پروام بەپوژ بونەو نامیینی !

گەرتۆنەبی تەواو دەمرم .
وەك مند الێکی دل شکاو ، بەکۆل دەگرم !
هەنسکی بی تویی هەل دەدەم !
گەرتۆنەبی دیسانەو
هەوایی مەرگ ،

بۆلۈپ دېگەن دېم ئەبەم !
 گەرتۈنەبى ، تەواۋ دەمرم ،
 دەبەمە ئەستېرەۋ دادەخزىم
 ئىتر ئاسمان ئابىنمەۋە !
 گەرتۈنەبى ،
 بىن ئىشتمان ، دەمىنمەۋە

- ۲ -

چونكە ، مروف ... !
 دلى خونچەۋ ، كانياۋى پوۋنى ژىرزەۋى ،
 رومەتيان بەر ، تيشك ئەكەۋت !
 كۆل بۆنى خۆى ، ون دەكەت و
 ئاسمان پەنگى

چاۋ ، بىنابى ، زمان قسەى !
 سنگ ھەناسەۋ ، كچ قەشەنگىى !
 دلى لەم چەرخەدا ، لى بدا
 گەروى ھاۋارى خنگاۋە !
 ئەى مروفىك ...
 كەسروشت و تواناى ئاسمان !
 بۆبزەيەكى ھىۋاتە ،

كۈا دلى تۆ ، كۈا ھەناسەت ؟ !
 كۈا تۆزە خورىيەكى ، تاسەت ؟ !
 ۋەك تەنەكە ، قوتۋى بۆش و قۆنەرەى كۆن !

له سه رپيگا ، فرې دراوی !

ده ست له م لاو ، قاچت له ولا !

سهرت ونه ،

يا وهك په خسيړي كوت له بې ،

كوخته كانت ، ساردو تاريك و چلكله !

نهي مروښي چهرخي نه توم !

زهر دو گلول !

په چه كانت ، باريك و دريژ !

هه نيه ي درز بردوت ،

كه الله سهر ي ناو نه شكوت !

وهك مه يموني ، ده ست مندان

قورميش ده كړي ي ، په بې ناگا سه ماده كي !

چاوه پرواني ، به لكه پيكوت .

زه وي ، ياساي سوړانه وي ، خوي بگوړي

مه گره نه زاني كه ميژوو ،

باوكي گوردي ميلله تانه ،

حكايه ت بيژي ژيانه !

نه ت بيسه وتي :

بروسكي گشت ناسمانه كان !

تيري زه هراوي ديوه كان !

له هه نكاويا ، مت ده بن و كوچ له بهرن ،

چونكه مروښ ، خوي و دنياي هيراكاني

هه ره دوژمني ، خوي شه بن !

خەم خواران

خەمە سه عید خەمە که ریم

ئە ی ئەوانە ی بە دەم خەم و
 ئازارەکانی خەلکە وەن
 بو لە ئاستی خەمی هەندی
 هەزارانی ئەم خەلکەدا وا خەوتوون

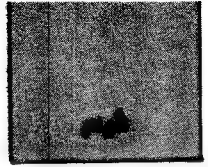
هەتا کو کە ی ئاوا نووستوون
 لە بەردەمی کێوی بەرزی سل کردنە وە ی
 ئەو خەلکەدا
 خۆتان وەکو (کەرە ی شەربەت)
 لە سوچیکا شاردۆتە وە
 یاخود خەوتوون

ئەى بۆ ؟ وەكو سە رەتاتان
 ھاوراتان كرد، خۆتان وتتان
 خەم و ئازارى، ھەر خۆمان نا
 ھىنى ھەموو جەماوەرى خۆشمان نا
 خەمى ھەموو ھەزارانى ئەم سەم ئەرزە
 ھەل ئەگرىن و لە سەر شانى
 ھەزارانى ئاسان ئەكەين !.

دەكو ؟ ئىستا تەنھا
 خەمى تاكە كەسى و خۆشتان ماوہ
 بووہ بە بار بە سەر ھەندى
 ھەزارانى خۆشمانەوہ !.
 دەسا قورى سورتان بە سەر
 روژىك دىت و خۆتان ئەلەين
 چىمان كردو چىمان ئى ھات
 قورمان بە سەر

(*) كەپەى شەربەت :- پىلويكى كەپولائى شەربەت فرۆش بووہ، دووكانەكەى تاكو سائى ٩٤٨ لە نزىكى خانەقاى (مەحوى) يەوہ بووہو خۆيشى ھەرلە ژروورىكى خانەقادا ژياوہ، دوواى ئەوہش، تاكو لە دنيا دەرچوونى دووكانەكەى لە لاى جەمامى سورتدا بووہ.

ئەم كابرەيە لە گەل كەپولائىيەكەى دا، ئەكەر يەكئ تۆپەى بگردايەو سەرى بگردايەتە سەرى، ئەوا ئەم ئەوہندەى تر خۆى ئى كەپ ئەكردو، خۆى وا پيشان ئەدا كە ئاگای لە ھىچ نىيە، جا مەسەلەى (كەپەى شەربەت) لە مەوہ ھاتووہو ئىستاش لە سلیمانى دا ھەر كەس ئىك خۆى لە شتىك بى ئاكا بكت، ئە ئى خۆم ئى كرد بە (كەپەى شەربەت).

لە چاوەڕوانی ناس دا

دڵشاد مەزێوانی

کۆرس : بارانیکی ئاگرین و ئاسمانیکی پیروژهیی

مەلی لانه شیواومانى عاشق کرد بە گری سبى

باران باران ، ئاگر ئاگر ، ئاسمان ئاسمان ، بوونه ژيان

بۆ کۆترى شیواوه لان ، بوون بە لان ، بە نیشتمان

کۆرپان : ئەى پێژنه باران

کچان : ئەى قوببەى ئاسمان

کۆرپان : ئەى مەلى بى لان

کۆرپان و کچان : بۆ عیشقى سبى سەما - کەن

گەردوونانە تەماشە - کەن

کچىكى تەنیا : ئەى ئاھووەگەى خانەبێزار

کەى دىیتەوہ ؟ کەى ؟ کەى ؟ بۆشار ؟

کەى دىیتەوہ لای حەبیبەى

مالى ئاواى ، وێرانە مال ؟

كوپكى تەنيا : نىشتمانەكەم ؛ ئاۋەدان بىكەن !
خودى نەتەۋەم ؛ شارستان بىكەن !

كوړس : له ئاسوۋە تىلماسكىكى ئال و بهرین
كوترهكانى وهكو دلمان به خوړدهگرین
دهگرین به خوړدهگرین به خوړ
بو تىلماسكى ئال وهكو گر !

كوړان : ئه ی تیشكى به هه وردژ

كچان : ئه ی هه وری په شى قژبژ

كوران : ئه ی تارمايى هه ردهم كرژ

كوړان وكچان : بو ئوميدى ئه و ئاسويه چوك دادهن
بو ئه وه مووړهنگو بويه چوك دادهن
بو ئه وه مووړهنگو بويه چوك دادهن

كچيكى تەنيا : هاكا لافاۋى پيژاو
جى دزه پى شوشته وه
هاكا عيشقى خوړه تاو
دهۋارى هه ل خسته وه

كوړان : زرنگه ی پيالو گيزه ی سه ماوهر
بوونه وه هاوپى شەمال و سيهر !

كچان : هاكا هه والى بووكى ئالا ئال
كه يشته زاۋاى به ردهمى په شمال !

کورپان و کچان : زهنگی وولاخی کاروانی به هار
حه زره تی نالی ی خسته وه گوftar .

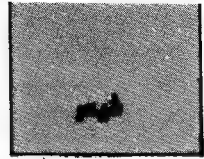
کورپکی ته نیا : کوترانی شیعر ی لان شیواوی من
په پوهله ی پوخی دل په نجاوی من
له سه رته نافی شه خته ی غه ریپی
هه لکورماون وئیستاش دهله رزن !

کچیکی ته نیا : ئه ی ئاهووه که ی خانه بیزار
تکایه بیروه و بوشار
بیروه و بولای حه بیبه ی
مالی ئاوا ی ویرانه مال .

کورپان : له ئاسووه ریپواریکی خه م شیرین
کچان : چاوه پروانه عه ره قی ماندوی بسپرین
کورس : کاشکا هه موویه ک دل وگیان بو لای ده چووین
کاشکا به دیداری به رزی سه ره به ست ده بووین

کورپان : ده چووینه لای
کچان : ده چووینه لای
کورپان و کچان : یه ک دل وگیان بی رک وکین
یه ک دل وگیان بی رک وکین

کورپان : هه موو خه ممان
کچان : هه موو خه ممان
کورپان و کچان : ده کرد به یه ک خه می شیرین
ده کرد به یه ک خه می شیرین .

هۆرهیهك له گهرمیانهوه

عبدالوهاب تاله‌بانی

منداڵ بوم ، زمانم
تازه گوێ نه‌کرد
گه‌واله هه‌وری به‌رزم ده‌بینی
لای ئێمه نه‌ده‌وه‌ستان و
به‌ره‌و ژوور ملیان ده‌نا
له باپه‌رمم ده‌پرسی :
بو کوی ده‌چن ؟
بو لێره نابارن ؟
باپه‌رم ده‌یگوت :
هه‌وری باران نین
هه‌وری به‌فرن
ناشنای لوتکه‌ی به‌رزن
گولای گه‌رمیانیان پێ یه‌و
به‌سه‌رچیای بادینانا
به‌فرو هه‌نگوین ،
نیرگزو نه‌فین ده‌بارن

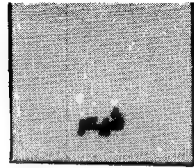
هه پشه جوانه

ئافره ت

عوسمن همورامی

هه ر كه س بلی
له سه ر زه وی ئافره تی ناشیرین هه یه
تا خوین له له شمائه گه پێ
لیی به رقم و له به ینمانا
جهنگی نه پراوه و قین هه یه ،
ئه و كه سه بو خوی دزیوه (۱)
بو خوی وهك درنچ و دیوه !! ...
کی بوی هه یه به توانجه وه
له خاك و پوژ
له ئاو و له ههوا بدوی !!
هه ر چوون رقی رهش بیهوی
سه رچاوه ی روون داپلوسی ،
پیوانه ی گهردوونی دروست
پیچه وانه
تومار بکات و بینووسی !!
کییه سواری سهری خوی بیو
کویرانه به خوی بنازی
له راستی هه ل گه پیته وه !!!
ئه و نازانی که بترازی
زه حمه ته خوی بگریته وه ...

ئافرهت چاوه‌ی هه‌موو چاوه‌ جوانه‌كانه
 ئافرهت چاوه‌ی هه‌موو چاوه‌ جوانه‌كانه
 ئافرهت كروكی جیهانه
 ئه‌وه‌نده‌ شانازی به‌سه
 سه‌رچاوه‌و بوون و ژیانه ...
 ئافرهت بی وینه‌یه ، تاكه
 ئافره‌دایكه
 ئافرهت خوشكه
 ئافرهت باوكه
 ئافرهت خوشه‌ویست و بینایی هه‌مووانه
 ئافرهت له‌خویا ، هه‌ر بو‌خوی
 مه‌نگی و نه‌ینی گیانه ، ...
 ئافرهت بالی سۆزی بی به‌رو دوايه
 ئه‌گه‌ر وتیان
 هه‌موو ده‌ریاو رووباره‌كان وشك ئه‌بن
 كانكای سۆزی ئافرهت هه‌رگیز ،
 هه‌رگیز ، هه‌رگیز له‌بن نایه ...
 گیانی بی گه‌ردی جه‌وايه
 له‌ تویی هه‌موو شتی‌کایه
 بی تین و سۆزی هه‌ناوی
 بچووکترین پیداو‌یستی ژین پیک نایه ...
 ئافره‌ته سه‌رچاوه‌ی تینه ،
 ئه‌م سه‌رو ئه‌و سه‌ری ژینه
 شیرینترین
 سه‌رچاوه‌ی ژینی شیرینه
 ئافرهت بو‌خوی سه‌ره‌تایه
 بو‌خوی کوتایه ...
 کوتایه ...
 دزیو : ناشرین

«چەند ئاگادارىس يەككە لە پېشوازي» ھاتىتا

شيعرى : بەرزان ھەستيار

« كە ھاتىتە ئەمدىو سنوورى ئازارەكانمەو ، با سەرەتا ئەم
ووشانە ديارىيى بن تا چىژى ساتە رەنگىنەكانى داھاتوومان لە لا شيرنتر
بى » .

دەستم بەرەو چراكەى تۆ راكىشاو ،
من نامەوى ئەمشەو بى چرا گوزەرەكەم
(زستانی پىرارم ، شەستەكەى
كوا ئەيتوانى چراكەى دەستم بشكىنى
گەر «گولە» خوى ووردو خاشى نەكردايە !
خوى نوقمى نيو گىژەن كردو
خوينى عەشقى پىروژىشمى ..
بى پەرەوا كەسەو ،
ئىستاكە ئەو خوى خنكاو
من دەستم گرت بە شابائى پەرى ئارامو ھىواو
ئا ، ئەو خنكا ، پۆشت و ون بوو ،
دەسا وەرە تۆ گوئى بنى ،
بەسەر دى دوا فرمىسك و ھەناسەو

* * *

ئەزانم دىيىت ،
 ئەزانم چۆلەكەى رازت
 وورد كە وتۆتە بالەفرە ،
 بەلام تۆبى و چاوى كالى سۆزو ئەفەن ،
 كەر ئەتە وى لە سىبەرى سەرى منا
 سىيامالى^(۱) خۆت ھەل بەدى
 بالاي ماندوو بوون بگرە گل
 من نامە وى چىتر دلم ،
 بە دەم گلىپەى ناسۆرەو
 ببىتە پارچە يەك سكل^(۲)

ئەزانم دىيىت ،
 كە ھاتىشيت من ئەمە وى
 لە سىروان ، بەى ، نە تخنكىنى
 ئەبى (ھە سارۆست) ى ژانم لە گەل بېرى ،
 ئەژنۆكانت لە خاك نە دەى ،
 من بەندەرى زامو خۆزگەت ،
 تۆش چوار كوچكەى وولاتى دلى من تەى كەى
 ئەمە عە شقەو گەر وائەبى
 مەنزل ئەبىتە سەرەب و^(۳)
 لە وىكا ئەنگووستە چاو لە شە وىكا

لە پەل و پۆی حەز ئەكەوین
 لە شەویكا تارىكستان
 لە گابەردى پى ئەنەوین
 ئەمە عەشقەو گەروا نەبى
 بە بى دەنگى ، بى ناو نیشان ،
 ھەردوو ئەمرین

* * *

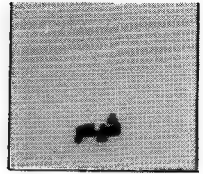
ئەزانم دىيت ، كە ھاتىشيت چاۋ دامەخە
 رۆندكە^(۱) يان زەردەخەنە ، با بىبينم ،
 ئەم كاروانە پىگەى ھەورازو نشىۋە ،
 ھا دەفتەرى ئىستاۋ دوينىم بىخوينەۋە
 سەرگوزشتەى نىشتەمانىكى كۆلۈ
 ويرانە مالى ھەزارو

زامى گۆشتەو زوۋنى عەشقە ،
 بى ئوقرەكەى خۆمى تىايە ...
 توش كە ھاتى و گەشتىتە لام
 خۆت بۆم باس كە ،

بابزانم پەلە ھەورى چ ئاسمانى
 دائەكات و ئەبىتە بارانى ۋە لام !

(۱) - سىامال : پەشمال . (۳) - سەرەب : تراۋىلكە .

(۲) - سكل : پشكو ، پەنگر . (۴) - رۆندك : فرمىسك ، ئەشك .

《 。。。。 》

فهرید زامدار

بو ... «دەریا» ...

یەكەم هەنگاو

یەكەم سەفەر

یەكەم پێكا ...

هیشتا ساوای

لە پروانینی شیتانە ی خۆت

لە زمانی شیعرێ من ناگە ی تا نە بیت بە خوینی شیعرۆ ، گەرە نە بیت

لە ووشە یاخی و

کوچەر یە کانی من ناگە ی

لەم سەردەمە جە نخالە دا

هەر ووشە نییەم لە شوینی

لە هەواری

سەر هەڵدە دا

هه ر شيعر يکيش بى وولات بى
له ناو زانى برينى ووشه قه ره جه کان
خه مه کانى به پى ده کا

له هه ر وولاتى برينى نازاره کانى کوچ بکا
خاک ده سووتى و ناسمان ده پروا
تو هيشتا ساواى نازانى

چ خه ميکى کوشنده يه
نازارى بى نيشتمانى
چ عيشقيکى شيرينه وا
منى خستوته سه رشانى
بلندترين کيوى پروا

کچم «ده ریا»
خود ده زانم چاوه کانت
پښ له شه پولى بریا
پروابکه، تاکو ئیستا

ده نگه کانى گیانى میژوو
خه لوهت گری بى هه وارن
پښ له هه ناسه ی ماندوو ...

هه زاران چار نه م وولاته
گری گرت و هه ر نه سووتا
هه زاران چار

زەمین مردوو ، ئاسمان گریا
هەزاران جار
مەرگی سووری ، خۆریان نووسی و

خۆرەر ژیا
تۆپیش بوونت ، هەرگەورەبووی
نەشەاتبای
لە ناخمدا تۆ هەر هەبووی

وەختی هاتی ، لە سەردەمیگدا تۆهاتی کە نازانی
ژیان خەونیکی سەرکێشه
سەرەتای پێی جیهانیکی سەرەولیژه
یاخی بوونە
کوچ کردنە

سەفەریکی دوورو درێژه ! ..
تۆ پێشەنگی زەمانیکی
ئەو سڕوشت و پێگاوشوینە

هەمووی بو تۆن
مانگەو ئەستێرەو هەتاویش
بە دوای پروناکی تا دەپۆن ! ...

په پگه روپياو

غفور صالح عبد الله

سپيهره کم به سهر بنه ما باله به رزه که مه وه به لای هشته وه شورپوته وه سهر زهويه که. به سهر سى په يژهى بنه ما که دا به هر چوار لاره کورپچه يان داوه.. سپيهره کم دهئى ناويکى خوړ و له سهره خوږيه، به سهر تاته به ردو ته قته قه تاویرکانه وه داکشى، به وجوره به سهر په يژه کانددا داچوپاره. هه موو روژيک له وه وختاندا به و شپوه يه م. چوار مه تريکيش سپيهره کم دريژبوته وه و چمکيکى که يشتوته سهر قيرتاوه که ش. وانا سپيهره کم نه وهنده و نيويکى خوم ده بى. خوشم له دوو مه ترو نيو دريژى ده دم. پانايه که شم به گوږيره ي پانايى دوو زه لامى ده مه زراو ده بيت. به روو خسارتيکى نيمچه پيکه نين و گرنج گرنج و برونزيه وه هه ميشه ده ستيکم ناخنيوه ته گرافانيک ده ستي راستي شم شورپکرووته وه. ده پوانمه پرده ديريته که. به م روژگار هه جار نا جاريک کوتریک له سهر په کيک له شان کانه ده نشيته وه. دواى نه وه ي تيشکى خوړه که وه پرزي ده کات، ريقنه يک ده کاته سهر و پوتا که وه نه نجاش به که يف و خوشيه وه ده داته شه قه ي بال. له ناسمانى گوږه پانه که دا تيکه ل به هاوپيکانى ده بى. هاوپيکانيشى له ترسى شلپ وه وړ و ژاوه ژاوى سهر شه قامه که به په کاډين. دواچاريش هه رکه ماندوو ده بن، خويان ده که نه ژير سپيهرى ناپارتمان کانه وه ...

پياو ..

لاقي چه پم نووشتانوته وه، لاقه که ي تريشم دريژکردوه. پاژنه ي پيم خستوته سهر تاکه کلاشه چه که کم. جه ستم له هشتوينه وه به گوښى «۱۲۰» پله چه ماوه ته وه. ده په نجه ي هه ردو ده ستم له سهر سنگم تيکگر کردوه. که ردنم له نيوان سهرم وه ردو شانمدا به سهر لاديوارى

بنه مای په یکه ره که وه گوښه یه کی « ۱۰۰ » پله ی دروست کړدوه. چاوه کانم به نه بله قیه وه بریوه ته سه نووقی بویه که م. نه ویش وه کو خوم پر پووت و له چهند لایه که وه لاکه ل بوه. که نه فت و په ککه و ته یه. نه وندهش نابووت بوه ناتوانی زگی پر برسیه تیم تیرکات .. کورته که درپاوه که م له یه خه وه به جوغزیکی ناته واو، سنگه تووکن و تیسکنه که می خستوته سه رهشت. خو یواوی چوپاوه کی ناره قه به نیو مووه کانیه وه له سه ر چالاتی سه رووی سنگه وه یه کیانگرتوه و ووشک بوونه ته وه. گلینه ره شه کانم له ناوه راستی شپینه ی چاوه کانمدا ره پ وه ستاون. جووله ناکن. ناتروکین، ته نانه ت فرمیسیکی ووشک بوته وه. له میژه زهرده خه نه یه که به سه ر لیوه شه قاره که م وه هه لتوقیه، هه رووه کو نه و زهرده خه نانه ی له وینه یه کی فوتوگرافی چاپ ده بن. میژووی له چاپ بوونی نه م زه لاده خه نه یه نه زانراوه که چهند چرکه یه که، یاخود چهند سه عاته. زهرده خه نه و گلینه کانم له یه که دوخ و ناست وه ستاون هه رگیز جی له ق نابن ...

په یکه ر

نیگا کانی پیاوه راکشاوه که ی ژیر سیپه ری بنه ماک له که م، عه شاماته که یان بو لای خو یان وه رچه رخانده. بره دوکانه کانی نه و به روه جمه ی دیت. خه لکه که سه ریان به سه ر یه کتره وه ده ته قی. له یه کتر موبده بنه وه. هه رووه کوله سه ره تای په یابوونیا نه وه رقیان له یه کنز هه لگرتبی. وه کو میړوله ی به ناگرو ناو گوریچه دراو، سه ربه ره و ژور، سه ربه ره و خوار به په له ن. له شپه رزه ییدا لووتیان ده ته قی به لووتی یه کتره وه - خو له دیرزه مانیشه وه شپه رزه ن - هه ندی له و خه لکه ش وه کو میښیک میوانیان نه بیت، به که مژه یی و لوژه لوژ له ری ورپکړدنا له ترده ده ن. که رچی سه رخوش نین، به لام له وه ته ی له م گوږه پانه وا هه م نه م عه شاماته به م جوړه دیومن .. له پرکیښدا نیمچه سوزانیه که، یاخود پتر سوزانیه کی به حورمه ت له گه ل هه وه س بازیکدا هه لده توقین. سه راپا میژووی مروقیه تی له مه رنه وان ده بیت نه و ره فتاره. ده بیت ده مه قالیان. یه کتری به بی شه رمیه وه ده شورنه وه، یه کتر تیر جینوی ناشیرین ده کن. نه نجاش به بی باکیه وه له یه که جودا ده بنه وه .. یاله ناوه راستی شه قامه کان دوو نافرته به یه که ده گن و ده که ونه ده مه وه ری:-

- مناله کانت چوئن ؟ خو نه خوش نین ؟

- ده ست ماچ ده کن ..

- نه ی میړده که ت ساغ و سه لاهه ته ؟ نیش وکاری چونه ؟

- ئەۋىترىيان ھەناسە يەككى سارد ھەلدە كېتىۋى دەلى:-
 - لېكە وتە. تەنانت ناتوانى ئەركى مىردا بەتى خۆى بە جى بەينى .. ئەۋىترىيانىش بە خوشى و
 بېشە ۋە رامى دەداتە ۋە:-

- مال خوا بى. مىردەكەم ھېشتاكە بە بەر يە ۋە ماۋە ..
 لەۋ ناۋە دەبېتە ھەراۋ ژاۋە ژاۋ. سەرخوشىك لە ناۋە پاستى شۈستەكە لە سەرگازى پىشت
 ۋە رەۋتە، كۆنە فروشىك جېرتىكى بۆ دەكېشتى. ئافرە تىكى ھەيشەرى بە جوۋتە چاۋىكى
 بە ئاشقالە ۋە زمانىكى لى دەردەكەت. كابرايەكى پىۋشتە دراۋىكى بۆ فرى دەدات. بە سەر
 لەقاندە ۋە بە جى دىلى. بېرە مىنالىكى لاسار تىر جىۋى دەكەن ۋە دەكە ۋە سەرگۈيلاكى
 يەكتەر...

پىلاۋ

ماۋە يەكە - ھەرمەنم وارسى عىسا بى ژن و مال و بى كۆر و مەنوا - ژنەكەم ۋە كۆرە تاقانەكەم پاش
 بىز بىۋىنم، شۈين ھەۋارىيان سىرايە ۋە. ياخود دەشى من لە لاي ئەۋان شۈينە ۋە ارم سىرايە ۋە،
 لەگەل كە سىكى تردا بارۋىنە يان بەرە ۋە ژيانىكى ئاسۋودە ترگۈاستۋە ۋە..
 ھەر لە ۋە ۋە خى خۆم چىرە يەكەم نەكردۋە. سەنتىمە تىرگىلىش نەبىزۋىتۋم. لاقى چەپم
 نوۋشتانۋتە ۋە، لاقەكە تىرىشم درىژكردۋە. گلىنەكانم لە ناۋە پاستى سىپىنەى دىدەكانمدا رەپ
 ۋە ستاون ..

پەيكەر

سىپەرەكەم دوو سەنتىمە تر درىژتر بوۋە.. بەرى «۲۰» سالىش لەم كۆرەپانە ھەرىچ
 شۈينە ۋە اريكەم نەبوو، بىرە بىرىشم لى نەكرا بوۋە.

پىلاۋ

نەم كۆرەپانە بەرى «۲۰» سال بەزۋرەملى دوو تۈمبىلى پىدا دەرىۋىشت. بەم زۆرىەى ئىستاش
 دوكان ۋە كۆگەى جامخانە بەنى بەخۋىە ۋە نەدىبوو. ئەۋەندەش ژاۋە ژاۋ ۋە ھازە ۋە ھەراۋ ھورىاى
 نەم رۆژانەى نەبوو. چەك پاش ئەۋەى دەنگى كۆلىشە «فەلىيەكان» نەبىت ئەۋ ناۋە يان
 دەشەلە ژان ۋە كەپ دەبوو. ئەگىنا ئەۋناۋە دەبوۋە ساباتى بىدەنگىەكى ترسناك. تەنھا ئەۋ رۆژە
 نەبىت بەرى «۲۰» سال ھەر لەم كۆرەپانەدا گوللەى پولىس بى راستى پىكام. خەلكە
 نەناسىاۋەكە ۋە سەرشانى خۋىانىيان خىستەم. بەدەم خۋىپىشاندا ۋە داۋاى نەمان ورووخاندنى

دورو دایه رهی «پاشا» یان ده کرد. نه وناوه بوه روژی حه شر. دهرزیت هه لدايه به سه ر خه لکيه وه ده کوت. هر نه و روژه دواي نه وهی هه نديکيان له خه لکه که قه ل و پاچه کرد و بړيکي تريشيان بريندارکرد. بويه له ترسان نه وانی تر بلاوه يان ليکړد. منيش به و خوین و خوږه وه به ره و کونه تاریکه که راپېچيان کردم. پاش دوسئ مانگی برسپه تی و هاوارو قیژه ی نه گریسي شه وانه ی پوليسه کان. ديسان بوومه وه هاوړيی به ره لایي شه قامه کان. به زگی تیرو به زگی برسی شه و روژم له کوخته چلکنه کانی شارد ا ده دایه دم په کوه ..

خوښم نه مزانی نه و روژه چوڼ عه شاماته که له گه ل خویندا رامالیان کردم. به زوره ملی بوومه په کیک له عه شاماته که .. دوو مانگ بوو بی لانه و ناسپاو شه قام و کوچو و کولانه له و تاوه کانم ته ییده کرد. به دووی کاریکه وه ده گه پام تاوه کو بوونه که ی خومی بی بهاریزم. هه رچه نی نه و کاره چه پهل و به دناویش بی. له ترسی نه وهی له برسان نه یه مه لاهو...

تازه کی بهر له و روژه ی هه رای عه شاماته که، کاری کولکیشم له په کیک خانه کاند ا دوزیووه، به شه ویش هر له ویدا دهنووستم. منیک که له گونده که ی خوښمان له ترسی هه ربه شه و گوږه شه ی ناغای گونده که سه ری خوښ هه لگرتیوو، خوښ خستبوه دوزه ی نه م دهر به دهر یه وه، چونکه هه میشه سه رم دانه ده واند بو نه رکیک پروام بی نه بوايه. له گشت کارو بیرکردنه وه په کدا بی لاین بووم. هه قم به سه ر هیچ بگرو به رده یه که وه نه بوو. بويه گوندم به جی هیشت و رووم کرده نه م شاره پر ناشوویه. له گونده که مان که س و کاریکی جگه رسوزهی نه و توښم شک نه دهرید، بو نه وهی ریگای سه ره لگرتنم لیکرن. پاش هه رای عه شاماته که ی نه و ساله ش چه ندان خو پيشاندانی تری هر له م گوږه پانه دا کوډه بوونه وه و به ری ده که وتن. منيش هه موو جاریک له گرمه ی ناره قه رشتنی کارکردندا هه موو کاره ساتیکی له و جوړه لیشاوی عه شاماته کان رایانده مالیم. ده بوومه ته لات داریکی بهر لموزی گه رداو. نه نجامیش بو پای بی ووله تی به و هوپه وه ده بوومه میوانی کونه تاریکه کان...

پاش سالنیکي دورودریژ بو گونده که مان گه پامه وه. کچیکی دورره خزمی خوښم خواست. بو په کجاریش دواي نه وه به ره و شار باوو بنه مان گواسته وه .. دیسانه وه روژیکيان هه موو جه شته م گریسي کارگه هه لکیشرا بوو. چه ند سالیکیش بوو عه شاماته که له خو پيشاندان وازيان

هینابوو... سی زرتە بوژ بە چاری دەر بۆقیو و بە پە لە بەر و رووم هاتن. دیسانە وە خزامە نیو کونە تاریکیکی نوێ ترە وە. دوو روژ و شە و نان و ئاو بە گەروومدا نە چوو وە خواری. نە خێر دیسانە وە کونە تاریکە نوێیە کان سیخناخ بوون. خە لکیکی هەمە چیزە یان تێدا تە یاند بوو. پاش ئە وە ی پێنج سالی زیندانی بێ تاوانیم بە سەر برد، کە و تە وە تە ی کردنی کوچە و کۆلانی کان ..

پەیکەر

سییەرە کانی تری دەورو بەرە کەم خەریک بوون، سییەرە درێژە کە ی منیان لە گشت لایە کە وە ئابلو و قە دەدا. پاش چە ند دەقیقە یە ک لە گە ل سییەرە کانی ترا تیکە ل دە بوو. هینشتاکە ئە و حالە تە نە هاتبۆ هە کایە وە. لە پریکا سییەرە یکی بە لێ ک بە لێ ک ئە و ناوێ گرتە وە، گەرچی هینشتاکە خۆرە کە دوو گە زی بە ئاسمانە وە مابوو. چە شنی سییەرە ی گە و آله هە وریک ئە م لاو ئە و لای دە کرد، خە لکیکی زۆر رزاو تە سەر شوستە و شە قامە کان و دە لێن :-

- رە وە کو ترە کان پێشبینی بە لایە کی گە وریان کردو وە بۆ یە وە ها سەریان ئی تیکچو وە !!
دەتووت لە ترساندایە ئە و رە وە کو ترانە وە ها بە چرپە وە بە ئاسمانە وە چوون بە یە کاو گۆرپە پانە کە بە رناده ن. خە لکە کە ش بە حە پە ساویە وە چاویان بریو تە رە وە کو ترە کان، چونکە لە وە تە ی ئە م کو ترانە لە م دە ورو بە رە دا هە ن، بە و شیو یە نە بوون ئە وە ندە ش ژمارە یان زۆر نە یو وە .. پیاو و کە ش هینشتا هەر لە دۆخە کە ی جاران یە تە ی لە پال لادیواری بنە ماکە دا، چونکە هەر لە بە یانیە کی زو وە وە یە بو دوا جار مالتا وایی لە ژیا نە سە ختە کە ی کرد بوو. لە و ساتە دا لە پریک کرمە یە کی گە ورە هە لسا، سە رتاپای شاری ووروژان، دە نکێ دایە وە. ژا وە ژا و و هات و هاواری شار کپ بوو، کش و مات یە کی کوشندە بالی کیشا بە سەر گۆرپە پانە کە دا. رە وە کو ترە کان پە رو بالیان هە ندە وە ری. ئە نجاش بە مردووی دە کە و تە نه خوار وە. ئە وە ندە ش پە رپان ئی بۆ و ن تالو وە لا شە ی پیاوی ژێر بنە ماکە ی منیان دا پو شتی و بو وە گنکۆ ی نامو یی .. بە لām منیش هینشتاکە دە ستیکم ئاخنێ وە تە گیر فانیک، دە ستی راستیشم شو پر کردو تە وە و دە را و انمە پر دە دیرینه کە ..

بە غداد ١٩٨٤

ڪه ڦالي بن په رواز

محمد سليم سواری

هند خودیت .. یی د هوله کی ځه .. بهری هه می مروفیت د هوئی ځه ... لکه ڦانیت ب دیوارا ځه بو .
 ټینگ بهر ځ یی دیځه راوستیا بو .. بی دهنگیی په ردا خوب سر هه می هوئی دا گرتبو .. ماو بو
 خوگوت :-

«پنیشانا نف پیشانگه هه که له کا هیڅایه .. دیاره یا هونه رهنده کی بهر که ځتی په .. ده ستیت
 وی دخوشین .. ته خسر نه کریه .. نه و تشتی ژی هاتی یی کری .
 لسه ر ملی راستی زځری بو ملی چه بی .. دا چافی وی به هونه رهنده کی خودانی پیشانگه هی
 بکه فت .. به لی چو گومان ژی بکه سی نه برن کو خودانه :-

«هه کی خودان ژی دیارنینه ، دځیت لځیره با .. دا بو خه لکی ناف و نیشانیت که ځالیت خو
 دیارکربانه و .. رامانیت وان بشافتبانه ، بهران بهری که ځاله کی راوستا .. دیمه نی مروفه کی
 رهش هاته پیش چاځا .. چافی روژی ژی .. تیروژکیټ خود پرچا سهری دا بهرزه کربون ..
 قهیده کا ب زنجیر ل بهر پیا دناخی وهریو .

ماوسه ری خواهه ژاند .. پشته باش د رامانا وی که ځالی که هشتی .. ده ست دا بهریکا خو ..
 دا جگاره کی بهر ده تی .. د مروفیت هوئی ځه نیږی ، که سی چو جگاره نه دکیشان .. زانی کو
 جوانی ورامانا وان که ځالا جگاره ییت ژبیری برین .. ټیکسه رده ستی خواهه کیشا .. لکه ل خو
 گوت :-

«براستی د هویت که ځالافه .. جگاره کیشان نه یا د جهی خودایه ، چونکی کادیا وان .. دی
 دیمه نیت که ځالا د مژو مورانی وهر که ت و .. جوانیا وان ژی بهرزه که ت .»

دوسی گاف هافینن .. ملی وی یی چه بی ، ب ملی راستی یی مروفه کی که ت .. چافیت هه ردوکا
 ڦټینگ که تن ، که سی چو نه گوت .. هه ردوکا چافیت خو ژټیک وهرگیران ، دا بهری هه ردوکا

بکه فاله کی بکه فت .. دریژو دریژو هه لایستیو .. چو ژ که فالی نه بره دهر .. سه ری خو بادا
وبتیوی کی به ری خودا که فالی .. بگازنده ل گه ل خو ناخفت :-

هه نه فه چتوف که فاله .. دریژو دریژو یی هه لایستی ، هه که پان و پان دانابا ، دبا مرو فی تشته گ
ژی زانی با .. به لی دریژو دریژو هونه رهنندی یی چه زکری .. که فالی دانت .. چه زکرنا مه ووی ژ
نیگ دویرن ، دبت نه فه ژی موده که .. دیاره داریتنا فی که فالی دخازت هوسا بهیته هه لایستی
.. ل گه ل هندی چافی وی بکاغه زه کا بچوگ که ت ، بکوژیی خاری یی که فالی فه بو ، سه ری خو
نیزیک کر، پاشی چه ماند .. دا وی کاغه زی بخوینت :-

هه نه فه که فاله ژی ، یی دهسته سه ره .. که فالی دریژو دریژو ژی یی دهسته سه ره ، دیاره
چه زکرنا خودانی ژی لدوف چه زکرنا هنده کییت دی یه ..

به ری بکه هته کوژیی چه بی ژ هو لی .. که فاله کی سه ره نجا وی کیشا :-

هه نه فه چ که فاله ره فده کا مه یمینکانه .. ییت پارا ب سه ری خودا دکه ن و ب په روازه کی برهنکی
زیری یی هاتی په روازکرن .. نه فی هونه رهنندی تا بارا مه یمینکا ژی یا د پیشانگه ها خو
نیخستی .. نه ری که لو نه فه که فاله یی هه ژی فی په روازی یه ؟ .. نی هه که یی هه ژی ژی نه بت
.. هوسا خودانی یی چه زکری .. که س ژ مه نه شیت مایی خود چه زکرنیت وی بکه ت .. به لی مه
ژی هه ره هه ر .. چه زکرنیت خو ییت هه ین .. زوی بزوی نه م نه شین پیلین و .. هندی ژ مه ژی
بهیت نا هیلین که س پیلینت .

به ری خو ژ وی که فالی وه رگیرا .. سه ر میزه کی لکوژیی هو لی .. دهست دا قه ره وله کی
پیشانگه می وه لگرت .. قه ره ول فه کر .. به ری خودایی ، به ری وی ف که فاله کی چار هژمار که ت
.. هه ر هژماره گ لکوژیی هاتیو دانان .

قه ره ول پیکادا .. پشتی تبلا شه هدی یا دهستی راستی ، دانایه دناف قه ره ولی .. لوی
به ره ری و .. تبلا قه لیچکی ل گه ل هه ردوکییت دی ، که تینه سه ر قاما راستی یا قه ره ولی و .. تبلا
به رانی که تیه سه ر قاما چه بی .

له زکر کافیت خو هافیتن .. دا زوی بکه هته نگ که فالی چار هژمار ؟!

ما هویرک د که فالی فوکرى .. دیت کو که فاله کى مه زنه و .. لسه هر کوزیه کى دیمه نى
که فاله کى به ... لکوژيى بلندی راستى که فالى هژمار (٤٦) بو .. دیمه نى زه لاهه کى بى سه ربو
.. خه نچه را وى یا رويس که توبه ر پيا .. ره دريژه کى دهسته کى تزبيکيت بکولوخا هاتيه
چيکرن د دهستادبو .. بزه لامى بى سه ر دکره که نى .
زوى قهره ول شه کر .. به ران به رى وى که فالى نه ف په يشه نه خاندن : «بى سه ر نه بت .. بلا
لسه رى خوبگه رت .. نه که دى حالى وى هر نه فته بت .»

ماو که ته د هزريت که فالى و وان ناخفتنادا :- «نه رى که لو .. ما مروفى بى سه ر .. چه وا دى
لسه رى خوگه رت .. هه که سه رى بى قالب با .. دبوسه ر قالبى خوگه ربابا .. سه ر ، هه مى
تشته .»

به رى خودا کوژيى چه بى بى بلند ژکه فالى مه زن .. که فالى هژمار (٢٥) هاته به رچا فا .. چافيت
وى ب دیمه نيټ که فالى نه مان و بو خوگوټ :-

«ژنوى نه زى دیمه نيټ وه سا دببنم .. نه فى نيرى وه ردو شاخ .. شاخه کى وى دیمه نى
ساروخه کى به .. شاخى دى ژى دیمه نى باله فره کى به ستيره کا لسه ر .. نه فى زه لامى
لسه رى فى چيایی دهستيت خودانايه سه ر نيك و .. به رى خودده ته وى کچکا هه یا دفى
چيای دا که تى وبتا کى دارى نه مای .. ل بن دا نه وگولا هه به .. به لى نا فا گولى وه گ خوینى یا
سوره .. نه رى نه فى زه لامى دهستيت خوینت دانايه سه ر نيك .. به لى نيټ هه هنده گ زه لامن
.. بکارو کوکن .. ژ راوستانا وان .. دياره دفين تشته کى بکن .. نزانم چ بيژم .. نه رى چه وا
نيريت هوسا هه نه ؟ دهريا ؟ خوينا سور ؟ زه لام بتنى نه شيت چوبکه ت .. دا وى کچکى ژدارى
ته که ت .. به لى زه لاميت دى دتيزکرينه .. دفين تشته کى بکن .»

به ران به رى که فالى مه زن و هر چار که فالىټ دى لسه ر .. مت بو وزانى کونه ف که فاله بخو
پيشانگه هه که و .. هه که زوى بزوى مروف د فى که فالى نه که هت .. چه وا دى د هه مى
پيشانگه مى که هت .

سه رى خوبا دا .. دا چافى وى بکه فالى هژمار (٦١) بکه فت .. دیمه نى دوزه لامابو .. کارو
کوکى وان بى کرى بو .. به رپيک دگریدای بون .. شويتکتى وان لپشتى بون .. نيك به ران به رى

یې دی راوستیاو .. بړه خ دوروبارافه کيل و بيلاني دکر .. ل هنداف وان که فرهگ بو .. داره کا دینداری لسه ر بو .. ره وریشالیت وئ بکه فری دا شور بیون .. دهمی به ریخودایه قه ره ولی لسه ر که فالی نه ف ناخفته خاندن :- «هر کیل و بیلانی بکن .. بلا دارا دینداری ژی .. ره وریشالیت وئ نه که هنه چودرا .. روژه کی باوو باروفه وئ په لقینن».

زفری سر ملي چه یې .. که فالی هژمار (۲۱) هاته بهر چافا .. دیمه نئ هنده گ که وا درکادبون .. دانابونه دناف گفانده کی بلندی گیای .. لدور رکابو ، وهگ شویتکه کا که سگ .. کافلانی خه نجه ره کی ژی .. لسه ر گفانده ی بو .. ماو هزیت خوکرین «براستی نه ف هر چار که فاله .. نه ویت پیکه ول سر فی ده یې داری هاتینه نه خشاندن .. نه ف دیمه نه .. رهنگ و سه روبه ری گوندی من ددهن .. به لی ژ هه می که فالیت د هو لی فه .. هر نه ف که فاله بتنی یې بی په روازه .. رهنگیت هر چار دیمه نا لکه ل رهنگی دیواری بیت تیکه لبین .. پستی هر که فاله گ ژ وان هر چار ا بختکه کا خالیت سور هاتیه په رجانکرین .

هیش خونیزیکی که فالی کر .. دشیا بزانت کا چ لسه روی که فالی نفیسیه !! بهایی وی چه نده ؟ به لی ژ بی هر چار هژمارا چوله سر که فالی نه خاند ..

دلی وی خواهه لافیت : «حق ژی لسه ر نینه .. نزا یې دهسته سهره .. دبت که له گ که سادد لی خودا دهسته سر کریت .. چ یې دهسته سر کریت .. باوهریا من .. هر نه وه .. نه ف که فاله .. بدلی که سی فه نه نویسیایه وهگ دلی من .

هیدی .. هیدی قه ره ول فه کر .. ل بن که فالی نه ف تییینیه خاند :-
 دل روژا هه شتی له فتیا پېنچې .. فی که فالی دی فروشن .. یې بدرستی حه قی وی بدهت ..
 وپه روازه کی بودرست که ت .. وی پیرو زیت».

ژیر زه پښکي نه فسوناوې

- حېسام حېکیم -

دهبې له زور شویندا لوقت بگریټ له بهربونې چلکاوگوله ناوې په نځاوه و لاشه ی بڼکه نی په نا دیواره کان ... ماوه په کی زور چاو ده گیزی بو تروسکاییه ک ، که له بهریک ، ... که چی هر نه ونده به رچاووت که وت ، ښتر به خیرایی چاووت ده به ستنه وه یان توپه له په رویه ک یا چه په که قوړیک ده ناخننه نه و که له بهروه ... زور جاریش هه ناسهت بو نادریت ... شوینه واری چی ستمی روژگار هیه به دیواره کانیه وه دیاره ، له گله ش وتاریکید ا دهبن به تال ترین دیمه ن ... لیره و له وی چه ندچاوکی سووره لکه راوی درندانه ت به رچاوو ده که ویت ، چاوینکن ... له دزیوترین و چه پل ترین دیمه ن دهچن ... بوونی نه و جوړه چاوو خواوه نه کانیا ن له م سرده مه دا تانه ی شهرمه زارین به ناوچه وانی ... چاو بگریه به هه موو لایه کدا ، له هه موو شوینیکدا به رچاووت ده که ون ، له سر دیواره کان و به رانبر په نجره و ده رگاکان و به دریژیی شه قامه کان و و

گیرزهینه ، ... شاری ترسه هاوارکه - نه گره ده ویری ، چونکه نه وهی هاوار بکات ښتر چاووت بی نا که ویته وه - که سیش له دهره وهی نه م ویرانه په دا گوئی له دهنگت نابیت ! ، نه گره دهنگت بگاته دهره وهش نه و ا که س گوئی لی ناگریټ !! ...

ناخوچ دهستی و چاره نویسیکی چه پل نه و به سته زمانانه ی گیروده ی نه و ویرانه په کردوه ... پواله تیان زور له تارمایی دهچیت ، له بهر نه وهی زور به یان گرفتاری دهستی نه فسانه ی ترسن ، بی ناگایی و ترس کردوونی به تارمایی ...

دانیشتوانی ئەم ژیرزەمینە داو بە دەست و پێیانەو بە ستراوو لە لایەن یەکیکی ترەو
 دەجولێنرێنەو ، ئەو ی دەیان جولێنێتەو داوەکانی دەست و پێی بە دەست یەکیکی ترەو یەو
 ، ئەویش ، بێوانە بەردەوام پەژارەو ترس و توپەری بە سەر دەم چاویانەو بەدی دەکرێت ،
 هەندیکیان دەمیان دووراو ... ئەو یان چاوی بە ستراوو تەو ... یەکیکی تر لە تەنشتیەو
 چاوی هەلکۆل دراو !! ...

بیرەوهری تالیش بە سەر دیوارەکانیەو نو ستراوو تەو ، (لەم وێرانە یەدا بە ختەوهری
 خراوەتە گۆرپەو) ئەو ی تریان نو ستراو (و هەکو کۆمە ئی کە رەستە ی بێ خواست و ویست
 دەروین و دین بە بێ هوو دە) ، (ئیمە و هەکو جەستە یەکی بێ گیانین ، کۆمە ئی جێرچوانەوهر
 لە سەرمان دەلە و پێن) ، (لەم وێرانە یەدا هەموو شتێک ئاوە ژووتەو هەو هیچ وشە یە ک مانای
 خۆی نابە خشتیت) ، (ئیمە لە دایک بوونمانەو بە مردوو دە ژمێردین) ، (بەرماو دە خوین و چلکاو
 دە نوشین و لە سەر سەرانگۆلیک گوزەران دە کەین) ، (زۆر بە مان نووستوین و بێ ئاگایی ئیمە
 بووتەو ی تەمەن درێژی جێرچوانەوهرەکان) ... لە چاوەکانیدا ستم و خەفەتی روژگار زۆر
 بە خەستی پەنگاوەتەو ، ... لۆچەکانی دەم و چاوی تو مارگی کۆمە ئی بە سەر هاتی دل تەزین

.... ، لەو بێروایە دا بوو کە کەسانێک لەم دەورو بەرە ساردەدا بە زەبیان دە بزوین و ئاو پ
 گوزەرائی ناسۆرییان دە دەنەو ... (نازانم بۆچی لە دەروە ی ئەم وێرانە یە ، لە روژە لات ،

سەگێک پەلاماری مروییە ک بدات ... دەروانی لە روژئاوا دە بیست بە بەزم و ، دەهول و زو پنا یەکی
 زۆری بو ئی دە دەن و نان و پیا زیکی چاکی پێو دە خوێ ! ، یاخود ئەگەر لە روژئاوا ئافرەتێک
 هەل خلسکێت و پە یخە یەکی بریندار بیت ... خێرا روژە لات ئەم هەوالە دە قو زیتەو بە
 تاوانیکی گەورە ی دادە نیت و هەندی جاریش دە بیست بە تاوانی میژوویی ؟ ... باشە ئە ی بۆچی
 بە ران بەر ئیمە ، قو پ قوشم کراوەتە گو ییانەو و چاویان کو یز بوو ، ... بۆنموونە ئە ژ دە هاپە ک لە ناو
 ئەم ژیرزەمینە ی ئیمە هە یە ، روژنییە چوار پینچ کەس دانە پاچیتە سەر یە کدا ، دینی
 سەگێکی هار پەلاماری نوکە سی دا بوو ، چواریان مردن !!! ... بە لام لە هیچ لایە کەوە باسی نە کرا

!؟ ... وەها دیارە مروکانی ئەم وێرانە یە لە دار دروست کراوون !!! ...) ، هەرچونێک بوو پاش

هه‌لۆ ته‌قه‌لایه‌کی زۆر توانی خۆی بگه‌نێته‌ ده‌ره‌وه‌ی ژێرزهمینه‌که‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ری شه‌قامیکدا چاوی به‌ خه‌لکیکی زۆر که‌وت که‌ سه‌رگه‌رمی کاروباری پوژانه‌ی خۆیان بوون ... نه‌وه‌نده‌ی له‌ توانای دابوو ده‌ردوخه‌فه‌ت و به‌ سه‌ره‌هاتی که‌سانی ناو وێرانه‌که‌ی بو‌ه‌ل‌رشتن

.... به‌لام پووی خۆیان لێ وه‌رگیرا و ئاماده‌نه‌بوون هه‌ر ئاوپرسی لێ ده‌نه‌وه‌ !!، ئنجا هه‌به‌ساو نه‌وه‌نده‌ی تر توو په‌یی جه‌سته‌ی داگرت و رووی کرده‌ ده‌سته‌ پاستی شه‌قامه‌که‌ ...

(ئێستازانینم، قورپوی ئێوه‌یه‌ ، به‌م رۆژگاره‌ ده‌یشیلین ، به‌رماوه‌ و ده‌ستاوی ئێوه‌یه‌ ، بووه‌ به‌ شیر په‌نجه‌ بو ئێمه‌ ، شه‌رم ناکه‌ن باسی ... ؟! له‌ کاتیکیدا کوێره‌وه‌ری هه‌موو ژێرزهمینه‌کان ده‌ستکردی ئێوه‌یه‌ . تاکه‌ی گورگان خواردمان ده‌که‌ن و به‌رماوه‌ی خۆتانمان بو‌ ده‌که‌ن به‌ دیاری ؟!) ... ئینجا پووی وه‌رگیرا بۆلای که‌سانی ده‌سته‌چه‌پی شه‌قامه‌که‌ (ئه‌گه‌ر نه‌وان تاوانبارین ، نه‌وا ئێوه‌ تاوانه‌که‌تان گه‌وره‌تره‌... چونکه‌ هه‌موو کاتی هاوارد ده‌که‌ن ، گوايه‌ ئێوه‌ لایانگری که‌سانی ئێو ژێرزهمینه‌کانن و ، په‌شتگیریان لێ ده‌که‌ن !! ... به‌لام به‌ په‌چه‌وانه‌وه‌ زۆرجار به‌پێی به‌رزه‌وه‌ندی خۆتان یارمه‌تی چروچانه‌وه‌ره‌کان ده‌ده‌ن ! به‌لێ ... بێ شه‌رمانه‌ یارمه‌تیان ده‌ده‌ن ...) ، پووی له‌ هه‌ردوو لایان وه‌رگیرا و له‌ به‌ر خۆیه‌وه‌ تاوتۆی ده‌کرد

(نه‌نه‌وان و نه‌نه‌مان ده‌ردی ئێمه‌ تیمار ناکه‌ن ، په‌یوسته‌ په‌شتمان به‌ ده‌ستی خۆمان بخورینین

... له‌لایه‌کی تر هه‌ ناتوانین به‌پێی خواست و ویستی خۆمان هه‌نگاو هه‌لێنین و ، داویکی زۆر به‌ ده‌ست و پێی زۆر به‌ی دانیشتوانی ژێرزهمینه‌که‌مانه‌وه‌ بێت ... خۆ دراوسیکه‌مان خۆی به‌ خه‌م خواری که‌سانی ئێو وێرانه‌که‌ ده‌ژانیته‌ ، که‌چی داوی په‌نگاو په‌نگ به‌ ده‌ست و پێی یه‌وه‌ به‌ستراوه‌ !!) ... کوپانی که‌ په‌کیش زۆر به‌یان به‌ هه‌له‌ داچوون ، به‌و شیوازه‌ی نه‌وان پیاده‌ی ده‌که‌ن ، ئه‌م وێرانه‌یه‌ نابێت به‌ نیمچه‌ به‌هه‌شتیک ، ئه‌م قورپه‌ی ئێمه‌ قورپیکی جیاوازه‌)

زه پينه

به زاری که خوری

عبدالمحسن بنی ویس علی

روژگاری نه م چیر وکه بو په نجاکان ده گهریته وه

- ۱ -

نه که هر که سی نه دیوو به لکو که سیش نه ژنه فتبوو کاری خراپیک له
دهسی بکه فی به لام هه میشه ده می وه خهنگه و بوو وهختی نه ی مال و کردو
نه را نه لوهن چگ وه یه که قه مزه نازیکه و خوئی له رانده و سر له کور هجایلیل
شیوان وتی دویه تی چوارده ساله ، هر چند له سی پهریبویده و .
کور هجایلیلیش نوای ری لی گرتن و سر نانه سهری ، یه کی وت : « زه پینه
خوزگه مه و نه و که سه له به خلدا خه فیگ » نه وی که وت « زه پینه ماچی
بده پیم » یه کی تروت « زه پینه له شووه که ت واز بارو شوو بکه پیم » .
فرمانی کوی قویخا له گشتیان زیاتر سهر نا له سهری هه زار جار
زیاتر وته پی « زه پینه بایه ته روژی پرواکنمه د ... خوزگا شووه که ت بمری
تا بخوازمه ت » .

زهرینه‌ی باوان پرمی‌گیش نه‌کرد پروو نیگه بیان ! نه‌د ، به‌لکو خه‌نیه
ده‌میان‌ه و ، وتی نه‌فت کیگه مل ئاگرا ، زیاتر هانیان داچاوه بره‌کی ئه‌ولیا
بگهن .

ژنیل ئاوا‌ییش خودا لیان رازی بوود ، وه‌ختی یه‌که‌و بگرن هه‌رچی
به‌هات‌گه ده‌میان‌ا ، پروو له‌وه‌م نه‌خستن . تشتیلی وتن هه‌ر نه‌بووه‌و
نه‌کریاس ، گویا : « بی‌حه‌یاس ، داوان پیسه ، به‌دعه‌مه‌ل کورپه‌جاییل
کردیه‌وله‌ری ده‌ریان کردیه ، خونکه ... ! » .

دیت‌ژنه ، بنیشیگه‌وه‌که‌یف خوی خوسپی مه‌ردم بکات و جه‌فه‌نگ
برسی ... ئه‌مجا بزنان وه‌کوورپه‌سیگ !

زهرینه‌ی خویشی گشت قسه‌یه‌ک ره‌سیه‌گویی به‌لام پاپای نه‌بوو و
گویی لی نه‌ته‌کان و ده‌ریه‌ن هیچ نه‌بوو . زوراوه‌ی (زوراب) شوویشی
جوور « من چ کارمه » نه‌ه‌ی له‌وه‌ری کرد و نه‌یش ده‌مکوتی مه‌ردم کرد .
قه‌شمه‌ری وه‌پیی کردن و قسه‌وه‌شاننه‌و بی . هه‌رچی قسه‌ی گهن و ناو
نه‌سه‌ق خراپ بوو ، برینه‌پای : « وه‌چاو خوی دی ، زوراوه‌ژنه‌که‌ی
ده‌وله‌مه‌نی کردگه . زوراوه‌له‌بی‌خه‌به‌ران که‌شکه‌سه‌لامه‌ت ... ! »
زوراوه‌ی به‌دبه‌خت و خه‌رگه‌سه‌ر هه‌ر له‌گول سوو تا وه‌دوای خوراوا
ته‌قه‌ی سه‌ری ئه‌را مالی قویخا هات . و لاخ له‌ته‌ویله‌ده‌رکرد جفتیار خسته‌و
ری ، بار ئاسیاو کرد ، بووسان چنیه‌و ... « له‌حال ئه‌وه‌نه‌بوو گو‌به‌ن
ئه‌رای خوی دروست بکات .

له‌په‌نجا په‌ریبووه‌و . قویخا ئه‌را ئه‌وه‌ی له‌ده‌سی نه‌ده‌رچدوه‌هه‌میشه
سوخره‌پیی بکات ، زهرینه‌ی ئه‌رای خوازیبوو .

زوراوه‌له‌ (زیوای) خوشکی بترازی بی که‌س بوو . که‌س نه‌
زانست له‌کووه‌هلته‌یه‌وله‌چ تیره‌یه‌که . نه‌خوی باس کرد و نه‌یش که‌سی
ده‌رباره‌ی بنه‌چه‌کی پرسیاره‌لی کرد .

کهس نه زانست زهړينه ياش کوورديه و کهس و کاريشی دیار نه بوو .
 وهر چه ده ، دوا نزه سالّ نه ولّ نه وهلّ شووه کهیدا هاتبوو و له ی ئاوايه
 شوونه و گرتبوون و بوونه وهردهستی له مالّی قویخا . به لّام چهن سالی
 تی په پری شووه که یلافاوی نه لّوهن برده ی و خنکیا ، دیتړ کهس نه زانست
 چوون قویخا رازیی کرد شوو بکاته زوراوه . زهړينه وه شیویه که سر له
 کوړه جایلل شئواندبوو . نه وقهره جوانیش نه بوو ، به لّام له شی تا بویشی
 رېک وپیک و جوان بوو ، ناو قه د باریک و بالا نه نزم و نه به رز شونی زه خمی
 کوانه یه که وه تیولیه و بوو ، دایمه و همددم دهست له خو ی دا ، درّمی
 ده می و خننه ی دهست و پای قهت کالّه و نه بوو . چاوه یلیشی وه سرمه ی
 عه تار په ژی . دلنگه ی وهریشی هر چه ند له خیر و بهر که تی قویخا ژن بوو
 به لّام نه وقهره شر نه بوو ، پرچ و پاک بوو ملوانکه ی میخه که به نیکیش له ملی
 بوو .

زهړينه ياش وهردهست بوو له مالّ قویخا ، له لا ژنان خزمهت کرد .
 بیجگه له وهیش ناو په چه مالّی ، ئاو کیشا ، نان کرد ، هر کاریکي تر هن
 ناو مالّ .

- ۲ -

ئاوايه که سی ، سی و پینچ مالّ بوود و که فیکه بنار گرده بچکولیه که وه و
 پروی گرده که یا قهیری که لاهه خرابه بوو . نه وکه سه له ئاوايه وه نه را شار
 بچوک بایه ته خره که ی « کانی قه ل » بپه ریکه و . ریه که ی شار دیک له ناو
 خره که یا . خره که زمسانان کپ بوو ، سووز له هر کووه و بایگ
 ناگریگه ی و له تاوسانانیش هر چی گهرمی بکیگ و هر چه ندیش سامه که ی
 سوور بوود ناو خره که کپه و سیوه ریشی هونکه و له جی جیکه وه ئاویش تیا

گولەم بەسابوو ، ھەرچەن ئاۋەكەى تۆزى شۆر بوو بەلام خورا بوو ،
مەردومىش تاوسانان خويان لە وگولەمىلە ھونگە وکردن ، ناچارىش تىھنگى
شكنىگ . زمسانان لە واران ئەگەر لافاۋى بەھاتا پىھەگەى شار بېگ خپەكە
جىي خاسىك بوو ئەپا دلدارى . دووسدارىك لە وەرە دزىھە وىھە وگرتن و
پازانىيازى خويان ئەپا يەكتىرى وتن . پوژىك دنيا بوو خاك و تۆز واكەى فرە
قايم بوو . وە پادەھىك دارىك لە وەر ئاۋاى لە پىشەيا ھەلگەنى . دىتر
ئەوقەرە توند بوو وتىم خانگىلگان ھەلگىگ . خوۋوا نەھ بوو ، ئەوقەرە توند
بوو شوان وە كەپەكە وبرد لە ئاسمان . وتىم دنيا ژىروبان كىگ . ناۋئاۋاى
بووە زرم و كوت . تەنەكە و قوتوو بوو ەگل . كەس نەتوانست سەر
بكىشىدە و دەر ئەكەسانەى لە دەرەو بوون وا شپىزىان كردبوو .

لە گىفەى وا و زرم و كوت و خشەى دار زياتر دەنگ گياندارىك
نەژنەفتىد تا وە پادەھىك سەگىش سووكى ئەپا خويان پيا كرد بوون . دواى
نیمەپو وە زىپەكەرەكە چما وەتى ئاۋاى جوۋە ، لەى وەختە « ئەفدكە
ۋى » لەمال ئارامى نەگرت ، سوولە كردو چكە و دەر ، خویشى نەزانست
ئەپا كوۋ چوۋگ . سىنژە چواردە سالان بوو بەلام پەفتارى ھن ھەفت
سالان بوو . جوور گای ناو گوریل ئەول منالە وردگىلا وازى كرد . كەلپە
يەكى ئەپا تىزكردن ، وت : پوپىك خاستر بوود ! ئەوكى بكات تا خاستر
بوود ! مەگەر خوارزای زوراۋە وپوگىژنى يە ! ھەر ئەو خالۋى كىگ .

ئەفدەگە وەختى لەمال ھاتە و دەر واو تۆز چوونە و پىي كرد قەيرى وە
دەور خویا خپ خوارد ، دواخر پىشت لە واگە كرد و ئەوليا كەفتە پى . وا
دەلەكى دا . ھەرگامىكى بوو وە دووگام . تىشتەكە فرە وە پىي خوش بوو .
جوور سوار جەلە و وە دەستىھە و بوود ، دەس دپا كردو كەردەى لوقە .

قەيرى لە ئاۋاى دوورەو كەفت ، پەسىيە ناو خپەكە ، لە وەرە پوۋەو

ژوورهو بوو تا په سیه لای گولمیک ، خه ریک بوو بچه میده و ئاو بخوات ،
چاوی که فته فه رمان و ژنیک ، ژنه که کوت و پر نیشه و زهوی وله پشت به پیک
خوی شاردو و فه رمان کوچکی هه لگرت و وه شانوی و هره و نه قدگه وت :
— که پری پیس ، منه ی چه که یت ؟ نه گه ر گرتمه ت بایه ته هه ر دوو

گویت بووړم .

وړی هه ر نه یه ژنه فت وه چاو پتانیک له خپه گه کرده و بان ، دوو پا
د ایشیت دووی تریش قه رز کرد . بی نه وهی لا له تشتیکی تربکاته و جوورتیر
نه ول واگه یا دهو کرد قه یری وه پیه که یا دهوی له پریکا وه دمه و پرمیا ،
دواړه پاسه و بوو ، و هره و جی خه رمانی ئاوی لا دا . وه ناو نه و و هردو
دړک و ده غه ل و هه رده ی چولا دهو کرد تا په سیه که لاوه کانی پشتی ئاوی .
نه قدگه له و هرترس و شه که تی نه و قه ره دلی کوتا وتی هه مسا له دهمیه و دهر
په پریگ وه ختی دلنیا بوو که سی له شوونی نی یه وه پشت ئاویا وه لای
لووده کانا تاودا تا په سیه و رایوه رمالی خویان له وره جوورتیر که مان فلنگه
کرد وه هه سه هه س سپریا ماله و .

— ها وړی ! له کووه و تیه ی ؟ « دالگی لی ی پرسی » که ی له مال

دهر چیده ؟ چه ده هه سه هه سته ؟ چما له سهرت نانه ؟

— نه دالگه که س له سهرم نه نایه ، نه وه لام نه که فتمه و شوینیان .

هه وه پیان نه زانستم ... نه زانستم هات له وره ...

— وړی چه ویشی ! کی ؟! هان له کوو ؟!

— میمکه زه پینه .

— میمکه زه پینه چه یه ؟ ها له کوو ؟

— نه زانم ، چمان خوی بوو ... به لام فه رمان دیم .

— نانه جیم نه یه چه ویشی !

— وه خودا درو ناکم له وره بوون .

— له کوو بوون ؟

— له ناو خرېکه . وهخودا خوږم دیمه ی ، میمکه زهړینه یش له پښت
به ږه که خوږی شاردهو . هه ر خوږیان بوون و که سی تر ئه ولیانا نه بوو .
— وږی به یه دهمدا ، وها قسیک بکه ی دهمت ږم ، وهی وا که سی
له مال خوږی دهر چوود . گوو بخوږ ئاوها قسیک مه که .
— نه دالگه وه خودا قسه ناکه مو هیچ ناویشم . هیچ نه دیمه دالگه
نادهیده لیم ؟
— نه ئ ، نادهمه لید ، ئه گه ر دهم خوټ بگری .

— ۳ —

مه ردومی ئاواى تاوسانان له دهره و ، له بان سه کوځه فتن به لام
قویځا له بان خانگ خه فت . خانگه که ی قویځا له ناوه راست تاواى بووو
ږووی ئه و باخه که بوو ، وه لا دهمس راست وچه پا دوو کوږان ته نگ وباریک له
مالیل ئاواى جیاپه و کرد بوو به لام پښتی وه قوځه له که ی زوراوه وه بوو .
ئه وشه وهکیانه قویځا نیاز شار دایشته ، توژی زوو له خه وه لساو
هیمن وه خه وه بوو هه ر له بانه و دوو ، سی دهنگ چړپه و زوراوه به لام که س
جه واوی نه داوه وه پارچینه که یا هاته و خوارو له ناو هه ساره که دوو سی
دهنگی تر هه لاورد به لام جه واو نه بوو له وهر خوږه ووت :
— ئه ی قورمساقه ها لو کوو ! وه کووا مل شکانديه ! پوړی هیمن
توږپه و له خه و نه هه لساپه ! بزرخه و کیگ !

دووباره وه پله کانه که یا چکه و بان ، له بان خانگه که ی خوږانه و سه ر
کیښاپه مال زواوه و دهنگ به رزه و کرد « زهړینه ، زهړینه . زوراوه کووه ؟
زهړینه که دهنگی قویځا ژنه فت کوت وږ هاته و دهر و لیوی وه خه نگه و بوو

وہت : « بہ ئی قویخا ئہ مرکہ ؟ »

— زوراوہ لہ مالّ نی یہ ؟

— ئہ ی نہ ہاتگہ ئہ پرا مالّتان ؟ ! لہ مالّ نی یہ ! نازانم شہ وہ کی کہ ی
لہ خہ وہہ لساگہ . وہختی م لہ خہ واہاتم لہ مالّ نہ بوو . لہ خوّمّا ہاتگہ ئہ پرا
مالّتان .

— نہ خیر لیّزہ نی یہ . دہ بچوو بزبان لای خوشکہ کہ ی نی یہ ؟

— وہ بان چاو .

— زہرینہ ئہ وہ وت . دوا ی ئہ وہ ی لہ کارو باری خو ی بووہ وہ
قہ مزہ و نازہ کہ ی جار ان لہ مالّ دہرچی و کہ فته کوّلانہ دہست راسہ کہ ی مالّ
قویخایا . کوّلانہ کہ ئہ وقہرہ تہ نگ بوو ئہ گہر و لاخ لہ وەرہو وہ باوہو بہاتا
بایہ تہ پشت بدایتہ دیوارہ کہ وہ تا و لاخہ گہرہد بوواتا . کوّلانہ کہ تا بویشی
پیس و بوو گہن بوو . زہرینہ لہ کوّلانہ کہ دہرچی و کہ فته ئاوا یا پروہو و خوار
بوو وەرہو مالی (مرای - مراد) . دہست نا وہ درانہ کہ یا و چگہ مالّہ و .
زیوا پەسا خہ ویر کرد . دہستی لہ ناو خہ ویرہ گہ بوو . کوپرہ
فنگہ نشینہ کہ ی وەراییوہری دانشتبوو . پیپوق دہور چاوی کرتبوو چلمیش
لہ لووتیہ و شوپرا بوو ئہ وقہرہ مہ گہ ز نیشتبووہ دہور دہم و لووتیہ و سیہ وہ
کرد . جار جار دہستہ بچوو کہ کہ ی بردو گنی لہ خہ ویرہ کہ دہر کرد وەرہو
دہمی ہاوردہ ی وہختی دہستی پەسیہ دہر دہمی مہ گہ ز ہژہ کرد و ہہ لسا
وہختی دہست دوورہ وہ خست دووبارہ مہ گہ ز لہ شوونہ کہ ی خو ی
نیشتبو .

— ہہ ی لہ زیوا ! ئیرنگہ نیشتیہ خہ ویر کیگ ؟ « زہرینہ ئہ یہ وت و

تہ ماشای کوپرہ ی زیوا کرد « ئای زیوا باوانت برمی کوپرہ ت چہ پەلّ خو ی
کردگہ .

— زه پښه بوومه نه زرت ، شواله که ی بکه ن و هر وه په پ شواله که
بسپړه ی . خوټ دوینی ده سم گیریا یه . نازانم چه مان بوو ، چما وتی
نیمشه و کیشگ کیشایمنه . وه ی شه وه کیه دیر له خه وه لسايم .

— زیوا نه که هر له یه . ت فره ته مه لی !

زه پښه نه وه وت و چگ له کولنه که هه فتاوه ی ئاو هاوردو کوردا له بن
هه نکل و برده ی له نړیک درانه که شواله که ی که ندو پاکیه و کرد .
— بوومه قورباند زه پښه ، ده ست دهر نه کیگ ... زه پښه خیره چون
هاتیده ؟

— هاتمه هه وال زوراوه بپرسم . له مال نی یه و قویخایش کردیه سه ی
قال . نازانم وه کوا چکه ؟ سهر له نیوه نه دا که ؟
— نه وه لا . نه هاتکه سه نیره . شه وه کی خو ی نه وت ئه را کووچم ؟
— م نازانم که ی له خه وه لسیا که ، وه ختی من له خه وا هاتم له مال
نه بوو .

— خیل قویخا ، ژنیلان ئه را جیگه یه که کلی نه کردند ؟
— نه خیر نه که ربوواتا وتن . باوانیکمه چه وه پی هات !
« زه پښه نه وه وه خونکیه و وت »

— دلټ ورد نه کات وه کوا چووگ ؟ چوټ دل نیگ له ت دوروه و
بکه فیگ ؟

زیوا نه وه وه تیزه و ته ی به لام زه پښه پاپای نه بوو چما وایه که بوو و
له بن گوپی دا ، به لام زیوا واز نه هاورد له نوو لقوژی تروه شان :
— نه فدکه وریه که ی نیمه یش جار جار گوما بوود . له واو توژکه گوما
بوو . له خره که یش دونه ی ، تا دواخر وه پای خو ی هاته و .
به لام زه پښه نه وه یش هیچ کاره لی نه کردو هه ر دهر به ن نه بوو وهت :

— باوانیگته ، ئاوها پوژی چۆن منال خۆت ویل کەیت ؟ بمینه خیر
 « زەرپینه ئەو وەت و هەلسا بچووگه ریەو .
 — ها چه بو هیمان وەختە ؟ نیشیتیدە .
 — نه دالگم هەر دوو کورەم ویلن و هیمان هیچ نه کردمه و قویخایش
 هەلە پەلەیه ، نازانم چه توانیگ ؟! « زەرپینه ئەو وەت وچیە ریەو .

- ٤ -

هەشت نو مانگ رابردو هیچ دەنگێک له زوراوه و نه بوو هەر
 کەسی جووری و ت ، یهکی و ت « قویخا سەرنگونی کردیه » ئەو و کە
 و ت « له خوسە ی زەرپینه یا خۆی کوشت » یهکی تر وە ت « قویخاو
 زەرپینه دەس کردنه یه ک و له ناو بردنه ی » کەلپه یه کیکیش و ت : « له
 خودا خوش نایەت ، ئەرا گونا ئویشین ؟ تا وە چاو خۆتان نه دوینین
 قسە مه کەن . کی ناویشی نه وردیه سه ی ، یا سەر هەلگرتیه ، یا
 نه چگه ئەرا به غدا ... » راستیه کەیشی کەس نه زانست جۆنه و
 چه سه ؟! کەسیک نه بوو بویشی « زوراوه دیمه وەهای کردگه یا وای
 پی هاتگه » مه ردوم هەر چه ند و ت گشتی شافه بوو به لام هەر کەسی وە
 کویره ی عه قل قسه بکردا و ت « له وەر زولم و زۆرداری و جه و و
 جه فای قویخایا سەر خۆی هەلگرتگه » ئاخه کە ی مه گەر هەر خودا
 خۆی بزانی زوراوه چه وە پی هاتبوو .

زەرپینه ییش له خونکی خۆی نه کەفت « کەس نه زانست هەر خۆی
 عه یاره ئەرا یه خونکی کیگ یان هەر خودا ئاوها خەلقی کردگه و خونک نی یه و
 له مه ردوما خونک دیاره » هەر جووری بوو هەمیشه له وەر خەنگه کە ی
 تریوه ی دگانیکی هات ، و ت شووی وە گوما نه هاتگه . هەر کەسیکیش

هه والی شووه که ی لئ بپرسیاگ یا ناوی باورد اگ وه درو یا راست مووکی ته ر کردو هه ناسه ی قوولی هه لکّیسا وت « ئای باوکی - سه فه ر - چاوم کوور بوود باوکی سه فه ر » وه هه ر جووری بوو تۆزه تۆزه زوراوه له هویره و چگ و تشته که کپه و بوو و دیتز که س باسی نه کردو له هویره و چگ . له ی وه خته باسه که ی زوراوه له هویره و چگ ژنه ی قویخا مرد . قویخا هیمان یه ک دوو مانگ نه بوو ژنه ی مرد بوو دس کرده دهر و دهشت کردن ، شه وانه له مال نه ما که س نه زانست ئه پرا کوو چووگ . هامشوی به غدای فره وه بوو ، له ئاواپیش دهمه ته قه ئه ول ژنه یلا کرد . ئیوارانیش بان پئی له و ژنه یله گرت له ئه لوه نه و هاتن . ژنه یلی ئاوا ی زورمیان حربه تدار و خاوه ن نامووس بوون و هوپچگمیان پرووی پئی نه یان و هه ر زه پینه نه ود وه دهمیه و نه نی و قویخایش دویه له قی وه ده وریه و کرد . ماوه ی نه کیشا مه ردوم ره سیه و تشته که بووه جاجکه خوشه ی ده می مه ردوم ، ئه گه ر یه ک قسه بوو مه ردوم سی ی ناو بانی : « هه ی قویخا دلّی ها وه زه پینه وه قویخا مسایو زه پینه ش . قویخا جوور ژنی خو ی ره فتار ئه ولیا کیگ ! ... » .

قویخا کوله مقن و رهنگ زه ردو چوو بووه ناو ساله و . مشکی وه سه ره و به سا ، له بان زبوونه که یه و . په سه کی له وه ری بوو وه ختی ئه پرا شار چگ له باتی په سه که که کوتری کرده وهر و عه بایه ک که له دوون زه رد خسته و شان . زه نجیر سه عاته باخه لیه که ی وه وهر قه وه که یا شوپا بوو بووه خواره و قویخا زوانی پیس بوو . هه ر له سه ر تشتی بچوک دس کرده خراو و نفات کردن سه ره پای زوان پیسی ، که وزیه لک بوو . هه ر که سی پروو لئ درجه و بگردا زیه لگ ته ره کاند .

کشت کاریکی نامه ر دانه بوو . سی چوار چلّیس له ده وری بوو ، وه پشتیان خوپی و زولم له مه ردومی رهش و پرووت کرد ، ئه گه ر دهستی بچیاگ

خودای خوئی وه هه ق نه ناسی ئه گهریش دهستی نه چیاگ بووه پال دم ته کن . فرهیش خود په رهس و پرشکن و کژوژ بوو « سه گی کوور نانئ له مالی نه ده رکرد » که مچکیشی ها له کشت قاپک . شوال پلیته به لام وهختی ژنه که ی له دنیا بوونه ویرس ئه ی لاوئه ولا بکینگ . ژنه په حمهت بووه که ی وه حرمهت بوو ، جه له وی توند کردبوو و نه هیشته ی له و کاره نزیکه و بکه فیگ و ئه گهریش بکه فتیاک وه دزیه و کرد ، که سه پی نه زانست . چما وتی له خودا تواست ژنه که ی بمری ، کهس نه ما هه ی له وهری بکینگ پی ئه رای چول بوو ، نه هه یکه رونه هووکه ر .

پوژ وه پوژ قسه ده رباره ی قویخا و زه پینه فره تره و بووتا وه راده یه ک وتن قویخا زه پینه خوازینگ . کهس باوهر نه کرد « ئه ی چون بوود قویخا که نیزه که ی خوئی بخوازینگ ؟ پیاوه که هه م قویخاس و هه م دهوله مه نه ، زه پینه چهس قویخا بخوازینگه ی ؟ پاسه قویخا شوال پلیته به لام نیوگ بخوازینگه ی » سه ره رای ئه وه تشته که رهسیه راده یه ک مه ردوم باوهر بکه ن . ئیرنگه فره کهس له و برواس : قویخا زه پینه بخوازینگ له وهر ئه وه ی بی نامووسه و کهس ژن نیگه پی ئه مجایش پیره .

قویخا داوای سی چواریک کرد به لام کهس شووی پی نه کرد خه لقی وت : « چاری ناچاره ، کهس شووی پی ناکا . هه ر بایه ته زه پینه بخوازینگ ، کالآ وه قه د بالاس » .

- ۲ -

سالیك زیاتره دهنگ له زوراوه وه نی یه . ناویشی له ناویل نه ما . ئیمرو له ناو ئاوای باس هه ر باسی قویخا و زه پینهس . وهخت ئاخرو ئوخری تاوسانه . ئیوارانیك دیمه نی ئاوای ئه ول دمی خوړو زه رده ی خوړاوا یا تا بویشی په نگین بوو . ئاوای ئیواران جوور شاری

مووریژده هه لخلولیا له یهك . ریهن تیكه بهرگ و لاخ به سییگه و وهرز
 له سه ر خه رمانه و تیگه و بو سانچی له ناو دالیه وه . ژنیل ئه وه ی نان
 کیگ خه ریکی ته نوور خستنه . ئه وه ی ئه را چكه له ئه لوه نه و تیگه و
 هه ر مالیکیش ده وله مه نه ژنه ی خه ریکی په ز دوشینه . ژنیک
 ته نه که ی خوله کوو وه بان شانیه و بوو له بان سه ر کولانه که خالی
 کرد ، له ی وه خته ئه قده که وپی له بان سه ر کوانه که خه ر خوارد ته پ و
 توژی خوله کوو چكه قورگیه و ، دهس کرده قوته و چه وه یلی فلیقان و
 له نوو دهس کرده منه ی . منه ی تشتی کرد . نه میه و زه وی تیلیک
 هه لگرت ، وه دهس راستیه و کردو له سه ره و جوور ئه لقه
 چه مانه وه ی ، دهی تیله که گرت و ئه لقه که ی خست له چه رخیک وه
 دهسیه و بوو ، خستیه و گل وه وهر ئاوا یا ناده و اتا رهسیه نزیکی مالی
 قویخا . له وره گتی کردو له شو نه که ی خو ی و سیا ، چاوی له باوکی
 که فت ، دهستی کوپیل خالوی وه دهستی و بوو ، له کولانه که ی لا
 راستی مالی قویخوا وه هاته و دهر وه وهر ئاوا یا ئه را مال چک ، باوکی
 شان په د کرد ، دوو که یوانو له کولانه که وه دهر چگن و زه پینه ی خالو
 ژنی له ناوه راستیان بوو . له خو یا ئه وانیش له شوون باوکی چن
 به لام یه کسه ر وهره و درانه که ی مال قویخا کیشان و چگنه و ناو ..
 ئه قده که سه ری سه رما « ئه را زه پینه وه ی نه وه وه خته چكه مال
 قویخواه ؟! » قهیری چاوه ری بوو به لام که سی نه هاته و دهر خه ریک
 بوو پوو وهر چه رخنیک و بچووگه ریه و له ی وه خته چه وی که فته
 فه رمانی کوپی قویخا له مال هاته و دهر ، ئه وقه ره تووره بوو ، ئاگر
 له ده مچاوی واری ! چاوی که فته وپی ، وپیش ده می داچه قابوو .
 فه رمان وه ختی وپی دی دیتر یه کجاری چاوه یلی چكه و بان
 سه ری ، نه میه و کوچکی و وه شان وه ئه قده که وت :

— زوئی نادرس ، تنیش تیزه پیمان کهیت ؟ شهرت بوود ئەگەر
بگرمه د ملت هه لکیشم .

وږی جوور کولله توپ فلنگه کرد له جوگه که په ریه و وهره و پیه که ی
شار . فه رمان قهیری نا له سه ری به لام نه گرتی و واز هاورد . وږی قهیری
دهوی تا له خړه که نزیکه و بوو . وهختی زانست فه رمان له پاونانی واز
هاوردگه له شوینه که ی خو ی و سیا ، ته ماشای خړه که کرد له پخا وهخت
بووزیه لگ بتره کنیک . دنیا تاریکا هاتبوو . ئە و قه ره پخی چگ هه ربنجگی
له بان خړه که بوو وه جوانه زما ی قهیری ته ماشا کرد دوا خر وهر کرده و
ئاوای نه ویرا بچووگه و له فه رمان پخی چگ . له نوو ته ماشای خړه که کرد ،
وه یه کجار دی سیاریک له ناو خړه که وه تۆزه تۆزه هاته و بان . ئە قدگه له
ترسا هه رد قولی هاته له رزه . دیتر له شوونه که ی خوهی نه ویرا جووله
بکیگ . مووی سه ری جوور سیخوړ سنگ سنگه و بوو . سیاره که له سه ر
خوی وه یه واش یه واش هاته وهره و ، تا رهسیه لای ئە قدکه : ئە قدگه
وهختی سیاره که ناسی گیان هاته و پئی . وت :

— خ .. خ .. خالو یه خۆتی ؟ یه چه نیکه های له کوو ؟ باو کم ،
سه فه رو عه لای برد ئە پرا مال ئیمه و میمه که زه پینه یش بردنه ی ئە پرا مالی
قویخا . ئا بردنه ی ئە پرا مالی دوو ژن برده ی !

— ئە پرا مالی قویخا ؟ ئە پرا بردنه ی ئە پرا مالی قویخا ؟
— به ئی ئە پرا مالی قویخا . نازانم ئە پرا .

فەرھەنگۆك

ئ

ئەوقەرە = ئەوئەندە

ئەول = لەگەل

ئیرنگە = ئیستا

ب

بان = سەری

باوداگ = بیھینابایا

بەردیک = بەردیک

بەسیکەو = دەبەستیئەو

بچیاك = بچووبایە

بپواکنمەد = ھەلتگرم

بکەفی = بکەوی

بکەفیگ = بکەویت

نبیشیک = دابنیشی

بوود = دەبی

بوومە = دەبمە

پ

پاپانەبوونوبیباکی

پارچینە = پلیکانە

پەسا = خەریکە

پورپی = دەشی

ت

تاوسان = هاوین

تریوه = تریقه

تواست = ویستی

توایک = دهیه وی

ج

جایلل = لاهکان

جوانه زما = میرده زما

جوور = وهکو . له شیوه ی

چ

چگه = چووه

چگ = چوو

چکا = وهکو

چوونه و = نه وهنده ، به ورا دهیه

خ

خاس = چاک

خانگه یله کان = خانووه کان

خه فیگ = ده خه وی

خوسپ = قسه ی خراپ له پاش مله

خوله کوو = خوله میش

خونک = سوک و ماستاوکه ی ژنی بزئو

- د -

دالیه = بیسان

دایمه وهه مدهم = هه میشه

دهر بهن = دهر به ست
 ده له کی دا = پالی پیوه نا
 دهو = را کردن
 درجه و بوون = موره و بوون
 دلنگ = جل . که ل و پهل
 دم = کلک
 دووس = دوست
 دویه ت = کچ
 دوینه ی = دیتبوون
 دوینی = ده بینی
 دیتر = ئیتر
 دیگ = ده دا

- ر -

ره سیه = که یشته
 ره سیه و = تی که یشته
 ره سیگ = ده گا
 رخ = ترس
 رشکن = رشکی پیوه یه ، ئیدیومه واتا پیسکه یه
 رمیاگیش = روخاویش

- ز -

زه خمی = برینی
 زیه لگ بتره کنی = زاره بتره کنی

- س -

سام = پشه‌بای گهرم

سرمه = کل

سووزه = بای سارد (زستانان)

سوور = که‌رم

سووکیک = قوژبنیک

سووله‌کرد = سربرد

سیار = تارمایی

سیه = رره‌ش

- ش -

شوال پلیت = ئه‌ودی به دواى بى ناموسیا ده‌گه‌ری

شووه‌که‌ت = می‌ره‌که‌ت

سوون = شوین . جیگا

- ع -

عه‌بای که‌لبه‌دون = عه‌بایه‌کی پیاوانه‌یه که‌ناره‌کی به ده‌زوی زیرین
دووراوه

- ف -

فلنگه‌کردن = مرته‌کردن

- ق -

قاب = ده‌فر

قه‌یری = هیندیک

- ک -

که‌لپه‌یه‌کی = هیندی‌که‌س

که‌فیگه = ده‌که‌ویته

کهوزیلگ = ترسنۆک

کردیه سه ی = کردویه تی

کژوژ = پیسکه

کوچک = به رد

کوو = کوئ

کێگ = ده کا

- گ -

گام = مهنگاو

گریگه ی = ده یگری

گنی = پارچه یه ک

گول سوو = تریفه ی به یان

گوما بوود = ون ده بی

- م -

م = من

مسیاو = دوست « عشیق »

میمکه = پوری

مووک = فرمیسکی درۆکامین

- ن -

نه ژنه فتبوو = نه بیستبوو

نه میه و = چه مایه وه بوئه وه ی شتی هه لگری

نه ویرس = نه ده ویرا

نفات = جوین وقسه ی خراب

نوا = پیش

نوو = نوی

نڀڳه = ناداته

نڀوڳ = نابڻي

- و -

وا = با . هه وا

وه = به

وه ره و = به ره و

وه رده ستي = به رده ستي . خزمه تڪار

وه رقه و = به سنڪي ڪه وا

ورايوهر = به رامبه ر

ورد = وه سواسي

وسيا = ڀاوه سستا

- ه -

هاتگه سه = هاتووه ته

هه فتاوه = مه سينه

هه لاورد = دهنگ به رزه و ڪرد

هه له په له = په له ڪردن

هه لگرتگه = هه لگرتووه

هه مسا = نڀسٽا

هه يڪه ر = ٽاموڙگاري

هه ي له وهر ڪردن = ٽاموڙگاري ڪردن

هوهر = بهر

هيمنان = هيشتا

هونگ = فينڪ

چەتەن گەتەگۆپەك لە گەل «بۆزەس باسترناك» ى شاعىردا

● نووسىنى : ئاسيا برلىن ●

● موکەرەم رەشىد تالەبانى ●
کردووێهەتى بە کوردی

ئێوارەیه‌کی خۆره‌تاوی ى نه‌ سارد نه‌ گەرمی ئه‌یلوولی ساڵی ١٩٤٥ بو
سه‌ردانی بۆزەس باسترناك چووم . شاعیرو خێزانه‌که‌ی و (لیونید) ی
کۆری له‌ ده‌وری میژیکێ ته‌خته‌دارین له‌ پشتی (داتشا) وه‌ که‌
« خانوویه‌کی لادیی یانه‌یه‌ » دانیشتیوون . باسترناك به‌ گەرمی پیشوازی
لی‌کردم . شاعیری دۆستی خاتوو ماریتا تسفتافا وای باس کردووه‌ که‌ له‌
عه‌ره‌بیك ده‌کات به‌ سه‌ر پشتی ئه‌سه‌په‌که‌یه‌ وه‌ بیٔ . ده‌م و چاوی گه‌نم په‌نگ
بوو ، خه‌ماوی بوو ، به‌ توندی و به‌ ئاسایی ، ئه‌وه‌ی ده‌رده‌بۆی ، له‌
چوارچیوه‌ی وینه‌ و تابلۆکانی باوکیه‌ وه‌ به‌ ده‌نگیکێ نزمی یه‌ك سان ده‌دوا

به رده وام دهنگيكي تيدا ده هاته بهر گوي ، له چپه و دهنگيكي له سه رخو ده چوو هه موو كه سيك ته كي دا دووايت به و چه شنه ي ده ناسن ، نه و هه موو تپييك له تپه بزوينه كان دريژ ده كاته وه وهك بليت ئاوازيكي خه ماوي ي ئوپراي چايكو فسكي به به لام توندترو به هيزتر .

پي ي گوتم : « له ئنگلته ره وه هاتوويت ، من له سي يه كان دا له سالي ۱۹۳۵ دا له له ندهن بووم ، نه و يش له ريگه ي گه رانه وه م دا له پاريسه وه كه كونگره يه كي نووسه ران دژ به فاشيزمي تيدا به ستر » ، پاشان ووتي له هاويني نه و ساله دا كوت و پر ته له فونكي بو كراوه تييدا داواي لي كراوه ئاماده ي كونگره ي نووسه ران بييت كه گورج له پاريس ده به ستر ي . ئاگاداري كردن كه جلو بهرگي شياوي ني يه ئاماده ي كونگره كه بييت ، لپسراوان پي يان گوتوه نه و كاره له نه ستو ده گرن . پالتاويكي ره سمى و په نتوليكي هيل دارو كراسيكي يا خه داري بالدرېژو پيلاويكي شياويان بو نارد .

به لام له نه نجام دا تواني كه لوپه له ئاسي يه كانى خوي ببوشي . پاشان زاني ي كه مالرو ، دامه زرينه ري كونگره كه ، له سه ر بانگ كردني سووربووه و دهسته لاتداراني سوقيه تي ي ئاگادار كردووه نه و له گه ل نه وه ي كه ده زانيت كه ئاره زووناكهن باسترناك تهك نه و وه فده سوقيه تي دا بنين ، به لام نه و ، واته مالرو ، وا ده بينيت كه ئاماده نه بووني باسترناك و بابل بو پاريس ده بنه هو ي پرووداني شه رمه زاري يه كي وا كه پيوست ناكات پرو بدات به وه ي دوو نووسه ري زور ناوداري سوقيه تن ، له بهر نه و هيش كه زور له چه شني نه وان نين له وانه ي نوينه ري ليبرالي يه كانى نه وروپا بن .

باسترناك ووتي : « نازانيت چه ند له و خه لكه ناوداره توقينه رانه

ئاماده ببون ، له چه شنى دريښي و ، جیدو ، مالروو ، ئه راگون وئودن و
فورسته روړزا موند لیمان .

« وا باوهړ ده که م قسه که م له کوڼگره که دا واقی ووپکردن ، به لام
ده توانم چی شت بلیم جگه له وهی و وتم . وای بو چووم که ده که پیمه وه
وولات تووشی هه ندیک کوښپ و ته که ره ده بم ، به لام هیچ که سیک قسه یه کی
به پرووم دا نه دا . له سهر پشתי یه کی که له که شتی یه کانمان ته که
شرباکوډف دا بو نیشتمان که پامه وه ، ئه وئو سهر ده مه سکر تیږی
یه کیه تی نووسه ران بوو ، پایه که ی کاریگر بوو پاشان بوو به ئه ندامی
نووسینگه ی پامیاری . شه وو پوژ ده دووام ، لیم ده پاریا وه نه ختیک
بی ده نگ بم تا بنویت . به لام ههر ده دووام . پاریس و له ندن له خه ویان
هه لساندم و نیر نه مده توانی له دووان پابوه ستم . لیم پاریا وه به لام من
گویم پی نه دا . ده بیټ وای زانیبیټ که ئه قلم له ده ست داوه . »

پاشان باسترناک لی پرسیم سه باره ت به وهی شتی کم ده رباره ی
په خشانى خویند بیټه وه ، به تاییه تی « مندالیه تی لوفیرز » ، ووتی
« ده توانم ئه وه له ده ربړینه کانی ده م و چاوت وه بزانه » . ئه نجا ووتی
له سهر هه ق نیټ « ئه و نووسینه نه به دروست کراو به هه لبه ستراو ، به
خوی و ، نوی و خیرا دابنیټ ، نا .. نا .. پی ی لی نی . توبه راستی وای
داده نیټ .. هه قی خوټه وای دابنیټ . خو م لی شه رمه زارم . له شیعری
من نی یه به لکوو ته نیا له په خشانى منه . من لاوازترین به ره می
بزووتنه وهی ره مزى و زوړترین شله ژاوی که له و سالانه دا باو بوو که پرله
ته م وژو هه رچی و په رچی بوو کاری تی کرد بووم . راستت ده ویت ئه ندری
بیلی بلیمه ت بوو ، به لام کارتیکردنه که تی دلته زین بوو . که چی جوپس
جوداواز بوو - هه موو ئه وهی ئه و کاته نووسی بیووم ، خوی ، سه پینراو و

ووردو خاش و هه لچوانه بوو سوودی نه بوو به لام ئیستا شتیکی به ته واوه تی جوداواز دهنووسم ، شتیکی نوی ، به ته واوه تی نوی ، پووناك و به رزو پیک و پیک و کلاسی ئاشکراو ساکار ، ئه وهی که وونکلمان و گوته دهیانویست . ئه م کارهیش دووا ووته ی منه . گرنگترین ووشه ی منه بو جیهان . ئه و شته یه ، به ئی ئه و شته یه که دهمه ویت پی ی ناوم بیهن . پاشماوه ی ژینی خومی بو ته رخان ده که م .

ناتوانم به ته واوه تی شالاوی ووشه کانم به یاد بیته وه به لام به م چه شنه قسه که م یاد که وته وه . پرروژه که ی که لیوه ی ددووا پومانی « دکتور زیفاکو » بوو . دهستنوسی به شه کانی سه ره تای ئه و پومانه ی سالی ۱۹۴۵ ته واو کردبوو ، داوای لی کردم بیانخوینمه وهو پاشان بو خوشکه که ی بنیرم له ئوکسفورد . منیش ئه و کاره م کرد به لام به پرروژه ی پومانه که م نه زانی وه ک کاریک ته واو پاش ئه وه نه بیت به ماوه یه کی دوو دریز . پاش ئه وه باسترناک بو ماوه یه کی زور بی دهنگ مایه وهو ، که سمان دهستمان به قسه نه کرد . پاشان باسی بو کردین چون جورجیا و نووسه ره جورجی یه کانی خوش دهویت ، وه ک یاشیفین و تاییدزو مه ی شه رابی جورجیا . ههروه ها چون هه موو جاریک بو ئه وی پروات به گه رمی یه وه پیشوازی ی لی ده که ن . پاشان به ئه ده به وه پرسیا ری ئه و پروداوانه ی لی کردم له پوژئاوادا پروو ده دن و ، ئایا هه ربه رت ریدو بیرو باوه ری « که سانیه ت » ی ده ناسم . لی ره دا بو ی پروون کردمه وه که تیگه یشتنی ئه و له سه ره به ستی ی که سایه تی له سه ر تاکه که سی ی کانتیه ت دامه زراوه و بلوک له تیگه یشتن له کانت به ته واوه تی به هه له دا چووه له هونراوه ی « کانت » دا . هه یچ شتیکیش نه بوو بتوانیت ده رباره ی پرووسیا بوم باس بکات (ئه وه سه رنجی پاکیشام که باسترناک و ژماره یه کی تری نووسه ران

هه رگیز ووشه ی یه کیه تی ی سوفیه تیان به کارنه هینا) .

هه ندیک جار له سه رخوی دودوا ، پاشان په هیلکی خیرای ووشه ی زوری به کارده هینا ، بگره له سنووری دهستووری زمان لای ددها بهم جوړه دودوا ، چهند ماوه یه که له سه ری ده پوښت پاشان ماوه یه کی توندی به دودوا دهات به لام پر به وینه ی ته واوزور ئاشکرا بوو ، ئه نجا ووشه ی تاریک که نه ده توانرا ته کیدا دریژه به قسه کردن بدریت ئه نجا کوت وپر بو زمانی ئاشکرا ده گه پایه وه . به رده وام قسه کانی قسه ی شاعیر بوون ، هه روه ها نووسینه کانی ، یه کیکیان جاریک ووتبووی شاعیرانیک هه ن که شاعر دهنووسن شاعیرن و ، نووسه رانی په خشان که په خشان دهنووسن ، شاعیرانیش هه ن هه رچی یه که بنووسن هه ر شاعیرن . باسترناک شاعیریکی بلیمه ت بوو که و به ره مانه ی پیشکه شی کردبوون . سه باروت به قسه کانی ، ته نیا که سی که وه که ئه وده دودوا : فیرجینیا وولف بوو ، که وای له میثکی گوینگر ده کرد کی به رکی ته کدا بکات و بوچوونی ئاسایی گوینگری سه باره ت راستی دهسری یه وه ، به شیوازی دل خوشکه رانه و ، هه ندیک جاریش به شیوازی توقینه رانه .

به ئه نقه ست ووشه ی (بلیمه ت) م به کارهینا لیږه زور جار لیم ده پرسن مه به ستم له م ووشه زور سه رنج راکیشه ره و نارپکه چی یه . بو وه لام دانه وه ی ئه م پرسیاره ده توانم یه که شت بلیم جاریکیان له نیجینسکی سه ماکه ر پرسیاریان کرد چون له توانایایه تا ئه و به رزایی به باز بدات که بازی بو ددهات ! لیوه ی ده گپنه وه که بهم جوړه وه لامی داوه ته وه ، که ئه و له ئه نجامدانی ئه و شته دا گرائی یه کی ئه و تو نابینیت . زوربه ی خه لکیش که باز ددهن گورج وراسته وخو داده به زنه زهوی « بو

راسته و خو داد به زيت ؟ توژيك به ئاسمانه وه بمينه وه بهر له وهى
 دابه زيت ، بوچی نا ؟ » له بهر ئه وهيه بوم دهرده كه ويته كه يه كييك له
 پيوانه كانى بليمه تى توانابوونى به دى هينانى شتيكه به ئاشكرایی و به
 ساكارى ، شتيك كه كه سانى تر ناتوان به دى بهين ، خوشيان ئه وه
 ده زانن ، باسترنك هه نديك جار به بازدانى كه گوره ده دووا ، به كار هينانى
 ووشه كانى له لايه نى ئه وه وه زورتر له وهى بيستبووم خه يالى بوو زور
 توندوتيزو كارى گهر بوو . بى گومان ژماره يه كه له بليمه ته كانى جيهان وهك
 جويس و ئه ليوت و ييتس و ئودن و پاسل وهكوو ئه و نه دووان « وهك
 ئاگاداريانم » ، ناشمه ويته شته كه گوره بكه مه وه ، به لام كه شاعيرم
 به جى هيشته ووشه كانى كارى تى كردبووم و كه سايه تى سهرنجى
 راكيشابووم .

پاش ئه وهى باسترنك بو موسكو گه رايه وه ، به لايه نى كه مه وه
 هه موو هه فته يه كه سهرم لى ده دا ، به م جوړه زورترم ناسى - ناتوانم بير له
 هه ولدانى باس كردنى كارتى كردنى ئاماده بوون له به رده مى داو ،
 دهنگى و ، نيشانه وهى ماكانى بكه م ، سه باره ت كتىب و نووسه ران ده دووا ،
 حه زى له بروسته ده كردو نووسينه كانى تير و ته سه لى كردبوو ، هه روه ها
 بيوليسز ، هه ر چوئيكيش بيت دوايه مين شاكاره كه ي جويسى
 نه خوينا ده بووه . ده باره ي ره مزىيه تى فه رهنسايى و فره رن و پيلكه دووا ،
 چاوى به هه ردوو كيشيان كه وتبوو ، پيلكه وهك نووسه ريك سهرنجى
 راكيشابوو ، وهك مروفيكيش هه روه ها شكسپيريش كارى تى كردبوو ،
 وه رگيرانه كه ي قايل نه بوو ، واته وه رگيرانه كه ي شكسپير له لايه ن
 باسترنكه وه ، « هه ولم دا سوود له شكسپير وه ر بگرم به لام سهرنه كه وتم »
 هه روه ها ووتى له سيبه رى ته له ستوى دا په روه رده بووم كه به بليمه تيكى

ئەوتۆى دادەنئىت ھاوشانى نەبئىت . بەمەزن تر لە دىكە نزودەستۆفسكى دەزانى و شان بە شانى شكسپېرو گۆتە و پۆشكىنى دادەنا ، باوكى وئەكئىشى « ھونەرمەندى » لە سالى ۱۹۱۰ دا لە گەل خۆيدا بردبوى بو دوايە مەن جار لە تەرمى تەلەستۆى برۆانئىت لە ئەستابوڤو . دەركى بە ھەيش کردبوى كە ناتوانئىت ھەلۆيستىكى رەخنەيى بەرانبەر بە تەلەستۆى ديارى بکات : چونكە تەلەستۆى و پرووسيا يەك شت بوون ، سەبارەت بە شاعىرانى پرووسىش ، بلوك ، بلىمەتى دەست پوئىشتووى چەرخى خوئى بوو ، بەلام وای دانەدەنا كە بەسۆز بئىت ، بىللى لە لا پەسەندبوو ، شاعىرىكى ئەندىشە سەيرى نوئى بوو ، ئەندىشەكانى ئەفسووناوى بوون ، ھەر ھە ئاسايى بوون لە تىروانىنى ئاسايى يانەى روسايى ئەرسەزوكس . بەلام ، باسترناك (برىوئسوف) ى بە بىر تەسك و ناداھىنەرو ، سنووقىكى موسىقاي ئامىر دەزانى ، ژمىريارىكى سەرکەوتو بوو نەك شاعىر ، باسى (ماندلشتام) ى نەکرد ، بەلام ھەلۆيستی بەسۆزانە بوو سەبارەت خاتو شاعىر ماريانا تسفتاڤا ، كە دۆستايەتى يەكى دوورودريژى تەك دا ھەبوو .

ھەست و نەستى بەرانبەر بە مایاكوفسكى پتر دۆستانە بوو ، بەچاكى ناسىبووى ، دوو برادەرى زۆر دۆست بوون ، لىوھى فیردەبوو ، چونكە مایاكوفسكى ، لەراستیدا ، پووخینەرىكى دەست پوئىشتووى شیوھ كۆنەكان بوو ... بەلام ، ھىشتا قسەكە ھەر ھى (باسترناك) ە ، بە پېچەوانەى باوھەدارەكانى ترەوھ ، ھەموو كاتىك ھەر مروڤ بوو ، كەچى شاعىرىكى مەزن نەبوو . خواوھەندىكى نەمرى وەك نىوچېڤ يان بلوك نەبوو . بگرە نىوچە خواوھەندىش نەبوو وەك فیت يان بىللى . كات و سەردەم سىرپىوویەوھ . بوونى ئەو لە قوناغى خۆيدا پىوئىست بوو . ئەو وەلامى

پيويستی قوناغی خوی بوو . چونکه شاعیران هه ن شاعیری کات وده می خویانن ، وه ئاسیئی و (کلیویف) ی بهسته زمان (که کوژرا) ، له گه ل سلافنسکی و بگره (یه سه نین) یش . وه لام دهره وه ی پید اویستی یه کانی قوناغی خویان بوون . به هره کانیان زور گرنگ بوو بو په ره پیدانی شیعی وولاته که یان ، به لام نه که له وه پتر ، که مایاکوفسکی مه زنتری ئه وانه بوو . چامه که ی (هه وریک له شه روالیک دا) نرخ میژوویی خویی هه یه ، به لام هاوار کردنیکی ئه وتو بوو به رگه نه ده گیرا . به هره که ی زل کردبووه وه به چیژی کردبوو تا ته قی یه وه ، ئه و پارچه کاغه زه غه مبارانه ی ئه و بالونه په نگاوپه نکه هیشتاکه له سه ر یگای هه ریه که له ئیمه مانان دا به رده بته خواره وه ، ئه گه ره ئه ویه که رووسی بیت . مایاکوفسکی به هره وه و گرنگ بوو به لام پی نه گه یشتوو و بیژراو بوو به هونه رمه ندیکی پوستره ی دیوار کو تای ی پی هات . هه روه ها په یوه ندی یه دل داری یه کانی نه گبه تی یه که بوو پووی تی کردبوو وه شاعیر و وه مروف . باسترناک ، مایاکوفسکی ی زور خوش ده ویست و پوژی خو کوشتنی ئه می دوا یی غه مبارترین پوژی ژیا نی باسترناک بوو .

باسترناک نیشتمان په روه ریکی دلسوزی پووسیا بوو ، ههستی به په یوه ندی یه میژوویه کانی ته که وولاته که ی زور قول بوو . چه ندین جار ناگاداری ده کرده م چه ندی پی خوشه هاوین له گوندی ئه دیان بیریدلکینودا به سه ر ببات ، چونکه به شیکی ناوچه ی ئه و سلاخوبیلی یه مه زنه یوری سامارین بوو . ئاره زووه که ی دلسوزانه بوو تا راده ی عه بدال بوون ، له وه دا که که سانی تر به نووسه ریکی راسته قینه ی پووسیایی بژمی پنه په گ و ریشه ی له خاکی پووسیدا قول داکوتاییت ، ئه و ئاره زووه ئاشکرا و دیار بوو به شیوه یه کی تاییه ت له هه ست و نهسته سه لبی یه کانیدا به رانه ر

به ره چه له کی جوانه ی . نه یدمه یشت ئه وه باس بکریټ ، نه ک له بهر
ئه وه ی تهنگی پی ده هیئا ، به لام له بهر ئه وه ی به ته واوه تی رقی له وشته
بوو . ئاواتی ئه وه بوو جوو به ته واوه تی نه مین .

چیژی ده وله مه ندی باسترناک له گه نجیتی ی دا پیک هاتبوو ، به
دلسوزی ی گه وره هونه رمه نده کانی ئه و سه رده مه مایه وه . بیره وه ری
(سکریابین) ی زور لا پیروژ بوو . خوشیی بیرری له وه ده کرده وه
موسیقاریک بیت . ئه و پیاده لدا نه به رزم له یادنا چیت که باسترناک و
نیوهاوس به رانه به به سکریابین و هونه رمه ندی رهمزی فروبیل ووتیان که
هه ردووکیانیان له گه ل نیقولا پورچ دا به چاکترین هونه رمه ندی هاوچه رخ
داده نین .

باوه ر وایه که شاعیر خاتوو ئه خماتوفاو ، ئه وانی سه رده می ئه و ،
گومیلیف و مارینا تسفتافا ، ئه وان دوا دهنگی مه زن بوون که له سه ده ی
نوزده هه م دا ده رکه وتن - له وانه یشه باسترناک و (ماندل شتام) یش ،
قوناغی ناوه راستی هه ردوو سه ده که یان پر کرد بیته وه . دوا نوینه ری ئه وه
بوون که پی ی ده گوترا دووه مین راپه رینی پروسی ، که له بنه رته دا
پیکاسو و سترفنسکی و ئه لیوت و جویس و شوتنبرگ کاریان تی نه کردبوو ،
ئه گه رچی سه رنجی ئه میان راکیشابوو .. باسترناک پروسیه کانی
خوش ده ویست ، به شداری ی هیوا و ترس و خه ونه کانی ده کردن . ویستی
دهنگی ئه وان بیت ، وه ک له وه و پیش تیوچیفو ، ته له ستوی و ،
دوسته یه فسکی و ، چیخه فو ، بلوک به و جوړه یان کرد هه ر که سه و به
شیوازی خوی .

له یه کیک له گفته و گوکانیدا ته ک من دا ، له کاتی سه ردانم بو موسکو
کاتیک به تاک و ته نیاین ، له ده وری میژیکی بریقه داری وا که هیچ کتیب و
پارچه کاغه زیکی له سه ر نه بیت ، زور جارو به رده وام ئه وه ی دووباره

ده كرده وه كه ئه وه ته نيشته دلى نيشتمان كه يه وه ژين گوزهران ده كات . به سوور بوونه وه به رده وام ، ناپه زايى دهرباره ي ئه و ورده كارى يه دهرده بېرى ، كه گورگى و ماياكوفسكى ، به تاييه تى يه كه ميان ، هينا بويوانه ئاراهه . هه ستي به وه ده كرد كه شتيكى پى يه ده يه ويته به ليپرسراوانى وولاته كه ي پايگه يه نيته . شتيكى زور به بايه خ ، كه سى ترى جگه ئه و ناتوانيته بيليت ، ئه گه رچى ئه وه ي كه ده يه ويته پايگه يه نيته ، كه زور جار ليوه ي ده دووا ، بوم دهر كه وت كه ته م و مژو نه زانراوه له وانه يه ئه وه به هو ي ئه وه وه بوو كه لى نه ده گه يشتم ، ئه گه رچى ئانا ئه خمتا توفا ئاگادارى كردم كاتيك ئه وه به و ورووژاوى يه پيغه مبه رى يانه ده دووا ، ئه ويش هيچى لى تى نه ده گه يشته .

له يه كيك له و نوره تيشك دانانه وه دا ، باسترنك پروداوى ته له فون بو كردنه به ناوبانگه كه ي بو گيرامه وه كه ستالين بوى كردبو دهرباره ي گرنتى ماندلشتام كه ئه و ته له فون بو كردنه يه ئه وسا و ئيستايش دهرباره ي قسه ده كريته ، ده توانم ئه وه ي سالى ۱۹۴۵ وه كه له يادم بيته ، بگيرمه وه . ووتى له شوقه كه يدا بوو له موسكو له گه ل ژنه كه ي و كوپه كه يدا به ته نيا ، كاتيك ته له فونه كه لى دا ، دهنگيك ئاگادارى كرد كه كه رملين له سه ر ته له فونه و ، هاوپر ستالين ده يه ويته ته كيا بدويته . باسترنك واى زانى گالته يه كه يه كيكيان ده يه ويته پى بكات ، مايكرو فونه كه له شوپنى خوى داده ناته وه . به لام ته له فونه كه جاريكى تر لى دا يه وه ، ئه م جاره دهنگه كه هه رچونيك بوو قايلى كرد ، كه ته له فون بو كردنه كه په سمى يه ، پاشان ستالين لى پرسي ئايا ته ك بوريس ليونيدىچ باسترنك دا ده دويته . باسترنك ئاگادارى كرد كه خويه تى ، پاشان ستالين لى پرسي ئايا ئه و ئاماده بووه كاتيك ماندلشتام چامه يه كى خويندووته وه تييدا هه جوى (ستالين) ي كردوه . باسترنك وه لامى ده داده وه كه ئه و هيچ گرنگى يه ك

له وه دا به دی ناکات ئاماده بوو بیت یان نا . ئه وه وه پری شادومانیډایه
 چونکه ستالین ته کیا قسه دهکات و ، ئه وه دهیزانی که ئه وشته پوژیک
 پروودهات . ئه وهی دهزانی که دهیبت هر دووکیان به یه ک بگه ن و ته ک
 یه کتری دا بدوین . دهر باره ی شتی زور به بایه خ بدوین . پاشان ستالین
 لی ده پرسیت ئایا ماندلشتام شاعیریکی گه وره یه . باسترناک وه لامي
 ده داته وه که ئه وه به ته واوه تی له ماندلشتام جوداوازه ، ئه وه ، واته
 باسترناک ، شیعی ماندلشتام سه رنجی راده کیشتیت به لام هه ست به وه
 ناکات که په یوهندی یه که له نیوانی ئه وو نیوانی شیعی ئه وی دواپی دا
 هه بیت ، به لام ئه وه هه موو ، هه رچونیک بیت ، مه سه له یه کی گرنگ نی یه .
 لیږده دا ، که باسترناک ده گاته ئه م به شه ی به سه ره اته که ، یه کی که له
 تیکه وتنه میتافیزیکی یه کانی سه باره ت به خاله کانی وه رچه رخان له میژوی
 جیهان دا ده ست پی دهکات ، ئه مه ئه و باسانه بوون که باسترناک ویستی
 ته ک ستالین دا دهر باره یان بدویت . ئه م شته ییش بو ئه و زور گرنگ بوو .
 ده توانم به ئاسانی بییهنمه خه یالی خومه وه چون له گه ل ستالین دا به وجوره
 ده دوو . هه رچونیک بیت ستالین دووباره پرسیری لی کرد بووه و ئایا
 ئاماده بوو بیت کاتیک ماندلشتام چامه هه جوو که ره که ی خویندووه ته وه ،
 باسترناک قسه که ی خوی دووباره کردووه ، شتی زور گرنگ به یه ک
 گه یشتنیه ته ک ستالین دا ، که ده بیت خیرا نه نجام بگریت و ، هه موو شتیک
 له سه ر ئه و به یه ک گه یشتنه راده وه ستیت و ، ده بیت هه ردووکیان بدوین و ،
 دهر باره ی شتی زور گرنگ بدوین ، دهر باره ی ژیان و مردن ، ستالین وه لامي
 ده داته وه : « نه گه رهاو پی و براده ری ماندلشتام ده بووم ، ده مزانی چون
 به شیوه یه کی باشتراک وکی ی لی ده که م » ئیتر ته له فونه که داده خات .
 باسترناک هه ول ده دات جاریکی تر ته له فون بکاته وه ، به لام
 به بی هووده . ئه م پروداوه ، وه ک چون ئاشکراو دیار بوو ، کاریکی قوولی

کرده سهر باسترناک . له‌وه‌وپاش به لایه‌نی که‌مه‌وه دووچار بو‌ی باس
 کردووم و بو‌که‌سانی دیکه‌یشی گپ‌راوه‌ته‌وه ، به شیوه‌یه‌کی ئاشکرای
 جوداواز . به‌لام ههر هه‌ستی به‌وه ده‌کرد که به شیوه‌یه‌کی دیکه په‌فتاری
 کردبایه ، له‌وانه‌بوو یارمه‌تی شاعیری براده‌ری بدایه‌ت (ئه‌وه بوو
 ئه‌خمت‌وفاو نادزدا ماندلشتام له‌سهر ئه‌وه قایل‌بوون چوار له پینچ پله‌ی
 پی‌ببه‌خشن له‌سهر ئه‌م مه‌سه‌له‌یه) .

پاش ئه‌وه به یازده سال (باسترناک) م نه‌بینی . له‌گه‌ل نیوهاوسی
 براده‌ری و یه‌کیک له‌کورپه‌کانیدا له‌یه‌که‌مین ئافره‌تی که ئیستا خیزانی
 (باسترناک) ه‌چووم بو‌سه‌ردانی . نیوهاوس زور جار دووباره‌ی
 ده‌کرده‌وه که باسترناک وه‌لی‌یه‌و ، وه‌ک پیویسته دنیا‌یی نی‌یه‌و ، توانابوونی
 بلاوکردنه‌وه‌ی پ‌ومه‌نه‌که‌ی « دکتور زیفاکو » ری‌ی تی‌ناچیت ...

باسترناک بو‌نووسینگه‌که‌ی خو‌ی بردم و ، له‌وی زه‌رفیکی
 ئه‌ستووری پی‌دام و گوتی : « ئه‌مه کتیه‌که‌مه . هه‌موو شتیک لی‌ره‌دایه .
 ئه‌مه دووا ووشه‌ی منه ، تکام وایه .. بیخوینیته‌وه » . بو‌سبه‌ینی ..
 « دکتور زیفاکو » م خوینده‌وه .. که دووباره‌ بینیم لیم‌پرسی نیازی چی‌یه‌و
 چی‌ پی‌ده‌کات . ووتی که به بلاوکه‌ره‌وه‌یه‌کی ئیتالیایی داوه .. ئاره‌زووی
 ده‌کرد ئه‌م پ‌ومه‌نه‌ی ، کتییی پی‌روزی ، زورترین کاری راستگو‌یانه‌و ،
 ته‌واوه‌ی خو‌ی ببینیت و ، شیعره‌که‌ی له‌به‌رانبه‌ر ئه‌م کاره‌یدا هیچ نه‌بووه
 « ئه‌گه‌رچی پ‌ومه‌نه‌که‌ی پ‌ری له‌چامه‌بوو ، که ، وه‌ک له‌و باوه‌ره‌دایه ،
 باشترین شته‌نووسیویه‌تی » .

پاش تو‌زیک سه‌باره‌ت به‌ویژه‌ی فهره‌نسه‌وی دوواین ، وه‌ک چو‌ن
 ئه‌وسا زور جار وامان ده‌کرد . باسترناک پ‌ومانی « پ‌شانه‌وه » ی سارته‌ری
 خویندبووه‌وه‌و بو‌ی ده‌رکه‌وتبوو که بی‌زه‌ینه‌ره‌و به‌جو‌ریکه ناخوینیته‌وه .
 ده‌یپرسی ئایا ده‌بی‌ت ئه‌م گه‌له‌مه‌زنه‌نه‌توانیت پاش چوار سه‌ده‌ده‌هینانی

بلیمه تانه ئە دەب بنووسیت ؟ ووتیشی ئە راگۆن خزمەتی سەردەمی خۆی دەکات و، دوامال و گینو بە شیوەیەکی وا پرسی تۆی نە چی تەرۆف بیزار دەکەن .

ئەنجا پرسیری کرد : ئەری مالرو هیشتا که هەردەنووسیت ؟ بەر لەوەی بتوانم وەلام بدەمەو یەکیەک لە ئافرەتە میوانەکان پرسی : ئەلدوس هکسلی پاش « دوو خالی دژ بەیەک » چی نووسیوەو ئایا فرجینیا وولف هیشتا هەردەنووسیت .

زۆر گرانه باسی ئەو کامەرانی یە بکری ت گواستەوێ هەوایی هونەرو ئەدەبی دەرەو بو ئەو کەسانە ی تینوی بیستنیان دەیهینیتە کایەو .. هەرچیم لە توانادا بوو لە هەوایی وێژە ی ئنگلیزی و فەرەنسهوی و ئەمریکی پیمراگەیاندن . وەک بلیت بو قوربانیانی کەشتیەکی تیکشکینراو لە دوورگە یەکی نەناسراوی دا براو لە شارستانیەت دەدوین . یەکیەک لە ئافرەتە میوانەکان پرسی ئایا هیشتا که شکسپرو ئەبسن و شو .. لە شانوی پوژناوادا ناوی گەورەییان ماو . ئاگادارم کرد کە بایە خدان بە شوخەریکە کزدەبیت و زۆرجار چیخەف پێشکەش دەکری و بایە خپدانی بەرەدەستینیت . هەرەها و وتم ئەخمتوفا پێی ووتبووم لەم بایە خدانە بە چیخەف تێناگات ، چونکە جیهانەکی بەردەوام جیهانیکی دل پەستەو ، هەرکیز خوری تیدا ناکەوین و ، شمشیری تیدا بریسکە ناداتەو . هەموو شتێک لە جیهانی ئەودا بەتەم و مژیکێ ترسناکی خۆلەمیشین دا پوشاراو . ووتی ئەویش تیکدانی ژیانە . (جاریکیان بیستم کە بیتس هەمان شتی سەبارەت بە چیخەف دەگوت : چیخەف هیچ شتێک دەربارە ی ژیان و مردن نازانیت و ، نازانیت بەهەشت پەر لە دەنگی شمشیر وەشاندنە ..) . باسترناک ووتی ئەخمتوفا بە تەواوەتی بەهەلەدا چوو . لەسەریشی پویشت : بە ئەخمتوفا بلی ، پێی بلی بە زمانی هەموو ئەوانە ی لیژەن ،

ھەموو نووسەرھەکانی پووس ئامۆزگاری بۆ خوینەر پېشکەش دەکەن ،
 بکرە تۆرگینف دەیگوت کات دەرمان کردنی برین دەگریته ئەستۆی خۆی ،
 ئەم جوړه قسە یەیش . تەنیا چیخەف ئەوہی نە کردووە . ئەو
 ھونەر مەندیکی پاکە - ھەموو شتیکی لە لا بە شیوہ یەکی ھونەری یانە
 چارەسەر دەکات - چیخەف وەلامی ئیمە یە بۆفلویر . ھەروەھا لەسەری
 رویشت لەوانە یە ئەخمتوفا سەبارەت بە دوستۆیەفسکی بۆم بدویت ،
 لەوانە یە شەھیرش بباتە سەر تەلەستۆی . بەلام تەلەستۆی لەسەر ھەق
 بوو کاتیک سەبارەت بە رۆمانەکانی دوستۆیەفسکی ووتبووی کە
 ئازاوەیەکی تۆقینەری ، تیکە لاوی یەکی شوڤینی یانەو ئایین پەرستی
 ھستیری یانە یە ، ئەمە بە ئانا ئەندرییفا بلی ، ئەوہی سەبارەت بە من
 پێی بلی بەلام کە دووبارە ئەخمتوفا دی ، ئەویش لە سالی ۱۹۶۵ دا ، لە
 ئوکسفۆرد بپریم دا باشتەر وایە ووتەکانی (باسترناک) ی
 پێپانە گە یەنم ، لەوانە یە ئارەزووی وەلام دانەوہی ھەبیت . بەلام
 باسترناک لەناو گلکۆکەیدا بوو . لە راستیدا ئەخمتوفا بەوپەری سەرنج
 راکیشانەوہ سەبارەت بە دوستۆیەفسکی بۆم دووا .

سەرنج :

ئەم گەفت و گوێانە لە پاشکووی ویژەیی (تایمز) دا پوژی
 ۱۹۸۰/۱۰/۲۱ لە ژێر ناوینیشانی « چەند گەفت و گوێەک تەک شاعیرانی
 ردسن دا » بۆلاوکراوہ تەوہ .

سەرچاوەی ئەم وەرگێرانی گۆڤاری (ئەقلام) ی ژمارە (۷) ی
 سالی (۱۹۸۱) ە .

جەگەر خوین و زمانی شعری دیدوانا یەکی دا

* تیلی امین *

رەنگە بەهەلە بچین دەمی دەیین ھەندە لایەنیت ئەدەبی کوردی شروڤەدکەین و لدوی ھەندە گرفتاری دەسە لە ڤەدکولین و تیدا رای وریبازی لیکولینە و ەرو زانا و رەخنە گریت خەلکی بیانی لەسەر ئەدەبی مللەتی خۆزار ڤەکەین . چونگە ئەدەبی کوردی و بشیووەکی گشتی ، ئەدەبی ھەر مللەتەکی دگەل یی دی جیاوازەو ، ھەر یەکی سەنگ و بیقانیت خۆ ھەنە .

لێ ئە ڤە ڤە ھەندە ، ھندی ناگە ھینت ، ئەم خۆ ژ ڤە کولین و رەخنە سازی یا ، زانائیت جھانی دابریکەین و سود ژ رای و ئە نجامیت باس و لدوی چونیت وان نە وەرگرتین .

مەبەستا مە بقی چەندی ھەمی ، بابەتی مەیی نھویە ، کە زمانی شعری یە ، دیدوانا جەگەر خوین یایە کەم دا . دەمی زمانی شعری ل دە ڤ جەگەر خوین باس دکەین ، ئە ڤی زمانی ناوەرگرتین ، کە ھەتا چ رادە ڤە یڤ و زاراوین شعری ، واتە و مانە و رامانیت خۆ ڤە گواستینە ، ئەم بشیووەکی ناوەرگرتین ، کە ئایا شاعر کاری یە ، بئە ڤان ڤە یڤا یت وینە بی گرتین ، سوزو ھەستی خۆیندە واری یی بە ژینت ؟ . ئەم ناوەرگرتین ، کە تا چ رادە ئە ڤان زاراو ڤە یڤا ھیزە کا (تەعبیری) ھە یە .

مه کار بښان لایه نیت هونه ری ، هه میی نیه .
 مه سروشتی کورده واری لېره و مه دښی بزانی ، شاعرب چ زمان دگل جه ماوری کورد
 په یفتی په . شاعری زمانی کوردی بـ چ رنگ بکارهینایه و چ مه به ست بزمانی شعری هه بووه .
 د خازین بزانی شاعرب چ زار دگل جه ماوره کی نه خوینده وارو بی ناگاه ره فتار کری په .
 بهزرا من نه ف چه نده لایه کی گرنه و هه زی فه کولین ورونکرنی په .
 به لی دسهر فی چه ندی را ، بی مفا نینه ، تشته کی ژزمانی شعری بزانی و سه ره تایه کی ژفی
 کوتاری را دینین .

* شعرو زمان *

سالا (۱۴۵۳) ی باژی ری (قسطنطینه) که ته ژیر دهستی تورکیّت ئوسمانلی ، زاناو بسبوریت
 یونانی ، نه چاربون ، نه ف باژی ری دهاته هژمارتن وه که مه لېه نده کی زانست و روشه نبیری
 بجهانی ، بجهـ بهیلن و کوچ که نه نیثالیاولزانکویت وی بکه فنه کارو کتیب و دهستنسیت خو
 به لافه بکن . نه فه یه که ژنه گریّت بزافا هه لسانه و هشیاریونا نه وروپا بو .

درست دگل فی بزافی ، زیره وی که لاسیکی دمهیدانا نه دهبی دا پهیدا بو . لایه نگیریت
 که لاسیک هنده یاساو قالب دهینان و خاستن هه می هوزانغان و نفیسهر ، په یره وی یا فان قالبا
 بکن .

که شترین لایی که لاسیکه تی ، زارفه کرنا فه یله سوف و زانایت پیشین بو .

که لاسیکه تی هه می دهفه رو وه لاتیت نه وروپا پیجاو داگرت . پاشی که هشته روژه لاتو
 کارکره سه هونه رمه ندیت دنیا روژه لات .

شاعریت کورد زی ، وه کو هه می شاعریت ملله تیت دراوسی ، لدوی زارفه کرنا جهانان نه وروپاو
 به چی ی یاسابیت که لاسیک کاریت خویت شعری رستن .

زارفه کرنا زاناو هونه رمه ندیت پیشین ، که هشته پله کی چ دهرفه نه هیلا ، نفیسهر یان
 هونه رمه ند ، بکاریتن ئافرانده کی دکاره کی نه دهبی یان هونه ری دا بکه ت .^(۱)

ئەف چەندە نە بابەتێ گوتاری مەیه ، کە زێدەتر لدوی فەکولین ، لی بیدفییە بیژین ، کە لاسیکەتی کارکرە سەر زمانێ شعری وەر وەر وەر کۆمەمی کاریت ئەدەبی هەندە بەند بوو دەینان ، زمان کرە دو جین ، زمانێ شعری و زمانێ ناخفتنی ، زێدەتر پەییفت زمانی دو جین کرن ، پەییفت شرین و قەنج و گونجاو ، ئوبە رامبەر پەییفت کریت و خراب و نە گونجاو . دروست وەر وەر جین جین کرنا مللەتێ بو چەند تەخەکا .^(۷)

لفیڕە ، تشتی فەرتر ژەمیا ئەو بیژین ، لروژە لاتنی لدوی پەیرەوی یا ریرەیی کە لاسیکەتی ، زمانەکی تایبەتی بو هوزانی پەیدا بو . هەندە زاراو و پەیف و ئیدیوما ، جەیی خو نە تەنی دمالکیت شعری دا گرت ، بەلکو جەیی خولسەر زاری هەمی روشەنبیری ژەلات دیت . واتە زارەکی شعری هەفبشک پەیدا بو .

هوزانفانی مەیت کە لاسیک و پایە بلند وەر وەر مەلانی جزییری و عەلی حەریری و بابا تاهری هەمەدانی و فەقەیی تەیران و خانی و باتەیی و نالی و سالم و کوردی و گەلەکی دێ تر هەمیا ، شعریت خولدی یاسا وەر وەر هشتیت کە لاسیکەتی فەهاندن .

راسته فان شاعرا هەمیا ، هوزانیت خو بزمانی کوردی نفیسین ، بەلی بزمانەکی کوردی یی تایبەت بشعری و زانستیت وی چاخیی فە ، واتە نە بزمانی خەلکی رویت و رینجیە رو هە ژار ، بەلکو بزمانی روشەنبیری سەر دەمی خو .

کەسیت خویندەوار و دکارین دزمانی شعری بگەن ، تاکانە و کتکتەبون ، زێدەتر بیژین ، مللەتێ کورد وەر وەر مللەت - مینا گەلەک مللەتیت وی چاخیی ، هەند پیتە بشعری نەدکر ، زمانێ شعری و هەتا بیرا شعری ، دەرزا وان دا بیدفیی نەبو ، بارەکی ژخو زێدەبو .

هوزانفانی دەمی هوزانا خو ددەینا ، دفا هەمی روشەنبیری خولسەر بارکەت ، هەمی مەرچیت هوزانا وی جانی بچە - بینت ، ئەگینا بشعر نەدەتە هژمارتن .

ئەفە بو دەمی هوزانفانی شعر دنقیسی ، پتر بیری لجانوی و لیک هینانا شعری و زمانێ هەفبشک بکەت ، ژبیری لواتە و رامان و بیرا شعری بکەت .

بزاره کئی دی ، ہندہ قالبیت درستکری لبر دہستی شاعری بون ، دفیا تزی و پرکھت ، له و شعرا
که لاسیکی که له ک جارا ، «ہندہ دہرو پہنجره بون ، هیچ دنا فدا نه»^(۳)

هوزانفانی ، لدوی فان به ندا ، شعرا خو ، بوجینه کئی ژکومه لی ، ته خه کا کیم ژچقاتی ، یان ژی بو
چه ند که سیټ دہست نیشان کری دنقیسی .

شعری ، ژنه گهریت فی چه ندی ، ریکا خو نه دیت به لافه بیت ، هر ددیوانا پاشاو قونجالگیت
مژگه فتاو دناف ژوریت فہ قیادا دزفری . ئەفہ بووی دہمی مژگه فتا کوردی ، دہورہ کئی پیروز
دہاراستنا شعرا مہ دا دیتی یه . ئەفہ هه می ، ہندی ناگہ هیت ، شاعریت مہ یت که لاسیک ونہ مر
، بشعرا خو ، کار مللہ تی مہ نه کریه و دخرمہ تا نه بون ، نه .. به لکو بهه می باوہری دکارین
نہ فی شعرا مہ یا که لاسیک دہورہ کئی هه ژی وبالا دخرمہ تا مللہ تی مہ دا هه بویه و هه یه .

لی مہ به ستا مہ ، شاعریت کوردیت که لاسیک - وهکو هه می هونہ رمنہ دین که لاسیک لجهانی -
چاف لی بو شعره کا وسا بنقیسین ، لدوی دیتنا وی همی ، شعره کا پایه برزو بهیز بیتن . بهزرا
وان بیتہ بهونہ ری شعری فہ رتر بو ژپیتہ کردنی پیرو باوہریت شعری ، یان دیہ کسان بون .
لناقہرا دوجہ نگیت جہانی ، که له ک ژھزو بیریت سہ رده می بوری هاتنه گوہارتن . کراسه کئی
نوی هاتہ روی و ہندہ نال و گوریت تازه پیدابون ، نه خاسمه لئہ فی دہقرا ئەم تیدا دژین .

نہ مہ راتوریہ تا نوسمانلی - چونگہ دبنیاتدا لسہ ر ہندہ ستوینیت پیتی و لاهیزہ هاتبو نا فاکرن
- ژنافجوو به ریکدا هریاو گور به گور بو . دہرفہ ته کا زیرینہ بو مللہ تیت نه تورک ، هلکات خو ژبن
دہست و ته پہ سہریا نوسمانلی یا رزگار بکه نه . بزاقیت نازادیخوازو نیشتمان پہروہر ، هاتنه
ریکخستن و بهیزکە تن و کە تنه گورا خہ باتی .

نقیسہرو هوزانفانیت ئە فان مللہ تا ، هه ست بئہرکە کئی نوی کر ، یان ژی بیژین ، بزاقا خو
دژوارتر لی کر ، ملیت خودانه پەرو ئەدہب نو بناوا یه کئی تایبہ تی هوزان ، کره چه که کئی
رزگار بونی .

دفی دہمی دا ، دشہرگہ می بزاقا نازادیخوازا ، هوزانفانی کورد پہروہر ، جہ گہر خوینی
نہ مر ، لخواو مللہ تی خو بئاگاھ کت . هه ناسه کا کویر هه لکیشاو چاقیت خو زیق کرن و
بگہش بینی ناورد ا ناسویہ کئی بلندو گہشہ دار .

لشامی، که بنکه کی سهره کی روشه نبیریا کوردی بو، چه گهر خوینی شاعرو ملله ت دوست
ملی خو بملی خانه دانا به درخانیاهنا. سه حکره دورو به ریت خو، ژلایه کی ملله ته کی بن
دهست و چه وساوو بی ناگاهو نه خوینده وار دیت، ژلایی دی، دیت ئوسمانلی یا - لبن نافه کی
نوی - دفتین زیده تر ملله تیت ده قهری ژکوردو عه رها ته په سه رکن و وه لاتی وان داگیرکن و
ژجهانا رزگاریخواز دابرکن.

شاعری فیا، خه لکی خوتیگه هینت چ زور داری وسته مکاری لی دهیته کرن، فیا بیرو باوه ریت
خو به لافه کت، خاست جوتیار رینجه رو گوند بیت کورد بکیشته مهیدانی، چه زکر دهرونی
هر لاهه کی، هر کچه کی، هر شقانه کی، هر گوندیه کی، تیک بهه ژینت. خاست و فیا پف
که ته زرنا شعری و هه می کوفه ند لبر به یزن.

نه فجا دی ب چ زار په یفتین، دی چه و بارگیری شعری هاژوته به رده رگه می هر ماله کی.
ب چ رهنگ دی شعری خوک ته ستران و لاوژه لسه زاری گوندی یا. نه گهر نه بزمانی وان بیت
، نه گهر نه به یفتین وان یت ئاسایی بیت. لهوما، شاعری زار او ته عابیری شعرا که فن دانه
لایه کی، زمانی شعری فافیر کرو په یفتین شعرا خو، ژکولانا، ژدورو به ریت زه فی و بیده را،
ژنیفا په ژان و کوتانا، ژره خ کوزو هه قشیا، ژنالیی که بروک و بن بیفتین هه ژارا، هه لیزارتن و
وه رگرتن.

شاعری هزل شعرا جونییت تاییه تی نه کر، هزلوینه و په یف و رسته وره وانبیژیا شعرا که فن
نه کر ئامانجه کا سهره کی و هیژاتر لپیش چاف بو، فیا توفانه کی، زریانه کی ژه یفتین دژوارو
داغدار به رده ته سه روی جولاندا ملله تیتا، ژبی خه می، دخو چوی، خودایه به لکو
هشیار ببیت، بئاکا، بکه فیت. فیا دگوئی هر که سه کی دا زنگینا په یفا بترسو هه رهس،
هشار - هشار، دهنگ هه دت.

شاعری نه مر، ژفیره، ژبه رفی چه ندی، شعرا خو بزمانه کی ساده و زه لال و ملی نفیسی. ئو
بفی رهنگی شعر ژکوچکیت بلندو نه یوانیت کاشانی ده رنخست و هه ژوته گولان و هه وشیت
گوندا. نه نه فو بهس، لی هوزانقانی خه مخور، نه رکی شعری گوهارت، شعر نه دیت وه
هونه ره کی دم رابواردنی، به لکو نه ف هونه ره کره هه لویتست به رامبه ری ژیان، په یوه ندیه کا

موکم ئیخسته دناڤه را شعرئ و دوزا مروفی کورددا ، ژيانا مروفی کورد بهمی خوش و نه خوشیاڤه ، بتهف شرین و تالاتیڤه ، بسه رکه فتن و ژیرکه فتنه ڤه .

بنه فی تاقی کرنا نوی دئه دهیی کوردی دا ، شاعر کاری بزه فروزیره کی ، شعره کا هارچه رخ بنفیسیتن - واته شعرا بیویست بو روزا خو بنفیسیتن وگوه - نه ده ته شعرا جاخیت بیشین ، چونکه چاک دزانی «شعر ژچاخه کی بو یی دی دهینه گوهارتن و هه ر چاخه کی شعرا خو هه ڤه»^(۱)

شاعری مهیی مروف دوست ، وهکو خو هافیتیه ناف کیش و ئالوزی وکیرو گرفتیت مله تی خو ، بابته تی شعرا خو ژنه فان کیشا وه رگرت . بیرو هزو وه سستی خه لکی ڤه گوهاست ، درست نه رکی خو وهک مروف بجههینا ، دروست نرغ و بهایی شعرا خو وهک هونه رمه ند پاراست . مه راما مه بقی گوته تی نه وه ، شاعری ده می ئیش و جوشا برینیت کومه لا خو لپیش چاف دهینان و خاست و ئومیدیت مله تی خو بشعر رستین و ریژکرین ، هه می نه رکیت خو یت بناغی ژسه ر ملیت خو ڤه دانو بته ناو هیمنی شیا نه و کارو کریاریت زی داخاز نه نجام بدهت . دیسا کاری نه و تشتی ژوی را بیدفی وهک شاعر بجههینت ، واته ده می ئالوزی و دوزیت مله تی خو بشعر نیشان داین ، هیچ بکوته کی یان ژلایی دیتنه کا ته نگ ڤه لسه ر هونه ری شعری بارنه کرن ، ئی بشارازایی و شانازی نه نجام دان ، یان ژی لسه ر زاری ره خه گره کی مسری «مژیلبونا شاعری ، بمیشیت جاخی ویڤه و تیگه هشتنا وی بو گرفتاریت کومه لا دناڤدا دژیتن ، هه ر چه ند نه فانه گرفتاریا په یوه ندی بته شته کی وهختی ڤه هه بن ، یان هه ر چه ند نه ڤه گرفتاریه دخوجهی و تاییه تی بن . ڤه ت نه یا نه گونجایه دگه ل سروشته تی شعری»^(۲)

وهکو مه گوته گوهارتنا هه لویتتی شاعری و ئاووردان بو ژیانئ برهنگه کی دی ، بو نه گه ری گوهارتنا بابته و ناڤه روکیت شعری ، پاش بو نه گه ری گوهارتنا زمانی شعری .

نه ف گوهارتنه دزمانی شعری دا ، هه ر چه ند دشعرا کوردی دا ، جه گه ر خوینی گه شه بیڤدا ، یان نه نجامدا ، ئی دشعرا جهانی دا کیشه کا که فنه .

گوهارتن دزمانی شعری دا ، دگه ریته سه ره تا سه رکه فتن ریازی رومانسیزم ، ده می پیره وانیت فی ریره وی داخازا بکارهینانا هه می وشه و په یقیت زمانی کری «هه تا نه وان په یقا یت گه له ک ملی یان یت ژبیرکری»^(۳)

رهنگه گه فتنرین رای له رفی مه سه لی ، هه تا نهو ، گه هشبیه مه ، بیکرو فه کیشانا هه ردو شاعریت رومانسیزم یت ټنگلیز (وردزورث و کولردج) بیتن . دهمی شاعری یه کی دیوانا خو (چیروکیټ شعری) لسالا ۱۸۹۰ ی ، به لافه کری و تیدا داخزکری ، زمانې شعری نه و زمان بیت یی ژده فی خه لکی دژیانا واندا یاروژانه دهیته وهرگرتن .

شاعریت نه وی سهرده می ، رایا (وردزورث) ی ، بسستی وهرگرت وگه له ک پته وگرنگی نه دای ، زیده تر هنده شاعریت مه زن وهک (کولردج) ی ، دژ راوهستان و فیا بیرو باوه ریت (وردزورث) ی لسه رفی چه ندی به لوه شنین . به لی چ بی نه چو ، رایا نه فی شاعری دوماهی ، ژلای دو شاعریت بلند پایه ، که (ت . س نه لیوت و نه زرا پاوه ند) بون ، هاته په سند کرن .

نه لیوت ، یی کو فه بلاکه کا درست ژهوزانا خویا بناف و دهنگ «عردی ویران یان ویرانه خاک»^(۷) بزاره کی ملی نفیسی ، لسه رفی مه سه لی دبیرتین .

«بی گومان ... دفتین هند په یوه ندی لناقبره ا هوزانا شاعری و زمانې ټاخفتنی ، هه بیتن ، هه تا نه وی رادی که خوینده فان یان گوهدار بیژین ، دفتین هوسا باخقم نه که ر شیا بامه بشعر به یقم»^(۸) .

نه ف چه نده په شاعری مه چه گه رخوین ، بجه هینای ، نو شعریټ خو بزمانی خه لکی ، ټاخفتنا خه لکی دژیانا خویا روژانه دا ، نفیسین .

هه لبت ، نکارین بیژین ، نه ف بوجونا شاهری ژکار ټیکرنا نه لیوتی و هوزانفانیت روژانفای بو ، لی بی گومان ، بارئ کومه لایه تی و سیاسی و روشه نییری ، یی روژا شاعری ، هالفه دا یان درستتر نه چارکر ، شعرا خو بزمانی هه ژارو رینجه را بنفیسیت و لسه زاری وان باخفین .

لفیره بیدفی به بیژین ، مه به ستا مه بزمانی شعری ، نه نه وه که مه زمانه کی خواندن و نفیسینی هه په و زمانه کی ټاخفتنی ، یان زمانه کی ملی و زمانه کی نه ده بی ، به لی مه به ست نه وه ، چه گه رخوینی شاعر ، زمانې شعرا کوردی یا کلاسیکی بکار نه هینایه ، دشعریټ خو یت کومه لایه تی و سیاسی دا . به لی زمانه کی دیتر که زیده تر خه لک ټیگه هیت و بزانت شاعری چ دفت .

چونکه نه گه نکارین بیژین مه زمانه کی نه ده بی هه بو ، لی دشین بی دودلی بیژین ، هه تا راده کی زمانه کی شعری یی سنوردار دشعرا مه یا که فن دا په یدادبو .

واته مه به ستا مه بشعرا مللی، نه وشعره یا هه می ملله دواته ورامان و به یقیت وی بگه هیت . زیده تر دره مزیت فی شعری بگه هیت و بکاریت وینیت وی وهرگریت، نه فی چه ندی چ په یوه ندی دگه ل زارای (شعرا شعبی) یا عه ره بی نینه، هه ر چه ند هنده ک ژنفیسه ریټ کورد دفی بیژن، جه گه رخوین شاعره کی شه عبی بو، نو مه به ست بی شعره کا شه عبی وه کو شعرا عه ره بی. نه ف نفیسه ره بی ژیده ری فی رای بی ده ست نیشان کهین، بخو دکه نه بوهانه و دچفاتیت خودا دبیزین «جه گه رخوین شاعره کی شه عبی به».

بیدفی به نه فی خالی پتر رونکهین .

شاعری کوردی مه زن (قه دری جان)، نه ف چه ند ریژه لپیشه کیا دیوانا به کی یا چه گه ر خوین نفیسینه:

(نه ز ژشاعری مه بی شه عبی را - مه به ست جه گه رخوین - پپشفه چون ژدیوانا وی را ژی ره واهه کا پاش هیفی دکه م).^(۹) خویا وناشکه رایه، مه به ستا قه دری جان چی به، که لوی ده می، هیچ په یوه ندی یان زارقه کرنا شعرا شه عبیا عه ره بی نه دهاته سه ر هزری، لی قه دری جان نه ف په سنه دایه جه گه رخوین چونگه وه که لرینیت بوری دیارگری، بزمانه کی ره ووان و سفک و ساده وئاسایی شعرا خو نفیسیه، یان هه ر وه کو قه دری جان بخو دبیزیتن: «جه رگه خوین پرسین بیانی ژی پر نه خستنه ناف شعرین خوه، بزمانه کی ساده و سه لس نفیسینه».^(۱۰)

لفیره دگه هینه نه نجامه کی، که راسته جه گه رخوین، شاعره کی مللی به، نه خاسمه دشعریټ دیوانا به کی دا، ئوبشپوه کی تاییه تی تر، دشعریټ خویت کومه لایه تی و سیاسی دا، که کوتارا مه لسه ره، به لی نه شاعره کی شه عبی به لدوی زارای شعرا شه عبیا عه ره بی.^(۱۱)

مه دفی بیژن، نه ف مللی به ته، نه کوژبهایی شعریټ جه گه رخوین و شاعریه تا وی تشته کی کیم دکه ت. رهنگه پتر بهای دده تی و زیده تر شاعری سه ر بلند دکه ت. چونگه ده می فی شاعری، شعر دقه هاند، دزانی چ ده زردایه و چه و دی بوجه ماوری فه گوهریت . شاعری مه، وه که شاعریټ کوردیت کلاسیک، نه ته نی پپته دایه هوه نه ری شعری ورهنگ کرنا وی به یف و زارایټ ره وانبیزی، به لکو زیده تر پپته دایه بیرا شعری و چه و دی گه هینته خه لکی.^(۱۲)

ئەف نمونیت خارئی ، خاسیەت و ساخلە تییت شعرا چە گەرخوین نیشان ددەن و روندکەین ،
 کا شاعری ب چ زمانە شعرا خوڤە هاندی یە :
 دشعرەکی دا بنافی بەندنامە ، شاعر دبیژیتن :

ئەم ژى شوقا خوڤە باژون و توف بجینین
 دى ژوشین بى ، ئەمى وى ژو ببینین
 جارنان ئەم رەزکی دا تینن دەهـ سال
 ئەم ناخون ، ژکوری مەرە دبی مال

* * *

ئەز بخوڤە بى ئیل و عەشیرۆ ئیینم
 پیلەك مایە عەمرى من ئەزى بمرم
 بەس ژبونا وەیه ، ئەف قیر قیرا من
 ئى ئەز چ بکەم ، هون گوڤ نادن شعرا من.^(۱۶)

شعر رونترە ژھندی ئەم تشتەکی لەر بنفین ، بە ئى خراب نینە سەرەنجبا
 خوبندەوارى ، بو قانە پەیف و مالکیت سادەو پر کار رابکیشین ، کە شاعر تیدا
 جەماوەرى کورد ، دکیشتە گوڤادانا شعرا خو .

دشعرەکا دی دا ، دیسا شاعر هەر بوی زمانى رۆن و ئاشکەرا دناخفیتن ، بزمانەکی
 وەسا هەمی کە سینت شعری بو نفیسیت زوی زوی تیگە هەن . ئەف هوزانە بنافی (هەى
 فەلەك) ه ، مە ئەژ مالکە ژى هەلبێژارتن :-

هەى فەلەك فەلەك ، هەى زالم فەلەك
 کائە و کوردستان ، کا بورجین بەلەك
 من ناڤى جفنەت ، ژتە ب مننەت
 سەر بەست و ئازا ، فا چوم جە هەننەم.^(۱۷)

نه‌ګر ېښي ټاوايي نه‌بييت ، دې چه‌وا شاعري نه‌مر ، شپين مه‌راما دې خوداريزين . نه‌ګر
نه‌ف شپوازي پر نه‌ګر نه‌بييت ، هوزانيت هو ، لده‌م‌کي مله‌تي کورد لين باري نه‌خوينه‌واري ،
بي ک‌تي و بين هه‌کاي بو ، دې چه‌وا ددې خه‌لکي دا ده‌نگه‌دهن .

راستي شاعري هونه‌رمنه‌ند ، ېښي کاري ، ېښان هوزانيت ملل ، ده‌روني هزاره‌ها کورديت دلسوز
تيک ده‌ژاند .

ګه‌لک دياره ، شاعري ب چ نه‌زمانه‌و چ زار فايه ، بهايي نازاديي بو‌حه‌شامه‌تا جه‌ماوره‌کي
کيم ناکاه‌رونک‌تن ، فايه خه‌لک بزانت ، دوزه‌خه‌کا مروف نازاد دنافدا ، ګه‌لک خوشتره‌و
شيرنتر ، ژبه‌ه‌شته‌کا ليه‌ر باري منته‌تا که باره‌کي گران‌وسه‌خته .

شاعر هر دقي شعري دا ، بيفه‌د جيت وديژريت :

نه‌ف هزار سالن ، ته‌نم کرنه‌عه‌بيد
ته‌نم خپلندن ب وه‌عدو وه‌عيد
قه‌ت ژمن بيفه ، که‌س ته‌نلس نلکي
بالې ته‌ترکه ، ده‌يکا ته‌عه‌جه‌م.^(۱۲)

لفيزه شاعري جه‌ګه‌رخوين ، بي سوزم‌کا راستکو ګه‌ل وه‌لاتي خو به‌ستي ،
بشپو‌م‌کي ره‌مزي و بي يه‌کسيري ، هه‌ول دده‌تن جه‌ماوري کوردپه‌روم تييکه‌هيفت ، کا
ده‌ردو نيشيت وي ژکيفه‌دزين ، ده‌يت قه‌ناعه‌تا خه‌لکي ، يان ژي يه‌ک ژبلوم‌رييت خه‌لکي
لوي دمي بګره‌وريت ، هه‌مي نه‌خوش و گرفتاري و شکه‌ستن و بيچارميا خو نه
راسپه‌رته‌هيزم‌کا نه‌يني و غه‌يمي و نه‌يا ديار . قه‌دمري - که لسره‌نه‌زمنې هه‌لکي وي
ده‌مي نيشانا هه‌مي به‌لاو نه‌خوشيا بور - چ کين ګه‌ل که‌سي نينه . ئي نه‌ف چاخ و ده‌مه ،
نه‌ف کراسي ته‌نگو که‌فتارو نه‌له‌بار ، نه چ هيزيت سحرپازو به‌رزه‌ژمه‌را درستکريفه ،
به‌لکو نه‌ف ته‌په‌سهری يه‌و تالانې يه ، نه‌نجالما زالبونا هنده‌که‌سيت يان رژيميت دياره .
نه‌ف ئالو‌ګوره‌تايه‌تي نه ، که ئوسماتليت توراني و عه‌جه‌ميت زوردارو
هه‌قه‌يمانيت وان لسره‌ملله‌تي مه‌چه‌سپاندنيه .

بینهفیت پتر لسه رفی ئاواپی شعریت جه گهرخوین بچین . چونگه بارا پتر ژ شعریت دیوانا یه کهمدا ، ئه ویت شاعری لسه رایسه نیت نه دلداری شه هاندین ، هه ر ئه ف شیوازه نه و هه ر بقی زاری ساده و ملی نه .

جه گهرخوین و دیده یه کا دویرین

خاله کا دی یا بیدفی رونکرنی دزمانی شعریت جه گهرخوین دا ئه وه ، شاعری نه مرو خودان دیتنا به رفره ه ، لدوی هزرو بیریت خویت دلسوزانه و نه ته وایه تی و کورد دوست ، خاستی یه زمانی کوردی ، بی پر شرین و زیده بخه مل ، به رف پیشفه جون و وه راری بیه ت . شاعری مه زن ، بیره کا نه ته وایه تی یا تیزو مه ند هه بووه . بقان ریزیت هین ، ئه ف گوته دی ژمه را رونیتن .

وه ک مه دیتی له پیشی نهو ، مه له بنده کی روشه نبیریا کوردی لشامی جی گیر ببو ، زمانی کوردی بزاری کرمانجیا ژوری ، مشه دکه ته سه ر به ره ریته کتیب و گوشارو روژناما . مه له بنده کی دی ، بی روشه نبیریا کوردی ، هه ر لوی ده می ، لباژی ری سوله یمانی یا ره نگین و خوشنقی سه نگری بو . دیسا چاپه مه نیا کوردی بزاری کرمانجیا ژیری ، لقی مه له بنده دی روژ بو روژی زیده تر گه ش دبو .

شاعری مه ، دلسوزی راستگویی ملله تی کورد و شه یدایی په یشا کوردی ، فیا ژدل بنکه کی زمانی کوردی یه کگرتی دهوژانیت هودا بچه سپینت . دهستی کیم ریگا فی چه ندی نیشان ده ت بیکوله کا دژوار کرلدوی تاقه ت و ژیهاتنا خو ، هه ر دو زاریت سه ره کی یت زمانی کوردی ، هه ر چ پتر ژیک نژیکنتر بکه ت . ئه ف هه ولدانه کا مه زنه و کاره کی ئیکجار پیروزه و شانازیه کا هیژایه ژ شاعری مه را . هه ر ئه ف ته نیا به سسه جه گهرخوین نه مر بکه ت .

ره وایه نینه بیژم ، شاعری بناغه ک بو زمانی کوردی یه کگرتی یان بی نه ده بی دهینا ، چونگه نه فی شاعری و نه چ شاعریت کورد هه تا نهو ، ئه ف چه ندیه بیقه نه هاتیه ، په یدابونا زمانه کی

نډه بې یی په ککرتی هوسا بسانا هی بده ست شه ناهیت ، به لی مسوگر بده ست شه هاتنا فی
 زمانی کاره کی نه فسانه یی یان (موسه حیل) نینه . لی ره وایه بیژم نه ف تاقی کرنیت هو دبی
 سودو مفانین .

دیسا بیډفی په بیژم ، شاعره ک وه ک جگرخوین ، لده مه کی لدویری فی ئالوزیی دژیا ،
 په ککرتنا زمانی له زربو ، که چ مخابن ، لروژا مه یا نه فرو ، دنقیسینیت نفیسه ریت کورددا ، پیته
 وه ک بیډفی بفی چه ندی ناهیته کرن ، رهنگه بهر عه کس ، ژماره کا نفیسه را هه بیتن هه تا نه و
 په یفو زاراویت هه فیشک دهر دو زاریت کوردی یت سه ره کی دا،^(۱۳) هه ول بده دین بکوته کی
 په یفه کا دی درستکه ن و داتراشن و لجه دهنن ، هه ر ژبه ر هندئ - لدوی تیگه هشتنا خو -
 دانیشان بدن نه ف زاره ژبی دی ره سترو بینا غتره !! نه فی چه ندی بهیلین و بگرینه سه ر
 باسی خو .

شاعری مه ، چه که رخوین ، چه ند پینگاف دریکا پتر نیژیکرنا هه ر دو زارین کرمانجی دا
 هافیتنه .

شاعری ژماره کا په کجار زور ، ژیه یفو وشه یت کرمانجیا ژیری ، دشعرین خودا بکارهینایه .
 نه م نه شیین نه فان په یفا هه میا بهژمیږین و نمونا ژمالکیت دیوانی لسه ر بینن ، چونگه دی
 کوتارا مه که له ک دریژ بیت ، لی بیډفی په بیژین شاعری نه ته نها په یفیت کرمانجیا ژیری دشعرا
 خودا دانانیه ، لی چه ند شعره ک هه نه ، بته مامی بزاری کرمانجیا ژیری نفیساندنیه .

بی بهاو خراب نینه ، لقیږه نه فان پارچه شعرا بو خوینده واری هیژا ده ست نیشان که یین .
 پارچا په کی بنافی (وهزیفی خوم) لا ، نه فه چه ند مالکه کن :

ناوی کوردستان پر شه ووق و تاوه
 که نجینه یی فکرم مانه یی نه م ناوه
 تا ئیستا دگریم بو ده شتی لاچان
 دمرم له چه سهره ت خاکی شه قلاوه
 تو خوا نه ی بادی سه با بکه هینی

سهلامی من بو کوردی ئهو ناوه
 شهوقی ئهستیره ی کوردی که لاویژ
 له شاخ و بلخی کوردستان داوه
 قوربانی دهستی عهلی که مالم

ئاساس مهردی بو کورد داناوه ... لاڤهر - ۱۲ - بیرون ، ئهگهر چهند مالکیت زیده ژفی
 پارچی ، مه هینابن ، به ئی براستی پارچه کا جوانه و دلسوزیا شاعری ژگه له ک لایا فه پیش چاف
 دکت .

پارچا دوی بناقی (له خهوی غهفلت ههله) یه ، دسه ره تا فی پارچی دا ، شاعر دبیزتین :

تا به ئیمرو زور هه لستان که وره کلن و میری کورد
 هیچ به کیش ئازاد نه بو ، زانم له کیم ته دبیری کورد .

لاڤهر - ۱۵ -

پارچا سی یی که لبن ناقی (زولی بیگانه دینم) ، ئه فه سه ره تا وی به :

ئهم پهریشانی و زیللهت ، تیک له عه شقی تو ئه خوم
 پیم مه لین ئهم شیت و دینه ، راسته من دینی ته مه .

لاڤهر ۶۸

پارچه کا دی ، شاعری مه یه ، بناقی (بهره له عه شقی ته سی یی) . سه ره تا بیگانه دینم
 مالک یه :

ئهی برا شه هبلزی ئه وجی فه ن و هم عرفانی تو
 سه د و مکی (ابن الاسیری) گوری و قوربانی تو .

لاڤهر ۹۷

دیسا شاعریٰ نہ شیندار ، دو پارچہ شعریت دلدارییٰ بزاریٰ ناقبریٰ هه نه ، پارچا په کئی بنافی
(خانمه کئی جوانه) ، سهرتا پارچا نه ف مالک په :-

نه ی خانمه که م فهرمو وهره حوجره ی موتاله دا
شهرمی بکه م بو ته نه فان فکرو خه یاله .

لاپهړ - ۱۱۵ -

پارچا دوی ، شاعر تیدا دبیزتین :
نه من نوشیم له ئابی له علی لیوت
نه تو خونی دلم بو چی نه نوشی ؟

لاپهړ - ۱۲۴ -

وهك مه کوتی ، شاعری ژمارهكا زور ژپه یفیت کرمانجیا ژیری دشعرا خودا هینایه ، که لفره
دهلیفه ننیه لسه رباخفن ، ته نی دی بیژین ، شاعری نه ف په یفه هه می ژقه ست هلیژارتینه ، هه ر
ژبو هندي دلسوزیا خوبه رامبه ری زمانی کوردی نیشان بدهت. (۱۷)

* شاعر لپشت ده مامك و ره مزا *

لایه کئی دی یی هه ژی باسکرنی دشعرا دیوانا په که م دا ، یان دزمانی شعرا دیوانا په که م دا ،
لایی بکارهینانا ره مزیه تی په لده ف شاعری .

شاعری دگه لك شعرین خودا ، خو لپشت ده مامكا فه شارتی په و بیرو باوه ریت خو بی
گه هاندینه ، بشتی خودناف ده مامكا دا په رده پوش کریه .

دیسا ، ره مزیه ت که په ك ژنیشانیٹ شعرا چاکه ، یان لدوی رایا هنده زانایا ، نیشانه كا
شعری په و شعر بی ره مز ، ئاخفتنه كا ساده په ، چه گه ر خوینی دگه لك شعریت خودا په نا بو
بریه . به لی وهك خویایه ، هه رده م ده مكو ره مز دبنه نه گه ر که سهرکی بوتاریتی و شیلیبونا

شعري . واته مه راما شعري و بېرو هزريت شاعري ، زوی بزوی بو خوینده واری دهرناکه فن و رایت جودا لسره دهینه گوتن و هر که سه ک لدوی تیگه هشتنا خو شروقه دکته . نه فه بچاف خوینده واره کی روشه نبیرو شعر دوست ، لی بچاف نه خوینده واره کی بی ناگاه هر نه بیژه .

نه فه وه کو مه ژشاعری دیتی ، دگهل بېرو باوه ریت وی ، دگهل خاستنا وی بو نفیسینا شعره کارون و ناشکرا ، شعره کاره می ملله ت دمه رامیت وی بگه هیت ، ناگونجیت . له و ما هر دهم ، ره مزیت شاعری دناشکه راو فیه بی بون ، هر و سا نه و ده ماکیت ، سه روچافیت خو ، یان کساتی یا خولبشت په نهان دکر ، گه له ک دزه لال و سفک ورونبون . هیشتا پتر ، نه گه ر شاعری هه ست کربا ، خوینده واریت شعرا وی ، دی توش سه رگیژییه کی بن و نکارن درامانیت وی بگه هن ، داهینن شعرا خوزیده تررونکه تن .

لسره فی شوبی ، شاعری شعره که هیه بنافی «قولنگی په ر شکه ستي» . شاعری دقیتن نه فی قولنگی ، نه فی ته والی پر هیژ ، لی بی که تیه دنه خویشی دا ، بخو بکه ته ده مامک و لدوی داروده سستیت وی ، حالی خو فیه گو هیزیت و کراسی په کسان دیاریکه ت .

شاعر دسه رها هوزانی دا ، باسی کراسه کی ته نگو حاله ته کی پوسیده دکته تن و دبیزیت :

چ ژورتی دهنکی قولنگی په ر شکه ستي
ری وندایه ، شوپو ریچ لی بونه له یلان
ژره فی خو مایه نه ف قولنگی به خت رهش
وهک من دل ب کول و دهرده بی گومانه ..

شاعر نه فی بته نی قه بیل ناکه ت که قولنگی بی په روژره فا خو فیه تیای ، بخوچاف که تن ، یان بحاله تی خو به راورد بکه ت .

به لی زیده تر ، نه کو خوینده واریت شعرا وی ، هیشتا دمه راما وی نه گه هن ، زاری خو پتر سفک و ساده دکته و لدوماهیا هوزانی ده مامکی لسره چافیت خو ده افیت و دبیزیت :

قولنكو ، مانه ز چ بيژم ژمهره پر شه رمه
 كوئهم بره ښين ، ژوه لاتى خو كوردستان
 تو دلبرين و نه ز جگه رخوين ، هم چ بكن
 نه ژاډى كورد نه زان و ره بهن و خه زان .

لاړه - ۴۵ -

بڼويسته بڼين ، هر چه ند رمځيت شاعري بكار دهينان دناشكرواوساكاربون ، لى هلبه ت
 لدوى پلها روشه نښه پلها نه وى دهمى بون . به لى دسهرقى چهندي را ، فره بڼين شاعري ، هر
 دهم ره رمځيت خو - هر چه ند درونبون - لدوماهيا هوزاننى فه دكرن ، نه كو خوينده وار نه شيت
 دمه راما وى بگه هيت . ژبو نمونه ، شاعري هوزانه كه هيه بناقى (سه رخوبونا مريشكا) كه
 بزمانه كى سڅك وناشكروا دهنيايه ، به لى هر چه ند مه به ست خويابه ، شاعري نه هيلايه ،
 خوينده وار لدوى رامانا شعري بگه رييت ، خوبخواتيه ، رامانا شعرا خودايه ده ست .
 شاعر دقى هوزاننى دا دبڼيت :-

ل وه لاتى مه غه رزا	ديكه كه هه بو شه هره ز
روكى نه و چو ناف ديكا	ژوان را گو هيديكا
رابن بيژن مريشكان	به س خوه بدن نه نشكان
ديكو مريشك بونه كوم	به رى خوه دانه جهم يوم
له شكر ته فدا بونه لك	هن چه له نگو هن كوله ك ..

شاعر لغيره باسى ، هه فبه يمانا مريشكو ديكا دكه تن ، چه وا فيان ببهن يه كو نامانجه كى
 بده ست فه بينن . له شكره ك سازكرو به رى خودانه جهم يوم كه سهر له شكرى ته والا بو .
 ته يرى باز هنارته پيشيى بزانت له شكرى مريشكا چ دخازت ، دگل ديكي لپيشيى هاته پرس
 وپسپارى . شاعر دبڼيت :-

بازى شه هدا خوه ئانى	ديك ځى دارى خوه دانى
گو بزورو بكان	هم هه قى خوه دخازن

بازگو کي يه سه‌ره‌لشکه‌ر	گو تو نزانى نه‌ى که‌ر
نه‌زم پاشا ، نه‌زم مير	نه‌زم شاهى جهانگير
بازى چو جه‌م دىکى دى	دى گو نه‌وژى وه‌کو وى
ته‌فان گو پاشاو مير	که‌سى نه‌گو نه‌ز وه‌زير

شاعر بقی ره‌نگی ده‌وزانا دجیت هه‌تا دکه‌هیته نه‌نجاما دفتیت لېش‌چاف دانت . نو دبېژت :-

ئى کو کوشتن ئى کو مان	هاتن گوندان بى گومان
وان ژى وه‌که مه‌کوردان	ده‌ستى خوه‌ژبه‌ر خوه‌به‌ردان .

لاچلاپەر ٤٧ ، ٤٨

شاعرو زمانى شعرا کلاسیکى :-

نه‌گه‌ر بابە‌تى کومه‌لايه‌تى و سیاسى بجه‌ به‌يلین و به‌ر په‌ریت قه‌سیدیت شاعری یت له‌ر بابە‌تى نه‌فینداریی رستین ، دى لایه‌کى فاژى ژمه‌را ده‌رکه‌فیت .

شاعری دقان شعریت خودا زاراو وئیدیهم و ته‌عابیریت شعرا کلاسیکى ، هه‌ر بوان مه‌به‌ست و رامانا ، وه‌رگرتینه‌و بکاره‌ینانیه . ره‌نگه‌ دشین بیژین ، شاعری نه‌ف هوزانه‌ هه‌ر درست لدوی شوپا ، هوزانیت کلاسیکى قه‌هاندنیه . نه‌ف ره‌نگه‌ ژشعریت شاعری ، پتر دیاردکه‌ت که‌ چه‌گه‌رخوین شه‌یدایى شعرا جزیری یه .

نمونه‌ هر دمه‌شه‌نه‌ لسه‌رفى چه‌ندى . دیسا هژمارتننا زاراویت کلاسیکى دزمانى جگه‌رخوین دا ، واته‌ دزمانى شعریت نه‌فیندارى یت چه‌گه‌رخوین دا ، کاره‌کى سه‌خته‌و بى مفایه . به‌ئى لفره‌ دشین هنده‌ك ژفان په‌یف و زاراوا هه‌ر ته‌نى ده‌ست نیشان‌که‌ین بى نمونا ژشعرا چه‌گه‌رخوین بینین . نه‌فه‌ لخارى چه‌نده‌کن :-

(قه‌وسا نه‌برویان - تپها زلفا - له‌بى له‌عل - پیرى مغان - مه‌یگیر - ساقى - شه‌کرله‌بو - شه‌کرخه‌ند - مه‌ش‌خه‌رام - نه‌برو هلال - مانى بى نه‌ققاش - گول په‌رست - شاهى خوبان -

خه دهنگ - شوخ قامه تی - زنار - باغی ئیرهم - موغ به چه - زهنگی و حبه ش - فهر قوری چین
پوتخانه - نه دیو و مدام - مزگه فت و دیرو لاله ش - جاما چه م - نوکه لیکیٔ دی تره .

دخان شعرا، شاعری نہ فیندار ، نافراندنہ کا ہڈی ریزگرتی و ہر بہا نیشان دایہ ، ہندہ
وینہ یین نہ فینی نافراندنیہ و دایہ دست ، کہ براستی ژرہنگی شعرا مہ لایی جزیری نہ ، ژبو
ژیدہ تر دزمانی شاعری بگہ ہین دفی رہنگی شعری دا ، لغیرہ بدہ رفت دینین نہ فان چہ ند مالکا
ژشعرا کی بنافی (شہ کر لقی) بو خویندہ واری فہ گومیزینہ سہر تیپیت نہو :

ټول هممهېر ، دوست ل هممهېر
 ټول فغان دل يو دو کړ
 ټول هممهېر دوستا خوه مام
 هېک يوم ل بهر روژا ته مام
 وى نازکا شيرين که لام
 دا من ب ليفين خوه شه کړ
 فغانو شه کړ دا من زليف
 دا من زبه غم خوه دو ستف

یانی دو سیف دا من تہنی
 لا یومہ باعجہ ~~شہ~~ میر
~~بہ~~
 شہ ہنق سحر من یون کہری
 من سورکہ لک تہنہا دزی
 وان دل ژمن کرتن دیمیر
 وان دل برن چوم پیش شاہ
 وی خوسرہوا زین کولاہ

دا به رسقا من بی گوناھ
 گو ، دل ب گول هات سهر بسهر
 پشتی مه دل دایی ب گول
 تیر دانه نیف میلاک و دل
 زنارو که مبر دانه مل
 سینک به غجه یا ته ف سورو زهر
 نه ز چومه نیف ب ترس و پرس
 بشکوزو تلیان کرنه شهر
 نه و بشکونین زیرین سده ف
 کرتن ل سینگی سه ف ب سه ف
 رهنگی سوپاهی خان شه ره ف
 کرتن ل دور ته ختی قه جه ر
 وه ک به ختیاں وه ک کوردلان
 مه رتال و شور دان سهر ملان
 هاتن ل بهر من رم کلان

تالان کرن جان و جه گهر / لاپهر ۱۴۷ - ۱۴۸ / نه گهر هر لایه کی ژفی هوزانی بگرین ، چ
 لایی زمانی شعری و دارشتنا ئافاهیی هوزانی بیت ، چ لایی سوزا شعری یا هر چوش بیت ، چ
 هر لایه کی هونه ری بیت ، دی بومه خویابیت ، جه گهر خوین شاعره کی هونه رهنده دشعری
 خویت نه فینداریی دا . شاعر کاری به دفی رهنگی شعری دا ، بخه یاله کا به رفره هوبان و
 سوزه کا شاعرانه و ئازا ، هنده پارچه شعرا بنفیسیت ، هه تا ماوه کی دریژ خوینده فانه سهر
 سورما به رامبر راوه ست.

* شاعرو زمانه کی به کجار ملی *

نه گهر نه ف بشکا سهری واته هوزانیت نه فینداریی - ژدیوانا یه که م فه دینه لایه کی و
 بگهرینه سهر زمانی شعری دهوزانیت دی یت دیوانی دا ، دی بومه دهر که فیت که شاعری هند

پټه بلايي هونه ري دشعري دا نه كړيه وټه نها قيايه بيرو باوه ريت خو بهر چ تاوا بيتن بگه مېنته
خه لكی.

نه في چه ندي ، گه لك جارا ، شاعر ژهونه ري شعري ، دوپر دنيخست و دبو نه گه ري داقوتانا
شعريت وي ژگه لك نيشانيت شعري . دشيم بيم ، هه تا راده كي ، شاعري مشه قه سيده هه نه
دديوانا په كه د ا ، كه نيزيكي په خشانې نه ووهك شعر قه ناهينه هژمارتن ، هه تا په خشان وي
، لي په خشانه كي لاوازو بي مانا . سه رده رپا شاعري دگه ل شعري بفي رهنكي زيان لهونه ري
شعري دايه و شعره كا مللي و په كجار ساده و پيووده هينايه كور . وهك نمونه .

كا دلشاد و گوليزه ر ، كا شيرين و كانې زين
كانې عه پشي ، كا فاتي ، كا پهریشان ل كويه ؟
كا نه و ميرو كا نه و ژن ، كا نه و كالې رپه - مه زن
كا لي لي و كا لولو ، كا نه و حه يران ل كويه ؟

لا پر ۱۷

شاعري گه لك و گه لك نمونه ژفي رهنكي هه نه ، كه چ بناغيث شعري و مه رجيت شعري تيدا
په يدانابن ، هه رته ني ليك هينانا په يفا ، يابي مه به ست ورامانه ، يان ليك هينانه كا ساروبي لڼه .
نه ز نابيژم نه ف په يفه نابنه په يقيث شعري ، يانه وي شعر بقان په يفا درست نابيت . لي دببژم
شاعري هيژولفين نه دايه فانه په يفا ، هه رپه ك ووجهي خودا . په عني كار هينانا وي بوفان په يفا
بئاوايي مه ديتي ، ئو لدوي شيوزاه كي نه ري كخستي ، كار هينانه كا نه سه ركه فتی په .

ديسا بيكولا شاعري ، ژبو بسانا هي كرنا زمانې شعري ، شعره كا ري كخستي كه درست وهكو
هنده دويشميت سياسي و راگه ياندنيته . نه ف چه نده وي ته بوله كا دژوار ل خه يالا شعري
ددهت و مه نداتي يا وي دكوريشك دبهت .
چه گه رخيوني هنده نمونه ژفان شعريت درويشمه هه نه - وهكو .

وا چه گه ر هوين خوش دنالي دا كو ژن پيشفه هه رن
دا بببژين هه ر بزي كورد هه ر بزي هه ر بزي .

لا پر ۷۹

يان ئەفان مالكا :

خورتقو ھەممى ئەم جەگەر بخوين

يان مەن دافى يان بىي بەند بۆين

* * *

خورتقو ھەرنە دبستان

بۆى بۆى كوردستان .

زىدەتر لەرفى مەسەلى ئاچىن ، چونكە ئەف كارى شاعرى دگەل قوناغە كا تايىبەتى
ھەقبەندبو .. ئوسەنگانداندا وى بو خويندەوارى ئەفرو ، تىشتەكى بېھودەيە .

خالا دومايكى يا بېيوسىتى رونكرنى ديوانا يەكەمدا ، ئەو شاعره مشە پەيفو زاراويت
زمانىت بيانى - ئەخاسمە زمانى فارسى - دشعرا خود بكارھىناينە .

ئەفنى چەندى ئەز بكيماسى نزانم ، ئوژبەر ھندى ئەفانە پەيفادەست نيشان ناكەم .
بكيماسى نزانم ژبەر دو ئەگەرا ، يەك ھەر پەيفەكا كورد، درامانا وى بگەن ، پەيفەكا
كوردىيە دئەبخامدا . دو - دابركنا زمانى كوردى ژزمانىت جھانى بزيان دزانم لدوماھىي ،
ھىفيا مەن ، كارى بىم تىشتەكى ژزمانى شاعرى بو خويندەوارى ئەگەھارتبەم وگوتارا مە ژملەتى
مەرا سودپەخشبيت و ھىفيا پاشەرۆژەكا گەشتەر بو شعرا كوردى و زمانى كوردى دخازم .

ژىدەرو پەراويز

(۱) الدكتور احسان عيسى ، فن الشعر الطبعة السادسة ، بيروت ۱۹۷۹ . ص ۲۴ .

(۲) الدكتور عماد حاتم / مدخل الى تاريخ الادب الاوربية / ليبيا - تونس ۱۹۷۹
منشورات الدار العربية للكتاب - ص ۱۷۸ .

(۳) جلال آل احمد / هفت مقالة / انتشارات اميركبير ۱۹۷۹ ص - ۲۹ .

(۴) ~~عبدالله بن محمد بن عبدالمطلب~~ / ~~الشعر العربي المعاصر~~ / الطبعة الثانية بيروت
۱۹۸۰ - ص ۱۴۴ .

(۵) الدكتور عز الدين اسماعيل / الشعر العربي المعاصر / الطبعة الثالثة دار الفكر
العربي ۱۹۷۸ ص ۱۲ .

(۶) د. محسن اطيمش / دير الملاك / بغداد ۱۹۸۲ ص ۱۷۲ .

(۷) شعرا (ويرانه خاك) پينچ قەبرىكن ، قەبرىكا دوئى كە بنفالى (يلريا شەترنجى) يە.
ئەليوتى بزمانى مللى دەينايە .

۸) الشعربین نقاد ثلاثة / ترجمة منح خوري / دار الثقافة بيروت ص ۲۷.

۹) دیوانا چه گهرخوین کتیبخانا هاواری ژماره ۱۹ / شام ۱۹۴۵ . لاپەر ۷۱۱۱

۱۰) هەر ئه و ژیره ر

۱۱) شاعرو نفیسه ری کوردی نافدار ، برایی هیژا (محمد به ذری) زاراوی کوردی (شعرا ملی) و زاراوی عهره بی (الشعر الشعبي) ئه گهر چ دواته یا زمانه وانیه یه کین ، ئی دواته یا زاراوی دا ، یه ک ناگرن ، چونکه زاراوی عهره بی (الشعر الشعبي) هه له یه و قیابا برایت عهره ب ، بو شعرا خو یا نه بزمانی ئه ده بی دهیته نفیسین ، لشوینا (الشعر الشعبي) زاراوی (الشعر العامی) بکارهینابا .

براستی رایا نفیسه ری هیژا (محمد البدري) لجهی خویه .

۱۲) ئه ف چه نده ، هندی ناگه هینت ، شعرا چه گهرخوین ، ژشعرا مه یا کلاسیکا که فن پایه به رزقرو بنرختره . ئی مه به ستا مه ئه وه مللهت بساناهی تر تیدگه هیت ، نه ئه وه زیده تر دخرمه تا ملله تی دایه . هه زی گوته ئی یه لفیژه بیژین : راسته شاعریت مه یت که فن شعرا خو بزمانی کلاسیکی دنفیسی ، به ئی قهت هه ول نه دایه ، شعره کی بنفیسین دویر زگرفتاری و ئالوزیت ملله تی خو ، واته خو بیه هاندنا شعری لسه ر هنده بابه تیت تابیهت بته خا پادشاه و دهسته کا و یقه - مژویل نه کره . وه کو لئه ده بی ئیتالی و ئه سپانی و ئه المانی رویدای لبن نافی «باروکو» که شعر دهاته نفیسین لسه ر هنده بابه تیت پیچ و بی و ج ئو تابیهت بکوچک و تالارا قه .

لاپەر ۲۰

۱۳) دیوانا چه گهرخوین زیده ری پیس .

۱۴) هەر ئه و ژیده ر - لاپەر ۷۰

۱۵) هەر ئه و ژیده ر - لاپەر ۷۰

۱۶) داخاز ناکه م ، نفیسه ریته مه ، دکاریت خو یت ئه ده بی دا ، زاریت کوردی بشیوه کی نه ریک و پیک تی کهل بکه ن تیک بشیلن ، ئی داخاز دکم ، په یقیت وه کو مروف ، ئه قین ، دورویشمه ، شاه - نه به نه ، مرو ، نهوین ، دروف ، قهرال - هند .

۱۷) هه زی گوته ئی یه ، شاعر ئه وی ده می ، لشامی بو ، ئه ف مه رامه له پیش چاف بو ، واته ئه ف چه نده ، نه کارتی کرنا ژیا نا وی له غدا یه - چونکه ده می له غدا ، دکهل فی مه سه ئی ، نیزی کتر ژیا ، ئو پتر هه ول دهی ریبازی دا نیشان دا .

جگہ رخوین و

کہلہ پوری کوردی

عبد الکریم دوسکی

سہیدا دیبت :

ئەف جەھانا خاپینوک ھەتا مە ژێ خوہ ناسکر
چ بکم فیئە نەمایە عەمرێ خوہ من خلاس کر
چما راستی دیبێژم ل نەف دینا بومە دین
ھەتا بمرم ژ نوڤە خەلکی بیژن جەگەرخوین.

بێ نەفیت ئەز ژوہرا بەحسێ ژینا سەیدا جگەرخوین بکم ، کانێ ل کوردیوہ و چەوا ژینا خوہ
بوراندیہ . بەلێ ئەز بپیدای دبینم کو چەند ریزا ژ ھوزانا وی ب نافی «ب کوردی ژینامن» ژوہرا
بخوینم کو تیدا دیار دکەت کانێ چەوا ژیاہ دەمێ دیبێت :

سالا ھەزار و نەھسەد و سێ ئەز ھاتمە دنیاوی
ب نافی سلتان شیخ موس ئەز چیبومە ژ دایی
ھەتا بوم سێژدە سالی ل گوندێ مە ی ھەساری
ژینا خوہ من دبوراندا پاشی ژ وی مە دا ری .
گەھل فرو گەھل وی من عەزابەك مەزن خوار
یااللہ و یا خوہدی پاشی بومە خوہندەوار .
من ئیجازا خوہ ستاند ب سەر بەستی میرانی
ژنو کہ چاخالی خوہ ژ ھەسارا خوہ ئانی .

جه گه رخوين دناف نه ده بياتيد كوردی دا وهك سهری سپانی كولومته كي بلند و نازايه . وهك
هه يفا چارده شه قی په دقادا نازادی و فيانا گه لي خوه دا .

دناف نه ده بياتيد كوردید دهره قی عیراقی ، نه فراندن و نیشتمان په روه ریا جه گه رخوين
جهه كي بلند و پيش جاف بی هه ی .. نافی وی نه تنی ل سوریا و عیراقی به لافه ، به لکول
سنوری فان هه ردو وه لاتایی تی پهری و گه هشته وه لاتید دور و نیزیک .

به لي نه گه ر بیت و نه م خوه ب نواف شعرید وی دا به ردهینه خوار ی و ب چافه كي سفك لي
بگه رین ، دی خویابیت کانی چه ند ره وان و بسپور بویه دزمانی كوردیدا ، چه ند شاره زا بویه
دریز و ته رتيفيد گوندا ، چه ند وچ و وفا ژكه له پوری دیتیه و هه می حه لاندینه دناف نیکدا
وهك سولافید نا فا زوزان دهمی ژبن كه فیید به فری تی نه خوار ، کرینه هوزان و بزمانه كي
سفك و هه رباندی داریتینه و ل سهر ده قی خه لکی گوند و باژیرا هاتینه گوتن و فه گوه ازتن و
نیکسهر هاتینه ژبه رکرن چونکی ژ جهر کی وان دهره کتینه و ژ نیش و نازارید وان خه به ر ددهن .

سهیدا باش دكوردستان ی دا شاره زایه ، ناگه داری سروشتی وی په لبان و دهشتید وی
كه ریا به . جه گه رخوين خویادكته كوهه چینی چیا و بان ، میرگ و کانی ، رهنگ و رو بیارید وه لاتی
بینیت دی بیته نه فیندار و ههیرانی قی وه لاتی .

قیما شیخ موس ب فی چه ندی ژی نا ئیت وهك ره وشتی هه می فه قیا ده قه ر بو ده قه ر كه ریا به
وچویه ده قه را سوران و گه هشته ده شتا لاهيجان ی ل كوردستانا بن ده سستی عه چه ما .

جه گه رخوين وهك زانایه كي ثانی ده سته كي بلند و کویر دزمان و نه ده بی عه ره بی دا هه بو ،
مشه به حس چیروكا (سلیمان) پیغه مبهرو (هددی) وی کریه وهك د هوازانا (خورتیا په کیتی)
دا دبیت :

هود هود كوته سلیمان كا نه و شیر ی دهره گه فان
كوری داود پی كه نی هود هود كوتی نه زبه نی .

هر وسا هندهك تيژكيد رونا هيني بهرداينه ، شاره زايا خوه دميوژا عه ره بي وبوسورمانه تيدا
ديار كړي ، وهك هوزانا (جهگه رځوين بهس) دهمي دبیت :

نه گه ر پير و نه گه ر مير و نه گه ر به گ
چ نه يوبي ، چ مهرواني ، چ بهرمهك .

هر وسا گه له جارا هزارا خوه دايه گوتنيد پيغه مبهري (سلافيدي خودي لسه ر بن) كرينه
دناف شعريد خوه دا دابنه ري وشوپ ژخه لكی را ول سه ر بچن وهك هوزانا (په ند نامه) دهمي
دبیت :

«چمان هه زره تي فخر العالمين
كوتيه : «اطلب العلم ولو في الصين» .
هر وسا دبیت :

چمان هه زره تي پيغه مبهري كوتيه :
«زه كاتي مه خوه ، گه ر تو هاشمي به .
ماده م كو نه م وارسى نه نبيانه
چما نه م خه ريكي كاري دنيانه ؟

هر وسا جهگه رځوين زمانې توركي ژي دزاني دهمي هه وجه بويي ، قه له مي خوه ژي نه دايه
پاش ، كروډ بوډي گوتني ژي وديوانا وي دا هه نه وهك هوزانا (سه ر خوه بونا مريشكان) دهمي
دبیت :

دهستي وي كرتو هه ژاند
نطقهك ژي ره ر ژاند
«نولان سهن نيره ليسن ؟»
كو نه م خه لكی به دليس .
«سزن بوردا نه نيش وار ؟»
ديك خه يدي ئي دا دار .

بى نەفەت بېزىن بېسپورەكى ھوسا زمانى فارىسى ژى دزانى و شارەزاي تىدا ھەبومشە نافى داستان و جىفانوك و ئەدبىيەت وان ئىنايە ، بەلى جەمى سەرپلندىي ئەوبو كو جەگەرخوين ھەر زوى زانى كانى عەجەم چەند دژى مللەتى كورد راوہستىايىنە و ئارمانچ و ھىفئەت وان بپاشدا بىرىنە و گازى دكەت كو پىشتا خوہ ئەم ب عەجەما راست ناكەين وەك دھوازانا (ما يەك ژ وە نابىت بەران) دبىت :

پىشتا خوہ ئەم نادن عەجەم
دا ئەم بېزىن تەف دەم ب دەم

نە ھەوجەيە بېزىن كانى چەند پەلەوان و سواری مەيدانا پەيڤا كرمانجى بو. چەوا با دەھات وسا بىدەرا خوہ دەھلاڤىت . چەوا قىابا وسا پەيڤ لىك دوەرياندن و دادرىتن خوہ ھى ھەمى زارىد زمانى كرمانجى كىرېودا شارەزاي و بېسپوريا خوہ موكم تر لىكەت بىيىتە سواری ھەمى مەيدانا . ھوزان ب زارى كرمانجيا خواری ڤەھاندینە وەك ھوزانا (وہزىفەى خوم) دەمى دبىت:

وہزىفەى خوم ھەر تەبلىغى كوردە
لە مردو ھەرچى دەمىنى نلوہ

سەيداي تام كىرېوبەرى ھەمى تا و چقئەكە لەپورى و نھوئىك ئىك دى پئدا چىنە خواری :

۱ - ستران:

جەگەرخوين دزانى كو فولكورى كوردى دىنىيات دا وىنەيەكى راست و دروستە بى مللەتى كورد ، كرفتارى و دوزىد وى تىدا خويادىن رەوشت و تىتالئەد كومەلا كوردەوارى تىدا دەنگ ڤەدەن، سالوق و مېژوا نەتەوى دناڤ لاوكىدا وان دا ئاشكەرا دىن. ژبەر ھىندى دبىيىن سەيدايى خوہ بەردايە دناڤ بەندىد سترانئەد كرمانجى دا. جار جار ھەندەك بەند و پەيڤئەد سترانا دايە رستەن دگەل رىسى ھوزانئەد خوہ وەك (ما تى ل سەرخى بگرى) دەمى رەوشتەكا فولكورى دكەتە دناڤ تەڤنى خوہدا دەمى ژن لىلئەك و لولوكا ب كۆر و زەلامئەد خوہ دبىزن . سەيدا ژى مفاى ژى وەرگىريت و دبىت :

لېږه که لاشی کورل دور لیل و هم لولو
زهري هیسترا دمالن و چاف رهش و پهری دگرین.

هر وسا چاره کا دن چه که رخوین شاره زایا خوه دیار دکه ت دسترانا کوردی دا ده می سترانا
(هوهو شفانو) دکه ته نافی هوزانه کا خوه و دناف ته فنی خوه دا دریست و دبیت:

هو ، هو ، شفانو ، هو ، هو ، شفانو ،
دل بکول و ، ب کوفانو !
تو په ز به رده پشتا شورئ
دهست باقیزه سهر بلورئ .
به لکی ملله ت ژ خه و رابی
دکم ، ناکم ، شیار نابی .
لپاش مایه هار و که رمه
نه وه ک په زئ ته رو نه رمه .

۲ - په ندید پیشیا:

مرفید ناقلدار و سهر بور دسهر ا چوین ، تشته ک نه هیلانه ، گوتن و په ند هی نه هه هاندین دا
ببته نمونه بو دونه هی د وان و گوتنید وان بوینه نه خشی ل بهری بکیر هه می چاخ وده ما تین ،
ژ بهر فی ئیکئ هوزانغانید کورد نه شیان خوه ژ فان په ندا دور بیخن و مفایی ژئ وهرگرتی
دغه هاندنا هوزانید خوه دا . ئیک ژ فان هوزانغانید مشه وچ ژئ کری چه که رخوین بویه
شاره زای و بسپوریا خوه دیار کریه کانئ چه ند مه له فانی دهریا که له پوری بویه وچه ند په ند وسا
بشافتینه دناف ته فنی خوه دا ، نه که ر مروف هویر هزررا خوه تیدا نه که ت بسهر هلنابیت کو
نه هه په ندن وه ک هوزانا (پیرا تورئ) ده می په ند هکئ دکه ته دناف دا و دبیت:

به لکی به ندا رهن بگو هبت دهنکئ خوه پر هلمه که .

ئەفە ژ پەندا «بەشت دیوار بگوین، وەرگرتی یە بپشارەزای بشافتیە دناف ھوزانا خودا
ھەر وسا پەندەکا دی مەلاندیە ھوزانا (کەری رەش) دەمی دبیت.

من راهشته گولەك گەش دابەر پوزی کەری رەش
نەیین کرو نە ژ ی خوار کەسەر قەدا کو قیغار
ئەف ژ پەندا (کەری بیھنا بیھنی نوزانیت) وەرگرتی یە ھەر وسا مفاژ مالکەکا شعرا جزیری
وەرگرتی دەمی دبیت :

قەدری گولان چ زانت کەربەش دقیت کەری رەش ھەر وسا مفاژ پەندا (کا دمیریت چەرم
دمینیت، میر دمیریت ناف دمینیت) وەرگرتیە وب شارەزای دناف ھوزانەکا خودا ریسایە ،
دەمی دبیت :

ئەم تەف برانە ، ژ یەك دی و یەك باف
ژ مریان را چ مایە ، ژ بلی ناف

۳ - میژۆ

بە ئەقیت بیژین چەگەر خوین مروفەتی شارەزا و بسپور بویە ، میژۆا مللەتی خودا ، ھەمی
بزاف و شورشیڤ گەلی خودە دەست نیشان کرینە و ئیخستینە دناف ھوزانید خودا وەك ھوزانا
(شەھناما شەھیدان). مەشە نافێ شیخ سعید ئینایە و ھوزان ژیرا قەھاندینە. ھەر وسا (برجا
بەلەك و بدرخان پاشا) ژ بیر نەکرینە و کرینە نمونید خودە راگرتن و سەر بلندیا گەلی خودە. ھەر
چەندە دوکیلا سوتن و ویران کرنا گوند و خانیا ل دور و پەشتید وی چی بویە ، بەلی مروفەکی
زیدە بارەلگر بویە ، ھەمی ئیش و ئازارید مللەتی وی شوپید خودە ، ھەرز و بیرید وی دا ھیلاینە و
بویە ھوزان و ھەرکەتینە ، وەك شورشا روژا ۲۲ کانوینا دوێ سال ۱۹۶۶ ئی زاینی دەمی ل
باژیری مەھابادی مللەتی کورد ل ئیرانی کومار کوردستانی یا ئوتونومی دامەزراندی ، بەلی ئەو
کریار ب دلی میریا کە قنە پەرستید عەجەمانە بو ، ئەو بزاف پ ھیزا لەشکەری ھەلۆەشان ل ۱۰

کانوینا نیکی ۱۹۴۶ ئی ول ۳۱ / مارتی / ۱۹۴۷ ئی سه روکی کوماری قازی محمد دگل
سه یفی قازی و صدري قازی ل سیداری دان و نهفه بو پالف دانه ک بو سه یدای مه دهردی دلی
خوه کوکینا دلی هه می کوردانه دزی ره گه زه ره ستید عه جه م دهرکرب هوزانا (دبیرانینا قازی
محمد) دا ده می دبیت :

خاکی زردستان ب قوریان پر جوان و پا قزی
خوین رزاندن پر کورین ته وال هه ر ئالی رزی
ملله تی کورد تاکو سلخه نه و ژ هنی ری نا گه ری
ئافه ری ، ئافه ری ، قازی محمد ئافه ری .

دیسان جه گه رخوین وه ک میژوزانه کی بسپورد دیروکا ملله تی خوه دا به حسی هه می رویدان
و میرنشینید کوردا کریه و چه وا دوژمنید توخم به رستید عه جه م و (ما تی ل سه ر کی بگری)
دبیت :

کا میره کین بابا و سورا و پاشای ره واندز
کا میره کین جزیر و ته مر پاشای زهنگو زیرین .
که له ک وه ک هلن دژمنه ته ف دانه کوشتن
ما تی ل سه ر کی و کی بگری نه ی سه یدای جه گه رخوین

مشه ئافای زانا و میژو نفیسید کورد ئینایه و په سنی وان داینه وه ک میژو نفیسی مه زن
(به دلیسی) ده می ئافای وی ده وازانا (دهردی من کووره) ئینای و دبیت :

ناف و دهنگی کورد دنیا ته فدا کرت
مه خوه وندا کر نه م مانه نه ناس .
ئاخا کوردستان که له ک وه ک ادريس
ئانین دنیای زانا و چه ک ناس .

ههروسا په سنی محمد علی عونی دایه و زیره کی و چالاکیا وی و ریا که لی خوهدا دیارکریه و
ژیرا هوزانه ک ب نافی (ژعه لی عونی را) فه هاندیه و دبیت :

نه ی عونی نه ی عه لی به گ ، نه ی شه هسواری چالاک
ناف و دهنگی ته یه ک یه ک ، گهانه چه رخ و نه فلاك
به لی دوری ژمن وهك شیر و پلنگی پر چاك .

۴ - نه ده بی کوردی :

جهی سهر بلندی و سه رفرازا که لی مه یه ده می هوزانفانه کی وهك سهدا جه که رخواين دناف
به ره پرید توری کوردی دا جهی خوه بکه ت و تیژکیډ رونا هی بیخته سهره می هه فال و هو
گریډ خوه ، نه فیډ هزر و بیرید خوه بو مله تی ترخان کرین و بویه هیما بو ده سته کیډ دوی وان .
سهدا شاره زای و بسپوریا خوه دیار دکه ت و پشکیډ زمانی کورمانجی دا و به حسی هه می پشک و
تا ید وان دکه ت دهوزانا (فور ت و پورت) دا ده می دبیت :

کوردم : کورمانج ، لور ، گور و گله وروم
زازم ، بهخت و مل و کیک و تورم .

بی نه فیت جه که رخواين کویر ره ید خوه داهیلاینه ، هه می نه ده بی کلاسیکی بی کوردی دبیتیه
و خواندیه . ژبه رهندی نافی هوزانفانید کلاسیکی د هوزانید خوه دا ئینایه ، و سا دیار دبیت کو
هه می به ره هم و فره یژید وان دبیتینه و هوزانه کا دریژ بوان فه هاندیه ل بن نافی (هوزان و
شاعریډ کورد) و دبیت :

ل سهدا گو ه بیدیره
نه ز بیژم چه ند دلوپان ژ خامی بریژم
هه ریه که سهدا مه لایی بوتی
دخوش خوانین نه هینداری ده توتی
ژ کورداره وی چنکری به یه ک دیوان

دبه لاغه تا خوده وهك قوران
 يهكي دى ههيه رييه ري كورده خانى
 دخوش خوانى ده فردوسى سانى
 وى چيكرى يه ژ كورداره يهك ديوان
 ئى ته ماشاكن كوردنو سه د ئه مان .
 يهكي دى ههيه فه قيهي تهيران
 لشولان هه ردهم گرته سهيران
 يهكي دى ههيه سهيدا سياهپوش
 د وه لاتى مه دا وهك چه رخا كه ردوش
 (سيف الملوک) چيروكا قى مهردى
 ل مسرى يه ئى بزارى كوردى

ئه فه جارا ئىكى يه كوجه كه رخوين به ره مى (سياهپوش) ئاشكه را دكهت وه تانهو كه سى
 دى نه زانیه كو (سياهپوش) چيروكهك بفى نافی هه يه .

سهيدا پيدا دچيته خوارى و نافی هه مى ئه ديب وزاناید كورد دبهت و دبیت :

يهك مه لولانا خليل سى سىرتى
 وى وارى هه سپى كىم وه شى كوردى
 نفشتهك ب نافی (نهج الانام)
 بزارى كوردى ئى ژبو خاس و عام
 يهك دبىژنه وى فهقه ره شيد
 دزارى كوردى فيهرس و ئه گيد
 شه يخ عبدوره همانه ئه و ژى ئاخته پ
 هلویر ئى دایه كه ه راست و كه ه چه پ
 نفشتهك چيكر وى (روض النعيم)
 چيروكى كه فنار و كوتنن قه ديم .

ژفنی دیار دبیت کو (عبد الرحمن ناخته پهی) په رتوکه که هه یه و چیروک و په ندید که شن تیدا
هه جه ماندینه به لی مخاین هه تا نه فرو که سی ژمه نه دیتیه و چو ژنی نوزانین. هه روسا
جه گرخوین به روکا خوه دبه ته سه ری و دبیت :

مه لایی باقی بزازی دوردی
مولوده که نفیساندی به کوردی
ژ واره کی چه له نگه نه و سه ردار
سه ری لاغر به ردا به بی هه فسا
په رتووی ژیر هوزانی هه کاری
خوش خوانی وی وه دوړ و مراری
مه لایی خازی مه ولودا زازی
بزازی زازی چیکری به نه تازی

کو بو جارا نیکی به مه گول نافی (مه لای خازی) دبیت و مولیدا وی یا بزازی زازا . پاش
سه یدا پیدا دچیت و دبیت :

هوزانه کی ژیر و زانایه بیداری
بزازی کوردی تم دکی زاری
هوزانه کی هیژایه بریفکانی
دسه ری ویدا خوش خوانه کانی
دیسان جه گه ر خوین نافی هوزانفانه کی دی ژی
خویا دکه ت کول (مکسی) ژیا به و دبیت :
میر مهی به هوزانه کی مکسی
ل سه ر سینم دبیتی و دپرسی .
یه کی دی هه یه سه یدا ی لجی
خوهش خوانی خوه وی کر نه دو جی
یه کی دی هه یه یوسفی که نانی
دراستی ده وه یوسفی سانی .

هوسا دیار بوکانی سهدا چه که رخوین چند شاره زابودنه ده بی که فن دا و چند نافید نوی
 .انه بر چافید مه . پیدفی به نم دهستا لی هلهکین و لی بگه رین به ره مهید وان توزی ژئی
 داقوتین .

ه - ژيانا كورده واريی:

بی نه فیت بیژین کو سهدا هوزانفانه کی شاره زابودنه وشت و ته رتفید هوز و ره فه ندید
 كوچه رادا چاخى بارد کردن ژواری ده تشی به رب واری زوزان فه دهون . وینید ژيانا كوچه راتیی
 وهك مروفه کی بلیمهت و بسپورد دانه قهله می و کرینه وینیت هوزانی و هوزانه کارند و جوان ل
 بن نافى (كونی رهش) فه هاندیه ، تیدا به حسى سه روبه ری كوچه را دكهت ده می شلیتید كونا
 فیک دنیخستن . ل کبارا سوبی رادبون دهست بچیکرنا سپیاتی دکر بلاوک وحه یران
 ره فه ندید وان بری دكهتن وچه وا ژيانا خوه دبوراند ل وارید زوزانا . سهدا هندى كوچه ره کی
 شاره زانافى تشت و تورهید وان دزانیت و شعرا خوه بوان خه ملاندی به و کریه دوره کا گران
 بها دناف هوزانید خوه دا . وهرن دگل من جارى ل هوزانا (كونی رهش) بنیرن:

كونی رهش ب بشكوژ و رهواكه و چیت ،
 بپینشمال و په رده و پارکون و شهریت .
 دبن ده چه وال و ته ژبه رو کولاف و نقین ،
 بپه ز و دهقه و هیسترو ده وار و مه هین .
 کلبانی سپیدی رادبی پر چه له نکه بی خه و
 سینی لدار داتینی و لدار دخی مه شکا دهو .
 نیفشکی خوه ، خوئی دکی و تافیزی بنی هیز ،
 لوه لاتى ژیری هیزه ، ل وه لاتى ژوری دیز .
 چند روژان ل واری خوه دمینن شه و كوچه ر ،
 باردکن هیسترو به رگیر و هوشترو کهر .
 بائرو زردهنگ ژوان تی که ه ب شیهین و کالین ،
 كوچه ر دچن ، سوارن ، خورت و کال و که چین نارین .
 کونا داتینن شهریتا فه دره شینن پلش و پیش رند ،
 ل پشت هه ف ریزدکن وهك بازار و گوند .

ههوه دیت چه ند شارم زایه دژيانا كوچه راتیی دا چه وا وهك مروهكئی هه می ژیی خوه
دگهل ره هه ندا دا بوراندی سالوق و هاتن و چونین وان خویلكرینه.

سه یدائی چه گهرخوین هه می ده ما دثیا مروف ب رهنگهكئی راست و دروست بژیت ، دودبیت
ژره وشتید نه وه ، ژیه ر هندی مشه دهوزانیته خوه دا نه رازی بونا خوه دیارکریه دژی هزرو
بیرید بئایینی شه هاتینه په چریومه کرن وهك دهست ماچیکرنا شیخ و به گا ده می هوزانهك لبن
ئی نافی شه هاندی و دبیت :

دهستی شیخ ملچی مه کن ئهو شیخ نه قوتبی رازی یه ،
تاج و شهوکهت تهف خه باتا دهستی سار و تازی به .
ئهف نه دینه ، دین مه به ، دین سه رخومبونا ملله ته ،
سه ر مه به بهر لنگی شیخ ، کهنگی خومدی ژی رازی به .

ديسان باوهری بره وشت و تیتالید دره و بویج نه ئینایه و داخازکریه کو مروف ژی دور
ب که قیت دا ریا راست و زانینی بگریت و میزشه کا دژوار دبه ته سه ر فال شه کرنی ده می فالچی
ل کوندا دگه ریان و هوزانهك ب نافی (فالا قهره چیی) شه هاندی و دبیت :

میر و ژنی ناها کوند ، ئی بونه کوم وه که کوند .
هه ر یهك ژیره تشتهك بر ، پیری فالا خوه شه کر .

هندی بیژین دلوهه کا ئافی یه ژده ریا هوزانیا سه یدائی نه مر . هیفی دارین نهف دلوهه ببیته
لیمشتهك و روبارهك ژده ریا زانینی دسه ربارا هوزانیا نه مری دا . مه چوبی چی ناییت ژبلی فان
هه ردو مالکا ژوه را پیشکیش که ین ده می دبیت :

چه گهرخوینی ژار تا سه د سالی پیژی و بنقیسی ،
خه لاس دن کوتن و شیرعت ، ئی عاجز دبن گوهدار .

ژیدهر و هه روز

(۱) جه گهرخوین - دیوانا ئیکئی چایخانا ته ره قی - شام ۱۹۴۵ ز روپهل ۱۶۴

۲ - ژیدهری به ری روپهل ۱۶۳

(۳) هلوکری - ژماره (۷۰۷) کوتارا (شعیری شارستانی تی ی جه گهرخوین - د. ئوریخانی
جلیل - وهرگیر د. عزیزدین مصطفی .

(۴) جه لادت بدرخان - پیشکوتنا دیوانا ئیکئی -

- ۵) جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۶۰ .
- ۶) جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل .
- ۷ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۱۸ .
- ۸ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۴۸ .
- ۹ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۷ .
- ۱۰ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۱۳ .
- ۱۱ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۴۳ .
- ۱۲ - جه گهرخوين - ديوانا رونك - ستوكهولم ۱۹۸۰ - چاپا ئيكي - وه شانين روژا نو - ديوانا چارا .
- ۱۳ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - لاپه روپهل ۴۵ .
- ۱۴ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۱۰۶ .
- ۱۵ - صادق بهاء الدين - ديوانا مه لايي جزيري چاپخانا كوري زانياري كورد - به غدا - ۱۹۷۷ روپهل ۲۳۷ .
- ۱۶ - به بيان ژماره ۱۱۰ ثاب ۱۹۸۵ كوتارا حجي جعفر روپهل ۲۷ .
- ۱۷) جه گهرخوين - سه وار نلزادي - ديوانا دوي - شام ۱۹۵۴ روپهل ۱۸۱ - چاپخانا - كه رم .
- ۱۸ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۴۳ .
- ۱۹ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۴۰ .
- ۲۰ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۹۲ .
- ۲۱ - جه گهرخوين - ديوانا شه فاق - ديوانا شه شا - ستوكهولم ۱۹۸۲ وه شانين روژا نو روپهل ۳۰ .
- ۲۲ - جه گهرخوين - ديوانا سه ورا نلزادي - ديوانا دوي چاپخانا كه رم - شام ۱۹۵۴ روپهل ۶۵ .
- ۲۳ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۵۷ .
- ۲۴ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۹ .
- ۲۵ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۴۱ .
- ۲۶ - جه گهرخوين - ديوانا ئيكي - روپهل ۳۶ .

جگہرخوین ل عیراقن

● سہبری بوتانی ●

سالا ۱۹۴۵ جگہرخوین ژینا خوه بکورتی نفیسیه و بقلان پھیئین سفک و دژوار
ب دوماهی ثانی یه:

ئهف جیهانا خاپینوک هه تا مه ژئی خوه ناسکر
چ بکم فیده نه مایه ، عه مرئی خوه من خلاسکر
چما راستی دبیزم ، لناف دینا بومه دین
هه تا بمرم ژ نوو هه خه لکی بیژن جگہرخوین

مخابن ئهف کوئنا وی راست دهرکته . هه تا نه مر ، مه ناس نه کر ، مه خه مه ک ژئی
نه خوار- ئی ئه و خه م هلکری مه بو ، ل مه دهرسی و ب خوونا دل دنقیسی . دهنگه ک زه لال و
بلندبو ، هلاور دکر ، بلوورا دوز و داخوایین مه بو ، خوهش دلوراند ، ژینا خوه هه می
دبه رمله تی خوه ده مه زخاند ، تهف بگرتن و زندان و دهر بده ری بره سه ری ، ول شه فا
۲۱، ۲۲/ ۱۰/ ۱۹۸۴ دوور ژ وه لاتئی خوه ئی شرین سه ری خوه دانی و ئیدی نه هلائی .
دئی مه زن ژ لیدان کته ، جانی شرین ژ جه نده کی تیر خه م به رب ئاسمانی بلند فیری .. ئه و
ده ستی کو : ده زکرتی یا خوړتان ، بلبل دگوٹ ، بیژی یا وه لات ، قایه ری ، فالاقه رجه چی یی
، مه لا رابه ، پیرا مروف خوه و گه له ک نفشت و دیوانین هیژا نفیساندی ، ب جاره ک ژ
کارکته .. ژ کارکته ئی پشتی کو تیرا مه و خوه زمان و ره وشه نبیری یا کوردی ب هه ف
وه رارکر ،

من ژبو وه گه له ک هشت
هن دیوان و هن نفشت
کول ژ ئافنی بویه مشت
ئه ز نزانم چ بیژم

دغان هه می دیوان و نفشتان ده جگه رخوین ژبو ملله ت و وه لاتئ خوه ستراند ، ژبو ژین و
نه فینئ ستراند ، ژبو مروقاتئ یا دنیا یئ ستراند ، دژئ هیژین رهش و سته مکار و نیمه ریالیستا
جیهان دوش و مروف کوژ ستراند ..

وی قهت سستی نه کر ، هه تا مرئئ لسه ر سوزا خوه ما .

هه تا دل رانه وه سستی

نه ز نابیزم ب سستی

کیر گهایه سه هه سستی

نه ز نزام چ بیژم

نه گه سه رکه تنا که سی هونه رمند و شاعر نه و بت کو به ره مین هس و بیرین وی دسه ر و
دل و لهاتین وی ده جی بگرن ، بیگومان جگه رخوین که لهک به اختیاره ، و قایه نه می دبیین کو
میناکئ وی لسه ر په ری دله .

هه رچه ند مه تبابهک به رکه تی ژ ناخافتن و ته فگه رین سه یدا جگه رخوین نفیسینه و هه می
ژی به رده ستن ، لی نهو ، د فی بیرانینی ده ، یا دجی یئ خوه ده و نه ز بشیم بیژم ، نه وه کوهنده ک
ژ بیرهاتن خوه ئین وی چاخئ کو به هشتی ل موسل و به غدا و پاشئ ژئ ل کوردستانی دما ،
پیشکیش بکم . و چه ند گوته نک کورت ژئ ژ ده فی وی ئی زیرین . و نه چارم ژئ دو-سی موفکین
کورت و کهس نه بهیستی ، ژ سه رهاتیا وی ل عراقئ د فی بیرانینی ده په ردی ژ سه ر راکم و
چارنا ژ بابه تی خوه ژئ ده رکه فم ، لی نه ژکه فلوکئ خوه ... دیارکرنا رولا جگه رخوین د
هشیارکرنا ملله تی کورده ده و په سنئ وه لات په روه ریا وی نه هه وجهی گوته نینه .. ژخوه لیکولین و
توژاندنا به ره مین وی ، ژ هه رکناری فه ، ژمن زیده یه و قهت نه فهینه ژئ نه گه ر بیژم : نه ز نه
سوارئ فی مه یدانی مه . نه مازه شعرین وی تژی دنیفه د نیشاره ت و نیشان و نافین نه فسانه یی
، دیروکی ، جهین دیرین و داستان ، و هه ری که چیروکا خوه هه یه .. من نه باوهره که سه ک دن
وهک وی شیابت هند ناف و نیشان و نافه روکین که له پوری بئاوایهک هونه ری دشعری ده بکار
ثانی بن و نه وه می میناک و که قالین نووژئ چیکرین ، ثان ثافراندین ، نه و میناک و که قالین کو
دی وهک چرایین کهش دنیف توژ و ره وشه نبیری یا کوردی ده بمین و قهت فه نامرن ... وی
نه کیعتر ژ شیست سالان گوژ و نفیسی .. که لهک نفیسی و کیم چاپ کر ، و نوشتا چاپ نه کرنئ

ژی ئه هه می دزانن چه .. مخابن نه و کیم چا بکری ژى له مه ببو خوونا سیا هوش ، نه مازه ل کوردستانا عراقى ، ژ هه زار که سان ئیکى دشیا به ره مه کی ژ ئین وی پهیدا بکت ، وی ژى دهست لى دمحاند ، لى پاشى بسایا فه قیین مزگه فتان به ره به ره بنفیسینا دهستی و ئاواز کرنى به لاف دبون ، لفر که ره که بیژم کو ده ورى مه لان فه قییان ژ ئى هیکار «معلم» و شاگردین هیکه هان مه زنتربو ..

هنکى وانین «هاوار ، ستیر ، روناھى و روژا نوو ددیتن و دخوندن تشتهك ژ جگه رخوین دزانین . ژ وان عزهت عه بدله زير ، صالح یوسفى ، شه وکت ئاکره یى و ژى دريژ محمد امین ئوسمان - تهك تهك ژ دیوانا وی ئا یه کم و پاشى ژى ئا دویم و چيروکا ره شویى دارى ، ل موسل و زاخو و شنکار و ره واندز و سلیمانى و که رکوک و هه ولیر ژى لجه م روناکبیرین کوردین وی چاخى پهیدا دبون . لى وهسا ژى پیتري مله تى کورد ل کوردستانا عراقى - نه که رچی نافى وی بهیستبون و دبهیستن لى تشتهك ژ چالاکی و ته فکه را وی ئا ره وشه نبیری و رامیاری نه دزانین - لى کول سوریا دگرتن و دئیشاندن ، باس و نافى وی د به لافوکیڤن هارت و سازى یین نهینى یین وی چاخى عراقى ده دهاتن . و به یاتى و هه ردو شاعرین نافدارین کورد گوژان و بیکه س ئاگه یى ژى هه بون ، ژخوه «نه سیری» ژ ته فان بیترحه ژ جگه رخوین دکر ، و جگه رخوین ژى بچافه کی بلند به ری خوه ددایى ، نه و شعرین هنکى دکوفارا «هاوارى» و «زارى کرمانجى» ده ژبو هه ف ئاراسته کرین خوهش به لگه نه بو وی پیوه ندی یا وان .

ل سالین چلان تبابهك ژ دیوانا وی ئا یه کم ل ده فه را شنکارى هاته گرتن و ل موسل شه وتاندن .. پاشى دگه ل سه رکه تننا شورشا چارده یى تیرمه یى هه لبه ستین وی ژ پیلوه شا کوردی ل به غذا هاتن خوندن ، هه می ژى نوو هوناندی بون ، وهك : «په یمانا به غذا و زنجیر ژ که رده نم شه ست» تاد ... دفى نافیرا ژى داخواز کرن بچت مسرى و به رنامه یه ك رامیاری ب زمانى کوردی ژ رادیووا قاهیره پیشکیش بکت - نه لبه ت ژ به رکول سوریه هه بونا مله تى کورد ماندلا دکن ، نه دبو ، ژ رادیووا شامى پیشکیش بکت ، له ورا به ری وی ددان مسرى ژ به روه جا رژیما خوه - هه رچه ند وی نه کر ژى ، لى چما نه دگوتنى ژ رادیووا شامى پیشکیش بکه !! . پاشى ژنشکيفه و ب مال فه ل موسل ره ده رکه ت ، نه فسه ره کی له شکری دگه ل دگه ریا چه ند روژه کا میفانى ده وله تى بو ، و ل ئوتیلا کیروپى نه رمه نی دنفست .. ژ وان که سین دهاتن چه م و هاتنا

وی گرنګ ددیتن و سه خبیری و ئالیکاری یا وی دکرن ، شه هیدئ وه لاتئ خوه سه ید ا نه نوهرئ
مائی ، مه لا شه مسه دین و نه حمه دئ سه عدئ بون و هندهک ژ کوردین مشه ختی ژئ دهاتن ،

باس باسئ زمانئ کوردی و فرههنگ و دیروکا کوردی بو .. پاشئ زؤل پشکا کوردی یا کولیژا
ئاداب - زانکویا به غدا - هاته ته رخان کرن سه یدائی دهرسا کورمانجی ول رادیوا کوردی ژئ

دو بهرنامه ، ئیک دیروکی و ئیک نه ده بی به رههف و پیشکش دکر .. ئی جگه رخوین و ته نامه نه
بسه رههفه نه ، به لایئ سه ری خوه ئی هلا . ژئ داخواز کرن کول عیراقئ نه مینت - به ری

هنګئ ژئ وان که سین کوخوه ژ کوردان دهه ژمارتن بزافا راته قاندنا وی کری بون ، ئی فی بزافا
وان بهر نه گرتبو - خوه به رههف دکر دارئ په کئ ژخوهره ببینت ، فره مانا گرتنا وی دهرچو ، ئها
لفر ، بنافئ جگه رخوین و ژ ده فی وی بو تاریخی دئ دبیزم و نه ز بخوه ژئ ئاگه هدارم کو :

رهحمه تی شیخ خالدئ نه قشبه ندی - بامهرنی - ژ هه می دئ خوه بگهرمی پشتا وی گرت و
خوه د بهر ده وه ستاند و ژ گرتنی پاراست ، کرکوب که یفا خوه بی ریپ و به لا ژ عراقئ دهرکه فی
.. نه ف ئالیکاری یا کو شیخ خالد نه قشبه ندی بو جگه رخوین کری ل وان نه حه زین وی گران
هات . دگوتن : خالد ل کو و جگه رخوین ل کو ؟ .. نه ف گوتنا وان بهر گوهئ خالد که ت و گوت :

«نه و که سین فی دبیزن دخه لهن و بی خیره تن ژئ ، راسته نه ز و جگه رخوین بهزر و بیر و
باوهرین خوژیک دوورین و نه ز نه دگل ریبارا وی یا فه لسه فی مه ، ئی جگه رخوین شاعره ک مه زنه
ودهنگئ کوردایه ، د ته نگافیه کا وه فی یا نه و نهوتیدا نه ز نه شیم هاتکا خو بده می ، خاسما
نه و که سین هاریکاری یا وی بکن ، هندهک نه دیارن و هندهک ژئ دخوپا نابین» .

جگه رخوین ژ عراقئ چو . کا چاوا هاتبو وه سا ژئ چو ، دهسته ک ل پیش و په ک ل پاش .. چو ،
ئی چو کو ؟ .. ما که نکئ جی په ک بو ئین وه ک وی هه په ئی بئوورن ئان تیده هیسا ببین ؟ ! .. چو
سوریه ، وه ک ئی «ژیهر دلوهان چو بی بهر شپکئ» گرتن و سهرگوم کرن - شانندن بازاری
«سویدائی» چیا بی دروز ، خه لکئ وی گه له ک سه خبیری ئی دکرن ، هه تا به نه مالا سولتان پاشا
«الاطرش» ژئ پیته ددانئ و وه ک ره و شه نبیره ک مه زن و شورشان ئی دنهرین .

جگه رخوین و رهوشه نبیری یا کوردی

جگه رخوین ئالا رهوشه نبیری یا کوردی هلگرت و بوی زمانی خوه ئی شرین دهوله مه ندرک ، تاییه تی ورهسه ناتی یا ئاوا ریازا وی ژی هاراست - ژ ئیریش و کارتیکرنا ئاوا و کیش و پیفانین بیانی هاراست - مه ئەف گوټ چکو دیتانییهک^(۱) هه یه جارنا سه ر هلدت و دبیزت : «ته ئی ملله تی هیژا !! توټی خوه ئی تاییه تی هه یه !!» یانی دقین بیژن : هندهک مللهت هه نه بی توټن - توټی خوه ئی تاییه تی نینن ! ، توټی وان ژ توټی مللهت کی دنه !.. تاد .. بیگومان ئەف دیتانی یا وان بی بنیاته ، لی هه تا نه گه ر راست ژی بت ، گه لهک ژ ملله تی مه دووره و ئی هیژاترو خودانی تاییه تی تر ملله تی مه یه . که له پوټو زارگوټنا مه - ستران ، لاک ، دیلۆک ، پیره پایزۆک و په ندین پیشین مه .. تاد .. ژیده ریڼ بنیاتیته بو توټو رهوشه نبیری یا مه ، ئەف ژیده ریڼ مه ،

هه زار دیتانی و گوټنن وهک فی پوچ دکن .. لی چاوا ؟! هه لبهت نه وژی بخوندنا به رهه مین وان نفیسه و ورسته فانین کوپیتی بکه له پوټو زارگوټنا ملله تی خوه دکن ، چیتردیار دبت ، هه لبهت که لهک چقل ژ که له پوټو دچن و گوټنا مه ل سه ر. توټی یه - نه مازه ئین جگه رخوین که لهک تیر نمونه نه ، دهکا «دهنگی پهریشانی ، لوټو پسمامو ، لاف لاف چ نه ، پیری و جوانی .. تاد .. چ پیره ندی ب ناهه روک و ئاوا یی ملله تهک دن قه هه نه ؟ ، کو هه می ژ کارتیکرنا زارگوټنا مه هاتنه ئافرانندی و بابهتته نووژی چی بونه .. تاییه تیا مه نه قه و بینا وه لاتی مه ژی تیت ، شه قل و هیلا پیشین مه پیقه نه ، بنیاتی رهوشه نبیری یا مه ژ که له پوټی مه یه . هه تا سه یدایی خانی بخوه ژی بسایا داستانهکا کوردی ، ئالا رهوشه نبیری یا کوردی بلندکر . وهوسا خوه له مه کر شه کر.

جگه رخوین د فی مه یدانی ده رولهک مه زن له یزت ، که لهک که قال و میناکین نوو ژ که له پوټی کوردی و ژ ئی مروقاتی ژی ئافرانند و رهوشه نبیری یا مه بی وه رارکر . دیوان و نقشیتین وی ، چاپکری و چاپ نه کری ، ژ ناهه روک و ئاوا و ئاوا یین تاییه تی - خومالی داگرتینه نه فین ، رومهت ،

سینج و فه لسه فا ژینا مه ئا جفاکی ژی دبارن ، هه می ژی هه ریه کی ب شیاوازهک سه به می و بی گری دقالبهک کوردی و پیفایی ده ل رستین خوه گفراندنه ، کو قهت باوه رناکم شاعرهک دن هه بت شیابت وهک وی و ته می تی وی ، زارگوټنا ملله تی خوه ژ بو ئامانجنه نوو ، بره مز په سنین ده لال و

ب هیز نه رك دابتی و ب سه لقا كوردی هاراست بت ، بی كوته مه تی سه ری دهرزیی ژره سه ناتی
 و زه لالیا وی شیلو بكت .. نه فه دی نمونه کی نه فینداری پیشکیش بكم ، نه گهرچی ، نه مازه
 فه قی و مه لا ب ناوایه کی دل شهوات ناواز دکن و دخوینن ، لی هم «سه ریلی» یه ژی ، هه لبه ت
 ئین وه قی و ژ فی چتر و نازکتر ژی د دیوانین وی ده مشه نه ، لی ته نی وه نمونه نه و فی
 پیشکیش دکن چکو پیوه ندی ب فی گوتنا مه فه هه یه .. بخوینن ، ببینن کا چاوا و ب چ ره نگ و
 ناوایی سه یدا چیاپی سیپانی خه لاتی ب داستانا «خه ج و سیامه ند» فه ب کورتی د که فاله کی
 سه په هی ده به رچاف کریه و چاوا دلی که سی ب نامانجا خوه شاد نه بویی خه مگین کریه .

پیری و جوانی

ژ ره مزه نه بروین ته ی قهوس و هه یفی
 نه مایه من ژ عه مری خوه تو هیفی

له سه ر پالین نه جهل هه ی هه ی دبازن
 ژ سه ر ژور دابه رستن سه ر نشینی

بمن پیری کهشت و چو جوانی
 شکه ست و چو ژ بهر بوغی بریقی

بمن ته نها هه بو جانه ک و جوانه ک
 مه نیفی دا نه فینی مایه نیفی

نه وی دی ته ف مه دایه بهر پیین ته
 دعه مری خومه ده نه دیبو من کریفی

مه نا هوچاف به له ک دی و مه دا په ی
 له بهر من بو به رانی قهر ته کو فی

مه نيچيرا خوه گرتي وهك سيامه ند
دپشتا من ده خيپهك زړ به هيقي

ل سپهاني خه لاتي نه ز دنالم
تو مایه وهك خه جا دوتا سلیقي

جگه رخوينو گه لهك شیرين وهكي ته
د في پي ده قه لستن بوونه ريقي

جگه رخوين وهك خوهيه

پرانې يا شاعر و نفيسفان و هونه رهندين في جيهاني ، نه گه ركه فن و نه گه رنو ، تو
به رهمين وان بخويني و ناوا و شيواز و ريچا كيژوان بوخوه گرتي وله سرچويي بزاني ، دي
بييني كوئيكي دن ژوي كه فنتر نان هه فچاخې وي كارتيكريه . هه ليه ت نه ف ده فبه ركرني ده
چيتر خويا دبت . بو نمونه نه ز ديژم : گه لهك ژ شاعر و نفيسفانين ب ناف و دهنگ ژوان ملله تين
د زندانا نه مبراتوري يا نوسماني ده بوون ، بگره ژ ده سپيكا في چه رخي نه م تيده تا فان سالي
دوماهي بي ژي ، كارتيكريه نفيسه ر و تورفان و روژنامه فاني توركي نافدار نامق كه مال
ب به رهمين وان نه دياره ، چ شعر و چ په خشان . ژخوه نه گه ر به رهمين هندهك ژوان بيني
هه فبه ري تين نامق كه مال بكي دي بييني كوژ توركي وه رگه راندينه . ليڼا ژيده رين جگه رخوين
ناخ و ناف و بايي وه لاتي وي نن . ژزه فيكا هه فند و ره زكي ته مو و په رگالا سوځي سموده ست
هي كړيه .. پيرا تورې و فاتا سر ب رشك كارتيكريه ، پاشي هينو جيهان دايه به رخوه ، رامياړي
جفاكي - نابوري - نه فينداري - ديروكي و پيشه سازي .. نه گه ر قه يمه گرو بابا ت پيښ
دوربين و راست بيژ هه بن دي بيژن : دم و قوناغ ژ جگه رخوين ره نين .. چكو تبا بهك ژ بابا تين
ديوانا يه كه م هه روه كي ل زه ماني خاني هاتين نفيساندي و فانه ژ سالا ۱۹۴۵ هه تينه خوندن و
في كافي ژي ژ هه ر نالي هه خويكا شين و شادي يا ژينا مهنه ، نه و ژ ديوانا شه شي چيتره و

بهرفاڙي ژبي راسټه وهه مي ژبي ههروه سا ، وځه ل کي مي نه دا به ودي جيل پشتمې مه ژبي في
بيژن و هنگي ژبي دي وهك نهو بابه تيڼ گهرم و تازه دننه بدين و بكن ډيډه رين ميژويي ژبي ..

کسي ديوانا . وي ئا په که م باش خوهندي بت ، نه و باشي هيني زمانې خوه بويه و مله تي خوه
ژبي ناسکريه و ديروک و جوگرافيا وي ژبي زاني به .

جگهړخوين و کاري رامپاري

که له جا نه دماين پارت و سازي ين سياسي و گه له که سين سهرېب خوه ژبي ، ژبي دخوهستن کو
مايي خوه د کاري سياسي ده نه کي .. دگوټني «سياسي به ، لي خه باتا سياسي مه که ، تو شاعري
ملله ت وه لاتي ، خوه مه که ئالشي ره خه کي ته ني . نه مازه تو پير بوويه و نيش و ژانين پيريتي بي
سهرې ژته ستانده . لي سهيډا ب هسکي به رسف ددا و دگوټنه ز نه شم ژخه باتي دوور که قم ،
نه ز په رگالا مله تي خوه دبينم ، گهره که بوي ره و ژبو وي - بخه بتم ، تم ل کاربم ، شاعرم و
گهره که شاعر وهک گوټنا خوه بي ، گوټنا وي و کرنا وي په ک بي . شاعري نه وه سابې بلا ده في
خوه بگري و نيدي قهت قه نه کي .. دوور که تنه من ژ ته فگره شورشگري و رامپاري بي
رومه تي به . بي رومه تي ژبي مرنا مروفي ساخه .

شاعري چيتر کي به و چلوايه ؟

ژبي پرسين ، ته دغيټ شاعر چلوايي ؟ . گوټ «ون چما في پرسا نه رزان ژمن دکن ؟ شاعر
نه وه ئي کو دگل خوه و مله تي خوه و مروفتي بي راست بي .. شاعري چيتر نه وه ئي ل ژير
دهردين گران و دژوار سهره لدي .. شاعري چيتر نه وه ئي کو خه بات و کيفه رات و نالينا
ره نجبه رين زه حمت کيش ، ب خوونا دي خوه و ب شيوازه کي هونري دكي شعرو به لاف دكي
.. شاعري چيتر نه وه ئي کو بده ستي ملله ت ، وان په رده پين کو ب خاپ و پيلان هاتنه
خه ملاندن و ب پيټ و گوټني قه له و تينه پيرو زکرن ، دچرپني و سته مکاران رسوا دكي کورت
کورمانجي گهره که شاعر تيکوشه ر و مروفي به ه فالي مله تي خوه بي .

جگه‌رخوین و فهره‌نگا مه‌زن و ته‌فایی

جگه‌رخوین ژ میژفه های ژ فئی فهره‌نگا مه یا به‌رنیاز مه بو .. ئەو فهره‌نگا کول سالا ۱۹۱۸ کۆمه‌لا کورد ل ستانبول دکۆفارا «ژین» ده‌نافی وی ئینایی و گۆتی «کۆمه‌له‌ دی فهره‌نگا کا کوردی سه‌راست بکه و بوه‌شینه ، هه‌می زارین کوردی دی د وی‌دا جی بگرن».^(۱)

هه‌روه‌ها نفیس‌فانه‌کی کورد ب‌نافی «کوردی بدلیسی» د هه‌ژماره‌کا وی کۆفاری ده‌گۆتاره‌ک د‌بوارا فهره‌نگه‌کا گشتی به‌لاف کره‌ .. جگه‌رخوین هه‌ر دگۆت ئەگه‌رسی که‌س ، هه‌ریه‌ک ل‌ده‌فهره‌را خوه ، ئالیکاری هه‌ف بن ، په‌یف و نافین که‌فناز و جهین دیرین ژ ده‌فی خه‌لکی و ژ سترانین که‌فن و گۆتین پێشیان وه‌ک ئاواپی لیفکرنا وان د‌پرستان ده‌ ژ هه‌فره‌ بشینن ول‌گۆرتیپا سه‌ری په‌یفی هه‌ریه‌کی دجهی وی ده‌ دده‌فته‌ره‌کی ده‌ جه‌م خوه‌ بنفیسن ، دی دده‌مه‌که‌ کورت ده‌ ب‌فی ئاواپی فهره‌نگه‌کی ل‌مه‌ زیده‌بکن ول‌ پاشه‌روژی بیت ئالیکاری یه‌ک ژبو فهره‌نگا مه‌ یا مه‌زن و ته‌فایی».

پاشی ل‌سالا ۱۹۵۹ ل‌موسل ئەف گۆتنا خوه‌ ژبو میفانین خوه‌ دوباره‌ دکر .. په‌شتی هنگی ژی ل‌سالا ۱۹۶۲ د‌پێشگۆتنا «فهره‌نگا کوردی» هه‌ژمار (۲) ده‌ گۆتی (.... ئەف تشتی کومه‌ د‌فان هه‌ردوه‌ ژماری فهره‌نگا خوه‌ده‌ نفیسیه‌ نه‌ته‌نی کوردی ئەفه - نه‌ته‌نی کورمانجی ئەفه ، به‌لکی نه‌ته‌نی تشتی کوردانم ئەفه . به‌لکی که‌له‌ک تشت هه‌نه‌ کونه‌هاتنه‌ بی‌را من ، چاوا کو که‌له‌ک شپوه‌ ژی هه‌نه‌ نزانم ، به‌لکی ئالیکاری یه‌که‌ ژبو فهره‌نگا مه‌زن - فهره‌نگا کوردی یا ته‌فایی.....).

جگه‌رخوین و ره‌خنه

ئه‌که‌رچی مه‌ هه‌تا نه‌و تو ره‌خنه‌ و لیکۆلینین ئەده‌بی ژ نفیسینا وی نه‌خوندینه ، لی دنه‌نامه‌کی کی یا خوه‌ده‌ داخوازا کتیباً «طبیعة المجتمع الكردي في ادبه» ، یا به‌درخان سندی ژ من کربو . پاشی ژ به‌رسفا وی من زانی کوئه‌ وه‌فالی ئافا کرنی یه‌ ، یانی په‌شتیفانی نژاندنی یه‌ ، نه‌ ئی هه‌رفاندنی ، دمه‌یدانا ره‌خنی و لیکۆلینی ده‌ ... گۆتو : «دروژنامه‌یا - التآخي - ده‌ ،

ماموستا عه بدولا هه داد نافه كى ديارا كتيبا «طبيعة المجتمع الكردى في ادبه» نفيسييه ، جا ژبهركو بابه تى كتيبا نافبرى لجه م مه ده رگه هك گرنگه ، هه ز دكم بخوينم ، نه گه رته هه يه بو من بشينه ، ونه گه رته نينه ژى په يداكه ونه ز سوژا فه گه راندنى ژى ددم).

مه داخوازا وى بجى كړ وپاشى بهشتى بېتر ژمه هه كى دگه ل نامه په كى لمن فه گه راند ، گوتهبو : (ب ته خمينا من نه ف كتيبا به درخان سندی تشتهك باشه و ماموستا عه بدولا چ فايده نه گه اندى . كيما سيبا به ره مى هه ف دياركن ، لى بنه رمى و دوور ژكه رب و كيني . كيما سيبا وى نه وه كونه بزمانى مه يه . دلى من چوئى بكم كوردى و هه كى لسه ر باخلم و كيما كى ژ جه م خوه ژى به ردم سه ر . لى مخاين مه نه چا په ونه ده ليفه ونه ژى دراف .. ژ بير مه كن ژى كړه كه لك كتيب و بابه تين پيوهندي ب مه ووه لاتى مه فه بزمانين بيانى هاتنه نفيساندن و چاپ كرن . جا چ كوردان نه و نفيسيبن و چ ژى نفيسكارين بيانى ، وهك نمونه نه ز دبيزم ، چ ده ما ون به ره مين نه حمه د عارف ديار به كرى بكن كوردى ، ون دى رهنگ و دهنگ و رهوش و روچكين خوه نين ديروكى و جفاكى تپرا ببينن .

دديت ، دپرسى و پاشى دنفيسى

د رى يا هاتن و فه گه رانا خوه ده ، گوند ب گوند وزوم ب زوم دپرسى و دنفيسى ، جهين ديرين ، بويه رين نوو ، نافى گوند وى ده رامهت ، هه ر تشت دنفيسى و دكر ديروك «تاريخا كورد» و زمان ژى بى وهرار دكر .. نه ورى يا تپرا دچوئيدى تپرا فه نه دگه ريا - نه گه ر شياپا - داکو هن گوند و جهين نه ديتى ببينت . چار په ياده وار ب وار ، چار ژى ل كرى سلو سوار .. روژه كى گه هشت و نه ف هه لپه ستا نازك ژ بويه رين ديروكى و قاره مانين نافدار ژبو ره وشا خوه يا وى كافى هوناند كړ وهست و زه حمهت و هيفى ژى دبارن .

به سه دلبر هه تا كهنگى ل شام و گه هل ده ربه ند بم
دبه ندا زولفى مه ئيرو هه تا كهنگى دنيف به ند بم

نه ځينلته كرم سهدا و سهدا تم ب نالينه
كه لو دلبر دخوازی كو دځي ري ده سيله ند بم ؟

دځي من خوهش دكي نازك لمن برهين خوه دشكيني
دخوازی دهر كه هم شاخان و دكو ئي حسان و هه رزه ند بم

ژمن شيرين دخوازی كو و دكي هه رهادي نازا بم
ب كولم كو هڅي هه نديلي ژ خه سرو ره هه رمه ند بم

مروغلتی یا جگه رخوین

زه لاهه كي به روارى پرسيارا پيره ميره كي ژ مالان كړيو ، بڼى كو بزاني نه و پيره مير
جگه رخوينه . گوټيو : پيره ميره كي بڼى سر و بهر و قه له وه . وان ژى جگه رخوين نه دناسين و
گوټيوونى : نه و پيره ميرى توژى دپيژى نه م نزانن كي به وچ كه سه ، لى كو چار جارتيت ه گوندى ،
نه و و كاك بوتاني بيسته كي فيكرا دناخفن .. هه ره ژوى بهر سه به لكى نه و تشته كي ژى بزاني
... هات و من ژى گوټى : نه ز تشته كي ژى نزانم ، لى من بهستى به دپيژنى (خدر وكي دين) ، وى
كو نه ف ژده ځي من بهيست هه تا ژى هات ته په ك ل راني خوه دا و سه ري خوه كرت و گوټ : «نه ز
ژ خودى خلاسم من دزاني كو نه و پيره مير نان دينه نان ژى خواجه خدره» . من گوټى باشه ، لى
ته چاوا و ژچ ته زاني ؟ گوټ : نه ز پڼى هه ديتم ، دگل خوهينام و چاكيټى خو ژبه رخوكر و كره
به رمن و به تاني به هه بووب ځي خه نجه را من كړ دو پارچه ، پارچه به كه ژى دامن و سڼ دينار ژى
هه بوون نه و ژى لمن و خوه نيځي كړ ، له وا من هزر كرتان دينه نان ژى خواجه خدره ، له وا ژى
نه ز پرسيارا وى دكم .

باشی کومن ئەف ژ سەیدا ەرسی ، حەزا شعری هاتی و گۆت :

جگەرخوینم ژ فلان دەردا
ل مەیدانی خوە زوو بەردا
دناف باهوژ و باگەردا
ببیر و باوەر و دۆزم
نە شەوقی و زەهلی مە

جگەرخوین و جفلات

نەم نەهل روژا ٢٥ / گولانا ١٩٦٩ آنە .. سیها پێش هاتنا تارى بونا ئیڤارا دەرەنگ خوە ل قونتارا چیاى رەنگین دایە ، زەرەتیا روژی هیژ کومبەد و ناسەرە و بەرنەدابو ، نیزیکی ١٤ - ١٥ کەس ، مەفناس و مەفنه ناس وەك کۆمکا سیوییان ل سەر تاتەك پان و نزم ل هەف رونشتی بون و ببیروباوەر و گۆتێن فالا بەرەنگاری هەف بوبون .. سەری ل هەف گێژ کربون

.. هشی هەف رەش کربون .. سالوخی چیرۆکە درێژ و ئالۆژ مەفرە دگۆتن ، ناگری بابەتێ فێ چیرۆکی ، دەرد و خەمێن خومالی و کەساتی ژبیرا وان بربون .. پشتی بەرەفدانەك دژوار و دل شکین ئیکی گۆت : «فایە جگەرخوون ژى هات ، یاراست ئەز وی ناسم ، لی فێ سپیدی ل مالا جهادی ناگرەیی میفان بو». برادەرەك دن گۆت : «مە ژى بچاف نەدی یە ، لی ئەوکی یە کونافی

وی نەبەستی و ژدوورفە ناس نەکری ؟. ئەف هاتنا وی خوەش دەلیفە بو مەفناسینی و بەلکی نەم بشین ب شیرەتەك تا وی ل مەزەکی ژى بچفن ، و بەلکی مە ژخوهرە بکت هیڤینی شعەرەکی ژى». سەیدا هات و گۆت :

- ئیڤارا وە خوەش لاوئو.

+ یاتە خوەشتر ، ل سەر سەرەن هاتی سەیدا .

- ون چاوانن ؟ چ دکن و چ دبێژن ؟ .

+ ما دی چ بیژن ؟ . ئەم کول و کۆفانین بویکا دیواناتە ژەهەرە فەدکومین و دلی هەف ژى دسکین .

- قە دلی هەف مەشکین ، ئەگەر ون ب بیرو باوەر نەیک بن ژى ، ژ بیر مەکن کۆژانا وە ئیکە .

دیوان و بویکا دیوانی ژى دنیف سترانین وەدە تینە دیتن ، زمان و هونەر و دیروک و فەلسەفا ژینا وە ژى ، هەمی دنیف ستران و زارگویتنا وەدە نن ، ب هزرا من یەکیونا وە ژى ولو ... خوەزى هەفاله کی ژ وە بستراندا ... بستران ، سترانین کۆزک و چەپەران بو من و خوە بیژن ، سترانا ئەفینى بیژن ، قیزان ب نیرگزان ب خەملین و پێشگیشى خەیا لا هەف بکن .

دەنگی سترانا (عەمى گۆزى) لوی زناری دەنگ فەدا .. ئیکى گۆت : برانو ، مە ژ خوەشیا هاتنا سەیدا های ژ خوە نەمایە ، شەفی ژى بەر مە دەگرت و هەنک ژمە جەهێ راکەتتا خوە ژى نزانن ، .. ئیکى دن گۆت : «ما کەنگى مە جەهێ تەمارا خوە زانی یە ؟ دا قیجا ئیرو نە و بزائن ؟ ،

هەر جەهێ ئەم دگەهنی خوێانا مە یە و ئەم لێ راکەفن . جفات بودو بې ، بپەکی گۆت : ئەم ژ جفاتا سەیدا تیر نابن گەرەکە دەستورا چوئا مە بدت . برا دن گۆت : تلقی بلقی هەتا سەیدا مە ب خوندنا شعرەکی خەلات نەکت ئەم ژ سەرفی تاتی نالغن ، هەما ئەمى ل فی چولا خودی راکەفن ، ها ئها ئەفە ئەز مەخلیم ! - مەخەل هاتم : ... زەرأتیا روژی خاتر ژ کۆلوسی چیاى ئەزن دخوەست ، هەنگی دوی کافی دە دەنگی قەبقەبا کەوکی ژوی پەساری ژوری هات ،

قەقبو هەى قەقبو ... قەبقەبا فی کەوی و داخوازا لاوان ناشوېا سە یدا هەژاندن ، و راهیلاى و گۆت .. گۆت ما هەما گۆت ؟ . هەنگف ژ دەف دبارى .

دەلالە نوو کهایە ، ل سەر من پې بهایە

ئەفین هەردەم وەهایە ، جوانیی چ کارە ؟

شیرین و گەورو نازن ، ژ دل ئەم هەف دخوازن

ل ناک دارا دبازن ، سی دایە سەر زنارا

دهنگی ټلې بلوره ، بال په لان دبلوره
نهم گوهددن تلوره ، بلبل قير و هواره

ټيفاره چاڅي خه وي ، كهو كهليه ميكه وي
كه تمه به رسينگا نه وي ، جهان خوهش و بهاره

نوسا تاب ټي كيش و پيفاني هه ونه كر ، دهغي زيرين نه كات سه ره هف . وي ب فان په يفين
نازك ره وشا ديمه نني وي جهي مينا كه قاله ك ده لال و رهنګين به رچاف كر . هوسا ديت و هوسا

گوټ ، وي نه وگوټ يا كوديتي ، نه وچي له روان خوه شتر وده لالتر كر ، له ورا ته فان ټيكرابي
هه مدي خوه چافين خوه ل هاوير خوه راست و چه پ گه راندن ، گوټن : پا پ خودي سه يدا باش

نيشا مه كر ، ټيكي ژوان گوټي : «ياراست مه ژي دزاني و دديت كو نه ف دهر پر خوه شه ، لي
پيش خوندنا شعري مه نه دزاني نه مي دغي به هشتي ده ، لي نهو پشتي خوندنا وي نه م ژي وهك
ته دبينن ..

هوسا جگه رځوين هه ردو جون ژ خوه وژ هه ف ژي رازي كرن ، ده ما د شعري ده ديار كر كو
راسته «ټيفاره چاڅي خه وي» په هه م شعر ژي خوند له سه ر داخوازا وان هه فالين دگوټن نه م ژ
فر نالغن تا سه يدا مه ب شعره كي خه لات نه كت ، هه روه ها ژوي به ره هف دانا وان يا هشك ټانين

خاري ونيزيكي هه ف كرن ، نه مازه هشتي كو خوه كه ناندې وگوټي : لاونو ، هه فالنو گه ره كه ون
هه رده م دبه ره هف داني ده نه رم بن . ټيدي به سه ، چيتر نه وه هون ب په ك ده نګ و دل بيژن :

بازم چيا كوزا منه
سه به ستي تم دوزا منه

نھو ڦي ھەلبەستە جگەرخوين بېھيزن

ژبونا ھەرکەسەك يارەك ھەيە ئى من وەلات يارە
بەلى چەكەم دەستى دژمنى خوين خوار و غەدارە
چەقاس پەسنى گران بېژم نكارم ئەزبەم زانين
چەلەنگ و نازك و شەنگ و شەھال و شوخ و جەبارە
ھەزار وەك من د ڦي رى دە بقان دەرد و كولان كوشتن
تلسما سەردە ڦي گەنجا دەسینگە من دە رەش مارە
چە زانى قىمەتتى ڦي شەنگە شوخى دژمنى بى بەخت
نەوەك من دل ب توپ و ئاورى يارى يريندارە
ئەگەر چەندان بەدەست دژمن بەلى يارا منە شرين
ب نافى وى بلند بومە گھام گەردونى سەيارە
ب وان لىڧىن شەكەر بارين بمن دا سۆز و پەيمانەك
ژمن پېڧە كودل نادى كودل نادى كەسى ئەو يارە بى چارە
ئەفە سۆزام ژى ژپرا كودل ھەردەم بدم دەستا
نەترسم ئەز ژندان و ژلیدان و بەن و دارە
لە سەر ھەركافلى رۆنم بكم قېپين ھەتا ھەركەس
ژتە مارا خەوى رابن بين ھۆزان و ھشيارە
دبن لىنگى خوەدە دەينن سەرى دژمن وەكى دۆپەشك
ل بەر پۆزى خوە دەينن وى گولا نوو بىشكى خارە
دگۆڧەندا مە دە ھەركەس ب دل شادى بكن ديلان
ل شونە ھىسرېن چاڧان خوشين بين جو و جوبارە
ئەفە سۆزا من و دل بەر ئەگەر بمرم د ڦي رى دە
ژ ڦي دنيا خوەش و شىرېن جگەرخوين ژى نە بى پارە

جگه رخوين و قه درى جان و شعرا سهر به ست

ژ سالا ۱۹۳۷ - ۱۹۴۱ قه درى جان ب چالاكى شعريځ خوه و ئين شاعرين كورد ب نه شكرا ژبو فقيين مزگه فتان دشاند ، و ب نيځ نهينى - ژدزى فه - ل نيځ شاگردين كورد ژى به لاف دكر .. سالكى ژوان سالان قه درى جان بوبو سهدايى هيگه ها سهر تايى يا «ئينديوارى» ، مه لا نه حمده دى زفنگى خودانى «شهرحاديوانا جزيرى» نه وژى مه لايى مزگه فتا وى بو ، و مه لا عه بدوسه لام ناجى ژى هه رديسا ل وى مزگه فتى دهرس ددا .. ل سالا ۱۹۲۸ قه درى جان تبابه ك شعر ژبو وان فقه قى يين كول وى مزگه فتى دخوندن شاندبو .. وهك نها تيته بيرا من ، روژه كى فقه قى يه ك هات گوتى : «تو خودى قه درى نه فهندى نه وچ بو ؟ چ نفيس بو ؟ ته دگهل شعرا جگه رخوين و نه حمده د نامى ژ ميره شاندى ؟..»

قه درى گوتى : «نه وژى شعره ، شعرا نوويه ، ثامنه ، نه زولوژى شعريځ دنفيسم ، ما چاوايه ؟. تو چاوا دبيني فقه قى ده لال ؟» فقه قى گوتى : «پا چما ته نافى خوه ل سهر نه نفيسيپو ؟ نان ته ژى باوهرى بى نينه ؟. خودى وهكيل ته بت سهدا ، ئيكى دگو نه ف شعرا زاروكانه ، ئيك دن دگو نه فه ژنو نه م شعرا بى ليځ و دفن دبينن ، ئيكى دگو پيش كرنا شعريځ يه ، هنا ژى دگوتن مخابنا وى كاغه زوكا ل سهر هاتى نفيسانندن ، هه بون ژى دگوتن نه وده ست بشكى ئى كو نفيسى ، ته نى دوكه سان دگوتن : «ياراست ب گوتنن خوه خوه شن ، لى خوه زى شعر بوييا !!». قه درى جاني رحمه تى خوه كه ناند و گوتى : «كوپو بابو سترانين مه ژى ولونن . ما سترانين مه چاوانن ؟ ، خوه شاش مه كن ، پا چما هه يا نها كه سهك دن نه ف نه دايه رويى من ؟..»

ژده قى جگه رخوين

● ل سالا ۱۹۷۲ ، نه حمده دى جزيرى ل به غذا نه زديتم گوت : «كه ر تو دخوازي جگه رخوين ببيني وهره .. چوم ول گازينويه كى فهدرو به راف كه يفا خوه بو من ثانى .. من ژى برسى :

«قه درى جان دديوانا ته ئايه كه مده گوتيه : «شاعريځ شه عبي ... شاعريځ مه ئى شه عبي»
تو چ دببزي ؟ گوت : «نه وهرزا تو دكى ، دسهرى قه درى جاني جاميرده نينه ، وى بفى

گوټنا خوه دلۍ من خوهش كړيه ، سه رۍ من مه زن كړيه ، وى گوټيه يانې جگه رخوين شاعرۍ ملله ته - مللي يه - ته فايي يه - گشتي يه - نيشتماني يه . كو براسټى ژى نه ز خوه وه سا دبېنم لاوین مه ژى فې دبېن .. ون فې په يقې نه دجهې وې ده ددنه كار . عه رېب ژى - هه روه كې كومن ژوان بهيستی - نه دجهې وې ده ژبو كه له پور «تراث» بكار تينن و كړينه به رامبه رى په يفه كا نه وروپې .. لې ژبو كو تو باش تيگه هې لازمه بېژم : ل جه م من جزيرى ژ خانى شاعرتره ، و شريتره ژى ، لې خانى شاعرۍ ملله تې خوه يه - مللي يه گشتي يه ، «جه فا كېشتي عامي يه ، عامي - يانې خه لكې - خه لك ملله ته - خانى وه لاتي يه - ملله تې يه .. لې پا سولتاني شعر و شاعران ، مه لايې جزيرى نه وه وى نشتماني و مللي يه .. نمونه ك دن ژفې به غدايي : ره سافي شاعرۍ ملله ته - مللي يه - شه عبي يه . لې نه ز نه شم فې گوټنې بدم زه هاوې .. لې چما ته به رى نهو نه ف پرسى نه دكر ؟»

من گوټي : «ژنو و ئيسال ل مالا س . ناميدى من ديوان خوند و هز مه كه ژى كومن باوهر كره و نه ز په شيمانم ژى ، ل من مه كره .. سه پيدا گوټ : «قهت په شيمان نه به ، ته قه نج كر ، چكو فې پرسى پيوهندي بزمانې نفيساندي قه هه يه . نه م ژبو ملله ت دنفيس . نا قه نج نه وه ملله تې بگهي ، نه گه رنا ژبو چ يه و چما و ژبو كې نه م خوه دوه ستين ؟»

هه روه ها نامانجا مه نه رم كرنا زمانې نفيساندي يه . ژنالي يه كې دن قه گه ره كه ون بزائن كو مه يدا نه كې بابته و ناوايي خوه هه يه .. چاوا كو بابته تې سياسي ، شوره شي ، جفاكي ،

زانستى ، نه فيني ، تاد .. هه ريه كې تاراده يه كې په يف و نافين خوه - نافه رو ك و ناوايي خوه ئې تاييه تې هه يه ، هوسا هه رچينه كې : جويتار ، پاله ، ژن ، لاو ، زارو .. تاد .. هه روه ها هه ر ره وشه نبيره كې ، هونه رمه نده كې ، نفيساره كې ناوايي خوه هه يه .. نه رم .. هشك .. شيلو ،

زه لال ، چ وهختي سه پيدا و روناكبيرين ناشق خوندن و هشير لجه م وه په پيدا بېن ، هنگي نه ته نې نه ز ، لې برده ها ن ئين مينا من و ژمن جگه رخوين تر نامينن دېن فې په ردا تاري ده . مخاېن دترسم دهمه ك بيت ، ون هانا خوه بگه هينن ژيده رين بياني ژبو زانينا تشته كې ده ربارا من ، ئان كه سه ك دن ... ژكتاري زمان و ريزماني قه ژى ، تشتي من زاني و ژمن هات ، من گوټ و نفيسي ، نه گه رون هزر و بيرا خوه هوور تيده بكن و باش قه كه ويشن ، دې

ببینن کومه تبابه ک نمونه وگوتنن راست و بهرکه تی دپوارا زمان وریزمانا کوردی ده کوتینه .. هر چ بن و جاوابن ژی ، دیسان لگور رهوش و بهرگالا مه وره وشه نیبری یا مه یا نه فرو چاکن ، بهلگه ژی پرن ، ئی گهره که ون بهشیاری سودی ژی وهرگرن ، ژبه رکو مه ژی جهوت و کیماسین خوه هه نه ، تمام کرنا کیماسیان و داگرتنا فاله هیان و راستکرنا جهوتان نه رکئی سهیدا یین فی جیلی و جیلی پشتی مه یه ، کوگهره که ژمه زیره ک تر بن .. نه زب کوردی دبیزم ، ب کوردی دنقیسم و ب کوردی دخه بتم مه گه له ک په یفین خواهش و هیژا تیکل نفیسارین خوه کرینه ، دا جیی خوه بگرن ، هه می ژی هه دیسان دزمانی مه ده هه نه ، ئی هه که وندا بونه و هه که ژی بهر ب وندا بونی دچن .. گهره که زمانی نفیسینا مه سفک و سانا و بی گری بت ، هه که نا دی هه شک و گران ببت و بهره بهره نه می سفکی و خواهشی و نه رمیا وی وندا بکن .

نه ف کرن وگوتنن جگه رخوین راستن ، گه له ک د جیی خوه ده نه کوله سهرگه له ک ری و ریچکان چویه . وی چاک زانی یه کوهر مه یدانی کی - هر چینه کی - تا راده یه کی زمان و ئاریی خوه ئی تاییه تی هه یه .. جگه رخوین کوچه ر بو ، دیمانی بو ، بازاری بو ، هیقانه ک مه زن بو ، ریچه ناسه ک ته قایی بو ، ب ئاوا یه کی بی گری بهرهم پشکیش دکر : (قایه ری وهر بده سر) . ری یا رومه تی ، ری یا هرچفاندنا سته ما کو سر و پشت ل ته شکاندینه و چه ماندینه .

جگه ریخوینی کورد د دیوانا یه که م ده گه له ک گازن هه ناندینه و ئاراسته یی سه ره کین ! کوردان کری نه ، هیژاتی یا وی و یا شیواز و هاناندنا وی ژی دیارد بن .

ژ پاشا و بهک و گهردان د فی ری یه که نه بوو هشیار

ژبو سه ره بهستی یا کوردان ژ وان قهت یه که نه بوو خه فحوار

هه می تالانکه ر و میزکوژ ، لسه روان دژمنی خوین ریژ

مه لان ئیریش برن عه مرو ، هه تا زهیدو کرن سه ردار

درست بوو کوشتنا کوردان ، دشعرا شیخ و ماموستان

بهک و ئاغاب ده هه گوندان دکوتن هه نه من خونکار

ههتا دبیژت ...

ئه‌دیپ و شاعرین کوردان ، ب بسکین شی مژوول مابوون
یه‌کی وه‌ک من هه‌بوونا ، لی دناف وان‌ده دما بی چار
زهمان سه‌د فورسه‌تین هیژا ، به‌لاش دان که‌س نه‌بوو بیژه
هه‌تا حاصل گها مۆسل جگه‌رخوین نوو دکی هوار

به‌ره‌می جگه‌رخوین

جگه‌رخوین که‌له‌ک نفیسی و کیمه‌ک ژێ هات چاپکرن . یانی هه‌شکا چاپ نه‌کری
که‌له‌ک ژنا چاپکری بیتره ، هه‌لبه‌ت ئه‌م فی گوٲتی نه‌ ژ چه‌م خوه‌ دبیژن . چکۆل
سالا ۱۹۷۹ ژنا وی هات به‌غدا ژبووه‌رگرتنا درافی کتییین وی ، مه‌ ژێ پرسی گوٲ
: «ما ئه‌ زه‌ به‌نا خوه‌دی ژکوژانم . ژروژا کوئه‌ زوئه‌ و بوونه‌ قسه‌مه‌تی هه‌ف ، تا
به‌ئیلۆ چه‌ند ل مال بوویه ژ ئیفا را خوه‌دی هه‌یا ده‌ره‌نگی شه‌فی ، که‌له‌جا ژێ
هه‌یا بانگا سپیدی چه‌قفه‌قا مه‌کینی و خشخشا کاغه‌زان بوویه ، ل مالین خه‌لکی
ژی ولۆ بوو ... نیف ته‌لیسه‌ک شانیدی به‌ ئان به‌خوه‌ره‌ بریه‌ ئه‌وروپا و نیف
ته‌لیسه‌ک ل چه‌م مه‌ ژێ مایه ، ژیل ئی کو‌دکون و قولیری‌ن دارو دیوارین خه‌لکی
ناس و نه‌ناس ده‌ رزینه‌ ئان مشک دخون و دپزن» .

ئه‌ف گوٲتا ژنا وی که‌له‌ک راسته ، چکوه‌ه‌ما ئی کو‌من ناگه‌می ژێ به‌ «تاریخا
کورد» ، و شه‌ش جلدن ، جلدی شه‌شی به‌ده‌ستی خوه‌ دانیه‌ک دابوو من ، یه‌ک
دابوو ماموستا هه‌ژاری موکرانی و یه‌ک ژێ دابوو مه‌می مه‌مان . لی هه‌شتی هه‌نگی
به‌دو سالان ول سه‌ر داخوازا وی ، من ئه‌و دانیه‌یا خوه‌ ژپه‌ه‌ شاند .

نهو حه زډکم نافین دیوان و نقشستین وی ئین چاپکری بخوینم ، چکوئه گهرچی ل
 کوردستانا عراقی هه نه ، لی من نه باوهره ژبل رهحه ته سید ا سادق که سه ک دن
 هه می کتیبین جگه رخوین ل جه م هه بن . نه وکی یه ژمه چاریکا وان هه بی ؟ . هه ما
 دی خوه بیژم ، باوهر بکن تا فیکا فی ژی ئیک ته نی ل جه م من نینه و دشیم بیژم
 دکتیبخانین تاییه تی و ئین دهوله تی ده ژی ژ ۳ - ۴ - ۵ کتیبین وی زیده تر نینه ، لی
 هه لبت ژبل «ئاوا و دهستورا زمانی کوردی و هه ردو فهره نگا (۱ - ۲ -)

ئین هه تا نهو هاتین چاپکرن و هه می ژی نه د چاخی خوه ده نه فه نن :

- ۱ - پریسک و پیتی دیوانا یه که م ۱۹۴۵
- ۲ - جیم و گولپه ری چیروک ۱۹۴۷
- ۳ - سه ورا نازادی دیوانا دووهم ۱۹۵۴
- ۴ - ره شوینی داری چیروک ۱۹۵۶
- ۵ - گوته نی پیشیا ۱۹۵۸
- ۶ - ئاوا و دهستورا زمانی کوردی ۱۹۶۱
- ۷ - فهره نگا کوردی ۱ - ۲ شارمه ۱۹۶۲
- ۸ - کیمه نه ز دیوانا سیبه م ۱۹۷۳
- ۹ - میدیا و سالار ۱۹۷۳
- ۱۰ - رونک دیوانا چاره م ۱۹۸۰
- ۱۱ - زه ند ئافیس تا دیوانا پینجه م ۱۹۸۱
- ۱۲ - شه فاق دیوانا شه شه م ۱۹۸۲
- ۱۳ - هیقی ۱۹۸۳

هه لبت ئین ژیر چاپ ژی هه نه ماده م نه م دزانن کو وی که له ک ئین ناماده و
 به رده ست هه بوون ، لی راستی یا فی گوته نا مه ، زوو په ردا گومان وته خمینی زووژ
 سه ر رابت .

ل فرحه زدکم ل روماننا ژ (CiMuGULPERi) فه گهرم ، نه و چيروکا کو «تومابوا» د نفشتا خوه يا بنافي «دگل کوردان» ده گوټي په (ل) سالا ۱۹۴۶ جگه رخوين روماننک دريژ به لافکر ، تيده بوويه رنه بووچ دنيغه را ميروژنه کي باس دکي - ژين وگولپه ري - ، جگه رخوين شاش بويو په کو نه و ب رومان حسيب کړي).

هوسا ب سانايي و ب زمانې فره نسي في زانايي پاريسي ل سهر چيروکا شيخموسي هه ساري نفيسي . وبي کونيف نمونه په کي نان به لگه په کي ژ بووچاتي يا چيروکي شاني خوه نده فانين خوه بدي ، نان ژي هه ما ب و په يقي کورت نوشتا بووچاتي يا وي ديار بکي .
دوخه له تي د گوټنا في زانايي هيژاده به رجافن . نا پيشين نه ف روماننا (CiMuGULPERi) ل سالا ۱۹۴۷ هاتيه به لافکر ، نه ل سالا ۱۹۴۶ هه روه کي وي گوټي . نا پاشين نافي ميرک «جيم ه - جيم نه «ژين» ، لي دووره کو چه وتين چايي بن .

نه ف گوټنا «توما بوا» دبورار روماننا «جيم وگولپه ري» ده ، گوټنين «مه تران لويس شيخو» دبورار کتبيي جه بران خليل جه بران تينه بيرامه .. «شيخو» د کتبيا خوه «تاريخ الآداب العربية» پشکا سي روو په ل ۱۶۲ - گوټي په (شعره حسن مع قصائد يلوح منها روح الثورة والتفويض والخلاعة) پاشي ل روو په لي ۱۶۹ فه رمويه : (جبران له مطبوعات شتي شانها بآرائه الفاسدة) نه و کتبيي کو شيخو د بيژي «شانها بآرائه الفاسدة» په که په ک نفيسي نه فن : (الأرواح المتمردة ، عرائس المروج ، البدائع ، الطرائف ، المجنون ، العواصف ، الاجنحة المتكسرة ، المواكب والنبي) تشته که نه هشت !! هه مي کوشت !!
پاشي ژي وه نمونه بابته که ثاني په و د بيژي :

(هذه الغاز لاشي فيها من منظوم رائق ولا منشور شائق هي اقرب الى الهذيان والسخيف منها الى الكلام المعقول)

هه ليه تانا نه م چيروکي نه خوين ، نه م نه شن بزنان کا جگه رخوين شاشه ! نان تومابوا ..
نامانجا مه ژفي هه فبه رکتني نه نه وه نه م تشته کي ژ هيژاتي يا رهحه تي توما بواکيم بکن ، نا ...
به لکي نه وه دا ره وه نبير و خوه نده فانين مه بزنان کو هيچاتي و بووچاتي يا في به ره مي جگه رخوين ژي وه که هيچاتي و بووچاتي يا وان به ره مين جه بران !! نه م نوشتا في گوټنا توما بوا به رامبه ر جگه رخوين دزان لي نه گوټنا وي نهو چيتره .

دەرهنګي يا چاپکړنا نفيسارین جگه رځوین

(... دخوازم د فرده گوته که کورت و ته فایي بیژم کو همی دیوان و رستین رسته فان و نفیسارین کورد دهره نګ ونه دچاخین خوهده تینه چاپکړن . ژله ورا کیم وهش و بی هیژ و هافل دمینن . لی ته نن تشته که هه یه کو رومهت و هیژ و دوز و داخوازین وان دیوان و نفیساران دپاریزی ، نه وژی نه فله کو خه بات و کیفه راتا که لی کورد هه روهه ر ناین راوهستان . ژپه ر ولو ژی ، که نګی بینه چاپکړن ، دوز داخوازین وان وه که خوه دمینن وگه وشه که و بی هافل نابن ...).

نه که رچی نه ف گوته وی گشتی یه ، نه که ساتی یه ، یانی نه ژپو خوه ته نن گوته یه ، لی زیانا مه زنتر گهاندی و ی و به رهمین وی ، چکو هه روهکی نه م دزانن رانی یا شعرین دیوانا یه که م ، نین چاخنی مه لاتی یا وینن ۱۹۲۶ - ۱۹۳۱ وگه له ک ژوان د هه ژمارین کو فاران ده به لاف دیون نه مازه (هاوار) ، پاشی ل سالا ۱۹۴۵ دیوانا یه که م ژوان پیکهات .. به لکه یه که دن شعرا «په یمانا به غدا - زنجیر ژگه رده نم شکه ست وگه له ک دن ژی ل سالا ۱۹۵۸ نفیسی بو ، لی ل سالا ۱۹۷۳ ددیوانا «کیمه نه ز» ده چاپکړن یانی پشته پازده سالان . لی که له ک ژ شعرین وی پیش چاپکړنی ل نیف مللهت به لاف دیو . نه وژی بسایا شرینی و نازکی یا په یف و ناواز و موزیکا وان ، و هه م ژی نه مازه چکو مللهت دهر د ژانین خوه تیده ددیتن ، له ورا تا نه خه زین وی ژی نه ف شعرین وی ژبه ر دکرن و ژدل دخوین و روندکان دبه ررا دبارینن . تا که سین وه که شیخ محمد عیسایی نافدار ب ناوازین خوهش ژ خوهه دخوونن ، فایه سه یدایی هیژا مه لا محمودی دیرشه وی دگل وه دفی هو لی ده روشتی یه ، هه تا نیرو ژی تیرا خوه پارچه یین بژارته ژ شعرین جگه رځوین وه که جگه رځوین ژبه ره و جارچار وه که شه کر ژده فی وی دهر دکه فن ، نه ته نن شیخ و مه لا ، به لکی به گ و ناغا ژی وه که ره وشه نیبری کورد ، رینجه ری کورد ، شاگردی کورد حه ژ به رهمین جگه رځوین دکن .. دهر ویشی سه عدوی بشاری چه تو وه که من و ته ، وه که ره نجه ره کی کورد دگوته و فی کافی ژی هر دبیژی :

خانای نی ناغی مه زن هه رده م دسه ر گوندره بلند

لیس و هیلینا دزایه وه که شکه فتا سی دهره

نان ژى :

ئاغا بده گوندين خوهفه باوه دكى كه بخوسره وه
تالانكردن دزو كه لهش ، وى دايه سهر ريجا گوره
حالي مه كورمانجا نهفه ، نه م دى چلو سهر به ست بژين
هه رچى كو چويه كوه مه دى ، سلاف لسفرا حازره
سه يدايى راست و روئى به ، له ورا جگه رخوين نامدار
زانا دزانن نهو كى به ئين

چلوا ژ كوردستانى چو ؟

ئيفاره كى هات ده ستورا خوه ژمه خوه ست و گوت :
« ژ پرفه دبێژنه من ، هه فالين ته دخوازن توفه گهرى سوريا ، وئيران ژى رى نادى من تپرا
بچم بيروئى ، نها ژى نزانم كه نكى و جاوا نه زى هه پم . پشته هنگى بدور وژان هاتهفه ، نه ز
قه ويئى كرم كو نه گه رب پى فه مر ، ته رمى وى ل گوندى « قه شه فېر ، ئى ، قه شيرن ... نه ف گوت و
بوئ پيريتى يا خوهفه پى يا بادينان گرت و كوداند . هه ر جگه رخوين دزانى جگه رخوين جاوا و
ب چ ره زاله تى چو سوريا .. رژيما سوري وهك هه ر جار ديسا ته نگاف كر ... كورده و كورد
لسه ر ناخا خوه ژى بيانى به « نان هلكره سه فى يا ريخى هه ر وهه ر ، نان بقه شته ژنى گوندى
هه ره ده ر ناچار كرن چو وى سه رى جيهانى و گوت :

ئه فينا من وهكى هه سه بى چه له نكه
ره فاندنم ئه ز ، نه زه نكو و نه هه فسار

ل كو دمرم ، دچم كو ؟ نه ز نزانم
ده ما دمرم ، نه زى چ بكم ب هه سار

ب بهر پيلا كه تم بڼي دوزو داخواز
دنالم نه زو هكي هرچي بريندار

جگه رځوين به س ببيزه ، پر دريژه
به سه كوردو ژخه و رابه تو هشير

هه لبت راست كو هشيراي نفستي ژي هه يه ، له ورا گوتی په به سه كوردو ژخه و رابه
تو هشير .

مه زاني كا چاوا جگه رځويني پير و تادار بڼي هه مدي خوه ژبه غذا چو ، و مه زاني ل سوري ژي چ
ب سه ري وي هات و پاشي ژي چاوا هات خوه دا بهر سپيا وي شه نكه دارا مه يا كورما
خلخلاندي و سته مارشا جيهاني رزاندي ، و خوه كره فال و خولامي دوزا مه يا پرده و نيش
، مه ژي جارهك دن به ري وي دا رژيما سوري و پاشي ناچار روژ هلات ب جارهك پاش خوه هه
هشت ، نه و روژ هلاتا كو جگه رځوين وهك و هلاتي خوه هه ژي دكر و ب نافي وي دخوري ..

جگه رځوين تيرا كورپي خوه نه رد د و هلاتي خوه ده نه بوو ، بگره نه و « ١٥٠ » مترين قادي نئي كو
خانيكي خوه نئي . بچوك ل سهر نافي كري ، جاميزه كي فله بدياري دابويي .. نه ف هه مي
نه به س بوو ، ههك زپكورد ل نوروپا لي په دابويي و شه پي وي كرن ، چ په - نه چ په ، نيكی
گوت هار بويي ، نئي دن گوت دين بويي ، و هئا ژي دگولا و نوا ژي هه بن بفقفه په دي نه وروپا مه
يا ديموكراسي بكي ماركسي ، هئا ژي دگولا كريفی هافز نه سه ده ، باوهر بكن هه بويي ژي دگوتن
شعرك چل و چار متری دژي خوميني نفيسي يه ، وهی ماشه لالا و سه د ناهرين بو دونه ديا
خوه خوه و خوه نه ناس و ره فره فوك ... گه ره كه ناحه زين جگه رځوين بزائن كو جگه رځوين
بويي ره مزهك ژ ره مزين مله تي خوه ، سه دايهك ژ سه دايين خه بات و كي فه راتا ره نجه بهر و
ره و شه نبيري كورد .. مه نه گوتي په و نه م نابيژين و هرن له پي ديتاني يا وي يا فله لسه في هرن ،
نان ژي دگل ريبازا وي يا سياسي بن .. لي تو كورد بي و دژمني جگه رځوين ژي بي ، زه حمه ته
كه كو ميژوفاني چه له ننگ عبد الرقيب يوسف ديژي : چاخي نه ز بچوك ، ل شونا بگوتان فلان

کەس کوردە ، دگۆتن جگەرخوونە ... بلا ئەم ژێ وەک شیخ خالدی نەقشبە ندی و دکتور سەدیق ئەتروشی و سادقی ئامیدی ل کەساتی و مەرفاتی یا جگەرخوین تەماشاکن . سادق کوردەکی پافۆ و مسلمانەک باشبوو مسلمانەک راست و ژدەل و کەسەکی ژمە تەمەتی وی تیکلیا جگەرخوین و هەفالتی یا جگەرخوین نەکرو تەمەتی وی دیوان و نقشتین وی ژێ نەدیتینە . قەت روژەکی ژ روژان وی نافێ جگەرخوین بخرابی نەبر و گازنەک ژێ نەکر .. دکتور سەدیق ئەتروشی دگۆ جگەرخوین یانی دیوانا کوردی .. سەیدا رەمەزانی نەجار زاخویی ل کۆنگرا هیکارین کورد ل شەقلاوە دیتی یە ، تافی کافی ژێ هەردیژی : مەرف ژ جفاتا جگەرخوین و تێگەپژتەن وی تێر نەبوو .

جگەرخوین د روژنامە و کۆفارین عراقی دە

ژ میژفە و بەری مرنا وی ، رەوشەنبیری کوردستانا عراقی حەزەدکەرن ل سەر بەرەم و چالاکی یین جگەرخوین باخفن و بە لاف بکن و شەرفە بکن و کەساتی یا وی نیشا مللەت بدن ، لی مخابن دەستور نەبوو . لی وەسا ژێ نەمازە دەیدانا زمان و ریزمانی دە نافێ وی د کۆفارەن دە . جار جار دەهات و ژ رادیووا بەغدا یا کوردی دەهات بەیستەن .. لی پەشتی بەیستەن سەلوا مرنا وی جوانین رەوشەنبیر تێابەک شەر و گۆتار ب کوردی و عەرەبی پێشکێشی جانی جگەرخوین کەرن ، ئەگەرچی هەندەک ژێ لاواز و نەتەمام بوون لی تەشتەن بەرکەتی تێدە هەبوون . لی مخابن پێانی یا وان بابەتان روناهی نەدیت . هەر چ بە و جاوابە «هاوکاری» و «کاروان» و رووبە لی «رەوشەنبیری یا کوردی» ل روژناما «العراق» دەنگ ژێ ئانین .. ل فرگەرەکە ئەم ژ هەف و ژ خوە ژێ بێرسن : گەلو چما و ژبەر چ ئەو سەلوا کۆ روژناما «الثورة» زمانی پارتا بە عەسە عەرەبی یا هەفەشکی د رووبە لی خوە ئی پەشین دە - هەژمار ۵۳۲۳ ل ۱۹۸۴/۱۰/۳ د بوارا چەلیا وی دە بە لافکری نەهات کەرن ۱۹ ..

ئەفە دەقنى وىي سالوڭىيە ، ئەم دى ب غەرەبى پېشكېشى بكن .

حلقه دراسية عن الشاعر جگەرخوين

سيقيم اتحاد الادباء والكتاب في القطر العراقي - فرع اتحاد الادباء والكتاب الاكراد
حلقه دراسية عن الشاعر الكردي الراحل جگەرخوين تتناول ادبه وحياته .. وستقام
الحلقه على قاعة الاتحاد في اربيل لمناسبة اربعينية الشاعر .

ئى مخابن ئەو روژا ديارنەكرى هات و بئى دەنگ و رەنگو ئاھەنگ بوڤى چو ، «ئە
لەمنى و ئە لەئەيى» ئەلبەت پەرس و گەزەند ئ لقي يەكيتى يا تورھان و نفيسفانين كورد ل
ھەولير تينە كرن . چكو جەئى كرنى ديارنەكرنە ، ئى روژا وى ديارنەكرنە . ئ ئالى يەكى دن ھە
ژى ، ھەر ھەنگى ، يانى روژا بەلا ھەنگى سالوڭى ۱۲ روژ سەر چلا وى رە دەرباز ببوون ،
ئى خەم نەدەر گەر بەھاتا كرن . نەژبەر نەكرنى ھى دېيژم ، ئى ژبەر ديارنەكرنا ئوشتا
نەكرنى ... چما نەھات كرن ؟ .

ئىدى ھىفیدارم كو سەيدا و خەم ھەكرين تەفكەرا رەوشە نبيرى يا مە يا ئەفرو ئايندە
سوڤەك چاك ژ بەرھەمىن «جگەرخوين» ئى زمان ساخ و تم نووژەن وەرگرن و ھى جيل مە
ئى نھو پى وەرار بكن و كاروانى رەوشە نبيرى يا كوردى ب گشتى ل سەر ريچەك راست و
درست بەر ب ئامانجا براتى و مروفاتى يى ھە باژون .

سلاڤين مە و رەحمەتا خودى ل جاننى جگەرخوين و ئاھەرين بو ھەر كەسى وەك وى
ژينا خوۋە د رى يا دلەبرا خوۋەدە مەزخاندى و سوژا خوۋە نەشكاندى .

ئەفە سوژا مەن و دلەبرا ئەگەر بەرم د ھى رى دە

ئى ھى دنيا خوۋەش و شيرين جگەرخوين ئى نەبى بارە

(۱) كوفارا (ژين - jin) توژاندنا سەيدا محمد امين بوزارسلان

گۆنگره‌ی یه‌گیتی‌ی نه‌دیب و نووسه‌رانی کورد

ئاماده‌کردنی ع . سه‌رسام

باش چه‌ندیی رۆژ له‌خۆ ئاماده‌کردن و ماندوو بوون له‌لایه‌ن نه‌ندامانی یه‌کیتی نه‌دیب و نووسه‌رانی کورد له‌شاری هه‌ولیر و شاره‌کانی تری کوردستان ، ده‌سته ده‌سته قه‌لهم هه‌لگرو روشنبیرانی کورد که‌یشته‌ن شاره‌ دیرینه‌که‌ی هه‌ولیر ، نه‌وه‌بوو له‌رۆژانی ۲۲ - ۲۳ / ۱۰ / ۱۹۸۶ یه‌که‌مین گۆنگره‌ی یه‌کیتی‌ی نه‌دیب و نووسه‌رانی کورد لقی یه‌کیتی نه‌دیب و نووسه‌رانی عیراق له‌شاری هه‌ولیرا به‌م جو‌ره‌ی خواره‌وه سازکرا :-

سه‌ر له‌ به‌یانیه‌کی رووگه‌ش و خوش ، هۆلی روشنبیری چه‌ماوه‌رگرمه‌ی ده‌هات ، زۆربه‌ی میوانه‌کان له‌دوره‌وه‌هاتیوون به‌لام وه‌ک خاوه‌ن مال ره‌فتاریان له‌گه‌ل یه‌کترا نه‌کرد . گۆنگره‌ به‌وتاری به‌ریز محمد حمزه‌ نه‌ندامی نه‌نجومه‌نی سه‌رکردایه‌تی شو‌رش کرایه‌وه .

دوا به‌دوای نه‌وه‌به‌ریز

د . نافع ئاکره‌یی سه‌رۆکی لقی کوردستان و تاریکی خوینده‌وه‌ تیایدا باسی چۆنیه‌تی دامه‌زراندن و گه‌یروگره‌تی نه‌م یه‌کیتی‌یه‌ی کرد . ئینجا به‌ریز عبدالامیر معله‌ سه‌رۆکی یه‌کیتی نه‌دیب و نووسه‌رانی عیراق ، و تاری مه‌لێبه‌ندی خوینده‌وه‌ . دوا به‌دوای نه‌مه‌ نه‌ندامانی لقی کوردستان به‌ریزان . د . نافع ئاکره‌یی ، محمد به‌دری ، حسین جاف . مامۆستا محمود زامدار پاهۆرتی روشنبیری خوینده‌وه‌ ئینجا کاک صلاح شوان پاهۆرتی دارایی خوینده‌وه‌ ، هه‌روه‌ها مامۆستا محمد به‌دری نامه‌ی به‌ریز د . احسان فؤاد و عبداللطیف بندراوغلوی خوینده‌وه‌ که‌ ئاراسته‌ی گۆنگره‌ کرابوون .

دوابه دواى خويندنه وى راپورته كان به ريزان : مصطفى نعيمان ، دلشاد ميريوانى ، نوميذ ناشنا ، سگلان عبد الحكيم . خالد حسين ، اسعد عدو . محمد امين پنجوينى ، شهاب عثمان ، اسماعيل روربه يانى ، نازاد عبد الواحد گفتوگويان له سهر راپورته كان كرد ، وه له لايهن نه ندامانى لقي كوردستان وه وه لاميان درايه وه .

له نيواره ي هه مان روژا ده سته ي سهر به رشتكاري كونگره له م به ريزانه پيك هات . كريم زهند ، تيلي نعيمين ، مولود قادر .

دوابه دواى نه م گيروگرتى لقي هه ولير باس كراو بو نه م مه به سته ش ماموستايان : سعيد يحيى ، عبد الامير معله عبد الكريم فندى ، صلاح شوان ، عبد الخالق سهرسام ، دلشاد ميريوانى محمد به درى ، نصر الدين مجيد ، گفتوگويه كي دوورد دريژيان كرد له نه نجامدا برياردرا له روژي ٢٣ / ١٠ / ١٩٨٦ لقي هه ولير نه ندامانى ده سته ي به ريو به رى سهر به لقه كه كي خوى هه ليژيري .

له هاشانا برياردار نه م ليژنانه پيك بيت

(١) ليژنه ي بريارو پيشنيار له م به ريزانه پيك هات
كك سعيد يحيى .

كك عبد الكريم فندى .

كك صلاح شوان .

كك خالد حسين .

(٢) ليژنه ي گوڤاري نووسهري كورد

كك محمد به درى .

كك محمود زامدار .

كك فؤاد حمه خورشيد .

كك نازاد عبد الواحد .

كك رمضان عيسى .

كك عبد الخالق سهرسام .

- كك عزيز حەريرى .
- كك غفور صالح .
- كك جمال شاربايىرى .
- كك اسماعيل روژبەيانى .
- بەشداريان كرد .

(۳) لىژنەى بەرگرى لە مالى ئەندامان لەم بەريزانه پيك هات

- كك حسين جاف .
- كك نصر الدين مجيد .
- كك محمد مولود .
- كك وصفى حسن .
- كك محسن قوچان .
- كك حجي جعفر .

(۴) لىژنەى ليكولينه وه لە ئەندامان

- كك مختار فائق .
- كك تيلي ئەمين .
- كك كريم زەند .
- كك مولود قادر .
- ... بەشداريان كرد .

(۵) لىژنەى مۆتابە عەش لەم بەريزانه پيك هات

- كك عبد الله جندى .
- كك حسين بەرزنجى .
- كك سگهان عبد الحكيم .

سەرلەبەيانى روژى دووهمى كۆنگره لىژنەكان پاپورتى خويان خویندەوه ، پاش گفتوگويىكى زۆر بېيار لەسەر پيشنيارهكان درا ، دووبەدواى ئەمە دەگای هەلبژاردن کرایه وه ئەم بەريزانه خويان هەلبژاردو ئەودەنگانەى خوارهويان وهگرت .

د. نافع ناكرهه (۷۰) دهنگ، صلاح شوان (۷۰) عبد الكريم فندى (۵۴) محمد بهدرى (۵۲)، سعيد يحيى (۴۷) سگهان عبد الحكيم (۳۹) دلشاد مريوانى (۳۲) ئەم بەريزانهى سەر وه دهستهى لقى تازهى يه كيتى ئەديب و نووسه رانى كورد لقى كوردستان پلەههنا ههروهه ئەم بەريزانهش بوون به ئەندامى نيحيتيات محمد امين بهنجوينى (۳۱) محمود زامدار (۳۱)

به‌ریزانه بوون به ده‌سته‌ی به‌ریو به‌ری لقه‌که

ہک شیرزاد عبد الرحمن . (۱۴) دہنگ

ڪڪ احمد تاقانه . (۱۴) دهنگ

كك مغد يد سوران . (۱۲) دهنك

ڪڪ فرید زامدار . (۱۲) دهنک

ئەم بەرزەنەش بوون بە ئەندامی ئیحتات .

(۲) پیربیل محمود (۱۰) دہنگ

بەمجۆرە كۆتايىي بە ھەلبژاردنى لىقى كوردستان و لىقى ھەولير ھات .

عەشقا مەيا بى توخىيە

● بەھت محمد ھەرورى ●

چ گلىنە !

چ گازندن !

وہى خانم

ھندەك جارا من دڤىت بکەنم !

دەستور دېڙىت :

كەنى نايت

جارڙى ھەنە من دڤىت بگريم !

دەستور دېت :

گريڙى نايت

ل ڤىرە عشق يا ھوسايە ..

ژين ھوسايە ..

ھاتن و چون يا ھوسايە ..

ھەمى دەستور و ياسايە

نە شىم لئاف رىك و كولانا

دلدارى بى دگەل تە بکەم

ئيش و برىنا تە ھايدەم ..

ئو ديارکەم

کولان دافن ..

دی مه گرن
کولان نه دراستن ، که ندن
کولان خه فکن
... بونه زفروک
ته لهه و ته پکن

... دی مه گرن
کولان .. کولان .. هه می کیلان
جهین جقات و ژفانین مه نه هیلان
ل شوینی کر نه ته پک
داف لی فه دان ..
هوسا که ربار عه شقا مه هه ی
لی نه فروکه ..
عه شقا مه ژی ..
رهین خو کویر .. دویر داهیلان
چو ده ستورو یاسا نه شین
... توخیه کی
ل دورا دانن سه راسهر
دلی من .. هه ی خانما من
مالکا ته یه و تو یاتیدا
چو ده ستورو یاسا نه شین
عه شقا ژی بکیشنه دهر
ئیکه دی داریژنه سهر ، لی بچین
نه شین ستیرا ژئاسمانی که ن
تیر وژکا ژ روژی فه که ن
عه شقا مه سیبه را مه یه ...
نه شین ژمه بکه ن
نه شین .. نه شین